

UNIVERZITA KARLOVA

Pedagogická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2024

Bc. Petra Michálková

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

DIPLOMOVÁ PRÁCE

(Neo)klasicistní zámecká architektura v Královéhradeckém kraji:
komparace, současný stav a kulturní význam

(Neo)Classical Palaces in the Hradec Králové Region – Comparison,
Current State and Cultural Significance

Vedoucí práce: PhDr. Jan Zdichynec, Ph.D.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Dějepis a německý jazyk se zaměřením na vzdělávání

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *(Neo)klasicistní zámecká architektura v Královéhradeckém kraji: komparace, současný stav a kulturní význam* vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci vedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha 13. 4. 2024

.....

Bc. Petra Michálková

Poděkování

Mé poděkování patří mému vedoucímu práce PhDr. Janu Zdichyncovi, Ph.D., za věnovaný čas a odborné rady při řešení diplomové práce. Za podporu a zpracování mapových výstupů děkuji Bc. Františku Slaninovi. Velké díky patří i Mgr. Václavu Sixtovi, Ph.D. za podporu a pomoc s metodickou kapitolou, DiS. Anně Fatrdlové pak za přenesení voluty do digitální podoby.

ABSTRAKT

Tato diplomová práce se zabývá tématem (neo)klasicistní zámecké architektury v Královéhradeckém kraji. Jejím cílem je na základě předem definovaných kritérií zkoumat památkově chráněné zámky na území kraje v (neo)klasicistním slohu, které zasazuje do kontextu obecně přijímané teorie architektury. V kraji se objevuje velké množství (neo)klasicistní architektury, které by nebylo možné v práci obsáhnout, a proto i vzhledem k návaznosti na bakalářskou práci je zvolena pouze zámecké stavitelství.

Práce je svou povahou interdisciplinární a zasahuje do oblasti historické, architektonické, ale i vzdělávací. Předkládaná studie využívá metodu komparace na základě vlastního terénního výzkumu a studia dobových fotografií a pohlednic. Jedním z dílčích cílů je vyrovnání se s pojmy klasicismus, empír a neoklasicismus a zaujímá k nim vlastní stanovisko. Konkrétní zámky jsou nejprve zařazeny do historického kontextu a je doplněn o přehled událostí, které vedly k (neo)klasicistní přestavbě nebo novostavbě. Podrobná architektonická analýza je zařazena do obecně platné (neo)klasicistní teorie, respektive architektonických prvků typických pro sloh. Tyto skutečnosti jsou následně komparovány a analyzovány s cílem pozorování jejich podobností a rozdílů a nalezení určitého specifika aplikovatelného na prostředí Královéhradeckého kraje. Důležitou otázkou se pro komparaci stává, zda je kvalita stavby ovlivněna předchozími stavebními slohy, či zda jsou novostavby „hodnotnější“. Práce zjišťuje jejich současný stav a roli krajské správy v jejich fungování.

Součástí práce je metodická a didaktická kapitola, která předkládá „univerzální“ materiál pro učitele i kulturní edukátory s cílem rozvíjet vztah ke kulturnímu dědictví a památkové péči. Výzkum dokládá, že (neo)klasicistním zámkům v kraji není věnovaný dostatečný prostor a znovu potvrzuje, že (neo)klasicistní architektura je v českém prostředí upozad'ována například barokem. Společným ukazatelem jednotlivých stavebníků zámků bylo vzdělávání, i když z různých pozic. Zámky jde z architektonického hlediska posuzovat jako hodnotné, ale také mají velký vzdělávací potenciál, kterého žádný ze zámků zatím nevyužívá. Závěrečná kapitola navrhuje na základě současných trendů ve vzdělávání „univerzální“ materiál, využitelný s potřebnými adaptacemi ve všech zkoumaných zámcích a cílí na práci s pojmy a kulturním dědictvím a vztahu k němu.

Klíčová slova: (neo)klasicismus; architektura; zámky; Královéhradecký kraj; konec 18. a první polovina 19. století; analýza pojmů; typologie; Heinrich Koch; kulturní dědictví

ABSTRACT

This diploma thesis deals with the topic of (neo)classical castle architecture in the Hradec Králové Region. Its aim is to examine the listed castles in the region built in the (neo)classicist style based on predefined criteria, which it places in the context of generally accepted architectural theory. There is a large amount of (neo)classical architecture in the region that could not be covered in the thesis, and therefore, also due to the continuity with the bachelor thesis, only castle architecture is chosen.

The work is interdisciplinary in nature and extends in the historical, architectural and educational fields. The present study uses the method of comparison based on my own field research and the study of contemporary photographs and postcards. One of its sub-objectives is to come to terms with the concepts of classicism, empire and neoclassicism and to take its own position on them. The castle is first placed in its historical context and provides an overview of the events that led to the (neo)classical reconstruction or new building. A detailed architectural analysis is included into the generally applicable (neo)classical theory or architectural elements typical of the style. These facts are then compared and analysed in order to observe their similarities and differences and to find certain specifics that can be utilized to the area of the Hradec Králové District.

An important question for comparison becomes whether the quality of the building is shaped by previous building styles or whether the new buildings are more "valuable". The thesis investigates their current state and the role of the regional administration in their functioning. The thesis includes a methodological and didactic chapter, which presents "universal" material for teachers and cultural educators and aims to develop a relationship with cultural heritage and heritage conservation. The research proves that (neo)classical palaces in the region are not given enough attention and reaffirms that (neo)classical architecture is neglected in the Czech environment, for example by the Baroque. A common indicator of the individual castle builders was education, albeit from different positions. The chateaux can be evaluated as valuable from an architectural point of view, but they also have a great educational potential, which none of the chateaux has yet exploited. Based on current trends in education, the final chapter proposes a 'universal' material, usable with the necessary adaptations in all the castles studied, and aims at working with and relating to concepts and cultural heritage.

Key words: Neoclassicism; architecture; palaces; Hradec Králové Region; late 18th and first half of the 19th century; analysis of concepts; typology; Heinrich Koch; cultural heritage

Obsah

1. Úvod	10
2. Dosavadní bádání	13
2. 1. Český psaná literatura	13
2. 2. Zahraniční literatura	19
3. Definování pojmů souvisejících s tématem (neo)klasicismu	21
4. Historický kontext (neo)klasicismu	27
5. (Neo)klasicistní architektura z uměleckohistorického pohledu	32
6. Architektonické prvky v (neo)klasicistní architektuře	38
7. Vymezení území pro účel práce	43
8. Zámky v Královéhradeckém kraji	47
8. 1. Klíč k jejich výběru	47
8. 2. Dílčí charakteristika zámku	49
9. Historická a architektonická analýza jednotlivých zámeckých objektů	51
9. 1. Zámek Černíkovice	52
9. 1. 1. Historická analýza	52
9. 1. 2. Architektonická analýza	53
9. 1. 3. Fotodokumentace	55
9. 2. Zámek Dobřenice	57
9. 2. 1. Historická analýza	57
9. 2. 2. Architektonická analýza	58
9. 2. 3. Fotodokumentace	61
9. 3. Zámek Horní Maršov	64
9. 3. 1. Historická analýza	64
9. 3. 2. Architektonická analýza	65
9. 3. 3. Fotodokumentace	69
9. 4. Nový zámek v Kostelci nad Orlicí	71

9. 4. 1. Historická analýza	71
9. 4. 2. Architektonická analýza	72
9. 4. 3. Fotodokumentace	75
9. 5. Zámek Kvasiny	77
9. 5. 1. Historická analýza	77
9. 5. 2. Architektonická analýza	79
9. 5. 3. Fotodokumentace	82
9. 6. Zámek Miletín.....	84
9. 6. 1. Historická analýza	84
9. 6. 2. Architektonická analýza	86
9. 6. 3. Fotodokumentace	89
9. 7. Zámek Milíčeves.....	91
9. 7. 1. Historická analýza	91
9. 7. 2. Architektonická analýza	92
9. 7. 3. Fotodokumentace	94
9. 8. Ratibořice.....	97
9. 8. 1. Historická analýza	97
9. 8. 2. Architektonická analýza	98
9. 8. 3. Fotodokumentace	101
9. 9. Zámek Stračov	103
9. 9. 1. Historická analýza	103
9. 9. 2. Architektonická analýza	104
9. 9. 3. Fotodokumentace	106
9. 10. Zámek Vokšice	109
9. 10. 1. Historická analýza	109
9. 10. 2. Architektonická analýza	110
9. 10. 3. Fotodokumentace.....	112

9. 11. Zámek Volanice	116
9. 11. 1. Historická analýza	116
9. 11. 2. Architektonická analýza	117
9. 11. 3. Fotodokumentace.....	119
10. Komparace a analýza staveb.....	122
10. 1. Architektonická komparace a analýza	122
10. 2. Historická komparace a analýza	131
10. 3. Současný stav	135
11. Vzdělávací potenciál (neo)klasicistního slohu (zámků).....	140
11. 1. Metodické materiály	147
11. 1. 1. Základní verze	150
11. 1. 2. Rozšířená verze.....	160
12. Závěr.....	178
13. Přílohy	183
14. Seznam použitých zdrojů.....	187
15. Seznam zkratk.....	200

1. Úvod

Diplomová práce se věnuje tématu (neo)klasicistní zámecké architektury v českých zemích. Cílem je vybrat a komparovat na základě definovaných kritérií (neo)klasicistní zámky v Královéhradeckém kraji. To je předpokladem pro analýzu jejich současného kulturního významu. Práce navazuje a významně rozšiřuje mou bakalářskou práci „*Klasicistní architektura v Čechách na příkladu Kačiny u Kutné Hory a Nového zámku v Kostelci nad Orlicí. Srovnání staveb a stavebníků*“,¹ se zaměřením na širší historický kontext, respektive na projevující se vlivy při vzniku jednotlivých zámků. Původním záměrem bylo sice zkoumat rozdílné typy staveb, ale při prvotním průzkumu se ukázalo, že se nachází v Královéhradeckém kraji příliš velké množství různých (neo)klasicistních staveb na to, aby mohly být zpracovány v jedné práci.

Studie se opírá o metodu komparace a obecně přijímanou teorii (neo)klasicismu. Práce je svojí povahou interdisciplinární a snaží se obohatit hledisko architektonické, vzdělávací, ale i rovinu historickou na základě současného bádání a vlastního terénního výzkumu. Její součástí je metodicko-didakticky pojatá kapitola, ve které navrhuji jako aktivní učitelka na základní škole, jak téma uchopit ve výuce zaměřené na využití regionální historie k seznámení žáků s významem kulturního dědictví a památkové péče.

(Neo)klasicistní architektura bývá často opomíjena, za což může „vděčit“ době vzniku, ale i nejasnému vymezení daného pojmu v česky psané literatuře. Dala by se hodnotit jako „šedá zóna“ mezi dlouhým obdobím baroka a pestrým střídáním neoslohů v závěru 19. století. (Neo)klasicistní architektura v českém prostředí přitom hraje taktéž významnou roli, jež stojí za zkoumáním. Nemusíme ji chápat jen jako návrat k antické tradici nebo poslední svérázný stavební sloh. (Neo)klasicismus prostoupil do všech forem umění, významnou roli hraje v hudbě, v malířství, ale i užitém umění. Lze tedy říci, že utvářel každodenní život tehdejšího člověka, pro nějž byl styl určující. Tato architektura ale také obklopila prostor a vytvořila poměrně silnou vrstvu, jež utváří a ovlivňuje krajinu a města i v současné době nemalou měrou. (Neo)klasicismu nejde jen o „antickou“ krásu, ale je pro něj důležitá i funkčnost. Nedílnou součástí se tedy stává nejen zámek, ale i činžovní domy či mosty. Dostává se do oblasti

---

¹ Petra MICHÁLKOVÁ, *Klasicistní architektura v Čechách na příkladu Kačiny u Kutné Hory a Nového zámku v Kostelci nad Orlicí. Srovnání staveb a stavebníků*, Bakalářská práce, PedF UK, KDDD, Praha 2020.

vojenské, nezřídka však (neo)klasicistní stavbu potkáme nejen ve velkých i malých městech, ale také na venkově.

Nahlédneme-li do česky psané literatury, jednotliví autoři často pojmy klasicismus, empír a neoklasicismus zaměňují, a proto si práce klade za cíl tyto pojmy objasnit a porovnat se zahraničními zdroji k uvedenému tématu. Rozlišují čeští autoři tyto pojmy nebo je berou jako synonymní? Této problematice je věnován úvod práce, kde jsou také uvedeny a zhodnoceny současné publikace k tématu (neo)klasicistní architektury a převážně cílí na české země.

V další části je shrnut evropský i český vývoj architektury, který pomůže čtenáři propojit poznatky těchto dvou oblastí, jež jsou vzájemně velmi provázané. Pro následující práci považuji za velmi důležité také přehled architektonických prvků, které jsou pro sloh typické, i přesto, že se překrývají s dalšími stavebními slohy. Těmito pojmy se poté již detailně nezabývám v jednotlivých architektonických analýzách staveb, kde je hojně využívám. Stěžejní pro práci je zdůvodnění výběru Královéhradeckého kraje, který se jeví jako nejvhodnější volba. Ať už jeho současné snadné geografické určení, tak z hlediska členění Národního památkového ústavu, který má svá pracoviště dělená taktéž podle krajů.

Hlavní část tvoří konkrétní příklady staveb, které demonstrují jednotlivé (neo)klasicistní prvky, jejichž charakter je vysvětlen v samostatné kapitole, jak jsem napsala o pár řádků výše. Ke každé stavbě vždy uvádím stručný historický kontext, ale také informace k místu, kde se stavba nachází. Tyto data jsou důležitá pro následující komparaci a analýzu. Dalším prostorem pro srovnání se nabízí v případě architektů a stavebníků staveb a pozorování jejich podobností a rozdílů. Nachází se v Královéhradeckém kraji nějaké specifikum aplikovatelné v tomto ohledu?

Budova zámku je na základě terénního výzkumu a dochovaných fotografií analyzována z architektonického hlediska. Pro následnou komparaci a analýzu si kladu otázku, zda kvalitu stavby ovlivňuje předchozí stavební sloh, ve kterém vznikla, nebo zdali jsou původní (neo)klasicistní stavby hodnotnější. Vzhledem k tomu, že jsou to stavby, které jsou zapsané jako památkově chráněné, jakou roli to hraje v jejich současném stavu? A má v tom nějakou roli Královéhradecký kraj?

Poslední kapitola se věnuje vzdělávacímu potenciálu stavebního slohu nejen ve formálním vzdělávání a snaží se s pomocí současných odborných textů podložit důvody pro relevantnost využití (neo)klasicistního slohu pro vzdělávací účely. Zároveň obsahuje poměrně univerzální metodiku, která se věnuje práci s pojmy a má ukázat žákům, že jeho vymezení nemusí být vždy jednoznačné. Dále se věnuje atraktivní činnostní metodou terénnímu průzkumu stavby, při kterém se dostávají do role výzkumníka. Vznikla základní a rozšířená varianta doplněná o pracovní listy s vlastní grafickou identitou. Cílem metodiky je podpořit v žácích zájem o kulturní dědictví a proč má smysl jej chránit. Je využitelná nejen na poli regionálních dějin pro žáky, ale i na prezentaci problematiky laické veřejnosti.

2. Dosavadní bádání

V následující kapitole shrnu dosavadní vzniklou literaturu k tématu (neo)klasicismu, která bude navazovat na krátkou úvahu nad definicemi pojmů daného historického období. V první řadě se jedná o česky psanou literaturu a poté zahraniční. Publikace zhodnotím, respektive se zaměřím na práci s pojmy klasicismus, neoklasicismus a empír. Díla řadím podle jejich důležitosti pro mou diplomovou práci. Vymezením a definicím jednotlivých pojmů se budu věnovat v další kapitole „*Definování pojmů souvisejících s tématem (neo)klasicismu*“.

2. 1. Česky psaná literatura

V porovnání s jinými architektonickými slohy je česky psaná literatura týkající se (neo)klasicismu spíše kusá a jedná se více o jednotlivé kapitoly v souhrnných publikacích než práce zaměřené výhradně na toto období.² Nejvýznamnější představitelkou literatury období (neo)klasicismu v českém prostředí je Taťána Petrasová a její práce ve *Velkých dějinách zemí Koruny české*³ nebo *Dějin českého výtvarného umění 1780/1890 III/I*⁴ a dalších souborných i samostatných pracích. Pokud se zaměříme nejprve na Velké dějiny, kapitolu k (neo)klasicismu nalezneme v VI. hlavě, konkrétně v její první kapitole, na kterou navazuje v další části období historizujících slohů.⁵ Publikace uvádí velké množství autorů, ať už českých či zahraničních, kteří na českém území působili. Cenné jsou i mnohé přirovnání staveb či jejich možné inspirace v zahraničním prostředí. Samotná kapitola nese název „*Od ideje osvícenského klasicismu k takzvané úřednické architektuře (1780–1840)*“, který předjímá ubírání se (neo)klasicistního slohu v českém prostředí.

Autorka v první části kapitoly využívá především pojmu klasicismus a to v souvislosti s tzv. „úřednickou architekturou“, která zahrnuje pevnosti Terezín a Josefov. Poté postupně přechází k pojmu *neoklasicismus*, také v souvislosti s pojmem *biedermeier*. Využívání pojmů u autorky Taťány Petrasové na mě působí, že rozlišuje pojmy na základě původu autora stavby či jeho pravděpodobné inspirace. Pokud se tedy jedná o „úřednickou architekturu“ pocházející z Rakouska, je používán pojem *klasicismus*. Architektura inspirovaná anglickým

---

² Petra MICHÁLKOVÁ, *Klasicistní architektura v Čechách na příkladu Kačiny u Kutné Hory a Nového zámku v Kostelci nad Orlicí. Srovnání staveb a stavebníků*, Bakalářská práce, PedF UK, KDDD, Praha 2020.

³ Klára BENEŠOVSKÁ – Ivan P. MUCHKA – Taťána PETRASOVÁ – Dalibor PRIX – Rostislav ŠVÁCHA, *Velké dějiny zemí Koruny české*, Tematická řada *Architektura*, Praha 2009.

⁴ Helena LORENZOVÁ – Taťána PETRASOVÁ – Rostislav ŠVÁCHA, *Dějiny českého výtvarného umění 1780/1890*, svazek III. Díl 1., Praha 2001.

⁵ K. BENEŠOVSKÁ – I. P. MUCHKA – T. PETRASOVÁ – D. PRIX – R. ŠVÁCHA, *Velké dějiny zemí Koruny české*. Tematická řada *Architektura*, s. 522–556.

palladianismem nebo francouzským neoklasicismem, pak také používá pojem neoklasicismus.⁶ Za zajímavé považují, až když čteme o zámku Kačina u Kutné Hory od stavebníka Jana Rudolfa Chotka, který je označován za nejvýznamnějšího (neo)klasicistního stavebníka v Čechách. Pokud však mluví o architektovi Johannu Phillipovi Joendlovi, využívá již jen pojmu „*klasicistní architekt zemí Koruny české*“, přestože jeho palladiánská inspirace je zřejmá. Udržet jednotnost ve zmíněných pojmech je náročné a může být pro čtenáře matoucí, jak také uvádím později. I tak mám z této práce dojem, že pojem neoklasicismus je autorce bližší a čitelnější. Co se ještě týče pojmu empír, ten se objevuje v souvislosti se Zdeňkem Wirthem a roky 1804–1830, který je považován za autora pojmu v česky psané literatuře.⁷

Několikasvazkové dílo „*Dějiny českého výtvarného umění*“ je v českém prostředí velmi obsáhlou a výjimečnou publikací. Problematice (neo)klasicismu se věnuje až třetí svazek. Díl je rozdělen na kapitoly pro Čechy a Moravu a dále na podkapitoly o jednotlivých oborech výtvarného umění. Jak už bylo zmíněno v úvodu, (neo)klasicistní sloh ovlivnil velké množství oborů výtvarného umění, a tak v této publikaci najdeme pojednání o architektuře a malířství, ale i sochařství, umělecké řemeslo nebo scénografii.⁸ Vzhledem k velkému formátu se vešly do publikace kopie stavebních plánů, ale i detailní fotografie děl. Obsahově se lehce liší od Velkých dějin, zkoumá jednotlivá díla více do hloubky. Podobně jako v předchozí publikaci, jsou zmíněni čeští i zahraniční architekti a stavebníci a jejich případné přirovnání. Stavby ale doplňuje více recepce a jejich interpretace. Zajímavá jsou i doplňující historická fakta, která čtenáři dokreslí dané období.⁹

Pojmům klasicismus a neoklasicismus se věnuje Taťána Petrasová v úvodu kapitoly - klasicismus označuje za středoevropský, neoklasicismus pak za evropský. Empír je zde uváděn jako závěrečné období slohu. Přibližně polovinu kapitoly užívá autorka pojem klasicismus, až kdy se podle ní dostáváme k počátkům 19. století, mluví již autorka o neoklasicismu v Čechách, kdy se podle ní mění inspirační zdroj architektů, resp. se více prosazuje anglický palladianismus, jež dokládá znovu zámek Kačina u Kutné Hory. Autorka zde nevynechává ani zmínku o romanismu a historizujících slozích, hlavně co se týče typů zahrad. V závěru kapitoly se autorka vrací k pojmu klasicistní a to hlavně z důvodu souvislostí s pojosefínskou

---

⁶ Tamtéž, s. 522–556.

⁷ Tamtéž.

⁸ H. LORENZOVÁ – T. PETRASOVÁ – R. ŠVÁCHA, *Dějiny českého výtvarného umění 1780/1890*.

⁹ Tamtéž.

architekturou a to i například v souvislosti s architektem Pietrem Nobilem.¹⁰ Pietru Nobilemu se věnuje Taťána Petrasová v samostatné publikaci s názvem „*Neoklasicismus mezi technikou a krásou: Pietro Nobile v Čechách*“. Objevuje se zde pouze pojem neoklasicismus a je vysvětlován jako „*mentální zlom*“, kdy se mísí a stojí proti sobě průmysl a racionální svět s protějším „*božským*“ světem.¹¹

Pokud se však ještě vrátíme k Dějinám, následuje po kapitole třístránková kapitolka přímo k tématu inženýrské architektury a užitkové stavby klasicismu od Jindřicha Vybírala. Hovoří o důležitosti staveb řetězových mostů a fenoménu továren, jež jsou podle něj předobrazem funkcionalistické architektury. Autor nepracuje s pojmem neoklasicismus, využívá především pojmu klasicismus spíše v souvislosti chronologické. V jedné z vět používá pojem „*empírový stavitelé*“ a to v případě, kdy mluví o mostních pylonech a jejich příměru k vítězným obloukům.¹²

Taťána Petrasová čerpá z velké části ze starších česky psaných publikací a článků z počátku 20. století. Mezi ně patří práce již zmíněného Zdenka Wirtha nebo Karla Chytila. Z pramenných materiálů využívá například různé mapové podklady nebo tehdejší stavební předpisy. K zámku Kačina u Kutné Hory také korespondenci mezi stavitelem a stavebníkem.

Tématu (neo)klasicismu se věnuje také Richard Biegel, který v roce 2012 vydal knihu „*Mezi barokem a klasicismem. Proměny architektury v Čechách a Evropě druhé poloviny 18. století*“. Je rozdělena do třech dílů, z nichž první díl odhaluje několik zajímavých publikací k tématu, které vznikly v českém jazyce, jsou v této části práce z velké části také zmíněné. To dosvědčuje fakt, že literatury k tématu opravdu není mnoho a v českém odborném prostředí chybí.¹³ Kromě této literatury je v knize další díl věnovaný evropské architektuře v 18. století a její inspiraci v předchozích slozích a stavbách. Kapitola je dělená především podle geografické polohy, ale částečně i chronologicky. Důležitá je část věnována středoevropskému prostoru a to německým a rakouským zemím, kde jsou ukázány příklady nejvýznamnějších staveb. V poslední části se autor věnuje jednotlivým osobnostem v české

---

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ Taťána PETRASOVÁ, *Neoklasicismus mezi technikou a krásou: Pietro Nobile v Čechách*, Praha 2019, s. 5.

¹² H. LORENZOVÁ – T. PETRASOVÁ – R. ŠVÁCHA, *Dějiny českého výtvarného umění 1780/1890*, s. 61–63.

¹³ Richard BIEGEL, *Mezi barokem a klasicismem. Proměny architektury v Čechách a Evropě druhé poloviny 18. století*, Praha 2012.

architektuře, které dělí na základě typu staveb od palácové, přes zámeckou architekturu, po veřejné stavby.

Autor využívá všech zmíněných pojmů, ale přináší poněkud odlišnou definici neoklasicismu, již příkládá „*atmosféře zájmu o antické vykopávky, ve které vznikala architektura, již dnes označujeme za neoklasicistní*“.¹⁴ Biegel velmi trefně poznamenává, že zde je zjevná odlišnost mezi starým klasicismem a novou architekturou, postavenou na vědeckých základech a s distancí od architektury období baroka. I navzdory tomu je složité pojem neoklasicismus vnímat jako jednotlivý. Jednotlivé země odlišují vlastní tradice, samotné architekty pak samozřejmě jejich osobnost a reakce na podněty složitějšího období. Říká, že pokud bychom „*chtěli jednotlivé projevy stylově izolovat, bylo by zapotřebí je zbavit kontextu, tím pádem i jejich smyslu*“.¹⁵

Autor má zajisté pravdu v tom, že rozlišení jednotlivých pojmů je nemožné z důvodu ztráty jeho identity. Myslím si ale, že pro jejich uchopení není nutné jednotlivé pojmy izolovat a zbavovat je kontextu, který je pro jejich pochopení klíčový. Pojmy jsou s jejich kontextem silně provázané, a proto věřím, že je možné pojmy pochopit jednotlivě, právě pokud využijeme jejich kontextu.

Richard Biegel čerpá především z uvedených publikací, které uvádí v první kapitole své knihy. Kromě česky psaných publikací ale také využívá zahraniční zdroje, především francouzských a německých autorů. Jedná se o velmi podrobnou heuristiku, která obsahuje významné množství článků a esejí, které se tomuto tématu věnují. Vzhledem k tomu, že autor se okrajově věnuje také baroku, rozšiřují se zdroje ještě tímto směrem. Některé uvedené publikace jsou zaměřené na samotné památky, ale obsahují také obecně platnou teorii (neo)klasicistního slohu. Richard Biegel ale ve své práci tyto památky zmiňuje a zkoumá je. Pro vybrané stavby v Královéhradeckém kraji tyto práce neexistují, a pokud ano, zmiňují je pak u jednotlivých staveb.

Další publikací týkající se (neo)klasicismu jsou vysokoškolská skripta od Pavla Vlčka *Dějiny architektury (neo)klasicismu a 19. století*,¹⁶ která obsahují podrobnosti o vývoji v jednotlivých

---

¹⁴ R. BIEGEL, *Mezi barokem a klasicismem*, s. 59.

¹⁵ Tamtéž, s. 59–60.

¹⁶ Pavel VLČEK, *Dějiny architektury (neo)klasicismu a 19. století*, Praha 2009.

státech a udávají důležité příklady. Pavel Vlček se poté věnuje tématu architektury a stavebním slohům například v *Encyklopedii českých zámků*¹⁷ nebo dalších dílech. V těchto skriptech najdeme také nejen pojem (neo)klasicismu, ale i navazující historizující styly, které Pavel Vlček označuje jako „*neostyly*“.¹⁸

Jsou dělena podle jednotlivých zemí od českých přes ty evropské po Severní Ameriku. Jako zajímavá se jeví kapitola k urbanismu 19. století, která pomáhá propojit získané poznatky z terénu a historických map do souvislostí s teoretickými poznatky. Důležitou poznámkou jsou i nově vzniklé stavební materiály, které samozřejmě velmi ovlivnily stavitelství. Co se týče práce s pojmy, využívá zde onu závorku, která naznačuje synonymitu pojmů v česky psané literatuře, kterou zdůvodňuje rovněž odlišností od anglosaské literatury. Zdroje, ze kterých čerpá, jsou především ze zahraničí, které se týkají britské architektury. Vzhledem k tomu, že skripta obsahují také navazující neostyly, je literatura poměrně široce zaměřená.

Výše zmíněnou současnou literaturu je možné doplnit například o sepsanou přednášku Karla Chytila z roku 1908 s názvem „*Doba klasicismu a empiru v Praze*“¹⁹ nebo dílo Zdeňka Wirtha a Antonína Matějčka „*Česká architektura 1800–1920*“²⁰ vzniklá v roce 1922. Tyto publikace jsou zajímavé především tím, jak pracují s označujícími pojmy pro období, ale také z pohledu interpretací a hodnocení klasicistní architektury.

Nejprve se zaměřím na chápání pojmů podle Karla Chytila. Jeho poznatky ohledně historického vývoje slohu se výrazně neliší od dnešních poznatků, taktéž zmiňuje antikizující *lujsez* a návaznost na objevy antických památek. Stavitele období 18. a počátku 19. století nazývá nejprve konstruktéry, neboli osoby náležející k polytechnickým a stavebním školám. Další skupinou jsou ale tzv. „*klasikové, jež staví ve slohu novoantickém - neoantique*“.²¹ Následně autor používá pojem klasický a klasicistní, však toto zdůvodňuje faktem, že se v naší oblasti nevyskytují antické památky, jako například ve Francii nebo Itálii.²² O období empiru²³ uvádí Karel Chytil spíše přesah v českých zemích do šperkařství než do architektury, však je označován jako sloh císařský, spojovaný s Napoleonem a dobou jeho vlády. Zde je jako

---

¹⁷ Pavel VLČEK, *Encyklopedie českých zámků*, Praha 1994.

¹⁸ P. VLČEK, *Dějiny architektury (neo)klasicismu a 19. století*.

¹⁹ Karel CHYTIL, *Doba klasicismu a empiru v Praze*, Praha 1908.

²⁰ Antonín MATĚJČEK – Zdeněk WIRTH, *Česká architektura 1800-1920*, Praha 1922.

²¹ K. CHYTIL, *Doba klasicismu a empiru v Praze*, s. 4.

²² Tamtéž, s. 4–6.

²³ V knize K. CHYTYLA uváděno ještě jako pojem „*empire*“.

příklad zmíněna Kačina u Kutné Hory, nicméně idea a plány kačinského zámku vznikaly už v druhé polovině 80. let 18. století.²⁴ I z těchto důvodů nemohu ze svého pohledu stavbu nazvat jako empírovou.

Zdeněk Wirth označuje období od roku 1800 dobou empíru, i tak se však objevuje krátká zmínka o rokoku a klasicismu. Architekturu neváže přímo na osobnost Napoleona, ale řadí ji k architektuře úřednické. Období nazývá „*dobou byrokratického stavitelství krajských inženýrů a stavebních ředitelů*“.²⁵ Udává, že úřady stály o slohovou jednotu, a proto je architektura ochuzena o individualitu, ale také o finanční zdroje. Nicméně dále kladně hodnotí počínání například nejvyššího purkrabího Karla Chotka nebo jiné krajské hejtmany. Jejich díla na základě úředních regulací považuje za „*umělecky platná a uznávaná*“.²⁶

---

²⁴ Pavel VLČEK, *Zámek Kačina*, edice Monumenta Bohemiae et Moraviae 5, Praha 2019, s. 5.

²⁵ A. MATĚJČEK – Z. WIRTH, *Česká architektura 1800-1920*, s. 8.

²⁶ Tamtéž, s. 10.

2. 2. Zahraniční literatura

Ze zahraničních děl můžeme zmínit například dílo *Neoclassicism*²⁷ od Davida Irwina. Autor nerozebírá jen neoklasicismus v architektuře, propojuje všechny oblasti umění. Kniha obsahuje velké množství obrazového materiálu a je rozdělena do tří kapitol, z nichž každá se ještě dělí na menší části. V zásadě se jedná o raný vývoj v letech 1750–1790, poté vyspělost v letech 1790–1830 a v poslední části je prostor pro odkaz neoklasicistního slohu.²⁸ Kniha je napsaná spíše jako příběh jednotlivých postav, umělců, a je náročné se v ní zorientovat. Jako inspirativní a cenné hodnotím v závěru knihy nacházející se časovou osu, která vybírá důležité milníky a uvádí i jejich kontext ve světě. Irwinova kniha *English neoclassical art*²⁹, se také věnuje všem oblastem umění, tentokrát ale kapitoly tvoří vybraní umělci a vše je proloženo kontextem. Díky tomu je ale komplikované najít definování pojmů a jak je autor chápe.

Ze zahraniční literatury také stojí za zmínku „*Historical Dictionary od Neoclassical Art and Architecture*“ od americké historičky umění Allison Lee Palmer, kde je zachycen přehled hlavních architektů, struktura a ideje uměleckého slohu.³⁰ Jedná se o výkladový slovník (neo)klasicistních pojmů, který je částečně dostupný na internetu. Obsáhlé dílo zachycuje různé definice architektonických prvků, ale i architektů a staveb, které souvisí spíše s americkým prostředím.

Z německy psané literatury bych ráda zmínila dílo Andree Beyera „*Die Kunst des Klassizismus und der Romantik*“.³¹ I přesto že by byla cenná francouzsky psaná literatura, není v mých jazykových schopnostech tuto literaturu obsáhnout.

K porovnání jednotlivých pojmů využiji také výkladových slovníků a encyklopedií a to nejen českého *Ottova slovníku naučného*,³² ale například německé encyklopedie *Brockhaus*³³ a britské online verze encyklopedie *Britannica*³⁴.

---

²⁷ David IRWIN, *Neoclassicism. Art and Ideas*, Londýn 1997.

²⁸ Tamtéž.

²⁹ David IRWIN, *English Neoclassical Art, Studies in inspiration and taste*. Londýn 1966.

³⁰ Allison Lee PALMER, *Historical Dictionary od Neoclassical Art and Architecture*. Maryland 2011.

³¹ Andreas BEYER, *Die Kunst des Klassizismus und der Romantik*, Mnichov 2011.

³² *Ottův slovník naučný*. Praha 1897.

³³ *Enzyklopädie Brockhaus* [online], dostupné z: <https://brockhaus.de/>, (cit. 2. 1. 2024).

³⁴ *Encyclopaedia Britannica* [online], dostupné z: <https://www.britannica.com/>, (cit. 2. 1. 2024).

Výše zmíněný přehled literatury včetně slovníků a encyklopedií různého stáří ukazuje, že každá z dob i různý autoři vnímají pojem klasicismus odlišným způsobem. Konkrétním příkladům se věnuji v kapitole „*Definování pojmů souvisejících s tématem (neo)klasicismu*“. Pro záměr práce by bylo vhodné zpracování klasicistních památek v projektu „Památky nás baví“³⁵, bohužel se však tento ukončený projekt nezaměřil na žádnou z českých ani moravských či slezských klasicistních staveb, znovu se tedy projevuje nezáměr o tento sloh, což také dodává smysl zpracování mé práce.

---

³⁵ *Památky nás baví*. Oficiální webová stránka [online], dostupné z: <https://www.pamatkynasbavi.cz/cs>, (cit. 2. 1. 2024).

3. Definování pojmů souvisejících s tématem (neo)klasicismu

Již v předchozí kapitole jsem se snažila částečně představit, jak s jednotlivými pojmy vybraná česky psaná a zahraniční literatura pracuje. V následující kapitole budu pojmy rozebírat chronologicky a detailněji. V české literatuře se setkáváme s pojmy barokní klasicismus, klasicizující baroko, klasicismus či neoklasicismus a empír. Pokud bychom si je představili na časové ose, budou se tyto pojmy často z velké části překrývat. Jak jsem již několikrát naznačila, liší se definice autor od autora v závislosti na prostředí, ve kterém tvoří, ale také na základě toho, z čeho dotyčný autor čerpá. Ke každé části období se pokusím uvádět i konkrétní příklady prvků nebo celých staveb pro lepší dokreslení představy. V závěru kapitoly budou poznatky shrnuty a doplněny o můj pohled.

Začneme tedy pojmem barokní klasicismus a klasicizující baroko. Oba zařazujeme k baroku a jedná se o „odnože“ barokního slohu, však někdy jsou brána jako první fáze slohu klasicistního.³⁶ Přestože tyto pojmy jsou v literatuře často skloňovány, jejich přesná definice v literatuře je obtížně vypátratelná. Pro zjednodušení můžeme pojmy brát jako synonymní, i když z jazykového pohledu se může zdát, že v jejich významu panuje jemná nuance.

Období druhé poloviny 18. století je rovněž velmi často nazýváno obdobím lujsezním (také uváděno jako louis seize), které se však projevuje především v interiérech než v samotné architektuře.³⁷ I přesto se ve Francii objevuje několik architektů, které by ke slohu bylo možné zařadit a to je například Jacques-Germain Soufflot. Můžeme říci, že se jedná o předstupeň (neo)klasicistního slohu, jenž je definován odvrácením se od rozevlátého rokoka.³⁸

Zajímavý exkurz najdeme v Ottově slovníku naučném, který nejen shrnul základní informace o klasicismu a empíru, ale můžeme říci, že dané slohy až velmi pejorativně hodnotí. Začíná již tradiční návazností na řecké a římské umění, které reagovalo na velmi nevázané rokoko. Označuje ranou fázi klasicismu za „*strnulou a suchopárnou, jež využívá hrubých dórských sloupů a nudný ornament*“. K dalším uměleckým oborům dodává, že je „*ochuzené, nesnášenlivé až pedantní a že měl zhoubný vliv na obecnost a umělecké řemeslo, načež bylo*

---

³⁶ Jaroslav HEROUT, *Staletí kolem nás: přehled stavebních slohů*, Praha 2002, s. 201.

³⁷ Tamtéž.

³⁸ Heslo *Louis-seize*, in: Brockhaus Enzyklopädie [online], dostupné z: <https://brockhaus.de/ecs/enzy/article/louis-seize>, (cit. 2. 1. 2024).

potřeba romantického slohu, která na tuto zhoubnost měla reagovat“.³⁹ U empiru už takto drsné hodnocení slohu nenajdeme. Empír je označován jako sloh elegantní a jednoduchý. Vyzdvihuje jeho rychlé rozšíření v Evropě pod jménem klasicismus.⁴⁰ Zde je důležité zmínit, že na obou heslech je znát odlišný přístup autorů k této architektonické epoše. Nenaznačuje ani žádný překryv významů. Je tedy zřejmé, že už v blízké době po doznívání tohoto slohu docházelo k nejasnostem v jeho vymezení.

Možná i právě proto v české odborné literatuře zastává pojem neoklasicismus trochu vratké místo. Pro české prostředí pojem neoklasicismus či novoklasicismus není přímo neznámý, je využíván především ve spojitosti s hudbou, jak uvádí jazyková příručka Ústavu pro jazyk český.⁴¹ V české literatuře je termín neoklasicismus a klasicismus, oproti britské, synonymem, kdy klasicismus je stále spíše častým označením zmiňované epochy.

Taťána Petrasová dává nedostatečnou pozornost za vinu „převládajícímu přesvědčení, že na rozdíl od baroka nevzniklo v té době v Čechách skoro nic původního, co by se mohlo kvalitou a rozsahem srovnávat s vrcholnou evropskou architekturou tohoto stylu“.⁴² Dění po druhé polovině 18. století je pro velkou část autorů pouhým dozníváním barokního slohu, který byl jistě triumfální a ucelený, však pozice klasicismu je v kontextu domácí architektury slabá.⁴³ V českých zemích se ale staví nadále a přirozeně, a stejně jako v ostatních evropských zemích, se zdejší architektura podrobuje vládě – v našem případě Marii Terezií a Josefu II. Po vzoru názvu lujsezního rokoka je období nazýváno také jako tereziánská a josefínská architektura.⁴⁴ Ano, oproti bohatým církevním dílům baroka, která zaměstnávala umělce a vydělávala jim nemalé peníze, byla pro ně nová doba jednoduchosti a prostoty nepochopitelná a možná i zničující.⁴⁵

Matoucím pojmem pro zkoumané období může být také pojem empir. Do české literatury ho přináší podle Petrasové Zdeněk Wirth.⁴⁶ On sám ho definuje jako sloh činžovních domů

---

³⁹ Heslo *Klasicismus*, in: Ottův slovník naučný, XIV, Praha 1899, s. 310.

⁴⁰ Heslo *Empire*, in: Ottův slovník naučný, VIII, Praha 1894, s. 590.

⁴¹ Heslo *Neoklasicismus*, in: Internetová jazyková příručka ÚJČ AV ČR [online], 2008, dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=neoklasicismus>, (cit. 3. 1. 2024).

⁴² H. LORENZOVÁ – T. PETRASOVÁ – R. ŠVÁCHA, *Dějiny českého výtvarného umění 1780/1890*, s. 28.

⁴³ R. BIEGEL, *Mezi barokem a klasicismem*, s. 11.

⁴⁴ H. LORENZOVÁ – T. PETRASOVÁ – R. ŠVÁCHA, *Dějiny českého výtvarného umění 1780/1890*, s. 28.

⁴⁵ K. CHYTIL, *Doba klasicismu a empiru v Praze*, Praha 1908, s. 9.

⁴⁶ H. LORENZOVÁ – T. PETRASOVÁ – R. ŠVÁCHA, *Dějiny českého výtvarného umění 1780/1890*, s. 28.

a úřednických budov.⁴⁷ Nahlédneme-li do architektonického slovníku, nalezneme empír jako styl císaře Napoleona a jeho říše v letech 1804–1815.⁴⁸ Týká se architektury, dekorací i nábytku a ovlivnil i jiné země než jen francouzskou říši, kde se stal za císaře Napoleona I. státním slohem. Z Francie se jeho vliv šíří dále Evropou až do Ruska, kde se usídluje nejsilněji. Reprezentuje dekorativní styl (neo)klasicismu, jelikož se věnuje právě interiérovému designu a uměleckému nábytku, ale i šperkařství,⁴⁹ a to pomocí neoklasicistních prvků, příležitostně doplněné o egyptské motivy.⁵⁰ V nábytkářství se projevuje masivním a těžkým vzhledem závislých na geometrických formách, nejčastěji vyrobené z mahagonu, ebenu nebo cedrového dřeva, byl často doplněn zlatými doplňky jako lví tlapy. Napoleonem preferovaní architekti Pierre François Léonard Fontaine a Charles Percier jakožto stavitelé pařížských zámků a paláců vydali v roce 1812 dílo „*Recueil de décorations intérieures*“,⁵¹ která se stala návodnou učebnicí císařského slohu. Pokud bychom ale nahlédli do akademické encyklopedie českých dějin, najdeme, že se jedná o čistější formu klasicismu praktikovanou především na původně barokních či rokokových stavbách.⁵² Znovu mohu pouze dodat, že opět narážíme na problém nejasných definic, které mohou i jedna druhé odporovat.

K této problematice bych ještě doplnila jeden zdroj, a to *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* s dílem Východní Čechy, která ve svém úvodu také uvádí krátký historický kontext vývoje ve východních Čechách. Samozřejmě využívá pojmu klasicismus, za jehož vrchol pokládá počátek 19. století, resp. léta 1800–1830, toto období francouzského vlivu označuje jako empír. Z dalších řádků textu ale vyplývá, že znovu pojmy klasicismus a empír používá jako synonyma.⁵³

Pokud nahlédneme do západoevropské literatury, našli bychom pod pojmem „*classicism*“, tedy v překladu klasicismus, kulturu starověkého Řecka a Říma.⁵⁴ Zkoumané období

---

⁴⁷ Zdeněk WIRTH, *Česká architektura XIX. století*. Praha 1922, s. 11.

⁴⁸ Cyril M. HARRIS, *Dictionary of Architecture and Construction*. New York 2006, s. 365.

⁴⁹ Heslo *Empire (Kulturgeschichte)*, in: Brockhaus Enzyklopädie [online], (cit. 29. 7. 2023).

⁵⁰ Francis D. K. CHING, *A Visual Dictionary of Architecture*, s. 133.

⁵¹ Pierre-François-Léonard FONTAINE – Charles PERCIER, *Recueil de décorations intérieures: meubles, bronzes, etc.* Paříž 1812.

⁵² Heslo *Empír*, in: Akademická encyklopedie českých dějin, [online], dostupné z: <https://aecd.kpsys.cz/media-viewer?rootDirectory=420352&origin=https%3A%2F%2Faecd.kpsys.cz%2Frecords%2Fcb895d33-7f72-4db1-9a8d-3773ca946c1e>, (cit. 26. 7. 2023).

⁵³ Jiří LOUDA – Ludvík KOPAČKA, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 6: Východní Čechy*, Praha 1989, s. 29.

⁵⁴ Heslo *Classicism*, in: Encyclopaedia Britannica [online], dostupné z: <https://www.britannica.com/art/Classicism>, (cit. 26. 7. 2023).

je v západní Evropě označován jako „*neoclassicism*“, tedy neoklasicismus. Toto tvrzení podporuje i *Oxfordský slovník architektury* označuje pojem „*neoclassicism*“, jenž zařazuje sloh do pozdního 18. století a raného 19. století. Zároveň uvádí, že se vymezuje vůči baroku a rokoku. Blízký mu je velký důraz na architektonické paradigma a učení se o pravém duchu antiky.⁵⁵

Německá encyklopedie Brockhaus přináší podobnou definici. Říká, že neoklasicismus „*navazuje na antické ideje v podobě symetrie, jednoduchých půdorysů, pravoúhlosti a monumentalitu*“.⁵⁶ Jako hlavní období uvádí roky 1770–1830, nicméně nevyklučuje pozdější práce. Naopak velmi zajímavě dodává, že například autoři, které známe často jako zakladatele či průkopníky moderní architektury, vycházeli nebo se vraceli právě k neoklasicistní architektuře. Mezi ně můžeme zařadit například Ludwiga Mies van der Rohe, Adolfa Loose nebo Le Corbusiera.⁵⁷ K tématu uvádí klasicizující tendence v nacistické a fašistické architektuře, kupříkladu u architekta Alberta Speera. Avšak encyklopedie Brockhaus přináší i tradiční pojem „*Klassizismus*“, odkazuje však na inspiraci v řecké architektuře a označuje tak klasicistické tendence od 16. století, tedy od období renesance. Od roku 1770 taktéž uvádí pojem klasicismus, však podporuje moji skepsi – kdy se může zařazovat do historizujících slohů, tedy k neoklasicismu. Jako podřazené používá pojmy *biedermeier*, *empír* a *lujséz*.⁵⁸

Polská encyklopedie chápe pojem neoklasicismus více směry. Jako první můžeme zmínit právě hudební neoklasicistní směr, poté jako literární směr v 19. a 20. století. Až v poslední části hesla se dostáváme k neoklasicismu ve výtvarném umění obecně, který nás odkazuje na termín *klasicismus* jakožto synonymum.⁵⁹

Vhodné po porovnání je nahlédnutí do internetové Wikipedie a její definování pojmů. V české verzi encyklopedie najdeme obě hesla – *klasicismus* i *neoklasicismus*. Jako klasicistní je označován „*umělecký směr inspirovaný antickými vzory*“ a časově ho ohraničuje vládou již Ludvíka XIV. a etapu rozšiřování připisuje 18. století se závěrečnou částí ve druhé polovině

⁵⁵ Heslo *Neoclassicism*, in: The Oxford Dictionary of Architecture, Oxford 2015, s. 515.

⁵⁶ Heslo *Neoklassizismus (Kunst)*, in: Brockhaus Enzyklopädie [online], dostupné z: <https://brockhaus.de/ecs/enzy/article/neoklassizismus-kunst>, (cit. 26. 7. 2023).

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ Heslo *Klassizismus (Kunst)*, in: Brockhaus Enzyklopädie [online], dostupné z: <https://brockhaus.de/ecs/enzy/article/klassizismus-kunst>, (cit. 10. 10. 2023).

⁵⁹ Heslo *Klasycyzm*, in: Encyklopedia PWN [online], dostupné z: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/klasycyzm;3922710.html>, (cit. 10. 10. 2023).

19. století, jako slohu městské zástavby. Zde už však odkazuje na heslo neoklasicismus.⁶⁰ Toto heslo odpovídá tvrzením u pojmu klasicismus, bere ho opravdu jen jako styl veřejných budov a řadí do období neoslohů. Zavádějící však je poznámka, že se neoklasicismus často označuje také jako novorenesance.⁶¹

Lze konstatovat, že ve středoevropském prostoru se pojem neoklasicismus ještě plně neukotvil, tak jako v západoevropské literatuře, přestože o ukotvení tohoto pojmu se několik českých autorů výrazněji snaží. Podíváme-li se na definice v česky psané literatuře, je pro klasicismus obecně platné, že se jedná o umělecký směr, který nachází formální i obsahovou inspiraci v antickém umění, kde klade důraz na harmonii a racionalitu, která je pro období 18. století typickým znakem.⁶² Shoduje se tedy se zahraničními definicemi o neoklasicismu.

V této kapitole jsem shrnula několik rozdílných definic dost úzkého časového období. Snažím se prokázat, že opravdu každý ze zdrojů chápe pojmy velmi odlišně. Je více než pochopitelné, že se pojmy odlišují v cizích jazycích, nicméně vybrané pojmy mají naprosto zřejmé české ekvivalenty, kterých můžeme užívat, a které se velmi často užívaly v nepočestované podobě, však jsme je nepřejali s jejich plným významem, což vnímám jako problematické a to především pro budoucí zájemce o toto období, protože tato nejasnost je může odradit.

Můžeme si pokládat otázku, zda má vlastně smysl zaměňovat pojem klasicismus za neoklasicismus, je odpověď velmi složitá, protože se nejedná o novotvary, ale slova která máme ve slovníku již více jak dvě století. Samozřejmě by ucelenost ve tvarosloví pro jedno období bylo ulehčujícím pro každého, kdo se dané období chystá studovat, pro někoho se ale může tento „boj“ o pojmosloví může zdát jako malichernost. Z mého pohledu můžeme v zásadě říci, ať už období nazýváme klasicismem nebo neoklasicismem, jedná se mentální zlom v této době, jak jsem již zmiňovala dříve.⁶³ Jasnější odpověď nacházím na pojem empir, se kterým se v českém prostředí neztotožňuji. Chápu ho jako sloh období Napoleonovy vlády, který možná inspiroval a ovlivnil mnohé stavitele a stavebníky u nás, ale to bychom mohly uvést i o anglickém palladianismu, který taky pouze označujeme za zdroj inspirace, nikoliv

---

⁶⁰ Heslo *Klasicismus*, in: Wikipedie Otevřená encyklopedie. [online], dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Klasicismus>, (cit. 2. 1. 2024).

⁶¹ Heslo *Neoklasicismus*, in: Wikipedie Otevřená encyklopedie [online], dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Neoklasicismus>, (cit. 2. 1. 2024).

⁶² Heslo *Klasicismus*, in: Internetová jazyková příručka ÚJČ AV ČR [online], dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=klasicismus>, (cit. 10. 10. 2023).

⁶³ T. PETRASOVÁ, *Neoklasicismus mezi technikou a krásou: Pietro Nobile v Čechách*, s. 5.

období v českých zemích. Návrat ke krásné antice byl osvěžen o osvícenské myšlenky, jež se otiskují do (neo)klasicistních staveb. Dnes již rozhodně nemůžeme souhlasit se slovy Zdeňka Wirtha, který tvrdí, že byl barok posledním velkým uměleckým projevem v české architektuře.⁶⁴

---

⁶⁴ A. MATĚJČEK – Z. WIRTH, *Česká architektura 1800–1920*, Praha 1922, s. 5.

4. Historický kontext (neo)klasicismu

(Neo)klasicistní architektura poněkud zaniká v proudu baroka a nastupujícího historismu a i na časové ose je pojem obtížněji zařaditelný. Nejčastějším letopočtem uváděným v souvislosti s (neo)klasicismem jsou roky 1780–1840 v prostředí českých zemí. Ve středoevropském, potažmo celoevropském kontextu pak můžeme data rozšířit od let 1750 do přibližně roku 1850.⁶⁵ Jak uvádí Taťána Petrasová: „*Kromě této doby se jako tendence vycházející obecně z antické architektury sloupových řádů objevují v dějinách architektury v různých podobách od renesance až do 20. století.*”⁶⁶

Z pohledu politických dějin se jedná o období velkých změn ve společnosti, která má samozřejmě dopad i na vývoj kultury. K vládnoucím panovníkům pronikají osvícenské myšlenky, které začínají ovlivňovat jejich vládu, ale stále oproti osvícenecké racionalitě v počátcích stojí katolicismus, který nachází podporu ve slohu barokním. Barokní sloh byl pro stát velmi nákladnou položkou.⁶⁷

Změny podpořil i rychlý rozvoj vědy, ať už v oboru mechaniky či dalších přírodních věd. Zrychlující se doba s novými technickými vynálezy měla vést také ke zlepšení sociálních vztahů mezi jednotlivými vrstvami. Nastupující „věk rozumu” se znovu střetl se světem náboženským a dal za vznik novému filozofickému směru osvícenství, jehož centrem se stala Francie.⁶⁸ Právě zde se „*snaha o oživení laického zájmu*”⁶⁹ zhmotnila rozsáhlým tzv. *Racionálním slovníkem věd, umění a řemesel - Encyklopedie*.

Z toho můžeme vyvodit další typický znak doby, kterým je touha po poznání vedoucí k intenzivnímu zájmu o minulost a to především k odhalování antických dějin Řecka a Říma, ve kterých nacházely inspiraci nejen politické systémy. Principy řecké demokracie a římský senát byly vzorem pro nové uspořádání.⁷⁰ Bezmezná víra ve vědecké bádání si kladla za cíl právě nápravu lidské společnosti. Jak už bylo zmíněno výše, politika nebyla jediným zájmem,

---

⁶⁵ H. LORENZOVÁ – T. PETRASOVÁ – R. ŠVÁCHA, *Dějiny českého výtvarného umění 1780/1890*, s. 28.

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ P. VLČEK, *Dějiny architektury (neo)klasicismu a 19. století*, s. 5.

⁶⁸ Tamtéž, s. 5.

⁶⁹ Pavel BĚLINA a kol., *Dějiny země Koruny české II.*, Praha 1993, s. 12.

⁷⁰ Pavel BĚLINA – Milan HLAVÁČKA – Daniela TINKOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české XI. a*, Praha 2013, s. 163.

další budila oblast botaniky, docházelo k zakládání soukromých laboratoří, knihoven, kompletování nejrůznějších sbírek, ale také k rozvoji žurnalistiky.⁷¹

Velké změny s sebou přináší průmyslová revoluce. Jejimi důsledky dochází ke změnám ve společenském složení obyvatelstva, změnila ráz krajiny a také podpořila touhu po novém přerozdělení politické moci. Feudální systém se jevil čím dál tím více jako zastaralý a místa pro něj rapidně ubývalo. Na povrch se derou nové ekonomické systémy, z nichž lze zmínit například kapitalismus nebo socialismus.

K technickému pokroku a rozvoji a zvýšení produktivity práce lze tedy přičíst také ekonomické důsledky průmyslové revoluce. S obřím nárůstem obyvatelstva ve městech dochází „*ke střídání vln expandující a klesající poptávky po práci, které vlnovitě zvyšovaly a zase snižovaly mzdy a nezaměstnanost*“.⁷² Poměrně vyrovnané síly ve městech a na venkově byly narušeny, zvyšoval se počet městské chudiny a propast mezi ní a bohatým obyvatelstvem se prohlubovala. Navíc se všechny tyto jevy promítají do obav vládnoucích vrstev z nastávajících nepokojů.⁷³ Ne všechny země z počátku přechod k průmyslu podporovaly, jelikož v něm viděly ohrožení své panovnické pozice a tyto hrozby se v průběhu 19. století začaly naplňovat. A tak nejen Evropou prochází vlna revolucí, z nichž byly některé z počátku méně úspěšné, umožnila přes skepsi nutné přijetí změn, protože nastalé problémy bylo třeba řešit.⁷⁴

Revoluce a jejich požadavky například na toleranci a svobodu slova přinesly vůli a chuť k bádání. Přichází zájem o studium národů, hledáním kořenů jejich identity, což se odráží ve vzniku nových států a prolínání vrstev obchodníků a šlechticů.⁷⁵ Tento přístup spatřujeme především v Anglii nebo Nizozemsku, kde právě například protestanské náboženství dovolilo změny v oblasti hospodářství.⁷⁶

Velmi specifickou zemí se stala Francie. Odboural se původní životní styl a nastupuje nové pojetí života skrz „ideologie“, ať už mluvíme o subjektivismu, liberalismu nebo i demokracii.⁷⁷

---

⁷¹ P. BĚLINA a kol., *Dějiny zemí Koruny české II.*, s. 12.

⁷² Robert HOLMAN, *Dějiny ekonomického myšlení*, Praha 1999, s. 62.

⁷³ Tamtéž, s. 62.

⁷⁴ Carl Benedikt FREY, *Technologická past. Kapitál, práce a moc ve věku automatizace*, Brno 2021, s. 100–105.

⁷⁵ Tamtéž, s. 103.

⁷⁶ Milan HLAVAČKA – Jiří KAŠE – Jan P. KUČERA – Daniela TINKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české XI. b*, Praha 2013, s. 10.

⁷⁷ Wilfried KOCH, *Evropská architektura: Encyklopedie evropské architektury od antiky po současnost*, Praha 2012, s. 264.

Hluboko následující dění poznamenává a tvoří tak obraz „moderní“ Evropy stavěnou na základech rovnosti a svobody.⁷⁸ Dochází k utváření nové politické kultury, která vnikala do každodenního života, kterou navíc podporoval nově vycházející tisk a spolky. Nelze ji pokládat jen za vrátka k průmyslové revoluci, nýbrž tato kultura byla spíše brzdou v rozvoji obchodu, který poznamenalo zrušení otroctví v roce 1793.⁷⁹ V témže roce došlo také ke změnám školského systému, kdy univerzity jsou nahrazeny vysokými školami, což otevřelo cestu vzniku technicky zaměřených škol. Zrušená Akademie věd a krásného umění zase byla nahrazena nově vzniklými institucemi.⁸⁰ Revoluce se dotkla i náboženského života. Ačkoliv z dlouhodobého hlediska se zdá její ovlivnění spíše povrchní, můžeme říci, že se ve francouzské společnosti pohled na náboženství mění, například se zakládají různé kultury.⁸¹

Přesuňme se nyní už k vývoji v českých zemích, jež jsou samozřejmě ovlivněny bouřlivým evropským vývojem na přelomu 18. a 19. století. V Evropě se rozšiřuje industrializace, které se z počátku tehdy vládnoucí František I. bránil, protože v ní spatřoval ohrožení vlastního úřadu.⁸² Vzhledem k válečné výrobě se industrializace českým zemím nevyhnula, což mělo i za následek, že se spousta poddaných vymanila ze své závislosti na vrchnosti a stala se tak zdrojem pracovní síly.⁸³ Nicméně dochází k mnohým obchodním blokádam, které mají mimo jiné dopad na hospodaření státu, a tak v roce 1811 dochází ke státnímu bankrotu a po něm také ve ztrátu důvěry ve stát. Po Vídeňském kongresu však postupně dochází ke stabilizaci a hospodářské konjunkturu.⁸⁴

Reformy osvícenských panovníků v českých zemích měly sice velké množství negativ, kdy se české země stanou spíše provincií habsburské monarchie. Má však ale také velké množství pozitivních důsledků, ať už mluvíme o zrušení nevolnictví, vyšší kvalitě zemědělské výroby a rozvoji manufaktur a postupný nástup z počátku nechtěné industrializace, která zapříčinila i rozvoj měst.⁸⁵

---

⁷⁸ Daniela TINKOVÁ, *Revoluční Francie 1787–1799*, Praha 2008, s. 377.

⁷⁹ D. TINKOVÁ, *Revoluční Francie 1787–1799*, Praha 2008, s. 384–387.

⁸⁰ Tamtéž, s. 388–389.

⁸¹ Tamtéž, s. 386.

⁸² C. B. FREY, *Technologická past*, s. 100.

⁸³ M. HLAVAČKA – J. KAŠE – J. P. KUČERA – D. TINKOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české XI. b*, s. 14.

⁸⁴ Tamtéž, s. 9.

⁸⁵ Miroslav NOVOTNÝ a kol., *Velké dějiny země Koruny české. Tematická řada: Školství a vzdělanost*, Praha 2020, s. 138–139.

Soustředíme se ale také na dopad reforem v oblasti školství, jež měly podpořit rozvoj moderního státu. Najednou dochází k tomu, že existuje jistá forma vzdělání garantovaná státem, který měl jako jediný moc k tomu, aby všeobecnou povinnost zavedl. Aby bylo možné mít školství ve svých rukou, byla odňata tato povinnost církvi, i když svou roli bude stále ve vzdělávání hrát. Dochází tedy k „*sekularizaci, demokratizaci a unifikaci škol*“.⁸⁶

I kultura v této době zažívá krušné období. Ve společnosti se projevují trendy na „*nalezení historické kvality národa*“⁸⁷, jelikož se zdálo, že tyto národy mohou mít nárok na politické názory a také státoprávní požadavky. V průběhu první poloviny 19. století dochází rozvoji české historiografie a archeologie.

O výtvarnou kulturu na konci 18. a začátku 19. století začíná jevit zájem měšťanská vrstva a stává se tak důležitou součástí, tedy i jejím objednavatelem. Nároky na životní styl a hodnotový žebříček se měnil už od dob Marie Terezie, která dosáhla mimo jiné také toho, že se zájem o vzdělání stalo novým posílením prestiže a životní hodnotou. Vliv na kulturu a urbanismus má samozřejmě i množství josefinských reforem, jak částečně uvádím níže. Zrušením jezuitského řádu, klášterů ale i jistá omezení náboženských slavností, která podle panovníka „*rozptylovalo pracovní úsilí*“⁸⁸, mělo za následek proměnu kostelů a klášterů v budovy kasáren nebo nemocnic. I právě tyto kroky, které církvi více či méně znemožňovaly „organizovat“ umělecký život, otevřely náročnou cestu hledání nových konzumentů mezi měšťany. Však povolení stěhovat se, ale především „*dávat děti učit se řemeslu a studovat*“ uvolnilo cestu k volnému uměleckému či řemeslnému podnikání.⁸⁹

Doba přála vzniku učených společností, které předjímalý velmi kulturně bohaté století.⁹⁰ Založení *Společnosti vlasteneckých přátel umění* v roce 1796, které sdružovalo soukromé mecenáše, podnítila záštitu uměleckých počinů v českých zemích. Za důležitý podnět patří založení *Obrazárny vlasteneckých přátel umění*, která shromažďovala zemské sbírky umění.⁹¹ Velkým úspěchem se také stalo založení *Akademie výtvarných umění*, zřízená dekretem z roku

---

⁸⁶ M. NOVOTNÝ a kol., *Velké dějiny zemí Koruny české. Tematická řada: Školství a vzdělanost*, s. 142.

⁸⁷ M. HLAVÁČKA – J. KAŠE – J. P. KUČERA – D. TINKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české XI. b*, s. 191.

⁸⁸ Tamtéž, s. 315.

⁸⁹ Tamtéž, s. 320–321.

⁹⁰ Tamtéž, s. 325.

⁹¹ Vít VLNAS, *Obrazárna v Čechách 1796-1918*, katalog výstavy Národní galerie v Praze, Praha 1996, s. 25.

1799, v jejímž čele stanul malíř Josef Bergler. Právě on na svých cestách po Itálii pořídil velké množství kreseb italských antických soch, jež studenti zpracovávali.⁹²

Za zmínku rovněž stojí vývoj veřejné hygieny a bezpečnosti – přeci jen sanitární organizace prostoru ovlivňuje urbanismus města a tím pádem i konkrétní stavby. Plánované stavby kanalizací například v Praze, pozdržené válečnými konflikty, neřešili situaci úplně šťastně, protože splašky svedly do Vltavy, která při první příležitosti povodní rozlila veškerou znečištěnou vodu zpět do pražských obydlí. S novými urbanistickými tendencemi, které měly za úkol zvýšit hygienu ve městech, ovlivnily třeba také zacházení se zemřelými či přemísťováním ostatků mimo zástavbu. Již Marie Terezie zakazuje pohřbívání v kryptách kostelů, josefské nařízení pak nechává právě odsouvat zemřelé mimo město, či na okraje vesnic. Povinností hřbitovů bylo obehnání zdí, ale mezi doporučeními se nacházelo i oddělení lesem nebo řekou.⁹³ Dalším důležitým milníkem pro urbanismus Prahy byl vznik komise pro okrašlování města v roce 1781.⁹⁴ A tak se tu objevuje možnost realizování (neo)klasicistního rázu městského plánování zasypáním pražského hradebního příkopu, díky kterému vzniká vnitroměstský okruh.⁹⁵ Kromě tohoto urbanistického rozvoje dochází na začátku 19. století ke zpřístupnění Královské ohrady Pražského hradu, které dodnes nesou název Chotkovy sady.⁹⁶

Na pozadí vývoje (neo)klasicistního slohu se odehrává velké množství změn, které novému slohu otevřely cestu. Kapitola shrnula důležité události nejprve v evropském měřítku a poté se soustředila na vývoj v českých zemích. U historického kontextu u nás jsem se snažila objasnit jeho vliv na kulturní vývoj v obecné rovině.

---

⁹² Tamtéž, s. 30.

⁹³ Tamtéž, s. 239–240.

⁹⁴ Vladimír WAAGE, *Okrašlovací spolky v okolí Prahy*, in: *Studie a zprávy: Historický sborník pražského okolí* 6, Praha 2016, s. 115–135.

⁹⁵ Dobroslav LÍBAL – Patrik LÍBAL, *Architektonické proměny Prahy v jedenácti stoletích*, Praha 2000, s. 207.

⁹⁶ M. HLAVAČKA – J. KAŠE – J. P. KUČERA – D. TINKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české XI. b*, s. 323.

5. (Neo)klasicistní architektura z uměleckohistorického pohledu

Už přibližně v polovině 18. století můžeme sledovat postupné vyčerpávání barokního slohu, který začíná být ovlivňován klasicizujícími tendencemi. I když se jeho část promění v detailně výrazné rokoko, či pro středoevropské pojetí spíše pozdní baroko, objevuje se na straně druhé tzv. *Louis Seize*, neboli sloh Ludvíka XVI., který se projevuje jednoduchostí a provázaností s interiérovým designem.⁹⁷ Jsou zdroje, které uvádějí, že od dob renesance se například ve Francii stále drží klasicizující tón architektury, a proto bylo tak snadné jeho prosazení se v době změn.⁹⁸ Harmonie (neo)klasicismu byla protikladem tehdejší doby - rychlost, neklid ale i dynamika typická pro toto období, byla (neo)klasicismu cizí.

Baroko realizovalo svoji sílu především v sakrální a palácové architektuře, avšak výše uvedené společenské změny umožnily postupný zánik jejího primárního postavení. Novým kulturním nositelem se stává občan, jehož vzdělání je však tak nejednotné, že jeden obecně platný vkus již není možný.⁹⁹ Možná zde můžeme spatřovat původ ve štěpení množství slohů a stylů, které se začnou projevovat v 18. a 19. století. I přes nejednotnost ve vzdělávání můžeme říct, že došlo ke zlepšení přístupu k informacím, a zvýšení všeobecného zájmu o vzdělávání, jak jsem již uvedla v předchozí kapitole. Dalšími důvody, které přispěly ke svižným proměnám jednotlivých slohů v 19. století, jsou rychlý rozvoj technologií, ale i růst sociálních hnutí, díky kterým dochází k častému mísení a střídání slohových stylů.¹⁰⁰

Oproti baroknímu slohu zde umělci nemají tolik práce, přeci jen se jedná, v porovnání s předchozím, o velmi střídmy sloh.¹⁰¹ To však neznamenalo, že se stavitelé a umělci ocitli bez práce úplně. Právě prostupnost (neo)klasicismu a možná i jeho dostupnost byla pro vývoj velmi důležitá.¹⁰²

Za průkopníky (neo)klasicistní architektury jsou bezpochyby považovány Francie a Anglie, což má velké množství důvodů.¹⁰³ Co se týče Francie, nastínila jsem důvody pro vznik

⁹⁷ Heslo *Louis Seize*, in: *The Oxford Dictionary of Architecture*, Oxford 2015, s. 450.

⁹⁸ Podobně viz W. KOCH, *Evropská architektura* a J. HEROUT, *Staletí kolem nás*.

⁹⁹ W. KOCH, *Evropská architektura*, s. 264–265.

¹⁰⁰ P. VLČEK, *Dějiny architektury (neo)klasicismu a 19. století*, s. 7.

¹⁰¹ Tento fakt zmiňuje například Karel Chytil ve svém díle *Doba klasicismu a empiru v Praze*, s. 7–9. – „Umělci vedou nářky a zasílají memoranda ku vídeňské vládě, že nemají zaměstnání, a že k tomu hotová díla, jež ze zrušených klášterů lze dostat za babku, jim působí konkurenci.“

¹⁰² J. HEROUT, *Staletí kolem nás*, s. 204–206.

¹⁰³ H. LORENZOVÁ – T. PETRASOVÁ – R. ŠVÁCHA, *Dějiny českého výtvarného umění 1780/1890*, s. 28–29.

(neo)klasicismu již v kapitole „*Historický kontext (neo)klasicismu*“. Klasicizující proudy se nevyroily znovu z čista jasna, ve francouzském prostředí převládaly už od doby renesance a jsou patrné v jejich zámeckých stavbách. Jako pozdější příklad klasicizujícího proudu můžeme jmenovat zámek v Balleroy od architekta François Mansarta ze 17. století. Racionalistické osvícenecké myšlenky převládající ve francouzském prostředí dopomáhají tvorbě nových pravidel na základě přírodních zákonů¹⁰⁴ a jsou tak protivahou baroknímu „anarchismu“. Sloh se poté postupně přetavuje v monumentální architekturu, která vyústí především za vlády Napoleona I., který ji převezme jako státní architekturu odpovídající reprezentativním požadavkům napoleonské vlády právě proto, že se inspirovala v antickém Římě, jež by legitimizovala Napoleonovy nároky na císařství.¹⁰⁵ Důležitým bodem pro další vývoj byl i ten fakt, že se v 19. století stala Paříž uměleckým centrem Evropy, kde se umělci setkávali, aby o umění mohli dále diskutovat.¹⁰⁶

Na Britských ostrovech jsou také zařazovány nejprve klasicistní prvky do barokních staveb. Anglie se nikdy nestala rájem barokního slohu, čekala na svou příležitost, která přišla až s návratem k antické tradici. Pro zdejší typ architektury se vžil název „*palladiánská*“ kvůli vlivu renesančního italského architekta Andrea Palladia.¹⁰⁷ Ten zasvětil v 15. století velkou část své práce právě studiu římských staveb a s inspirací Vitruviovy knihy sepisuje dílo „*Čtyři knihy o architektuře*“,¹⁰⁸ kde rozsáhle popisuje dané stavby a doplňuje je také o podrobné ilustrace. Kniha inspirovala kupříkladu Christophera Wrena v Anglii, ale dostala se i do Severní Ameriky k Thomasu Jeffersonovi a dalším autorům.¹⁰⁹ V zalíbení v palladianismu se našel také lord z Burlingtonu, Richard Boyle, jenž si v tomto stylu nechal postavit na svůj návrh tzv. Chiswick House,¹¹⁰ který byl dokončen v roce 1729.¹¹¹

Než se ale palladianismus rozšířil do Anglie, kde se projevuje ve státních reprezentativních budovách, tak i na venkovských anglických sídlech, usídluje se v protestanských zemích a oblastech, především v Nizozemsku, kde se stal protikladem protireformačního barokního slohu. Palladianismus se vyznačuje jednoduchými a jasnými tvary, střecha staveb má často

---

¹⁰⁴ W. KOCH, *Evropská architektura*, s. 265.

¹⁰⁵ Tamtéž.

¹⁰⁶ Ernst Hans GOMBRICH, *Příběh umění*, Praha 2006, s. 504.

¹⁰⁷ P. VLČEK, *Dějiny architektury (neo)klasicismu a 19. století*, s. 26.

¹⁰⁸ Andrea PALLADIO, *Čtyři knihy o architektuře*, Praha 2022.

¹⁰⁹ Allison Lee PALMER, *Historical Dictionary of Architecture*, Maryland 2008, s. 203.

¹¹⁰ H. LORENZOVÁ – T. PETRASOVÁ – R. ŠVÁCHA, *Dějiny českého výtvarného umění 1780/1890*, s. 29.

¹¹¹ Heslo *Richard Boyle, 3rd earl of Burlington*, in: Britannica Encyclopaedia [online], dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Richard-Boyle-3rd-earl-of-Burlington>, (cit. 28. 9. 2023).

plochý sklon a je charakteristická vysokým řádem, tedy pilastry přesahující více než jedno patro.¹¹²

Jak už bylo zmíněno v předchozí kapitole, doba přála rozkvětu publicistiky. Významným fenoménem byly nově vznikající publikace týkající se architektury a antických látek, mezi něž můžeme zařadit například „*The Antiquities of Athens*” vyšlé roku 1762.¹¹³ Důležitým dílem a zdrojem inspirace pro rozvoj (neo)klasicismu byla činnost Johanna Joachima Winckelmanna, německého kunsthistorika a archeologa, který svým dílem *Geschichte der Kunst des Altertums* položil základy klasické archeologie.¹¹⁴ Jeho „*Myšlenky o napodobování řeckých děl v malířství a sochařství*“¹¹⁵ dávají slohu další jasné obrysy a stanovují společně a s dalšími díly „*ideál krásy klasicismu*“.¹¹⁶

V českých zemích po dlouhou dobu převládá barokní sloh i vlivem velký osob jako byl například Kilián Ignác Dientzenhofer. (Neo)klasicistní vliv se do českých zemí dostává především z německého Saska a nejvýrazněji se z počátku projevuje právě v příhraničních oblastech s převládajícím německy mluvícím obyvatelstvem.¹¹⁷ Přestože vliv baroka je patrný až skoro do konce 18. století, první klasicizující tendence přichází asi v jeho polovině s architektem Nicolasem Pacassim, který pracoval na přestavbě Pražského hradu.¹¹⁸ Potřeba transformace vychází najevo především v 70. a 80. letech 18. století, kdy společnost provází mnoho změn v jejím uspořádání, a kdy také dochází k mnohým reformám ovlivňující třeba náboženský život.¹¹⁹ Za zmínku v souvislosti s reformami souvisí i pojem raabizace, tedy pozemková a poddanská reforma, zahájená v uvedených letech. Tento proces měl zajistit zefektivnění zemědělské výroby i zvýšení porodnosti, která byla v důsledku minulých válečných let stále nízká. Úkolem bylo tehdejší velkostatky rozdělit do dědičného nájmu, který by byl placen vrchnosti, čímž by vzniklo větší množství menších statků, které by obstarávala

---

¹¹² Heslo *Palladianismus*, in: Brockhaus Enzyklopädie Encyclopaedia [online], dostupné z: <https://brockhaus.de/ecs/enzy/article/palladianismus>, (cit. 31. 7. 2023).

¹¹³ Heslo *Neoclassicism*, in: The Oxford Dictionary of Architecture, Oxford 2015, s. 515.

¹¹⁴ Johann Joachim WINCKELMANN, *Geschichte der Kunst des Alterthums*. Dresden 1764.

¹¹⁵ Johann Joachim WINCKELMANN, *Gedanken über die Nachahmung der griechischen Werke in der Malerei und Bildhauer*, Dresden, Leipzig 1756.

¹¹⁶ W. KOCH, *Evropská architektura*, s. 265.

¹¹⁷ P. VLČEK, *Dějiny architektury (neo)klasicismu a 19. století*, s. 72.

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ K. BENEŠOVSKÁ – I. P. MUCHKA – T. PETRASOVÁ – D. PRIX – R. ŠVÁCHA, *Velké dějiny země Koruny české*. Tematická řada *Architektura*, s. 522.

jedna rodina. Raabizace nakonec neproběhla po celém území státu, ale bylo jí využito především v ohniscích tehdejších selských bouří, tedy i ve východních Čechách.¹²⁰

Důležitou roli hrály josefínské reformy a to v oblasti stavebnictví. V roce 1783 totiž na příkaz Josefa II. vzniká centralizovaná kancelář ve Vídni. V původním smyslu kancelář spravovala knížecí budovy, jako například Schönbrunn, kde se stará o jeho rozšíření a modernizaci. Toto řešení bylo pro státní pokladnu velmi nákladné. Josef II. omezuje počet dvorských architektů a snižuje výdaje na dvorské stavby na nutné údržby. Jednotlivé krajské úřady, které pod kancelář spadaly, musely hlásit čtvrtletně nutné stavební opravy, plány na novostavby i s odhadem rozpočtu musely být hlášeny přímo do Vídně. Pro zjednodušení rozhodnutí úředníků byl vytvořen standardizovaný architektonický slovník, ale také vzorové plány, které zapříčinily kopírování stavebních plánů. Na plány využily kartografických prvků, sjednotila se barevnost v plánech, ale i používání značek. *Oberhofbaudirektion* ve Vídni byl schvalováním projektů pro celé soustátí velmi zatížen. Úředníci neznali podmínky, které v prostředí panovaly, což vedlo k častým konfliktům. Přetížení kanceláří a konflikty vedly znovu k reorganizaci a rozdělení zodpovědnosti mezi jednotlivé oddělení.¹²¹ Unifikaci v tomto směru, z pohledu výkresů a odborných pojmů, můžeme hodnotit jako užitečnou. Pro architektky a individualizaci staveb ale výhodnou rozhodně nebyly.

Vláda Josefa II. je totiž stále ovlivňována předchozími neúspěšnými válkami, které odráží směřování architektury. Významnými stavebními počiny josefínské vlády jsou bezesporu pevnost Josefov, Hradec Králové a Terezín, jež měly zemi uchránit proti případnému dalšímu napadení.¹²² Dochází k novému budování či přebudovávání stávajících částí opevnění, jež ovlivňovala francouzská škola v Mézièr.¹²³ Tato josefínská vojenská architektura vdechla architektuře v českých zemích další impulsy na nové nápady. Je však nutné dodat, že v Čechách má pevnostní stavby svůj osobitý ráz už před příchodem francouzských odborníků a (neo)klasicistní prvky tak můžeme objevit v tomto typu architektury už v baroku.¹²⁴

---

¹²⁰ Karel PŮLPÁN, *Nástin českých a československých hospodářských dějin do roku 1990*, Praha 1993, s. 77.

¹²¹ Anna MADER-KRATKY, *Schöne Wissenschaften. Die Gründung der Oberhofbaudirektion und die Etablierung länderübergreifender Baunormen im habsburgischen Bauwesen (1783–1784)*, Vídeň 1976, s. 156-167.

¹²² H. LORENZOVÁ – T. PETRASOVÁ – R. ŠVÁCHA, *Dějiny českého výtvarného umění 1780/1890*, s. 30.

¹²³ K. BENEŠOVSKÁ – I. P. MUCHKA – T. PETRASOVÁ – D. PRIX – R. ŠVÁCHA, *Velké dějiny zemí Koruny české*. Tematická řada *Architektura*, s. 524.

¹²⁴ H. LORENZOVÁ – T. PETRASOVÁ – R. ŠVÁCHA, *Dějiny českého výtvarného umění 1780/1890*, s. 30.

Jako nejlepší příklad (neo)klasicistních proměn uvádí Taťána Petrasová stavbu Všeobecné nemocnice v Praze, jež vedl profesor pražské polytechniky František Antonín Herget. Podle autorky stavba dokládá fakt, že kvůli nákladům přestavby, bezmála 112 000 zlatých, se nejednalo o nedostatek peněz, ale mělo naznačovat esteticky a funkčně císařovu úspornost.¹²⁵

Nelze opomenout, že přibližně na konci 18. století nalézají své architektonické místo i romantismus a nastupující neostyl, které se postupně s (neo)klasicismem začínají prolínat ve všech evropských zemích. Romantismus je podněcován zájmem o přírodu a zájem o „exotično“, a proto se také stává módním. Nejprve se realizuje na drobných stavbách v zámeckých parcích a kromě antické inspirace, čerpá i z exotických zemí jako byl Egypt, Turecko nebo gotickou architekturou.¹²⁶ Toto však jiné podobě nabízel i (neo)klasicistní sloh, ten však prvky přebírá na základě studia staveb, nikoli jako v případě romantismu na základě podobností a přizpůsobení si nejvhodnějších tvarů.¹²⁷

(Neo)klasicismus našel objednavatele v širokém spektru obyvatel. To, že město ztratilo svůj rezidenční ráz díky přemístěním úřadů do Vídně, pro město neznamenal architektonický úpadek. Nejen architekti pocházející ze Saska spolupracují na úpravách veřejných budov, ať už mluvíme o Thunovském paláci nebo úpravě části křídla Klementina. Mohli bychom začít s dlouhým seznamem architektů, kteří na území českých zemí působili, však někteří z nich budou vynikat. Za zmínku jistě stojí Johann Philipp Joendl, který se podílel na Kačinském zámku pro Jana Rudolfa Chotka. Výjimečný byl jako architekt a stavitel, ale také jako teoretik architektury, který vydal několikadílnou příručku o stavitelství.¹²⁸

Nejen Praha, ale i další města v 18. a 19. století řeší problém se středověkým opevněním, které omezuje novou zástavbu. Rušené hradby tvoří nové okružní ulice, v nově vzniklém prostoru po zrušených hřbitovech uvnitř měst vznikají první veřejné parky a sady. (Neo)klasicistní sloh tvoří základ některých lázeňských měst, jako jsou například Františkovy nebo Mariánské lázně.¹²⁹ Proces urbanizace bylo nutné vyřešit a vhodné řešení nachází v nově vzniklých nájemních domech. Díky pavlačím je o dost vzdušnější a prosvětlenější. Vzhled města se také

---

¹²⁵ Tamtéž, s. 34.

¹²⁶ Jaroslav HEROUT, *Slabikář návštěvníků památek*, Praha 1978, s. 74.

¹²⁷ J. HEROUT, *Staletí kolem nás*, s. 204.

¹²⁸ K. BENEŠOVSKÁ – I. P. MUCHKA – T. PETRASOVÁ – D. PRIX – R. ŠVÁCHA, *Velké dějiny země Koruny české*. Tematická řada *Architektura*, s. 528–543.

¹²⁹ J. HEROUT, *Staletí kolem nás*, s. 207.

mění díky rušení renesančních a barokních štítů a otočení střech o 90° a budování jejich požární ochrany. Běžnější součástí domů se stávají krámky v prostorech zazděných podloubí.¹³⁰

Rozvojem dopravy a potřeba užitkových staveb je taktéž pod taktovkou (neo)klasicismu. Z počátku se jedná o mosty se širokými mostními pilíři a valenou klenbou, které jsou ve 20. letech 19. století nahrazovány řetězovými mosty jako byl například ten v Jaroměři od architekta Friedricha Schnircha. Další speciální kategorií tvoří tovární budovy, jejichž fasády přebíraly často symetrickou (neo)klasicistní úpravu a velmi často v jejich okolí vznikají parky.¹³¹ Venkov, speciálně tam, kde se nachází panské dvory, vznikají často (neo)klasicistní úpravy zámků a správní budovy panství, ve kterých sídlili úředníci. Nové zámky se oproti renesanci a baroku staví o poznání méně. Přibývají k nim nové zahrady často v krajinářském stylu, doplněné ať už (neo)klasicistními nebo romantickými drobnými stavbami v podobě gloriétů, pavilonů či skleníků.¹³²

(Neo)klasicistní interiér vsází na jednoduché tapety s orámováním v různých barvách. Objevují se teplé tóny oranžové či béžové, ale i jejich doplňkové modré nebo zelené. U detailů obložení rámu oken či dveří převládá dřevo natřené na bílou barvu, zajímavě tak doplňují různotvaré parketové vzory na podlaze. Nábytek je ovlivněn nejen vlivem antiky, ale také egyptskými vzory. Ty egyptské se objevují na dokonale zpracovaných kouscích nábytku z černého ebenového dřeva doplněné o zlaté detaily v podobě lvích tlap. Nábytek udržuje jednoduché tvary a často přebírá podobné prvky, jaké vidíme na (neo)klasicistních fasádách.¹³³

Přibližně ve dvacátých letech 19. století se začne objevovat móda takzvaného *biedermeieru*, který je typický pro měšťanskou kulturu a především pro oblast užitého umění. Jistě by bylo zajímavé se taktéž této problematice věnovat, ale vzhledem k zaměření se na zámeckou architekturu, která je v této oblasti spojena převážně s aristokracií tuto problematiku záměrně vynechám.

---

¹³⁰ J. HEROUT, *Slabikář návštěvníků památek*, Praha 1978, s. 77–78.

¹³¹ H. LORENZOVÁ – T. PETRASOVÁ – R. ŠVÁCHA, *Dějiny českého výtvarného umění 1780/1890*, s. 62–63.

¹³² J. HEROUT, *Staletí kolem nás*, s. 214–215.

¹³³ J. HEROUT, *Slabikář návštěvníků památek*, Praha 1978, s. 81–83.

6. Architektonické prvky v (neo)klasicistní architektuře

V následující kapitole se budu věnovat jednotlivým prvkům, které jsou pro (neo)klasicistní sloh typické. Jak již vyplývá z předchozích odstavců, jedná se o prvky, které navazují či napodobují antickou architekturu a objevovaly se už v rozdílných intervalech v různých stavebních slozích. Z tohoto důvodu se tu budou objevovat i prvky, které nejsou jen čistě (neo)klasicistní, ale jsou používány i v dalších slohových obdobích.

(Neo)klasicistní architektura v době konce 18. a první poloviny 19. století se vyznačuje rozdílností mezi „pláštěm“ budovy a vnitřním vzhledem. Venkovní detaily jsou podřízené právě oné střídmosti a řádovosti, ale vnitřní vzhled a členění je již plně podmaněno „modernímu“ stavitelství. Trefně toto spojení pojmenovává Wilfried Koch „*Člověk navlékal na svou moderní životní a pracovní techniku antický plášť*“.¹³⁴ Jako velmi zdařilou práci pak uvádí berlínský Schauspielerhaus od architekta Karla Friedricha Schinkela, kterému se podařilo často (neo)klasicismem využívanou krychli rozčlenit takovým způsobem, jež dodalo dalším architektům inspiraci, jak antické tradiční motivy využít v novodobém světě architektury.¹³⁵

Hmota stavby byla tedy často tvořena krychlí nebo krychlemi. Stavby se totiž vymezovaly barokním konkávním tvarům, přesto však křivkám (neo)klasicismus ve své době trvání neodolal. Příkladem využití křivek je u pravděpodobně nejznámějšího (neo)klasicistního zámku u nás, a to zámek Kačina u Kutné Hory, jehož boční křídla tvoří čtvrtkruhové sloupořadí.¹³⁶ Dalším významným prvkem, který ovlivnil půdorys staveb je předsazený *portikus*, jež tvoří minimálně dva sloupy a vodorovný překlad neboli *architráv*. *Portikus* je často završen plochou střechou či sedlovou s menším *tympanonem*. Podobným prvkem ovlivňující půdorys je vystupující *rizalit*. V případě *rizalitu* se může jednat pouze o nepatrný výčnělek, či může být hluboký až jednu okenní osu. Při (neo)klasicistních stavbách se jedná o pravidelný rizalit, ať už ve středu průčelí nebo například na jeho nárožích.¹³⁷

Následující prvky jsou ty, které tvoří celkový vzhled stavby. V první řadě se zaměříme na stavební prvky. Okna u (neo)klasicistních staveb tvoří nejčastěji obdélníkový tvar. Ve výjimečných případech jsou z vrchní strany zakončena půlkruhovým paprskovitým

¹³⁴ W. KOCH, *Evropská architektura*, s. 266.

¹³⁵ Tamtéž, s. 267.

¹³⁶ P. MICHÁLKOVÁ, *Klasicistní architektura v Čechách na příkladu Kačiny u Kutné Hory a Nového zámku v Kostelci nad Orlicí*, s. 27–29.

¹³⁷ J. HEROUT, *Slabikář návštěvníků památek*, s. 216.

dělením, které objevíme spíše ve středových rizalitech nebo jiným způsobem výjimečných místech. Právě díky jejich výraznosti mohou sloužit jako prvek zdůraznění určité části stavby, ať už se jedná o hlavní vstup nebo vstup do zahrady.¹³⁸ Okna mohou být orámována tzv. *šambránou*, která může být jednoduše malovaná, či profilovaná štukem. Profil zpravidla tvoří jednoduchá lišta. Pokud má okno podokenní římsu, je často orámováno šambránou pouze ze tří stran. Nadokenní římsu mohou tvořit jednoduché prvky jako je lišta, mnohdy můžeme vidět různé typy *frontonů*, od trojúhelníkového, přes volutový až po segmentový. V této době se začínají vyskytovat okna dvojitá namísto jednoduchých se špaletou. Zabýváme-li se jejich barevností, z největší pravděpodobností budou mít okna bílou barvu. U některých staveb ještě stále vidíme také okenice, které jsou barevně sjednocené s okenním rámem či kontrastují s okenicí barvou modrou či zelenou.¹³⁹

U (neo)klasicistních staveb, především zámků, vidíme nejčastěji valbovou střechu. Členění valbové střechy velmi závisí na půdorysu stavby, nicméně často vidíme do střechy vložené vikýře. U obytných nájemních domů se také objevuje jednoduchá sedlová střecha, jejíž hřeben směřuje směrem k průčelí domu či do ulice.¹⁴⁰

Dekoratívni prvky (neo)klasicistních budov mohou být ovlivněny funkcí stavby. Za střídmejší by se daly považovat stavby josefinského období, tedy například již zmíněná nemocnice. Jak píše Taťána Petrasová „přenést takovou myšlenku do palácové nebo jen městské obytné architektury bylo skoro nemožné“.¹⁴¹ (Neo)klasicistní stavitelství je sice k dekoracím zdrženlivější, ale i přesto, podobně jako u antických chrámů, najdeme na stavbách rozmanitou škálu dekoru. Mezi dekorativní prvky, jež některé mohou plnit i jinou než estetickou funkci, můžeme zařadit například sloupy a *pilastry*. Sloupy můžeme chápat jako známku vznešenosti a majestátnosti, kterou (neo)klasicistní sloh měl mít. Dřík sloupů je často hladký či kanelovaný a z jedné strany zakončený patkou, z druhé poté hlavicí. Patka chybí pouze v případě, pokud se architekt stavby inspiroval v dórských sloupech, však jednotnost ve využití sloupových řádů nelze přesně definovat.¹⁴² Pokud sloup patku má, je často tvořena *torem* a *trochilem*. *Torus* je konkávní tvar a *trochilus* konvexní a často svým střídáním tvoří harmonický element a může být zakončen *plintou*, což je čtvercová základová deska. Hlavice zakončená volutami neboli

¹³⁸ Petr DVOŘÁČEK, *Architektura českých zemí: Klasicismus*, Praha 2005, s. 27.

¹³⁹ J. HEROUT, *Staletí kolem nás*, s. 203.

¹⁴⁰ J. HEROUT, *Slabikář návštěvníků památek*, s. 77.

¹⁴¹ H. LORENZOVA – T. PETRASOVA – R. ŠVÁCHA, *Dějiny českého výtvarného umění 1780/1890*, s. 34.

¹⁴² J. HEROUT, *Staletí kolem nás*, s. 230.

iónská hlavice, může mít i různé obměny. Dále se využívá hlavice korintská, hlavice je nejzdobnější a její dekor tvoří akantové listy. (Neo)klasicistní architektura se ale neinspirovala jen u řeckých sloupových řádů, ale i u jejich římských modifikací. Tou může být například toskánský řád, který se blíží řádu dórskému. Dřík toskánského sloupu není kanelovaný, je však s patkou a hlavice je tvořena íónským *echinem* neboli bochníkovou hlavicí, která se v literatuře ale také objevuje jako kruhovitý podvalek.¹⁴³ Íónský a toskánský řád je také používán ve formě *pilastru*, tedy polosloupu, který částečně vyčnívá z fasády. Tento druh dekorace může být také zakončen konzolemi, které opticky drží kladí.

Kladí, jež je celkově tvořeno několika dalšími prvky, tvoří nosnou část budovy. Samozřejmě se tento prvek mění v různých sloupových řádech, ale pokusme se ty hlavní prvky nyní shrnout. Pokud postupujeme od *abaků* nahoru, tedy směrem ke střeše, bude s vysokou pravděpodobností první prvek *architráv*, tedy jednoduchý překlad či nosník ukončený často římsičkou. Následuje *taenia*, což je tenký pásek, na kterém jsou zavěšeny tzv. *regulae*, jež jsou tvořeny šesti kapkami, neboli *guttae*. Nad každou regulou se vyskytuje tzv. *triglyf*, trojřez, který se střídá s *metopami*, ve kterých bývá umístěn reliéf. Tato část kladí se nazývá vlys. Nad ním už můžeme objevit horizontální *geison*, výstupek či korunní římsa, který dělí celé kladí od střechy, případně štítu. Pod *geisonem* se však mohou nacházet ještě *mutuli* (č. j. *mutulus*) s kapkami nebo například *dentikul*, zubořez.¹⁴⁴

Jak jsem již zmiňovala výše, často jsou součástí stavby rizality zakončené tympanonem. Tympanony se mohou objevit rozhodně i bez rizalitu. Jejich prostor bývá prázdný nebo vyplněný malbou či reliéfem ovlivněné samotnou funkcí budovy. I když může mít pouze symbolický význam jako boží oko, může se jednat o reliéfy hudebních či divadelních anebo loveckých motivů. Pokud se na budově nachází ornamenty, bude se pravděpodobně jednat o vavřínové či květinové *festony*, čili věnce. Z dalších prvků můžeme vybrat plastické rozety, vázy nebo medailony.

Jako ostatní dekorativní prvky, které se řídí matematickou přesností, je teoreticky podložené i využití barevnosti v (neo)klasicistní architektuře. Vše souvisí s teorií barevné perspektivy, jak uvádí John Liapes. Stručně se jedná o to, že barvy v našem oku jsou ovlivněny modrou barvou atmosféry. Vzdálenější objekty se zdají být modřejší, stejně jako například zastíněné

---

¹⁴³ W. KOCH, *Evropská architektura*, s. 15–16.

¹⁴⁴ Podobně viz W. KOCH, *Evropská architektura*, s. 16 a J. HEROUT, *Slabikář návštěvníků památek*, s. 111.

plochy. (Neo)klasicismus však stál o plasticitu objektu, a proto tuto teorii využívá pro svůj prospěch. Tím, jak se světlo láme o různé dekorativní prvky jako římsy, dochází k neustálému vytváření nových stínů, které plasticitu prohlubují a zároveň dochází k ochraně pevnosti kompozice. Nejpoužívanější jsou teplé barvy, protože stojí v popředí barevné teorie a jedná se například o žlutou či teplou bílou barvu. Další barvy jsou využívány především v detailech, kde lépe vynívají. Odpověď k inspiraci se samozřejmě nacházela v antickém světě, a to na mozaikách v Pompejích a Herkulaneu.¹⁴⁵ Toho, že se v (neo)klasicistní architektuře objevuje kombinace okru s bílou barvou, si všímá i Zdeněk Wirth, který tento jev označuje za „roztomilý a nikdy banální“.¹⁴⁶

V úvodní pasáži uvádím, že se střídmost vnějšku vyvažuje s interiéry, proto bych se jim v krátkosti ráda věnovala z pohledu architektonických prvků. Interiér je v tomto složitější, je zde rozehrána hra nejen s architektonickými prvky, ale významnou část také tvoří předměty denní potřeby nebo dekorace. Začíná se zde pracovat i s rolí designu. Interiéry se navíc mají tendenci měnit v kratších časových intervalech a jsou ovlivněné nejrůznějšími faktory. Jak jsem již uváděla v předchozí kapitole, v uváděném období se mění vztah k domovu jako takovému. To bylo důležitým faktorem pro rozvoj interiérového designu, který se jistě začne potřebám svých obyvatel přizpůsobovat. Zamyslíme-li se nad dalšími faktory, určitě nás napadá, že přetvoření interiéru je méně náročné než stavební úprava budovy, ať už máme na mysli finance nebo časové hledisko.

Nábytek byl z počátku velkým spojením nového slohu s rokokem, ale postupně tvarově zjednodušuje. Původně složité vzory na čalounění postupně z květin přechází v proužky, nábytkáři nechávají vynít samotnou texturu dřeva. Zjednodušení tvarů nábytku bylo taktéž podmíněno rozvojem manufakturní výroby. Od ebenového dřeva se postupně ustupuje k mahagonu a světlejším variantám dřev.¹⁴⁷

V interiéru samozřejmě můžeme objevit totožné prvky jako z vnější strany stavby, tedy sloupy nebo konzoly, ať už z nosného hlediska či nikoliv. Konzoly jsou často zdobené podobně jako sloupy. Může se jednat o tradiční volutu, či typicky pro (neo)klasicistní sloh volutu stlačenou

---

¹⁴⁵ John LIAPES, *Color in Neoclassical Architecture*, in: *Ekistics*, vol. 55, no. 333, Atény 1988, s. 300–302.

¹⁴⁶ A. MATĚJČEK – Z. WIRTH, *Česká architektura 1800-1920*, s. 11.

¹⁴⁷ NIS, *Nábytkářský informační systém*, Ústav nábytku, designu a bydlení MENDELU BRNO [online], 2013, dostupné z: <https://www.n-i-s.cz/cz/klasicismus/page/358/>, (cit. 25. 2. 2024).

či zarámovanou. Nežřídká vidáme také akantové listy a zářezy inspirované triglyfy. Klenby jsou často valené a stlačené, mohou být zdobené štukovou výzdobou.¹⁴⁸

V této kapitole byly shrnuty nejdůležitější a nejzřejmější architektonické prvky (neo)klasicistního slohu. Není vyloučeno, že později v případě konkrétních staveb bude potřeba vysvětlit i další architektonické prvky, primárně typické pro daný sloh. Dalším důvodem je také ten fakt, že (neo)klasicistní zámky jsou z velké části přestavěné, proto se na nich mohou nacházet pozůstatky předchozích slohových období. V krátkosti se kapitola věnovala i interiérovému designu, kde jeho zhodnocení a analýza u jednotlivých staveb nebude vždy možná z výše zmíněných důvodů.

---

¹⁴⁸ J. HEROUT, *Staletí kolem nás*, s. 223.

7. Vymezení území pro účel práce

V následujících odstavcích bude shrnuto prozkoumávané území a možnosti, jak nad ním můžeme uvažovat. Pro práci je vybráno současné území Královéhradeckého kraje, který se rozkládá v severovýchodní části Čech. V první části kapitoly se zabývám historickým vývojem kraje, který by byl jistě vhodný pro zkoumání tehdejších staveb. Jak už jsem ale uvedla, vybírám současný kraj z několika důvodů, které se snažím popsat v následujících odstavcích. Můžeme říct, že přirozené hranice krajů úplně neexistují, a tak dochází k velmi častým změnám, které se snažím alespoň částečně objasnit a obhájit tak svůj výběr. V této kapitole pracuji především s údaji ze statistického úřadu a publikace *Dějiny správy v českých zemích*¹⁴⁹, nicméně je problematické vyselektovat informace týkající se pouze této zmiňované oblasti a vytvořit tak charakteristiku regionu. To je dáno například složitým správním vývojem.

Severovýchodní Čechy jsou opravdu velmi pestrá škála geologická a geografická, rozkládá se zde pohoří Krkonoš a Orlických hor, které vytváří v současnosti státní hranici s Polskem. V kraji pramení řeka Labe a jeho přítoky Metuje a Orlice, které byly i v minulosti důležitými pro územní vývoj, podél níž byly východní Čechy postupně kolonizovány.¹⁵⁰

I z historického hlediska hrál tehdejší Hradecký kraj, který ovšem nebyl totožný s dnešním Královéhradeckým, viz níže, důležitou roli už od pravěku, pro naši práci je ale důležitý vývoj v 18. a 19. století. Hranice Hradeckého kraje se v této době několikrát změnila. Přesuňme se do roku 1751, kdy vychází reskript Marie Terezie, který reformuje správu tehdejších krajů. Dochází k pevnému určení krajského města, vznikají vrchnostenské kanceláře krajského hejtmana, jehož původ měl být z panského stavu. Hejtman získával od státu plat, čímž mohl panovník ovlivňovat dění v daném kraji a klást mu své požadavky.¹⁵¹ Dochází ke změnám hranic krajů, jež měly dosáhnout podobné rozlohy, a tak byl Hradecký kraj rozdělen na podíl hradecký a bydžovský. Krajskými městy zůstal Hradec Králové a pro bydžovský podíl logicky Nový Bydžov.¹⁵²

---

¹⁴⁹ Jan DOBEŠ – Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK, *Dějiny správy českých zemích od počátků státu po současnost*, Praha 2005.

¹⁵⁰ *O kraji*, Královéhradecký kraj [online], dostupné z: <https://www.kr-kralovehradecky.cz/cz/kraj-volene-organy/kralovehradecky-kraj/statisticke-udaje-108/>, (cit. 2. 8. 2023).

¹⁵¹ J. DOBEŠ – Z. HLEDÍKOVÁ – J. JANÁK, *Dějiny správy českých zemích od počátků státu po současnost*, s. 160.

¹⁵² Tamtéž, s. 161.

Za vlády Josefa II. dochází k další reformě, kdy panovník přemísťuje hlavní města kraje do jeho středu, což vedlo často k umístění do bezvýznamné vesnice či města. Pro Hradecký kraj se stala na krátko centrem obec Hořiněves, pro Bydžovský se stalo centrem na skoro sedmdesát let město Jičín, do roku 1850, do kdy je správa prakticky nezměněna.

Kromě reformy působil na kraj ještě jiný vliv a to vedení tzv. slezských válek. Následkem toho se stává Hradecký kraj příhraniční oblastí. Odtrhnuta byla část Kladsko a hlavní část Slezska. Z tohoto důvodu zde také vzniká pevnost Josefov, která měla příhraniční oblast chránit. V roce 1766 se v Hradci Králové zabořilo nařízením Josefa II. několik městských staveb, které ustoupily novým hradbám, což přeměnilo královské věnné město na město pevnostní.¹⁵³ Tato změna se projevila i v náladách obyvatelstva Hradce, když docházelo k šarvátkám mezi vojáky a s Hradeckými.¹⁵⁴ Uzavření města do hradeb ale ukončilo jeho přirozený vývoj v budoucnu.¹⁵⁵ To samozřejmě ovlivnilo i přijetí průmyslové revoluce, která kvůli charakteru města byla oproti jiným zabrzděná. K nárůstu obyvatelstva dochází jen velmi postupně a město si dlouhou dobu udržuje svůj ráz, coby řemeslného a zemědělského, pevnostního města.

Kraj se samozřejmě v průběhu let rozděloval také na další správní celky, jako byly soudní, celní a další okresy. Pro diplomovou práci vymezené okresy nejsou logické, protože podobně jako tehdejší kraje, jejich hranice se velmi často měnily a bylo by náročné vybrat jeden časový milník, který by nekorespondoval se všemi vybranými stavbami. Jako další možnost by se nabízelo vybrat například bývalé okresy, aby byl region zúžen a byl dán prostor většímu množství typů staveb. Tuto možnost jsem zamítla. Ve vymezení by pak panovala ještě větší roztržičnost a nejednoznačnost. Přestože dochází k častým změnám ve správních jednotkách, vymezení krajské je pořád nejideálnější svou relativní stálostí. Dalším faktorem je to, že by byly vyřazeny některé cenné památky z kraje, kterým bych ráda věnovala svou pozornost. Důležitým bodem, kterého jsem si vědoma, je pozemková držba v daném regionu. V uvedeném území je však velmi složitá a dynamická a z části převažují drobní vlastníci, což se odráží i v podobě (neo)klasicistních staveb.

---

¹⁵³ Josef HORÁK, *Topografický popis všech osad hejtmanství kralohradeckého, jenž obsahuje soudní a berní okresy: Kralohradecký, Hořický a Nechanický*, Hořice 1877, s. 25.

¹⁵⁴ Jaromír MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové do roku 1850*. Hradec Králové 1995, s. 199.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 260.

Neméně důležitým mezníkem je i vytvoření Východočeského kraje v roce 1960, do kterého spadaly kromě dnešních okresů Královéhradeckého kraje, také například okresy Ústí nad Orlicí, Havlíčkův Brod nebo Svitavy. Kraj byl rozlohou velmi rozsáhlý a z historického hlediska víceméně nesourodý.¹⁵⁶

Dnešní důležitou součástí regionu a památek je bezpochyby Národní památkový ústav, jehož správu lze rozdělit na Územní odborné pracoviště (ÚOP) a Územní památkové správy (ÚPS). V rámci Územních památkových správ nalezneme na území Česka čtyři pracoviště. Královéhradecký kraj spadá pod pracoviště Sychrov, které zahrnuje kraj Liberecký, Královéhradecký a Pardubický.¹⁵⁷ Územní památkové správy spravují státní památky, tedy jsou majetkem státu, jako jsou hrady a zámky, kam spadá třeba Hospitál Kuks nebo zámek v Ratibořicích.¹⁵⁸

Územní odborné pracoviště na rozdíl od památkové správy spravuje jednotlivé kraje Česka. Pro Královéhradecký kraj nalezneme ÚOP v Josefově.¹⁵⁹ Tu vznikající organizace získala v roce 1960, kdy došlo k rozdělení Hradeckého kraje na Královéhradecký a Pardubický. Královéhradecký potřeboval své sídlo a našel ho v Josefově, kde nabyl „za symbolickou korunu východní polovinu dvojitého kasáren a bývalý muniční sklad v areálu bastionu III“.¹⁶⁰ Územní odborná pracoviště mají za úkol správu památkových území, pod která spadají památkové rezervace a zóny. Schraňuje jejich dokumentaci a odborně se o památky stará. Odborně dohlíží na jejich restaurování a rekonstrukce a také zajišťují jejich prezentaci veřejnosti.

V této kapitole jsem uvedla stručný vývoj dnešního Královéhradeckého kraje, jehož historie se může zdát velmi složitá. V průběhu dějin stále se měnící hranice znesnadňují výběr jednoho okamžiku, ve kterém by se (neo)klasicistní stavby daly zkoumat. Vše se navíc musí propojit se slohovým obdobím, které se na časové ose odehrává jako kontinuum a nemá přesné hranice. Nesourodost uměleckého a byrokratického prostředí nedává velký prostor pro sjednocení

---

¹⁵⁶ Zákon č. 36/1960 Sb., *Zákon o územním členění státu*, in: *Zákony pro lidi* [online], dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1960-36#p3>, (cit. 3. 8. 2023).

¹⁵⁷ *Územní památková správa Národního památkového ústavu*, Národní památkový ústav [online], dostupné z: <https://www.npu.cz/cs/ups-sychrov>, (cit. 3. 8. 2023).

¹⁵⁸ *Zpřístupněné památky*, Národní památkový ústav [online], dostupné z: <https://www.npu.cz/cs/ups-sychrov/zpristupnene-pamatky#sort=1&formId=sightsFilter&page=2>, (cit. 3. 8. 2023).

¹⁵⁹ *Pracoviště NPÚ*, Národní památkový ústav [online], dostupné z: <https://www.npu.cz/cs/o-nas/institute/pracoviste-npu>, (cit. 3. 8. 2023).

¹⁶⁰ *O nás*, Územní odborné pracoviště Národního památkového ústavu, Národní památkový ústav [online], dostupné z: <https://www.npu.cz/cs/uop-josefov/o-nas>, (cit. 3. 8. 2023).

v určitém čase. Většina staveb, které jsou pro zkoumání vybrány, také nevznikly během krátkého období, mohou se stavět poměrně dlouho, a to se neshoduje s naší představou o těchto památkách, které vnímáme již jako hotová díla. I tento faktor hraje důležitou roli pro výběr současného kraje.

8. Zámky v Královéhradeckém kraji

8. 1. Klíč k jejich výběru

V následujících řádcích se budu krátce věnovat klíči při vytváření seznamu zámků, které budou zkoumány. Zahrnuté stavby jsou dnes kulturními památkami, ale jejich původní účel nemusí současnému odpovídat. V původním plánu bylo zvolení pro výzkum více typů staveb, avšak pozdější heuristická část prokázala, že se v kraji nachází velké množství (neo)klasicistních staveb, které by bylo prakticky nemožné v diplomové práci zkoumat. Z těchto důvodů se věnuji pouze zámecké architektuře, jejíž množství je snesitelné a má i velkou návaznost na bakalářskou práci.¹⁶¹ Ostatní stavby jako například letohrádky a drobné stavby v parcích budou zmíněny alespoň okrajově. Nejen návaznost je dobrým argumentem pro pokračování v tomto typu staveb, ale mohly bychom je označit jako „elitní“ stavebnictví. Tím myslím, že jsou často stavěny vlivnými a významnými osobnostmi, díky jejichž vlivu se (neo)klasicismus do českých zemí, potažmo Královéhradeckého kraje, dostal.

Pomůckou pro vyhledávání staveb sloužil primárně Památkový katalog¹⁶² tvořený Národním památkovým ústavem, který stavby řadí do různých kategorií. Tento soupis památek je v současnosti nenahraditelný jiným zdrojem. Pomocnou publikací jsou Umělecké památky Čech, jejíž aktualizaci, resp. organizaci do menších politických celků, by právě měl provádět Ústav pro dějiny umění Akademie věd v Ústavu uměleckohistorické topografie.¹⁶³ Soupis památek NPÚ se často na Umělecké památky Čech odkazuje, výhodou této publikace je těch zahrnutí památek, které v Památkovém katalogu nejsou uvedené, jako kupříkladu zámeček v Liticích nad Orlicí od architekta Heinricha Kocha.

Vyhledávání jednotlivých staveb zkomplikovala nejasnost slohového označení, kterému jsem se věnovala v samostatné kapitole. V katalogu se nachází veškeré varianty, tedy klasicismus, neoklasicismus a empír. Je nutné ovšem doplnit, že kategorizace s vysokou pravděpodobností přebírá německý rámec a za neoklasicistní označuje stavby z období tzv. neoslohů či historismu.

---

¹⁶¹ P. MICHÁLKOVÁ, *Klasicistní architektura v Čechách na příkladu Kačiny u Kutné Hory a Nového zámku v Kostelci nad Orlicí*.

¹⁶² *Památkový katalog*, Národní památkový ústav [online], dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/>, (cit. 12. 8. 2023).

¹⁶³ *Uměleckohistorická topografie*, Ústav dějin umění Akademie věd České republiky [online], dostupné z: <https://www.udu.cas.cz/cz/oddeleni/umeleckohistoricka-topografie>, (cit. 12. 8. 2023).

(NEO)KLASICISTNÍ ZÁMKY V KRÁLOVÉHRADECKÉM KRAJI

8. 2. Dílčí charakteristika zámku

Za zámek je považována neopevňovaná stavba, jež se odlišuje od hradu, s obytnou a reprezentativní funkcí. Podle topografické polohy lze definovat zámky venkovské, městské, vodní, lovecké a letohrádky, které jsou často umístěny tak, aby byl středobodem přirozené krajiny, ať už na vyvýšeném místě či nikoli, jsou středobodem umělé krajiny či parku a v poslední řadě mohou tvořit výchozí bod či závěr městského komunikačního systému.¹⁶⁴

Velikost zámku odpovídala tehdejšímu životnímu stylu, ale také finančním možnostem jejich majitele. Pro příklad toho rozsáhlého sídla v Česku bychom mohli jmenovat Kačinu u Kutné Hory od stavebníka Jana Rudolfa Chotka. Zámky v Královéhradeckém kraji se velikostně s kačinským zámkem úplně měřit nemohou – jsou mnohem menší a komornější.

Jedná se o objekty, které bývaly nejednou doplněné o kapli, hospodářské budovy a bezprostředně přiléhající zahradu, jež byla často přístupná veřejnosti. Tomu je později věnována pozornost podle jejich zachování. Tyto budovy mají totiž tendenci více degradovat, kvůli čemuž se nedochovaly. K častým zařízením zámků patřila zámecká knihovna či obrazárna, poněvadž sběratelství umění se stalo trendem, pro který bylo na zámku vytvářeno speciální místo. V období 19. století bylo až nutností, aby se v prostorách nacházely „*vzácné historické kusy*“. Kromě nábytku se do uměleckých sbírek čím dál častěji dostávají kresby a veduty, zachycující různé situace – od zámeckých interiérů po vzpomínky z cest.¹⁶⁵

Už v době baroka však přibývají menší soukromé zámečky, jako místo ukrytí se před dvorskou etiketou a okázalostí. Není náhodou, že vznikaly v místech bývalých tvrzí. Již vytvořené základy stavby šlechtě výstavbu nového sídla zlevnila, navíc často v místě nebylo vhodnějšího umístění. Za doménu zámeckých staveb v českých zemích patří neodmyslitelně baroko. Ke konci 18. století se staví zámky již spíše ojediněle a šlechta se začíná soustředit spíše na výzdobu interiéru než na stavbu honosných děl. To nebylo jediným důvodem. Zásadní pro vývoj zámeckého života bylo také zrušení nevolnictví, které nabouralo vztah mezi poddaným a šlechtou, což završilo zrušení roboty v roce 1848.¹⁶⁶

---

¹⁶⁴ W. KOCH, *Evropská architektura*, s. 289.

¹⁶⁵ P. VLČEK, *Encyklopedie českých zámků*, s. 17.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 11–17.

Podle Soupisu památek od NPÚ se nachází v Královéhradeckém kraji 73 různých zámků z odlišných slohových období, které jsou památkově chráněny. (Neo)klasicistních památkově chráněných zámků bychom v kraji našli 11 staveb, kterými se práce bude v analýze zabývat. Je nutné však dodat, že se v kraji nachází ještě stavby, jejich památková ochrana skončila z různých důvodů, nebo se památkou nikdy nestaly.¹⁶⁷ Jedná se například o zámek Velichovky, kde v současnosti sídlí obecní úřad. Památková ochrana tohoto objektu trvala pouze osm let, poté bylo od ochrany opuštěno, bylo však doporučeno zachovat některé z prvků.¹⁶⁸

Jako památka je prohlášena „*movitá a nemovitá věc, či jejich soubor*“, který je dokladem historického a sociálního vývoje, či životního způsobu. Prezentuje tvůrčí schopnost a práci člověka z různých oborů a jejich hodnota je nějakým způsobem, třeba vědeckým nebo uměleckým, významná.¹⁶⁹ Ochranu památek zajišťuje tzv. zákon o státní památkové péči, který stanovuje kritéria pro přijetí památky, udává pokyny o jejich péči, ale také její ochraně.¹⁷⁰

V architektonické analýze jednotlivých staveb se budu také věnovat faktu, že se v naprosté většině jedná o zámky přestavěné z jiného stavebního slohu, který je na stavbě často patrný. Jedinou pouhou původně (neo)klasicistní stavbou je Nový zámek v Kostelci nad Orlicí, všechny ostatní jsou často přestavěné z renesančního nebo barokního slohu nebo pouze obsahují velké množství (neo)klasicistních prvků. To podporuje hypotézy Pavla Vlčka, které jsem uvedla v úvodu práce.

Bylo by možné stavby analyzovat a porovnávat v jejich dobovém zobrazení, nicméně pro téma práce, kdy se snažím sledovat současný význam těchto staveb, je vhodnější vybrat také jejich současný vzhled. U původní stavby narážím na několik rizik. Jedním z nich jsou primární prameny, které často původní podobu zámku nezachytily nebo také již výše zmíněný fakt, že stavby jsou mnohokrát přestavované a tak je termín původní velmi zavádějící, i když bychom k němu uvedli původně (neo)klasicistní přestavbu.

---

¹⁶⁷ Mezi tyto stavby patří ještě například zámky Borohrádek, Hoděčín, Smidary, Tuř, Vysoké Veselí, potažmo Trutnov.

¹⁶⁸ *Památkový katalog NPÚ, Zámeček – kulturní památka* [online], dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/pravni-ochrana/zamecek-150623>, (cit. 29. 2. 2024).

¹⁶⁹ *Kulturní památky*, Národní památkový ústav [online], dostupné z: <https://www.npu.cz/cs/pamatkova-pece/pamatkovy-fond/kulturni-pamatky>, (29. 2. 2024).

¹⁷⁰ Zákon č. 20/1987 Sb., *Zákon České národní rady o státní památkové péči*, In: *Zákony pro lidi* [online], dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1987-20/>, (cit. 29. 2. 2024).

9. Historická a architektonická analýza jednotlivých zámeckých objektů

V této kapitole je sepsána analýza jednotlivých (neo)klasicistních zámků v Královéhradeckém kraji. Jak jsem již zmiňovala, jedná se o jedenáct (neo)klasicistních zámků, většina přestavěná z jiného slohu. Některé ze zámků stojí na pomezí barokního a (neo)klasicistního slohu a mohou být důkazem slohových prolínání.

U každého zámku budu dodržovat jednotný postup v průběhu práce. V úvodu k zámku bude shrnuto, kde se stavba nachází s informacemi k současnému stavu obce a také krátce k historickému kontextu obce, především v době vzniku stavby. Důležitou roli budou hrát stavebníci (neo)klasicistních přestaveb, které stručně představím. Všechny údaje budou důležité pro následující analýzu, díky čemuž mohu sledovat, jaké osoby ovlivnily architektonický vývoj v kraji a jaké spojitosti jednotlivé stavby, potažmo architekti, mají. Pokud je součástí areálu i zámecký park, i jemu se snažím věnovat pozornost, protože může v kompozici zámku hrát významnou roli.

V další části se už věnuji architektonické analýze, kde se snažím zachovávat jednotnost popisu, která jsou tvořena na základě mých terénních pozorování a srovnávání s dostupnými fotografiemi, ať už současných nebo historických. Pokud je to možné, jsou zahrnuty i historické pohlednice. Fotodokumentace je přiložena za každou analýzu. Aby se čtenář mohl lépe orientovat, je každá obrazová příloha doplněna o půdorys stavby s měřítkem a popisem.

Zámky jsou řazeny v abecedním pořadí. Jsou jistě další logické možnosti postupu, například by mohly být seřazeny podle velikosti, však toto kritérium je u některých staveb těžké posoudit. Chronologické řazení je také komplikované. I když bychom mohli brát v potaz rok zahájení přestavby, jsou zámky, u kterých nemůžeme tento údaj přestavby přesně doložit. Ani hledisko významnosti není vhodné, protože je takové seřazení podle mého názoru spíše subjektivní.

9. 1. Zámek Černíkovice

9. 1. 1. Historická analýza

Zámek Černíkovice se nachází přibližně pět kilometrů severozápadně od města Rychnov nad Kněžnou. Jedná se o nevelkou obec, kterou obývá necelých 800 obyvatel.¹⁷¹ V obci stávala již středověká tvrz, jež postupně zanikala, a její místo nahradil zámek.¹⁷² Stala se terčem zdoluhavých dědických bojů, které vrcholí v 17. století, kdy se místní panství stává rodovým svěřenectvím rodu Kolowratů-Libštejnských. Pro náš účel bude důležitou postavou hrabě František Antonín Libštejnský z Kolowrat, který z původního renesančního zámku nechal vytvořit (neo)klasicistní sídlo.¹⁷³

František Antonín Libštejnský byl významným politikem ale také mecenášem umění. Vystřídal postupně velmi vysoké posty od nejvyššího purkrabího pražského, rakouského místodržícího v Čechách, ministra vnitra, císařského tajné rady po ministerského předsedu, odkud byl v roce 1848 odvolán císařem Františkem Josefem I.¹⁷⁴ Jeho politická zdatnost svědčí o nevšední vzdělanosti, která se promítla také do jeho role jako mecenáše. Byl předsedou Českého královského spolku vědců a velmi podporoval vznik dalších českých organizací a spolků. Finančně přispíval vydávání českých děl a díky svým politickým schopnostem a postavení rozvíjel pražskou dopravní infrastrukturu, jíž zastřešil podporou stavby Mostu císaře Františka I.¹⁷⁵ společně s Janem Rudolfem Chotkem.¹⁷⁶ Jeho velmi rozsáhlá knihovna čítající asi 35 tisíc svazků a mineralogická sbírka byla odkázána Vlastivědnému muzeu v Čechách.¹⁷⁷ S jeho ženou Růženou, hraběnkou Kinskou z Vchynic a Tetova, neměli žádné potomky a tak jejich větev vymřela po meči a černíkovický zámek přebírá větev Krakovských Kolowratů.

Přestavbu provedl dvorní architekt Kinských Heinrich Koch, kterého zmíním ještě později. Probíhala v letech 1822–1825, později v druhé polovině 19. století byl zámek znovu

---

¹⁷¹ ČSÚ, Počet obyvatel v obcích [online], 30. 4. 2021,

dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112021>, (cit. 23. 9. 2023).

¹⁷² Černíkovice - Území s archeologickými nálezy, Informační systém pro archeologické nálezy, Národní památkový ústav [online], dostupné z: <https://isad.npu.cz/cernikovice-13784>, (cit. 23. 9. 2023).

¹⁷³ J. LOUDA – L. KOPAČKA, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, s. 73.

¹⁷⁴ *Libštejnský z Kolovrat, František Antonín, 1778-1861*, Knihovna Památníku Národního písemnictví [online], dostupné z: https://arl.pamatniknarodnihopisemnictvi.cz/arl-pnp/cs/detail-pnp_us_auth-0055923-Libstejnsky-z-Kolovrat-Frantisek-Antonin-17781861/, (cit. 23. 9. 2023).

¹⁷⁵ Dnešní název je Most Legií.

¹⁷⁶ *František Antonín II. hrabě Kolowrat-Liebsteinský*, Kolowrat-Krakovští [online],

dostupné z: <http://www.kolowrat.cz/cs/frantisek-antonin-ii-hrabe-kolowrat-liebsteinsky>, (cit. 23. 9. 2023).

¹⁷⁷ Heslo *Kolovrat*, in: *Ottův slovník naučný*, sv. XIV., Praha 1899, s. 601.

opravován.¹⁷⁸ V roce 1948 došlo ke znárodnění a objekt byl využíván jako Ústav sociální péče o mládež, který zde funguje až do roku 2001, tedy už v době, kdy byl zámek v restitucích v devadesátých letech navrácen Janu Kolowratovi.¹⁷⁹ Zámek je v současnosti veřejnosti nepřístupný včetně jeho zámeckého parku.

9. 1. 2. Architektonická analýza

Objekt zámku a přiléhající zámecký park se rozléhá ve východní části obce. Zámeckým parkem protéká řeka Bělá, která také napájí umělé jezírko. V severní části přechází krajinářský park v les s vrchem Homole. V jeho blízkosti se nacházelo v minulosti několik hospodářských budov a také drobných staveb, což dokládá i císařský otisk z roku 1840.¹⁸⁰ Z hospodářských lze jmenovat dvoupatrovou cihlovou sýpku, mlýn, konírny, které byly vystavěny rovněž v (neo)klasicistním slohu. Starší hospodářský dvůr severně od zámku a letohrádek se nezachoval. Co nám ještě dokládá císařský otisk je přítomnost poměrně rozlehlého ovocného sadu.¹⁸¹

Z drobných památek, které ještě nezanikly, jmenuji gloriety, který se nachází v mírném kopci nad jezírkem, a přestože do dnešního dne stojí, je velmi poničen a k rekonstrukci byl doporučen památkovou péčí již v roce 1986.¹⁸² Stejná zpráva také zmiňuje dřevěný altán u jezírka a neudržovanost místního parku.¹⁸³ V blízkosti vjezdové brány do areálu se také nalézají garáže, které byly jistě podle vlastního pozorování dostavěny až v pozdějších letech. Ty nejvýznamnější dřeviny v zámeckém parku se nacházely v blízkém okolí zámku a jedná se zejména o listnaté stromy. Z konkrétních lze jmenovat jinan dvouřadový nebo jírovec lysý.¹⁸⁴ Vzhledem k nepřístupnosti areálu není možné plně zhodnotit současnou hodnotu parku. Z pozorování okolí zámku působí spíše neudržovaným dojmem, ve kterém se nachází i tzv. náletové dřeviny.

---

¹⁷⁸ Emanuel POCHE, *Umělecké památky Čech A/J*, sv. I., Praha 1977, s. 184.

¹⁷⁹ *Restituce šlechtického majetku: Kolowratové*, ČTK, 21. 1. 2004, [online], dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/46369>, (cit. 23. 9. 2023).

¹⁸⁰ *Archiv ČÚZK - Černíkovice*, Císařské povinné otisky stabilního katastru 1 : 2 880 – Čechy, č. 0895-1 [online], dostupné z: https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=cioc&idrastru=B2_a_6C_895-1_5, (cit. 23. 9. 2023).

¹⁸¹ Tamtéž.

¹⁸² *Metainformační systém NPÚ, Černíkovice – Evidenční list kulturní památky* [online], dostupné z: https://iispp.npu.cz/mis_public/searchDocument.htm?search=id%3A%2862320+OR+1123518+OR+1123521+OR+1123522%29, (cit. 23. 9. 2023).

¹⁸³ Tamtéž.

¹⁸⁴ Karel HIEKE – Gita HIEKOVÁ – Miroslav PINC, *České zámecké parky a jejich dřeviny*, Praha 1984, s. 48.

Samotná budova má pravoúhlý tvar písmene „L“. Křídla na sebe nenavazují plynule, jak by se dalo čekat, nýbrž jsou spojena asi v jedné polovině části budovy. Půdorys působí, jak kdyby někdo dvě budovy nalepil k sobě, což může být pozůstatkem původní stavby. Obě křídla stavby jsou stejně vysoká, budova je jednopatrová, má tedy dvě podlaží. K levému křídlu je připojeno ještě menší křídlo čtvercového půdorysu, jak je patrné ze satelitních snímků nebo historické fotografie.¹⁸⁵ Zmíněná fotografie je sice nedatovaná, ale můžeme odhadovat dobu vzniku díky nápisu na budově „*Oslavíme májové dny*“. Nápis není hlavním překvapením, tím jsou bosážová nároží, které však na fotografiích z první poloviny století chybí. Můžeme se domnívat, že se jedná o pozdější stavební úpravu, která byla v poslední době znovu odstraněna.¹⁸⁶

Zámek je zastřešen valbovou střechou s několika vystupujícími vikýři, typické pro sloh, jak jsem uváděla v příslušné kapitole. Z vnější strany se na kratším křídle nachází dva balkony, které vystupují z objektu a nejsou podepřeny žádnou podpěrou či konzolí. Při tomto průčelí navíc vidíme okna, která se nachází pod úrovní protějšího průčelí, je možné, že se jedná o podsklepení, či jiné prostory. V této části mají nadokenní i podokenní římsu a jednoduchou šambránu s lištou, podobnou jako u jiných oken.

Fasáda stavby je krémově-písková, doplněná o detaily v okrové barvě. Díky využití teplejší barvy dochází k větší plastičnosti elementů. To se týká i šambrány u oken, která je zvýrazněná nápadnější barvou. Okna v prvním podlaží objektu mají kromě šambrány v prostoru nad nimi trojúhelníkový fronton, jehož prostor není vyplněn žádnou reliéfní výzdobou. Podokenní římsa je jednoduchá a podobnou najdeme i na oknech ve druhém podlaží. V horním patře už vidíme pouze již zmíněnou podokenní římsu a šambránu. Po celé délce stavby se táhne v prostoru pod střechou *geison*, korunní římsa, která tu však plní už pouze dekorativní funkci, protože je dnes stavba opatřena okapy.

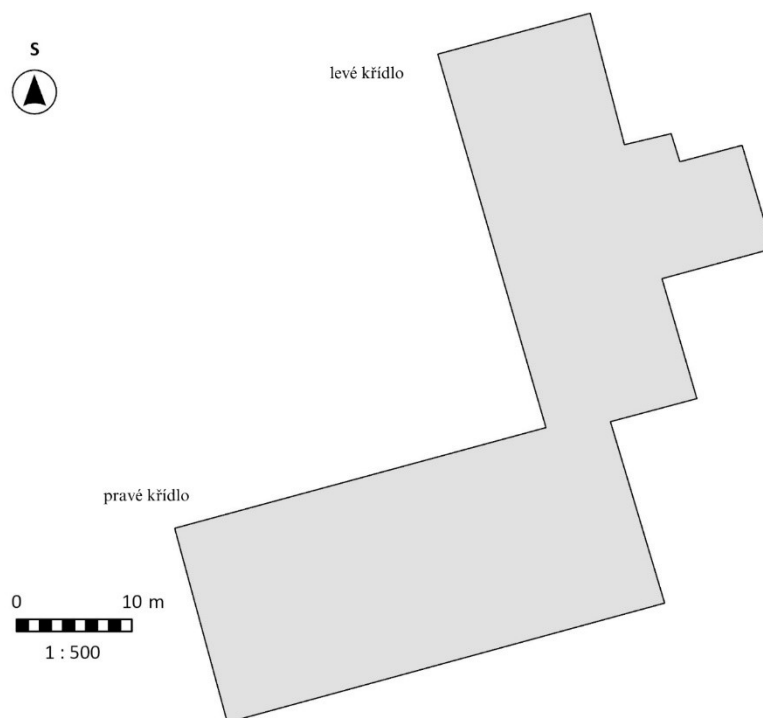
Interiér bohužel nelze v současnosti hodnotit. Objekt je veřejnosti nepřístupný a žádné prozkoumané zdroje neuvádí podobu jeho interiérů.

---

¹⁸⁵ Podobně viz *Fotoarchiv MGOH v Rychnově nad Kněžnou, Fotografie – zámek*, číslo: 2004460, Jan Kulich, [online], dostupné z: <https://fotoarchiv.moh.cz/archiv/detail/fotografie-2004460> a *Geoprohlížeč ČÚZK* [online], dostupné z: <https://ags.cuzk.cz/geoprohlizec/>, (cit. 4. 3. 2024).

¹⁸⁶ *Černíkovice – zámek*, Historické fotografie [online], dostupné z: https://www.fotohistorie.cz/Kralovehradecky/Rychnov_nad_Kneznou/Cernikovice_/Cernikovice_-_zamek/Default.aspx, (cit. 4. 3. 2024).

9. 1. 3. Fotodokumentace

Obr. 1 – Půdorys zámku

Obr. 2 – Pohled na zámek

Obr. 3 – Pohled na levé křídlo

Obr. 4 – Historická fotografie, pohled na levé křídlo¹⁸⁷

---

¹⁸⁷ Fotoarchiv MGOH v Rychnově nad Kněžnou, *Fotografie – zámek*, číslo: 2004460.

9. 2. Zámek Dobřenice

9. 2. 1. Historická analýza

Zámek Dobřenice náleží ke stejnojmenné obci, která se nachází jihozápadně od krajského města. Dnes je to obec s přibližně 570 obyvateli,¹⁸⁸ je z Hradce Králové dostupná nejen z dálnice D11, ale také leží na železniční trati z Hradce Králové do Prahy.¹⁸⁹ Zdejší osídlení sahá již do pravěku, první zmínku se zachovala z roku 1339. Jeho následující majitelé Dobřenští z Dobřenic zde vybudovali tvrz, která byla na přelomu 17. a 18. století přebudována na barokní zámek.¹⁹⁰ Po selských bouřích v roce 1775 byl zámek poničen a byla nutná jeho oprava. V roce 1863 vyhrál ve dražbě zámek Karel Daniel Weinrich, který ruší starý zámek a staví nový v (neo)klasicistním slohu.

Ohledně přestavby se důkazy v pramenech NPÚ liší. Evidenční list památky z roku 1961 uvádí, že po obnovení v roce 1740 došlo k požáru a v roce 1865 zmiňuje novorenesanční přestavbu vedenou majitelem J. Weinrichem. Jiný evidenční list z roku 1986 přináší další informace o využití objektu, ale již popisuje stavbu jako klasicistní, rok přestavby se shoduje, jako stavebníka však uvádí K. Weinricha. V této době měl být zámek ve velmi špatném stavu s neudržovaným parkem. Zpracovatel evidenčního listu také doporučil předání zámku k jinému vlastníku, „*který by měl k památce lepší vztah a také finanční prostředky na její udržování*“.¹⁹¹

Jméno Karla Daniela Weinricha není snadno dohledatelné. Stal se průmyslníkem, velkostatkářem, ale také politikem.¹⁹² Nejprve zastupoval velkostatkáře na Českém zemském sněmu, později byl zvolen i do Říšského sněmu. Jeho otec, Karel Weinrich, byl průkopníkem v českém cukrovarnictví. Jeho žena byla baronka Gabriela Marie Anna Liebigová,¹⁹³ která pocházela z rodiny textilních průmyslníků. O Karlu Danielovi můžeme usoudit, že pocházel z průmyslové rodiny a v tomto na svého otce navazoval. Jak pracovaly v 60. letech 19. století,

---

¹⁸⁸ ČSÚ, Počet obyvatel v obcích [online], 30. 4. 2021, dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112021> (cit. 23. 9. 2023).

¹⁸⁹ *Mapy.cz*, [online]. Dostupné z: <https://mapy.cz/> (cit. 15. 10. 2023).

¹⁹⁰ *Metainformační systém NPÚ*, Dobřenice – Evidenční list kulturní památky [online], dostupné z: https://iispp.npu.cz/mis_public/documentDetail.htm?id=895336 (cit. 15. 10. 2023).

¹⁹¹ Tamtéž.

¹⁹² Heslo *Karl Daniel Weinrich*, in: Wikipedie, otevřená encyklopedie [online], dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Karl_Daniel_Weinrich (cit. 15. 10. 2023).

¹⁹³ *Sterbefälle*, Prager Abendblatt Nr. 8. Montag, 12. Januar 1914, s. 2, in: ANNO, Historische österreichische Zeitungen und Zeitschriften [online], dostupné z: <https://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=pab&datum=19140112&seite=2&zoom=33> (cit. 15. 10. 2023).

také naznačují Národní listy uvádějící, že továrníci jako Ringhoffer, Brož a Weinrich skupují celé vesnice zvláště u Prahy¹⁹⁴. Jméno Karla Weinricha se čas od času v Národních listech objevuje v nejrůznějších souvislostech, opětovaně je označován jako „*velkostatkář z Dobřenic*“. Jeho jméno je v drtivé většině spojováno právě s cukrovarnictvím než s jinými záležitostmi. V roce 1899 se však zasloužil o postavení domku pro strážce pomníku u Chlumu, kde o rok později přibyla rozhledna.¹⁹⁵

V minulém století zámek odkoupil Karel Loevenstein, později se ale dostal pod německou správu. I když byl po válce rodině Loevenstein navrácen, byl v roce 1948 znárodněn a využíván jako budova správy státního statku.¹⁹⁶ V restitučním řízení byl navrácen dceři Karla Loevensteina a v současnosti patří jejímu synovi Rodrigovi Katschnerovi.¹⁹⁷

Nyní funguje zámek jako hotel s možností pronájmu na různé typy akcí. Přes zimní sezonu měl zámek pozastavený provoz a na jaře jej znovu zahájila. Přes webové stránky zámku je možné si udělat rezervaci v různých pokojích.¹⁹⁸ Je členem *Asociace majitelů hradů a zámků*, která upozorňuje na rekonstrukci přilehlých stájí.¹⁹⁹ Dění na zámku je potvrzeno i na instagramovém profilu hotelu, který upozorňuje na brzké rozšíření služeb.²⁰⁰

9. 2. 2. Architektonická analýza

Do areálu vstupujete branou se sochami lvů, poté vidíte velké množství hospodářských budov, budovu zámku a přiléhající park. Ten byl založen majitelem Karlem Weinrichem v roce 1875. Původní nejvzácnější dřeviny se nacházely v nejbližším okolí zámku, tam bychom mohli zařadit například převislý cypřišek nutkajský. V blízkosti zámku se nachází několik druhů javorů a dubů, které mají početní převahu.²⁰¹ Zámecký park je přístupný veřejnosti jak v letních tak zimních měsících a je určen primárně k relaxaci.²⁰²

---

¹⁹⁴ *Národní listy*, 1. 6. 1862, 2 (129), s. 1.

¹⁹⁵ Josef ŠRÁMEK, *Památník bitvy 1866 na Chlumu a Hradce Králové*, Dějiny a současnost 11, 2012, s. 10.

¹⁹⁶ *Zámek Dobřenic*, Asociace majitelů hradů a zámků [online], dostupné z: <https://www.amhz.cz/zamek/dobrenice>, (cit. 5. 3. 2024).

¹⁹⁷ ČÚZK, Nahlížení do katastru nemovitostí [online], dostupné z: <https://nahlizeniidokn.cuzk.cz/VyberKatastrMapa.aspx> (cit. 5. 3. 2024).

¹⁹⁸ *Zámek Dobřenic*, webová stránka [online], dostupné z: <https://www.zamekdobrenice.cz/cs>, (cit. 1. 4. 2024).

¹⁹⁹ *Zámek Dobřenic*, Asociace majitelů hradů a zámků, (cit. 5. 3. 2024).

²⁰⁰ *Zámek Dobřenic*, Instagramový profil [online], dostupné z: https://www.instagram.com/zamek_dobrenice/, (cit. 5. 3. 2024).

²⁰¹ K. HIEKE – G. HIEKOVÁ – M. PINC, *České zámecké parky a jejich dřeviny*, Praha 1984, s. 76.

²⁰² Dle Provozního řádu parku Dobřenic při vstupu do parku.

Stavba dobřenického zámku se nejběžnějším (neo)klasicistním půdorysům vymyká, přesto však zachovává (neo)klasicistní tendence. Jedná se o obdélníkový tvar, ze kterého z části, která směřuje do parku, vystupují dva boční rizality. Levá část směrem k parku je zakončena půlkruhovým rizalitem, byla podle záznamu NPÚ dostavěna až v roce 1916.²⁰³ Přední část, kde nacházíme dobudovanou příjezdovou cestu, se nachází rizalit se čtyřmi sloupy. Stavba je třípatrová, nicméně jednotlivá umístění pater se v budově liší. Středová část navazuje na vyvýšenou a podsklepenou terasu do parku, proto působí, že je o jedno patro vyšší než ostatní části stavby. Půda bočních křídel je nyní obytná, může se jednat jen o nedávnou stavební úpravu. Východní vstupní průčelí je v jeho úplných krajích tvořeno jemnými rizality, které jsou z vrchní části zakončeny trojúhelníkovým štítem, v jehož středu se nachází malé kulaté okno. Ve středu průčelí je další vystupující rizalit, který se táhne přes dvě patra, je také zakončen trojúhelníkovým štítem, v něm tentokrát najdeme reliéfní výzdobu v podobě kartuše s erbem a její okolí je zdobeno vinnou révou. Přístavek nalézající se v této části rizalitu, tvoří litinová konstrukce a prosklenými stěnami a průjezdem pro dopravní prostředky. Litinová konstrukce dokládá pozdější datum stavby, které již využívá moderních technologií.

U jižního průčelí, kde se nachází půlkruhový rizalit, který kromě tvaru oproti zbytku stavby, také odlišuje půlkruhová okna. Mezi půlkruhovými okny najdeme lehce vystouplé pilastry, které více vystupují ve spodní části. Další mimořádností jsou v pravé straně umístěné dveře do objektu.

Západní průčelí, ze kterého se dostaneme na vyvýšenou terasu, míří do parku. Terasa je vystavěna z hrubého kamene, kraje jsou chráněny jednoduchou balustrádou. Z parku se na terasu dostaneme po bočních schodištích, mezi kterými je vidět třemi okny do sklepní části stavby. Po stranách průčelí jsou znovu dva jednopatrové rizality, jež z předního pohledu mají jedno okno. Z vnějších stran najdeme okna tři, to nám pomáhá k představě, o jak vystouplý rizalit se jedná. Také je zakončen trojúhelníkovým štítem s malým kulatým oknem. Ve středové části najdeme pět okenních os. V centru stojí tři okna a vysoké kruhové dveře, nad kterými ve střešní části vystupuje trojúhelníkový štít s kruhovým oknem uprostřed.

---

²⁰³ *Metainformační systém NPÚ, Dobřenice – Evidenční list kulturní památky [online], dostupné z: https://iispp.npu.cz/mis_public/documentDetail.htm?id=895336, (cit. 15. 10. 2023).*

Severní průčelí je uspořádáním analogické jižnímu průčelí, s tím rozdílem, že je ochuzen o půlkruhovou část. Nachází se tu šest oken, které jsou členěné podobně jako v západním průčelí, tedy po vzoru jedna – čtyři – jedna. Ve spodní části se nachází boční vstup.

Fasáda stavby je písková s doplňky žluto-okrovými, které rovněž jako u Černíkovíc doplňují plastičnost u zdobných prvků, jako jsou římsy a šambrány. Okna jsou bílá, až na uvedené výjimky obdélníková se čtyřmi skleněnými tabulkami, jsou dvojitá se špaletou. V prvním patře se nachází pod oknem jednoduchá římsa, šambrána je tedy pouze ze tří stran. Nad okny v prvním patře je vlys tvořený několika jednoduchými lištami a pod okna druhého patra se právě v tomto prostoru nachází jednoduchá reliéfní výzdoba. Prostý obdélník je zahlobený, stejně jako čtverec stojící na špičce, který tvoří střed reliéfu. Okna v druhém patře jsou navázána jejich spodní hranou na jednoduchý vlys, čímž je nahrazena podokenní římsa. Okolí okna je tvořeno jednoduchou šambránou, která je v horní části navázána na nadokenní římsu, pod kterou se nachází jednoduchý geometrický reliéf, tentokrát vystupující. Pod střechou se nachází poslední vlys, který je ve spodní části tvořen nesložitými lištami. V širší části, osově zarovnané s okny, se objevuje jednoduchý vystouplý kruh. Horní část vlysu je taktéž tvořena lištami.

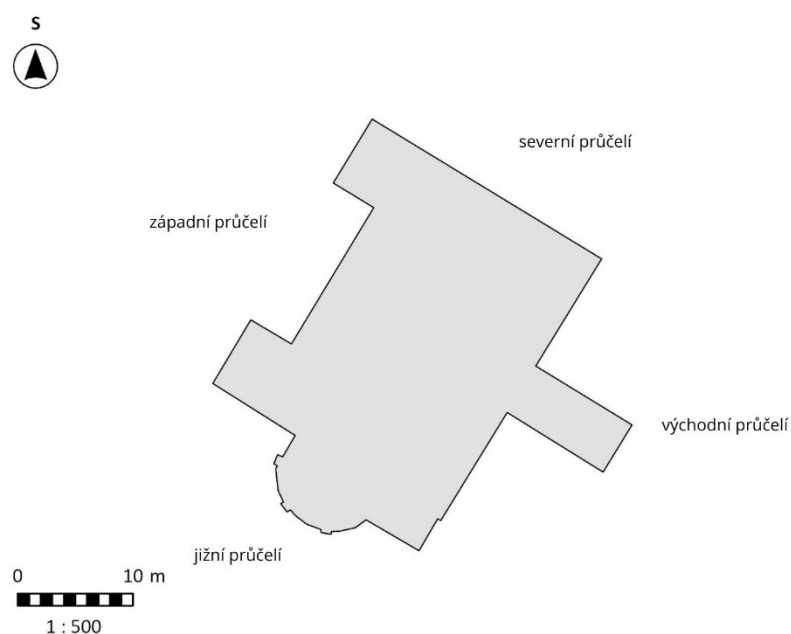
Střecha objektu je z velké části valbová, až na boční rizality, které jsou ukončeny trojúhelníkovým štítem, se nalézá střecha sedlová. Ze střechy vystupují trojosé vikýře, mezi okny dělenými hlubokými reliéfy s geometrickým kruhovým útvarem. V hlavní, nejvyšší části jsou po okrajích komíny a střecha zakončena měděnou zahrádkou.

Díky popisu památkářů se dokážeme i orientovat v původním prostoru. Sklep byl dispozičně velmi složitý a nacházela se zde i studna. Vstupní schodiště bylo z červeného mramoru a bylo od předsíně odděleno dvoukřídlymi skleněnými dveřmi. Zdi byly obložené dřevem asi do výšky 70 centimetrů a byly rozděleny několikery dveřmi do dalších místností. V prostoru bývalé knihovny se nalézala dřevěná výzdoba ve spodní části stěn, v horní pak římsa s vejcovci. V půlkruhovém rizalitu se nacházela prostorná jídelna, ve které bylo také topení zakryté kovovými vysekávanými mřížkami. Dveře byly velmi zdobené reliéfní výzdobou včetně volut a konzolí. V hlavním sále se na stropě objevovala barevná rozeta, olemována osmi portréty dam a různými florálními ornamenty. Nad dveřmi se nacházely reliéfní alegorické výjevy čtyř

ročních období. V knihovně a sále se nacházela mozaiková podlaha, ve zbytku stavby parkety.²⁰⁴

Jak jsem již uvedla, jedná se o ubytovací prostor, který spoustu původních prvků zachoval či pravděpodobně obnovil. Dispozičně se objekt také změnil, v půlkruhovém rizalitu se nenachází původní jídelna, ale jeden z obytných pokojů. Jídelna se přesunula k části ke vstupu na terasu. Hotel zachovává tmavě mořené dřevo na nábytku i dveřích, parketová podlaha a mozaiková podlaha v původních částech domu. V původním stavu je dřevěné obložení zdí.²⁰⁵

9. 2. 3. Fotodokumentace

Obr. 5 – Půdorys zámku

²⁰⁴ *Metainformační systém NPÚ, Dobřenice – Evidenční list kulturní památky* [online], dostupné z: https://iispp.npu.cz/mis_public/documentDetail.htm?id=895336, (cit. 15. 10. 2023).

²⁰⁵ *Zámek Dobřenice*. Webová stránka [online], dostupné z: <https://www.zamekdobrenice.cz/>, (cit. 15. 10. 2023).

Obr. 6 – Vstupní brána do zámeckého areálu

Obr. 7 – Pohled na vstupní (východní) a severní průčelí

Obr. 8 – Pohled na jižní průčelí s půlkruhovým rizalitem

Obr. 9 – Detail oken s geometrickými reliéfy, vikýř a tympanon

9. 3. Zámek Horní Maršov

9. 3. 1. Historická analýza

Zámek v Horním Maršově se nachází v severní části obce, nedaleko hlavní silnice vedoucí z Malé Úpy do Svobody nad Úpou. Prostor okolo zámeckého parku již přiléhá ke Krkonošskému Národnímu parku. V současnosti žije v obci 940 obyvatel.²⁰⁶ Vznikala už ve 13. století a postupně se rozšiřovala důsledkem hornictví a dřevařství. V průběhu 17. století docházelo k rozšiřování panství, v jeho druhé polovině ho získává rodina Schaffgotschů. Sňatkem Alfons Aichelburga a Josefu Schaffgotschovou připadá majetek panství rodu Aichelburgům.²⁰⁷ Právě Alfons Aichelburg nechává postavit (neo)klasicistní zámek, jehož jednopatrová stavba je dokončena v roce 1792.

Alfons Aichelburg, jak bylo zmíněno výše, se přičlenil do rodiny Schaffgotschů, která přes 600 let maršovské panství držela. Starý rod Aichelburgů pocházel z Korutan a postupně se měnil v mocnější šlechtickou rodinu. V 17. století se stávají svobodnými pány, na konci 18. století získávají hraběcí titul. V českých zemích se výrazněji projevují Aichelburgové právě za Alfonse Aichelburga, zakládající českou větev, který sňatkem získává východní část Krkonoš. Panství dále rozšiřují například o Lázně Bělohrad nebo Neustupov.²⁰⁸

V roce 1869 byl změněn půdorys zámku na čtyřkřídlý okolo čtvercového atria.²⁰⁹ V roce 1906 bylo přistavěno dvoukřídlé schodiště u vstupní části, a když byla stavba doplněna o věž, je už v tu chvíli zámek v majetku Černínů, který jej odkoupili v druhé polovině 19. století.

V roce 1945 sloužil objekt k rekreaci, později jako internát. Po roce 1994 nebyl objekt využíván a v srpnu 2018 zámek vyhořel, což se odehrávalo v době, kdy byl zámek v prodeji za 12,5 milionu korun, od ruského podnikatele Sergeje Majzuse.²¹⁰ Vyhořelý zámek koupil za konečnou cenu 10 milionů korun český majitel, který nechává vybudovat provizorní střechu k uchránění nejcennějších částí zámku. V roce 2019 bylo uzavřeno vyšetřování s výsledkem

---

²⁰⁶ ČSÚ, Počet obyvatel v obcích [online], 30. 4. 2021,

dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112021>, (cit. 29. 10. 2023).

²⁰⁷ Petra FALTOVÁ, Analýza kulturního prostředí v Horním Maršově. Diplomová práce, MU FF, Brno 2018.

²⁰⁸ Vladimír AICHELBURG – Pavel KLIMEŠ, *Aichelbergové* In: Veselý výlet [online], dostupné z: <https://veselyvylet.cz/cz/vv8/vv82.html>, (cit. 29. 10. 2023).

²⁰⁹ E.POCHE, *Umělecké památky Čech A/J*, sv. I., s. 411.

²¹⁰ *Památkový katalog NPÚ*, Horní Maršov – zámek [online], dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/zamek-2329940>, (cit. 29. 10. 2023).

úmyslného zapálení zámku, které bylo objednáno současným majitelem Vladimírem Rackem a jeho firmou Zámek Horní Maršov s. r. o., za což byl odsouzen na 12,5 roku ve vězení. Firmu zastupuje jeho dcera Tereza Racková, která dle dostupných informací nekomunikuje.²¹¹ V únoru roku 2023 došlo ke zřízení provizorní střechy a objekt tak nadále chátrá v rukou vězněného Vladimíra Racka.²¹² Případu se věnoval i pořad Reportéři ČT v dubnu roku 2023, který zjišťoval stav zámku a pokoušel se kontaktovat současnou jednatelku firmy, která snad měla sehnat dostatek financí na nové provizorní zastřešení objektu.²¹³ K dalším změnám ve firmě Zámek Horní Maršov s. r. o. dochází v létě roku 2023, kdy se stává společníkem firmy NUAAR s. r. o., jehož jednatelkou je Anna Racková. Tato firma vznikla v březnu roku 2023 se základním kapitálem 12 tisíc korun. Tereza Racková z postu jednatelky firmy odstupuje v září 2023. Na krátkou dobu se stala společníkem i firma Nové Zálesí a. s., v jehož čele představenstva je Vladimír Racek.²¹⁴ V září roku 2023 se změnil jednatel firmy Zámek Horní Maršov s. r. o. na Kristýnu Kotonovou. Zámek má i svou webovou stránku,²¹⁵ která není celkově dokončena, v jednotlivých kategoriích se nachází pouze ilustrační obrázky a popisky, však na stránkách vidíme náznak, že se snaží sehnat prostředky pomocí ještě nezaložené sbírky. Z pozorování z října 2023 vyplývá, že k žádným opravám zatím nedošlo. V březnu 2024 je webová stránka zámku nedostupná.

9. 3. 2. Architektonická analýza

Zámek v Horním Maršově býval ikonou horské obce, do té doby než vyhořel.²¹⁶ I když je u ostatních popisována současná podoba, u této stavby musíme udělat výjimku, protože současný stav odpovídá spíše havarijnímu. Půdorys stavby byl naznačen v přechozím textu, jedná se o čtyřkřídlovou budovu s vnitřním čtvercovým atriem. Původně pouze jednopatrová obdélníková stavba s rizalitem přibrala s přestavbami další tři dodatečná křídla. Jednokřídla

---

²¹¹ *Vyhořelý zámek v Horním Maršově je na prodej*, Události v regionech ČT, [online], 25. 11. 2020, dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10118379000-udalosti-v-regionech-praha/220411000141125/>, (cit. 29. 10. 2023).

²¹² Tomáš PLECHÁČ, *Vyhořelý zámek přišel o provizorní střechu, majitel plánuje opravy z vězení*, Idnes.cz [online], 21. 2. 2023, dostupné z: https://www.idnes.cz/hradec-kralove/zpravy/zamek-horni-marsov-strecha-pozar-firma-pamatka-chatra-oprava.A230220_705934_hradec-zpravy_tuu, (cit. 29. 10. 2023).

²¹³ *Beznadějný zámek*, Reportéři ČT [online], 3. 4. 2023, dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1142743803-reporteri-ct/223452801240012/cast/971919/>, (cit. 29. 10. 2023).

²¹⁴ *Zámek Horní Maršov s.r.o.*, Úplný výpis z obchodního rejstříku, Veřejný rejstřík a Sběrka listin [online], dostupné z: <https://or.justice.cz/ias/ui/rejstrik-firma.vysledky?subjektId=1029893&typ=UPLNY>, (cit. 29. 10. 2023).

²¹⁵ Zámek Horní Maršov, webová stránka [online], dostupné z: <https://zamekhornimarsov.cz/>, (cit. 29. 10. 2023).

²¹⁶ *Beznadějný zámek*, Reportéři ČT, 3. 4. 2023.

budova je zaznamenaná i na císařském otisku z roku 1841, který dokládá taky zámecký park plný křivolakých cest.²¹⁷

Na první pohled nás zaujme dvoukřídlé vstupní schodiště do prvního patra. Schodiště navíc označuje konvexně vystupující centrální rizalit o šířce jednoho okna, v jehož prvním podlaží nalezneme taktéž trojkřídlé vstupní dveře s členěným nadsvětlíkem. Rizalit zakončuje trojúhelníkový štít, v jehož centru jsou ručičkové hodiny. Od středu se nachází po každé straně tři okna, čtvrté je opět v jemně vystupujícím rizalitu. Až na středový rizalit jsou dřevěná okna obdélníkového tvaru rozdělena na čtyři skleněné tabulky. Okno je ozdobeno bílou šambránou ze tří stran, ze spodní části vystupuje menší podokenní římsa, v horní části ozdobný klenák. První patro dělí od druhého výrazná římsa. První patro je odlišeno od druhého v omítce vyznačenými pěti pásovými nutami (j. č. *nuta*) a směrem k zemi zakončuje stavbu soklová kamenná římsa.

V prvním patře, druhém nadzemním podlaží, začneme u středového rizalitu. Prosklené dveře s výstupem na dvoukřídlé schodiště jsou po svých hranách ozdobeny ostěním a klenákem v ose dveří. Nad dveřmi se nachází římsa jemně vlnovitě zprohýbaná. Rizalit rámuje dvojité pilastry s jednoduchou hlavicí. V bočních stranách rizalitu se nachází jednoduché okno, které je pouze orámováno jednoduchou šambránou a podokenní římsou. Další okenní osa v pořadí je velmi zajímavá – okno je orámováno standardně šambránou a podokenní římsou. Nad oknem se nachází tentokrát segmentový fronton. Naopak pod oknem vidíme dekorativní parapetovou výplň obdélného tvaru. Po stranách oken se nachází široké pilastry zakončené pouze jednoduchou hlavicí, podobnou té, která rámuje rizalit. Pilastr ve střeše plynule navazuje a rozděluje tak dlouhou stranu na menší úsek, který oproti zbytku střechy vystupuje. Následující dvě okna z každé strany jsou orámované totožnou šambránou s podokenní římsou a obdélnou parapetovou výplní. Nadokenní římsa je v tomto případě přímá návojeová římsa. Okna jsou od sebe oddělena úzkými lizénami. Poslední okna se nachází v bočních rizalitech a mají stejný dekor jako okna vedle středového rizalitu – tedy šambrána, jednoduchá podokenní římsa a nadokenní segmentový fronton. Tato část byla zastřešena mansardovou střechou, v jejíž středové části se nacházela malá věžička.

---

²¹⁷ Archiv ČÚZK – Horní Maršov, Císařské povinné otisky stabilního katastru 1:2 880 – Čechy, č. 2096-2 [online], dostupné z: https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=cioc&idrastru=B2_a_6C_2096-2_2, (cit. 29. 10. 2023).

V roce 1906 byla postavena nejvyšší část budovy – věž s cibulovou střechou a lucernou a makovicí. Ta je o patro vyšší než zbytek budovy. Okna v prvním podlaží jsou totožná s těmi ve vstupním průčelí. V druhém podlaží je okno s půlkruhovým zakončením a okolo něho je kromě bílé šambrány také suprafenestra, jejíž součástí je členitá římsa a reliéf s volutami a triglyfovým zářezem v ose okna. Ve třetím podlaží se nachází okno se šambránou, podokenní a nadokenní segmentovou římsou, totožné s oknem v bočních rizalitech. Celá tato část má fasádu mátové barvy s bílými detaily, celý zbytek stavby je pak syté okrové barvy. Z historických pohlednic a na fotografiích je ale patrné, že okrová barevnost je s největší pravděpodobností původní.²¹⁸

Západní křídlo objektu oproti vstupnímu méně zdobné a jednodušší. Veškerá okna v prvním podlaží mají pouze jednoduché neprofilované ostění a podokenní římsu. Podlaží jsou oddělena římsou. Okna se od prvního podlaží odlišují přidanou nadokenní přímou římsou. Nejvýraznější na tomto průčelí je balkon a vjezdová dřevěná vrata do atria. Balkon podpírá pět krakorců se zaoblenými hranoly. Balkon má litinové zábradlí s florálními a geometrickými motivy.

Severní křídlo zámku je oproti západnímu více členité, je obohaceno o dva rizality. Ve velmi mírně vystupujícím pravém rizalitu najdeme tři okna v každém podlaží, kdy dvě z nich jsou pouze naznačena ostěním, jinak jsou zazděná. V prvním podlaží nahrazují jedno z oken dveře a ve druhém podlaží uvidíme čtyři okna. Dále vstupuje další rizalit se dvěma okny v každém podlaží. V poslední části vidíme taktéž jedny dveře s nápisem KINO a okna, která jsou v celé v zadní části zámku pouze s jednoduchou šambránou a neprofilovanou okenní římsou. U objektu se nachází ještě malá dřevěná bouda připomínající kůlnu.

Východní křídlo má v prvním podlaží pouze dveře a od druhého podlaží je odděleno neprofilovanou římsou, pět oken v podlaží druhém nejsou nijak zdobena. Tato část působí nejvíc technicky, jen jako spojovací část zbylých křídel.

Vzhledem k tomu, že objekt má vnitřní atrium, je třeba popsat i tento stav, nicméně oproti vstupní části je vnitřní část chudší na štukatérskou výzdobu. Zadní strana vstupního křídla má rizalit, v jehož druhém podlaží se nachází okno s půlkruhovým zakončením

---

²¹⁸ Zámek Horní Maršov, Prázdnédomy.cz [online], dostupné z: <https://prazdnedomy.cz/domy/objekty/detail/868-zamek-horni-marsov?fbclid=IwAR1u-DtWWgsThMEjPigpluxdYeorTY-S0As3Co0XDW54cELiA10KL0DLT4>, (cit. 29. 10. 2023).

a paprskovitým členěním. První podlaží je taktéž zdobeno nutami, jež se nejspíše zachovaly z původní jednokřídlé stavby. Případně jsou okna zdobena jednoduchým neprofilovaným ostěním a podokenní římsou.

Po požáru zámku došlo ke zřícení veškerých střech, které byly krátce po požáru nahrazeny alespoň provizorní střechou. I ta se bohužel v roce 2022 zřítla.²¹⁹ V současné době do objektu zatéká a části objektu se propadají. Z fasády odpadáva nejen omítka, ale i části dekorativních prvků. Okna jsou z velké části zakryta, u spousty z nich chybí skleněné tabulky. V zadní části se začíná bortit z cihlové zdivo. Objekt zarůstá, park je taktéž neudržovaný. Před vstupní části již prakticky nerozeznáme pozůstatky fontány, která se zde nacházela.²²⁰ Národní památkový ústav uvádí 4. stupeň havarijního stavu, který se vyznačuje právě propadáním míst. Je velmi pravděpodobné, že zbylé dřevěné části jsou napadeny dřevomorkou.²²¹ Nyní probíhá snaha znovu provizorně zastřešit hlavní vstupní část. Fotografie, které byly vloženy u inzerátu při prodeji zámku, zachycují některé místa v objektu. Na chodbách vidíme dřevěné obložení, které koresponduje s krytím topení na chodbách. V několika místnostech vidíme různá kachlová kamna, jinak jsou prázdné. Zachovale působí veškeré dvoukřídlé dveře, nicméně to mluvíme o stavu před jeho vyhořením.²²²

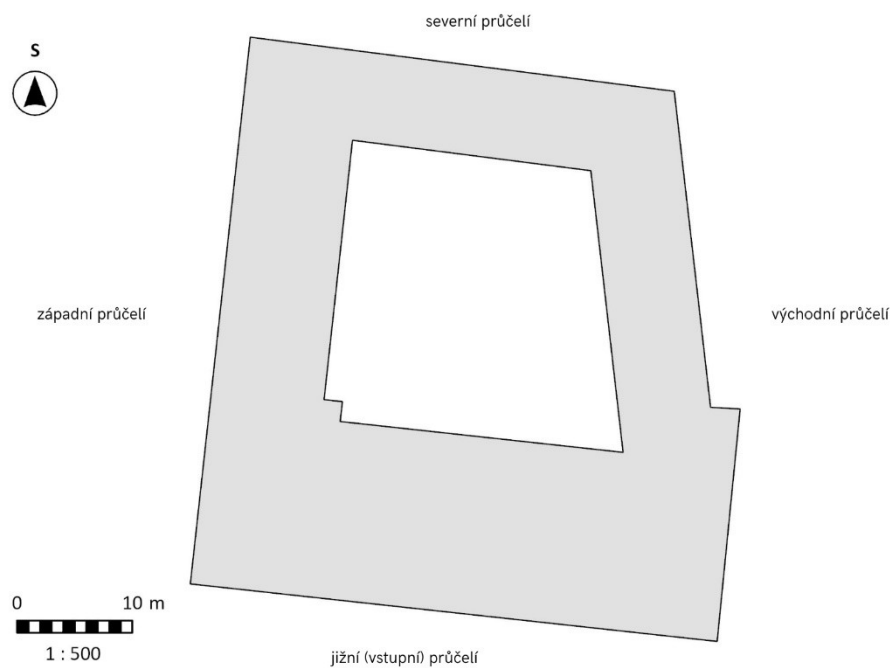
²¹⁹ Tamtéž.

²²⁰ Srovnání vlastního pozorování s článkem *Zámek v Horním Maršově*, Ohrožené památky NPÚ [online], dostupné z: <https://www.npu.cz/cs/ohrozene-pamatky/38714-zamek-v-hornim-marsove>, (cit. 29. 10. 2023).

²²¹ *Památková péče*, Ombudsman, Veřejný ochránce práv – stanoviska. Ochrance.cz [online], dostupné z: https://www.ochrance.cz/vystupy/edice-stanoviska/Pamatkova_pece.pdf, (cit. 29. 10. 2023).

²²² Markéta VANČOVÁ, *Člověk by plakal. Jsou v tahu střechy a část stropů. Požár krásného barokního zámku v Horním Maršově*, Krajské listy [online], 22. 8. 2018, dostupné z: <https://www.krajskelisty.cz/kralovehradecky-kraj/okres-trutnov/20319-clovek-by-plakal-jsou-v-tahu-strechy-a--stropu-pozar-krasneho-barokniho-zamku-v-hornim-marsove.htm>, (cit. 29. 10. 2023).

9. 3. 3. Fotodokumentace

Obr. 10 – Půdorys zámku

Obr. 11 – Jižní (vstupní) průčelí se schodištěm (stav k podzimu 2023)

Obr. 12 – Jižní (vstupní) průčelí se schodištěm (stav před požárem)²²³

Obr. 13 – Severní průčelí (stav k podzimu 2023)

---

²²³ Heslo *Horní Maršov (zámek)* In: Wikipedie, otevřená encyklopedie [online], dostupné z: [https://cs.wikipedia.org/wiki/Horn%C3%AD_Mar%C5%A1ov_\(z%C3%A1mek\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Horn%C3%AD_Mar%C5%A1ov_(z%C3%A1mek)), (cit. 29. 10. 2023).

9. 4. Nový zámek v Kostelci nad Orlicí

9. 4. 1. Historická analýza

Nový zámek v Kostelci nad Orlicí se nachází v oblasti, které se někdy přezdívá „česká Loira“, stojí totiž v okolí několika významných dalších zámků – Častolovice, Doudleby a Potštejn.²²⁴ Kostelec nad Orlicí je šestitisícové město v blízkosti Rychnova nad Kněžnou, má bohatou historii.²²⁵ První zmínka se objevuje na počátku 14. století, kdy Kostelec spadal pod panství potštejnské.²²⁶ Jak už napovídá název, nejedná se o jediný zámek, který ve městě najdeme. Původní, takzvaný starý zámek, využívalo zdejší panstvo již v polovině 16. století, nicméně tato původní stavba vyhořela v roce 1668. Poté vznikla pozdně barokní dvoupatrová stavba, která byla po požáru v roce 1777 znovu upravována, včetně její dispozice. V jejím okolí se nacházel široký hospodářský dvůr a budovy s výraznými barokními štíty. V této době vlastní kostelecké panství česká větev rodu Cavriani, která spravovala i okolní obce.²²⁷ V roce 1796 mění panství svého majitele, odkupuje ho jako poslední východočeskou državu Josef Kinský. V tomto čase se hraběcí rod Kinských začíná orientovat na manufakturní výrobu a mimo jiné navazují například vztahy s rodem Chotků. Panství je i po smrti Josefa Kinského nadále rozšiřováno Ferdinandem Kinským a poté jeho synem Josefem, zakladatelem kostelecké linie Kinských. Právě on rozhodne, že „starý“ zámek nevyhovuje novým standardům a přesouvá do něj byty úředníků a kanceláře.²²⁸

Josef Kinský žil v letech 1806 až 1862 a byl tedy zakladatelem kosteleckého Nového zámku. Oženil se s Marií, hraběnkou Černínovou z Chudenic. K práci na novém zámku si povolává rodového architekta Heinricha Kocho, který roku 1828 vytváří finální návrh budoucího sídla. Setkat se můžeme se dvěma inspiračními zdroji. Prvním z nich, který uvádí odborná literatura, je sasko-anhaltský zámek Wörlitz postavený v letech 1769–1771, nacházející se v takzvané Desavsko-Wörlitzské zahradní říši, patřící do památek UNESCO. Při prohlídce zámku uvádí, že by se mohlo jednat o rozpracování Letohrádku Kinských v Praze, který vznikl mezi léty

---

²²⁴ Filip Jan ZVOLSKÝ, *Česká Loira. I tak se poslední roky říká řece Orlicí, která je poseta soukromými zámky*, Rozhlas Vltava [online], 7. 8. 2020, dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/ceska-loira-i-tak-se-posledni-roky-rika-rece-orlici-ktera-je-poseta-soukromymi-8264334>, (cit. 30. 10. 2023).

²²⁵ ČSÚ, Počet obyvatel v obcích [online], 30. 4. 2021, dostupné z: <https://www.czso.cz/cso/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112021>, (cit. 30. 10. 2023).

²²⁶ Antonín PROFOUS – Jan SVOBODA – Vladimír ŠMILAUER, *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny*, sv. II, Praha 1949, s. 322.

²²⁷ Heslo *Cavrianiové*, In: Wikipedie, otevřená encyklopedie [online], dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Cavriani%C3%A9>, (cit. 30. 10. 2023).

²²⁸ P. MICHÁLKOVÁ, *Klasicistní architektura v Čechách na příkladu Kačiny u Kutné Hory a Nového zámku v Kostelci nad Orlicí*, s. 31–33.

1827–1831, tedy zároveň v době plánování kosteleckého zámku. Ani jednu z hypotéz nejde plně potvrdit nebo vyvrátit, přičemž však obě varianty jsou pravděpodobné.²²⁹

Jak jsem již uvedla, architektem jediného nově stavěného (neo)klasicistního zámku v Královéhradeckém kraji se stal Heinrich Koch. Jindřich, počestně, se narodil ve Špýru a stal se architektem stejně jako jeho otec. Studoval na Akademii ve Vídni a později se stal „dvorním“ architektem rodiny Kinských. Jeho práce jsou významné díky využívání nejnovějších moderních technologií, ze kterých můžeme jmenovat například teplovzdušné vytápění. Než se přesunul do východních Čech, strávil nějaký čas v Uhrách, kde postavil několik paláců. O Královéhradeckém kraji již víme, že se nejedná o jedinou zakázku, kterou Koch zpracoval, zmínit musíme ještě lovecký zámeček v Litici nad Orlicí, ze kterého je dnes pouze obyčejný rodinný dům. Jako architektovi Kinských mu byla svěřena i vila Rudolfa Kinského na Smíchově. K výčtu jeho úspěchů bychom pravděpodobně mohli připsat i oranžerie při barokním zámku Karlova Koruna v Chlumci nad Cidlinou.²³⁰

V roce 1948, kdy dochází ke znárodnění zámku, může rodina bydlet pouze ve dvou místnostech ještě po dobu čtyř let, pak již musí zámek opustit. Do budovy zámku se přesouvá Výzkumný ústav pro chov prasat, který ho svým nakládáním velmi poničil, například tím, že v suterénu choval několik prasat. Až v 70. letech se Ústav přesouvá na své nové místo a budovu zámku opouští. Krajská státní památková péče zahájila alespoň nejnnutnější opravy. V roce 1992 byl zámek navrácen a začalo se s jeho rekonstrukcí, která skončila v roce 2008, už pod vedením Františka Kinského, současného majitele. Nový zámek v Kostelci nad Orlicí má svůj prohlídkový okruh „Život v *biedermeieru*“, je využíván jako galerie nebo místo pro uspořádání soukromých akcí jako svatby a další. V prostorách parku se konají rozličné kulturní akce, ze kterých můžeme jmenovat například Food Festival na podzim roku 2023.²³¹ V roce 2024 majitel slibuje také nové speciální prohlídky zaměřené na restaurátorství a architekturu.²³²

9. 4. 2. Architektonická analýza

Nový zámek je dvoupatrová budova obdélníkového půdorysu. Jeho původní vstupní průčelí je tvořeno z rizalitu vystupujícím sloupovým portikem se čtyřmi íonskými sloupy bílé barvy.

---

²²⁹ Tamtéž.

²³⁰ Tamtéž, s. 34.

²³¹ Tamtéž, s. 36.

²³² *Nový zámek v Kostelci nad Orlicí*, oficiální webová stránka [online], dostupné z: <https://www.zamekkostelecno.cz/>, (cit. 6. 3. 2024).

Vzhledem k tomu, že se jedná o íónské sloupy, mají volutovou hlavicí, nicméně však hladký dřík a jednoduchou patku. Portikus je zakončen v horní části nevysokou atikou, pod ní se nachází jeho římsa, která je tvořena členitými prvky a také zubořezem. Pokud se vrátíme zpět k rizalitu, je zakončen typicky trojúhelníkovým štítem, jehož strany vystupují do popředí a zdobeno mutuly. V jeho centru se nachází barevně vyobrazený erb Kinských. Rizalit je členěn pilastry, které vytváří dojem stínu od portikových bílých sloupů. Mezi pilastry najdeme v bočních stranách okno a nízké dveře, ve středu pak vstupní dveře do objektu. Nad dveřmi vidíme jednoduchý nadsvětlík, nad nímž se nachází podokenní římsa podepřena triglyfovou konzolí a nad ní je půlkruhové okno.

Celkově je fasáda velmi jednoduchá a je členěna prakticky pouze horizontálními prvky, jako jsou římsy a vlysy. Vertikální členění, pokud nepočítáme zmiňované pilastry a sloupy, tvoří pouze okna. První podlaží je zapuštěno pod terén a jeho dvojitá okna jsou oproti prvnímu patru poloviční. První podlaží je od druhého odděleno jednoduchou římsou. Prostor prvního podlaží je poměrně vysoký, zabírá necelou polovinu výšky objektu. Okna v tomto podlaží jsou tudíž vyšší než v ostatních patrech. V horní části mají jednoduchou nadokenní přímou římsu, okolo okna je stejnobarevná šambrána. I další podlaží je odděleno římsou, resp. vlysem se dvěma římsami. Okna v posledním podlaží jsou menší než v prvním přibližně o jednu třetinu, již nemají šambránu, ale jejich podokenní římsa je podepřena jednoduchými konzolkami. Nad okny v tomto patře nalezneme široký pás horizontálních prvků, které navazují na poslední část, *geison*, který plynule navazuje na střešní nízkou atiku. Fasáda celého objektu je ve světle žluté barvě a kontrastuje s bílými okny a sloupy portika.

Jižní průčelí je pětiosé, v jeho středu se nachází vstupní dveře, dnes se jedná o přístupovou cestu k pokladně zámku. Dekor, který byl popisován na vstupním průčelí, se zde opakuje, včetně výzdoby oken a dalších prvků. Na rohu v prvním patře se nalézá venkovní osvětlení. Severní průčelí je na tom velmi podobně, jediné co se zde liší, jsou chybějící dveře.

Na zahradním průčelí, které je s přilehlým jezírkem často vyobrazováno, najdeme podobně jako na vstupní straně další sloupový portikus. Tentokrát jsou použity korintské sloupy s bobulovou hlavicí, hladkým dříkem a jednoduchou patkou. Strop podobně jako u předního portika je kazetový. Znovu zde dochází k přenesení tvarů sloupů do fasády v podobě pilastrů, čímž je fasáda vertikálně členěna. Mezi jednotlivými pilastry vidíme tři vysoká okna s půlkruhovým paprskovým zakončením, jimiž můžeme vstoupit na podestu

dvanáctistupňového schodiště do parku. Budova má nízkou valbovou střechu a souměrně umístěné komíny.

Anglický krajinářský park vznikl ve stejné době jako zámek, je velmi rozlehlý a zahrnuje velkou louku. Součástí areálu je hospodářský dvůr, v jehož jedné části je umístěna Toniova zámecká kavárna.²³³ Podle císařských otisků se také můžeme dozvědět, že v blízkosti hospodářského dvora se nacházely zelinářské zahrady.²³⁴ Zámek stojí na vyvýšenině, je tedy možné ho z okraje parku pozorovat. Naopak, pokud se budeme rozhlížet ze zámku, mohli bychom zahlédnout hrad Potštejn, bohužel dnes výhled kazí nově vzniklá továrna.

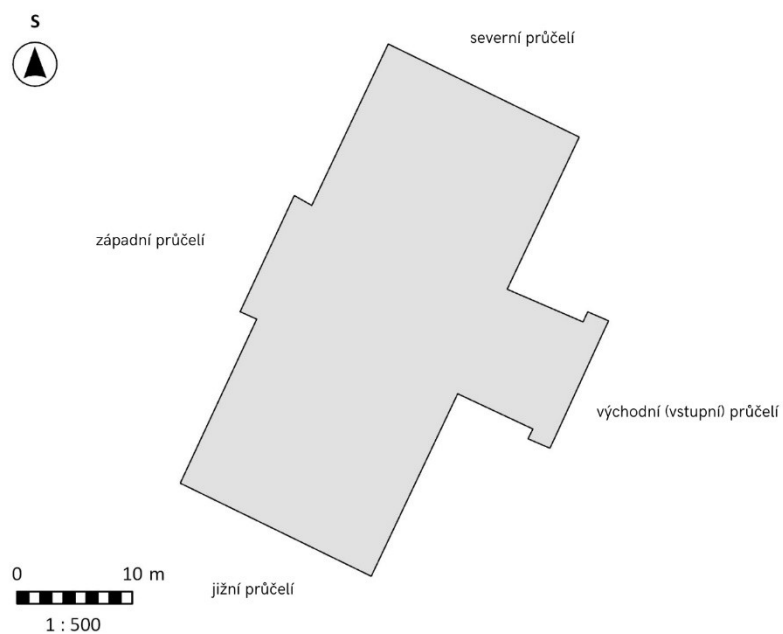
Pokud bychom chtěli vstoupit do budovy původním hlavním vchodem, dnes se při prohlídce vstupuje z bočního vchodu do suterénu, narazíme na možnost vystoupat po schodišti do prvního patra. První patro tvoří společenské místnosti a poslední je dnes určeno galerii. V prostoru suterénu se nacházely hospodářské prostory a soukromá kaple. Největší místností na zámku je tzv. Zrcadlový sál, který sloužil pro potřeby návštěv, ale také pro samotnou rodinu, která zámek obývala. Co se týče původního vybavení, při jeho působení jako Ústavu pro výzkum, byl mobiliář uložen do depozitářů, či svozem umístěn na jiné zámky jako je Kuks nebo Náchod. Po převzetí zámku se rodině podařilo získat původní nábytek zpět a byl samozřejmě restaurován. V originální podobě se zachovala pouze tzv. velká knihovna, která čítá nad 16 tisíc různých svazků v různých jazycích. Jednotlivé místnosti působí velmi útulně, ať už díky vybavení, či malovaných stropům florálními motivy. V místnostech nemíneme kazetování.

---

²³³ *Zámecká kavárna*, Nový zámek Kostelec nad Orlicí [online], dostupné z: <https://www.zamekkostelecno.cz/kavarna>, (cit. 8. 4. 2024).

²³⁴ *Archiv ČÚZK – Kostelec nad Orlicí*, Císařské povinné otisky stabilního katastru 1 : 2 880 – Čechy, č. 3377-1 [online], dostupné z: https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=cioc&idrastru=B2_a_6C_3377-1_3, (cit. 6. 3. 2024).

9. 4. 3. Fotodokumentace

Obr. 14 – Půdorys zámku

Obr. 15 – Vstupní průčelí

Obr. 16 – Západní (zahradní) průčelí²³⁵

---

²³⁵ *Nový zámek v Kostelci nad Orlicí*, oficiální webová stránka [online], (cit. 6. 3. 2024).

9. 5. Zámek Kvasiny

9. 5. 1. Historická analýza

Obce Kvasiny leží v okrese Rychnov nad Kněžnou a sousedí s obcí Solnice, se kterou společně sdílí velkou část svého urbanismu. Obec má lehce přes 1 500 obyvatel, ale i přes nižší počet obyvatel se jedná o živé místo, v obci se totiž v současnosti nachází výrobní továrna Škoda Auto a. s.²³⁶ Kvasiny mají s automobilovým průmyslem historickou zkušenost, která souvisí s obecním zámekem, jak v následujících řádcích ukážu. Zámek se dnes vyskytuje mimo hlavní silnici vedoucí ze Solnice skrz Kvasiny. V porovnání s jinými obcemi, které se v práci nachází, se jedná o poměrně mladou obec. První zmínka o ni se objevuje až roku 1544, a to v souvislosti s nedalekým hradem v Liticích.²³⁷

Tehdejší obec byla v roce 1623 zkonfiskována, i přes to že jejich majitel Fridrich Vlkanovský z Vlkanova přísahal po povstání věrnost králi Ferdinandovi II. Kvasiny byly prodány Heinrichovi purkrabímu z Donína.²³⁸ Místní tvrz, která v obci stála, začala postupně chátrat následkem častého střídání majitelů z různých důvodů. Až Frebonie z Perštejna odkazuje místní tvrz bosým karmelitánům z pražského kláštera Panny Marie Sněžné, kteří ji začínají spravovat. Jejich prvním krokem byla přestavba budovy na trojkřídlý barokní zámek, to se stalo asi v roce 1706, což dokládá nápis nad fortanou.²³⁹

Když byly za Josefa II. zrušeny žebřavé řády, přišlo jejich sídlo do rukou Náboženského fondu, který jej prodal v dražbě rytíři Antonínu Slivkovi ze Slivic.²⁴⁰ V době, než byl majetek převeden, sloužil zámek ke správním účelům panství. Karel Kučera ve své díle o historii Kvasin dokládá i kupní smlouvu z prosince roku 1824. Nový majitel se snažil zvelebit obecně celé panství v tehdejších trendech a to se týkalo i kvasinského zámku, který nechává (neo)klasicistně upravit. K tomu došlo pravděpodobně v letech 1833–1836, kdy probíhaly hlavní stavební práce. V následujících rocích se pozornost přesunula na truhlářské a podlahářské práce a v 50. letech 19. století poté na interiéry.

---

²³⁶ ČSÚ, Počet obyvatel v obcích [online], 30. 4. 2021,

dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112021>, (cit. 14. 11. 2023).

²³⁷ A. PROFOUS – J. SVOBODA – V. ŠMILAUER, *Místní jména v Čechách*, sv. II, Praha 1949, s. 456.

²³⁸ Tomáš Václav BÍLEK, *Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618*, Praha 1883, s. 885.

²³⁹ *Historie zámku, Zámek Kvasiny* [online], dostupné z: <https://www.zamek-kvasiny.cz/historie/>, (cit. 14. 11. 2023).

²⁴⁰ Heslo *Kvasiny (zámek)*, in: Wikipedie, otevřená encyklopedie [online],

dostupné z: [https://cs.wikipedia.org/wiki/Kvasiny_\(z%C3%A1mek\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Kvasiny_(z%C3%A1mek)), (cit. 14. 11. 2023).

Prameny hodnotí Antonína Slivku jako klasicky vzdělaného muže, který byl velmi opatrný, ale prostý. Měl v místním panství pracovat na rozvoji krajiny, obdělávat tehdejší půdu a pomáhal obyvatelům obce. Věnoval se vzdělání, když „*rodičů k horlivému dítek škol navštěvování pobádal a pilné žáky odměňoval*“. V roce 1840 se v okolí zámku už nacházel poměrně rozlehlý park, navíc můžeme pozorovat tehdejší podobu půdorysu zámku. V prostorách dnešního skleníku se dřív nacházela zděná budova, možná domek zahradníka.²⁴¹

Po zrušení roboty v roce 1848 byla na zámku z bývalé kanceláře postavena kaple, která byla hradeckým biskupem vysvěcena o dva roky později. Po smrti Antonína Slivky začaly dědické boje o majetek místního panství a dostává se do dluhů. V roce 1867 jej zakupuje Josef Huppmann, který v roce 1874 nechává přistavět schodiště, zimní zahrady a lovecký sál. Poté se malá obec začíná rychle rozvíjet – vzniká zde základní škola, hostinec a zakládá se sbor dobrovolných hasičů. V roce 1895 měl navíc svůj hasičský sbor i zámek, nechal ho zde zřídit tehdejší majitel baron Vilém Königswarter. Žena barona nechala v obci vybudovat soukromou nemocnici. V roce 1901 je na zámku zavedena elektřina, která byla poháněna turbínou z nedaleké říčky Bělé. Baron, jako podporovatel císaře Františka Josefa I., nechal na zámku jedno z oken nahradit jeho portrétem.²⁴²

Po válce se rozhodovalo o parcelačním řízení, který využíval zákonu §11 o záboru, parcelace byla provedena v roce 1925. O dva roky později spáchal sebevraždu Vilém Königswarter a zbývající majetek byl rozdělen mezi čtyři jeho příbuzné, kteří na zámku ruší hasičský sbor a o majetek vedou spory. O rok později byla vykradena zámecká pokladna a šperky po zesnulé Königswarterově vdově. Majetkových sporů využil Ing. František Janeček, majitel pražské Jawy, který majetek solnicko-krasovského panství postupně odkupuje. Na počátku třicátých let nechává majitel zámek opravit, bohužel však zase došlo k loupeži, i tak v roce 1931 František Janeček přesídluje do zámku i se svou rodinou a o tři roky později zahajuje provoz zdejší továrny, která se postupně rozšiřuje a předurčuje pozdější vývoj automobilového průmyslu v oblasti Kvasin.²⁴³

---

²⁴¹ *Archiv ČÚZK – Kvasiny*, Císařské povinné otisky stabilního katastru 1 : 2 880 – Čechy, č. 3742-1 [online], dostupné z: https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=cioc&idrastru=B2_a_6C_3742-1_3, (cit. 14. 11. 2023).

²⁴² Karel KUČERA, *Historie obce Kvasiny do vzniku Československé republiky v roce 1918*. Kvasiny, 1999, s. 11–41.

²⁴³ Karel KUČERA, *Historie obce Kvasiny od 1919 di 1945*. Kvasiny, 1999, s. 1–54.

Za druhé světové války zde bydlí Františkova žena Jindřiška, která na zámku ukrývala židovské zaměstnance firmy nebo ukrývající se parašutisty. V roce 1948 ji byl zámek zkonfiskován a rodině Janečkových byl navrácen v restitucích v 90. letech. V současnosti vlastní zámek Soňa Klímová–Janečková, vnučka Františka Janečka.²⁴⁴ Pokud nahlédneme do evidenčních listů památky, je v roce 1961 zámek v majetku Místního národního výboru a pustne včetně přilehlého parku. Později je tu umístěn Okresní ústav sociálních služeb pro mládež. V sedmdesátých letech měla proběhnout údržba parku, zda se opravdu uskutečnila, nemůžeme zatím doložit.²⁴⁵

Dnes má zámek Kvasiny motto „*Klasicistní zámek, JAWA a botanický ráj skrytý pod horami*“, který vystihuje jeho dnešní směřování. Funguje prakticky celoročně, až na dobu nutnou k přípravám na další sezonu. Koná se zde velké množství akcí, ať už to jsou výstavy, koncerty nebo zámecké slavnosti. Prostory zámku si můžete pronajmout a uspořádat tu svatbu nebo jinou společenskou akci nebo třeba konferenci. Jako naprosto výjimečné hodnotím, že veškeré prostory zámku je možné navštívit se psem.²⁴⁶

9. 5. 2. Architektonická analýza

Půdorys kvasinského zámku by se dal popsat jako čtyřkřídlý. Hlavní obdélníková část je dvoupatrová, do tvaru „L“ na ni navazuje jednopatrová budova. Z hlavní části vystupují šikmo přistavěné skleníky a z opačné strany, na jednopatrovou část navazuje další křídlo, taktéž ve tvaru L, nicméně otočeného oproti stavbě. Půdorys tedy působí poměrně složitě, což je dáno jejím historickým i architektonickým vývojem. Zároveň, v porovnání s ostatními zkoumanými zámky se jedná o nejrozsáhlejší budovu, co se půdorysu týče.

Zaměříme se nejprve na dvoupatrovou část objektu. Ze strany na pomyslné nádvoří, vidíme sedm okenních os, jež jsou děleny postupně rozšiřujícími se polosloupky v poměru jedna – dva – tři – jedna, pokud stavbu čteme zleva doprava. V prostoru prvního podlaží je omítka zdobena sedmi podélnými nutami, které se opakují i na polosloupech. V druhém podlaží je omítka hladká, polosloup nese geometrický prvek, reliéfní obdélník, v posledním podlaží je omítka taktéž hladká, ale podlaží je oproti předchozímu podlaží skoro o polovinu nižší a u polosloupu

---

²⁴⁴ *Historie zámku, Zámek Kvasiny* [online], (cit. 10. 3. 2024).

²⁴⁵ *Metainformační systém NPÚ, Kvasiny – Evidenční list kulturní památky* [online], dostupné z: https://iispp.npu.cz/mis_public/searchDocument.htm?search=id%3A%281124209+OR+1124211+OR+1124221%29, (cit. 10. 3. 2024).

²⁴⁶ *Zámek Kvasiny* [online]. Dostupné z: <https://www.zamek-kvasiny.cz/>, (cit. 10. 3. 2024).

se opakuje předchozí geometrický vzor. Jednotlivá patra jsou rozdělena členitou římsou opakující se na pilastrech. Na oknech ve všech patrech najdeme stejný dekor a to jednoduché ostění v kontrastní barvě. Nadokenní římsa je přímá s členěním, pod ní je ostění zdobeno jednoduchými obdélníky, které navazují na vertikální ostění. Podokenní římsa je taktéž přímá, tentokrát členěná pouze jednou a je „podepřena“ jednoduchými konzolemi tvořenými dvěma na sobě vrstvenými obdélníky ve stejném poměru, jako jsou zdobné prvky pod nadokenní římsou.

V prvním podlaží patří k oknům ještě tmavě zelené okenice, ve druhém podlaží jsou jen v krajních oknech, v ostění ale vidíme pozůstatek pantů. Můžeme tedy usuzovat, že i toto podlaží mívalo okenice. V současnosti je fasáda světlé žluté barvy s okrovými prvky, těmi se myslí právě ostění, polosloupky a římsy. Na mnohých historických fotografiích je zámek focen černobíle, působí fasáda více jednolitě, bez výše uvedené dvojbarevnosti. Na fotografiích před rekonstrukcí budovy je patrná spíše písková barva, na kolorované pohlednici z roku přibližně 1900, je barva dokonce narůžovělá.²⁴⁷ Střecha této části zámku je valbová a v jeho středu je malá věžička s ručičkovými hodinami. Pokud se přesuneme k dalšímu průčelí, je dvoupatrová část je široká čtyři okenní osy, kde se opakují všechny předchozí prvky. V centru jejího západního průčelí najdeme rozšiřující se polosloup, pokračující nuty a římsy a okenní ostění je totožné jako na jižním průčelí. V přízemí jsou místo třetího okna zleva vstupní dveře do této části objektu. Nad nimi jsou dveře tentokrát na terasu, která je propojena obloukem s přidruženou další částí, která je připojena na levém nároží.

Zmíněná část je pouze jednopatrová se třemi okenními osami. Oproti předchozí části jsou okna dvojnásobná ve své šířce, zachovávají se zde předchozí dekorativní prvky. Ve středové ose se nachází vstupní dveře do tohoto křídla budovy, v patře pak dveře na terasu, která je propojena s předchozím křídlem. Terasa je podepřena dvěma hladkými sloupy s jednoduchou patkou, hlavice je tvořena pouze jednoduchým prstencem. Pokud se vrátíme zpět ke křídlu, které je šikmo napojeno, vidíme rozdělení na fasádě pomocí polosloupů. I když není toto dělení osově souměrné, oko diváka neruší, protože počítá s přibližným čtyřiceti pěti stupňovým natočením budovy. Okolo středové části dělí fasádu dva vystupující pilastry, které navíc plní

---

²⁴⁷ Srov. *Zámek Kvasiny a Kvasiny*, FotoHistorie [online], dostupné z: https://www.fotohistorie.cz/Kralovehradecky/Rychnov_nad_Kneznou/Kvasiny/Default.aspx a Fotografie – *Zámek*, Fotoarchiv Muzea a galerie Orlických hor v Rychnově nad Kněžnou, číslo: 2001413, dostupné z: <https://fotoarchiv.moh.cz/archiv/detail/fotografie-2001413>, (cit. 14. 11. 2023).

opticky funkci podpory terasy. Tyto prvky pokračují do dalšího podlaží, kde se však zužují a obsahují znovu obdélníkový reliéf, podobný jako v předchozích popisovaných částech. Zde nepodpírají terasu, ale pomyslně jednoduchý trojúhelníkový štít. Znovu od sebe jednotlivá podlaží dělí římsa, která je ve stejné výšce jako u prvního popisovaného křídla. Vystouplá korunní římsa zase navazuje na druhé podlaží předchozího křídla. Střecha tohoto křídla je nízká valbová. Na šikmé křídlo navazuje zimní zahrada, v jejímž průčelí v centru je menší vstupní portikus zdobený motivy řezby ve dřevě. Budova pokračuje ještě dál, její poslední úsek je sedlový skleník.

Nyní se vrátím k dalším křídům budovy, které pokračují z hlavní části na druhou stranu. Kolmo na ni totiž navazuje křídlo do tvaru „L“, jež uzavírá vnitřní prostor zámku a utváří menší nádvoří. Budova má jedno patro a pravděpodobně obytnou půdu. Jednotlivá podlaží jsou znovu dělena římsami, které jsou ale oproti předchozí části značně užší. První podlaží dělí jen římsa s jedním výstupkem, druhé a třetí je o něco členitější. Vertikální dělení je tentokrát tvořeno pouze okny s jedenácti okenními osami, kdy by se za další osu dal považovat prostor dveří, nad kterými již okna nejsou. V prvním podlaží jsou okna vynechávána a v některých případech jsou nahrazena dveřmi. V dalším podlaží už vidíme standardně jedenáct oken, které jsou opatřeny zelenými okenicemi. Okna už nemají šambránu ani nadokenní římsu, pouze podokenní podepřenou stejnými konzolemi jako u hlavní části budovy. V posledním podlaží, se nachází pouze malá půlkruhová okna, spíše dřevěné vikýře, z čehož usuzuji, že se jedná pravděpodobně o půdní prostory. Další křídlo je tvořeno taktéž jedenácti okenními osami. Pokračuje stejný styl dělení i dekorativních prvků. Jediný rozdíl jsou široké průjezdové dveře do dvora.

Pokud bychom projeli nebo prošli zmíněnými průjezdovými dveřmi, dostaneme se k části zámku, která je viditelná ze silnice vedoucí kolem. Z tohoto pohledu vidíme dvanáct okenních os, v jejichž centru jsou právě průjezdové dveře ohraničené kamenným ostěním s klenákem. Nad ostěním vystupuje trojúhelníková supraporta s erbem rodu Königswarterů.²⁴⁸ Nad středem supraporty jsou pravidelně rozmístěna dvě obdélníková okna s lehkým zaoblením horních rohů. Postranní pilastry nesou další trojúhelníkový štít, jehož vrchol se dotýká korunní římsy. Objekt nadále pokračuje osově souměrně dál. Na každé straně tedy najdeme pět oken. V prvním podlaží jsou dřevěná okna zakončena paprskovitým půlkruhem. Ve druhém podlaží jsou okna

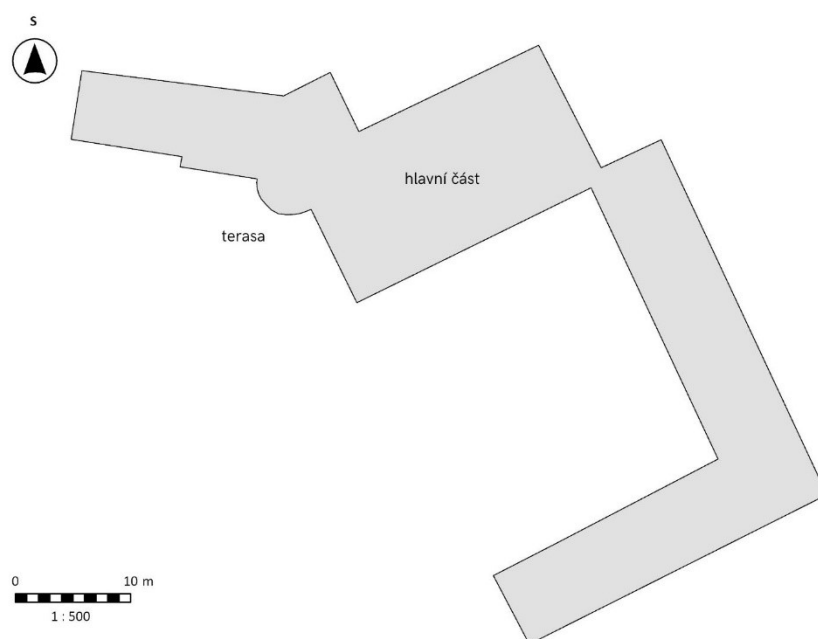
---

²⁴⁸ Jan ŽUPANIČ – Michal FIALA, *Königswarter*, Nová šlechta v českých zemích a podunajské monarchii [online], dostupné z: <https://www.novanobilitas.eu/rod/konigswarter>, (cit. 10. 3. 2024).

totožná s těmi na vnitřní straně – mají tedy pouze podokenní římsu s malými obdélníkovými (kvádrovými) konzolami. Ve třetím podlaží jsou tytéž půlkruhové vikýře. Podlaží od sebe odděluje členitá římsa, v prvním podlaží jednodušší, ve druhém pak složitější. Střecha této části je také nízká a valbová.

K budově zámku také přiléhá další objekt do tvaru „L“, otočený směrem k silnici. Dnes se jedná o běžnou obytnou budovu a nepokračuje architektonicky ve stylu, v jakém je sjednocen zámek.

9. 5. 3. Fotodokumentace

Obr. 17 – Půdorys zámku

Obr. 18 – Pohled na terasu s hlavní částí

Obr. 19 – Pohled na průjezdová vrata

9. 6. Zámek Miletín

9. 6. 1. Historická analýza

Miletín je město s necelou tisícovkou obyvatel, nacházející se v Podkrkonoší mezi městy Hořice a Dvůr Králové nad Labem. První písemná zmínka o obci se ve zdrojích liší, Profous uvádí až rok 1241²⁴⁹, jiné zdroje zase rok 1124²⁵⁰ v souvislosti s návštěvou knížete Vladislava I. Rok 1241 je ve zdrojích uváděn jako datum, kdy přebírá Miletín řád německých rytířů.

Podobně jako jiná podkrkonošská městečka i v Miletíně byla rozšířená textilní výroba, historicky je město známé ale i pro své cukrářské výrobky – miletínské modlitbičky z perníkového těsta. Turisté navštěvují Miletín pro jeho nejslavnějšího rodáka Karla Jaromíra Erbena.

Zámek stojí na místě starého hradu, tedy na vyvýšeném místě nad nevelkou řekou Bystřicí. Hrad zde pravděpodobně sloužil jako strážní místo pohraniční oblasti. Dlouhé roky se majitelé miletínského panství střídali, až na počátku 17. století patří Valdštejnům, konkrétně Jiřímu a jeho synovi Bartolomějovi. V roce 1692 se však dcera Barbora provdá za Jiřího Bedřicha z Opersdorfu, který následně hrad nechává přestavět na zámek, s čímž mu pomáhá hradecký architekt Kašpar Melichar Klupf. Ještě nedostavený vyhořel v roce 1699, a tak bylo třeba začít se stavbou znovu, taktéž s plány architekta Klupfa.²⁵¹ Aby byl vznikající barokní zámek prostorný, přikupuje Jiří Bedřich od královédvorského měšťana tři další domy.²⁵² V této době již nejspíše vzniká první pravidelná zámecká zahrada, jak uvádí spis NPÚ, což dokládá stářím habrových stromů v její blízkosti.²⁵³ Další majitel, Josef Jan Sosnovec, nechává přistavět ke vchodu do zámku altán a zdobí vstup sochou sv. Floriána a svaté Notburky, nádvoří zámku opatřil kamenným plotem.²⁵⁴ V padesátých letech se také mění majitelé panství, za sedmileté války se stal zámek střídavým velitelstvím. Nebyl ušetřen ani selských nepokojů v roce 1775. Zadlužené panství bylo v pozdějších letech prodáno v aukci Ignáci Falgemu.²⁵⁵ V roce 1846

²⁴⁹ J. LOUDA – L. KOPAČKA, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, s. 302.

²⁵⁰ A. PROFOUS – J. SVOBODA – V. ŠMILAUER, *Místní jména v Čechách*, sv. III, Praha 1949, s. 77.

²⁵¹ J. LOUDA – L. KOPAČKA, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, s. 302.

²⁵² Jan Nepomuk LHOTA, *Miletín nad Bystřicí: příběhy jeho a památky*, Brno 1888, s. 104.

²⁵³ *Metainformační systém NPÚ, Miletín – Evidenční list kulturní památky* [online], dostupné z: https://iispp.npu.cz/mis_public/searchDocument.htm?search=id%3A%28338483+OR+128513+OR+128515+OR+890918+OR+890930%29, (cit. 26. 11. 2023).

²⁵⁴ J. N. LHOTA, *Miletín nad Bystřicí: příběhy jeho a památky*, s. 166.

²⁵⁵ J. LOUDA – L. KOPAČKA, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, s. 302.

se v Miletíně rozhořel obrovský požár, který pohltil zámek, hořící asi dva dny, což způsobilo prakticky jeho zánik. Opravy se ujímá Hynek Václav Falge, který však v zámku nebydlel. Jeho žena Marie Thun-Hohensteinová zámek pronajala a pronajímatel si zde vytvořil výrobku lihu, čímž byly interiéry zámku značně poničeny. Alexander z Schönburg-Hartensteinu sice miletínské pozemky pronajímá jako jeho předchůdkyně, ale zámek si ponechá a v roce 1886 jej přestavuje. V osmdesátých letech uvádí Jan Nepomuk Lhota 3 jiter a 169 sáhů rozsáhlý park s nádvořím o prostoru 1 jitra a 21 sáhů.²⁵⁶ Dle přepočtu by se mělo jednat o necelých 2,5 hektarů.²⁵⁷ Evidenční list památky uvádí necelých 10 hektarů.²⁵⁸ Z císařského otisku velkou rozlohu parku můžeme také sledovat a zároveň na jeho okraji parku vidíme velký rybník „*Wolstipetz*“, jenž v současnosti neexistuje.

Za (neo)klasicistní úpravu lze považovat už přestavbu po požáru v roce 1846, nicméně prameny uvádí, že „vkusné“ opravení zámku provádí až Alexander z Schönburg–Hartensteinu v roce 1882. Původní záznamy z NPÚ uvádí, že v roce 1847 byl zámek zvýšen o jedno patro a budova byla rozšířena o boční rizality.

Po začátku první světové války převzala pozemky Moravská agrární banka, která zámek prodala v roce 1915 Janu Šimáčkovi, který ho po své smrti odkáže své dceři, jež ho vlastní až do roku 1948, poté je zkonfiskován. Za války sloužil jako úkryt pražských uměleckých děl. Tehdy se majitelka Marie Stýblová odstěhovala do Prahy, její muž na zámku zůstal a pracoval pro miletínské JZD jako kočí. Na počátku padesátých let sloužila budova jako ubytovna pro zaměstnance královedvorské továrny JUTA. Budova a okolní pozemky chátraly, až na počátku šedesátých let zde byl umístěn internát pro zaměstnance ministerstva zahraničního obchodu. Využití jako internát budově pomohlo alespoň v tom ohledu, že bylo o zámek postaráno. V sedmdesátých letech sídlila na zámku celní správa, která jej dále modernizovala, včetně zřízení moderní kuchyně a jídelny pro potřeby školícího centra. V roce 1998 byl zámek navrácen vnukovi Marie Stýblové a i přes to, že nebyl obýván, byl stále v udržovaném stavu.²⁵⁹ Mezi lety 2002–2006 se zde začala připravovat expozice nově

---

²⁵⁶ J. N. LHOTA, *Miletín nad Bystřicí: příběhy jeho a památky*, s. 167.

²⁵⁷ Heslo: *Rakouská měrná soustava*, in: Wikipedie, otevřená encyklopedie [online], dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Rakousk%C3%A1_m%C4%9Brn%C3%A1_soustava, (cit. 26. 11. 2023).

²⁵⁸ Srovnání viz *Miletín*, Císařské povinné otisky stabilního katastru 1 : 2 880 – Čechy, č. 4655-1, dostupné z: https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=cioc&idrastru=B2_a_6C_4655-1_3, (26. 11. 2023) a současná podoba viz [mapy.cz](https://www.mapy.cz).

²⁵⁹ *Karel Jaromír Erben – Zámek v Miletíně*, Radio Prague International [online], dostupné z: <https://archiv.radio.cz/cz/static/karel-jaromir-erben/miletin-zamek>, (26. 11. 2023).

vzniklého Muzea českého amatérského divadla, které tu v roce 2023 stále sídlí.²⁶⁰ Muzeum je možné navštívit po předchozí domluvě přes kontakt uvedený na webových stránkách. Majitelem zámku je v současnosti herec Ondřej Stýblo.²⁶¹

9. 6. 2. Architektonická analýza

Miletínský zámek je jednokřídlá budova na obdélníkovém půdorysu. Jeho velká část je jednopatrová, nicméně v jeho centrální části hlavního průčelí je ve třech okenních osách budova vyvýšena o jedno patro. Zůstaňme tedy u tohoto průčelí, které je široké sedm okenních os. Hlavní vchod je chráněn průjezdným portikem, na jehož ploché střeše je umístěna terasa s kamenným zábradlím. Základna portika je kamenná, v jeho přední části jsou také umístěny dva korintské kamenné sloupy s jednoduchou patkou. Sloup nese bílé členité kladí, které je jen v místech sloupů, není po celém obvodu portika. Okna v prvním podlaží jsou sdružená a orámovaná bílým ostěním. Ostění má vystouplé oblé okraje, které jsou v rozích oken ještě výraznější. Nad oknem je nepřilíš široká nadokenní římsa, která je podepřena naznačenými jednoduchými konzolemi. Prostor mezi okny, naznačenými konzolemi a nadokenní římsou je reprezentován jednoduchým obdélníkem v barvě fasády. Další podlaží je odděleno bílou členitou římsou, která se táhne po obvodu celé budovy.

Okna v dalším podlaží jsou taktéž sdružená s obdobnými detaily jako v prvním podlaží. Rozdílem v druhém podlaží jsou dveře na již zmíněnou terasu, které jsou dvoukřídlé, jejich ostění je shodné s okenními a zachovávají i nadokenní římsu, v tomto případě umístěnou nad dveřmi. V centrální části je zvýšené patro odlišeno bílou římsou. Okna zde jsou totožná jako ve zbytku průčelí. Ve středu vystupuje ze střechy pouze nad jednou okenní osou vikýř, který tvarem připomíná spíše vrcholné baroko.

Střecha je oddělena nepřilíš viditelnou korunní římsou navazující na bílou římsu odlišující druhé patro. V prostoru pod korunní římsou se nachází malá okénka, která možná osvětlují prostor půdy.

---

²⁶⁰ Muzeum českého amatérského divadla Miletín, oficiální stránky [online], dostupné z: <http://muzeum.miletin.cz/>, (26. 11. 2023).

²⁶¹ ČÚZK, Nahlížení do katastru nemovitostí [online], dostupné z: <https://nahlizeniidokn.cuzk.cz/VyberKatastrMapa.aspx>, (cit. 20. 3. 2024).

Obě boční průčelí jsou symetrická, proto se na ně zaměřuji pouze jednou. Jsou široké tři okenní osy a v jejich středu vystupuje jednoosý rizalit, v jehož centru je vystouplý oblý vertikální pás. Jak jsem zmiňovala výše, první podlaží od druhého je odděleno členitou bílou římsou po celém obvodu stavby. Okna ve středovém pásu sice nejsou sdružená, ale jejich blízkost působí, že se o sdružená okna jedná. Tento systém se opakuje i ve druhém podlaží. I zde vystupuje u rizalitu druhé patro budovy, pouze však s jedním oknem a jednoduchým bílým ostěním bez nadokenní římsy. V pásu pod korunní římsou jsou taktéž malá okna do půdních prostor. Boční okna v prvním a druhém podlaží jsou sdružená a shodná s předchozími okny na popisovaném průčelí.

Průčelí směřující do zahrady má rovněž v jeho centru zvýšené patro ve třech okenních osách, které jsou poněkud odlišné od rovnoběžného průčelí druhé strany. V centru jsou dvojce úzké dveře s půlkruhovým zakončením, které vedou na zvýšenou podestu, z jejichž pěti schodů se dostaneme do zmiňované zahrady. Po stranách dveří vidíme po jednom oknu, v této části je však stavba osově nesouměrná. Při pohledu vpravo vidíme dvojitá okna, stejně jako ve zbytku budovy, avšak při pohledu vlevo vidíme okno rozdělené, přibližně v šířce jedné jeho poloviny okna. První podlaží je jako u zbytku budovy odlišeno členitou římsou. V druhém podlaží se ve středu nachází rozdělené okno, nad oběma částmi je klenutá nadokenní římsa, v jejímž klenutí vidíme znak. Ostatní okna jsou podobně jako na zbylé části dvojitá s jednoduchou přímou nadokenní římsou. V centrální části střechy, jako v předchozí části, vystupuje atika, jejíž kraje jsou zdobeny volutami a vrchní část je klenutá a zdobena klenákem s geometrickými vzory.

Celá budova má členitou valbovou střechu, ze které vystupují jednotlivé komíny. Fasáda má v současnosti vanilkově žlutou barvu, v minulosti byla pravděpodobně písková s růžovým pásem v prostoru se zmenšenými okny. Historická pohlednice také dokládá, že zámek byl porostlý břechťanem.²⁶²

Přílehlý park miletínského zámku vznikl částečně už na počátku 18. století, jak uvádím výše. Rozšířený přírodní park pak pravděpodobně v polovině 19. století, snad v roce 1843.²⁶³ Nachází

---

²⁶² *Miletín*, Fotohistorie.cz [online], dostupné z: <http://www.fotohistorie.cz/FullFoto.aspx?photoID=49299>, (cit. 26. 11. 2023).

²⁶³ *Metainformační systém NPÚ*, Miletín – Evidenční list kulturní památky [online], dostupné z: https://iispp.npu.cz/mis_public/searchDocument.htm?search=id%3A%28890918+OR+890930%29, (cit. 26. 11. 2023).

se v něm několik pískovcových lavic bez opěradel, které se skládají ze dvou částí, a to sedáku a dvou noh nesoucích sedák. Před zahradním průčelím zámku je v parteru pískovcová kašna ve tvaru tzv. *kvadrilobu*, neboli čtyřlístu, hluboká asi metr a dvacet centimetrů. Pískovcové jsou také dvě sochy, které v parku nalezneme. Jednou z nich je socha sv. Floriána stojící na podstavci s volutami a kartuší. Postava je skoro v životní velikosti a v jejím okolí je nízká balustrádová ohrada ve tvaru obdélníku. Druhou je památkově chráněná socha sv. Notburgy, kterou věnovala parku hraběnka Marie Anna z Morzinu v roce 1760. Původně stála na místě sochy sv. Floriána, až na počátku 20. století byla přemístěna za zámeckou bránu k cestě do bažantnice. Autor sochy je sice neznámý, ale předpokládá se, že je totožný s autorem sochy sv. Floriána. Její podstavec nese jméno Hynka Falgeho, tehdejšího majitele zámku. I ona měla okolo svého podstavce balustrádu, po které však dnes zbyly pouze základy.²⁶⁴

Dendrologicky se mohl park jevit jako poměrně významný. Karel Hieke ve svém díle hodnotí park jako spíše neudržovaný, avšak rozmanitý. Jeho výhodou se stal „*zvlněný terén*“, který dopřává různorodé podmínky pro různé typy dřevin, hlavně co se týče vlhkosti půdy. V parku rostou jak listnaté, tak jehličnaté dřeviny. Z těch vzácnějších listnatých můžeme jmenovat například *gingko bilobu*, *paořech jasanolistý*, *dub červený* a jiné druhy javorů a jasanů. Mezi jehličnaté stromy miletínského parku patří zdejší *douglaska převislá* a *jedle ojíněná*. Velká část dřevin pochází především z Ameriky.²⁶⁵

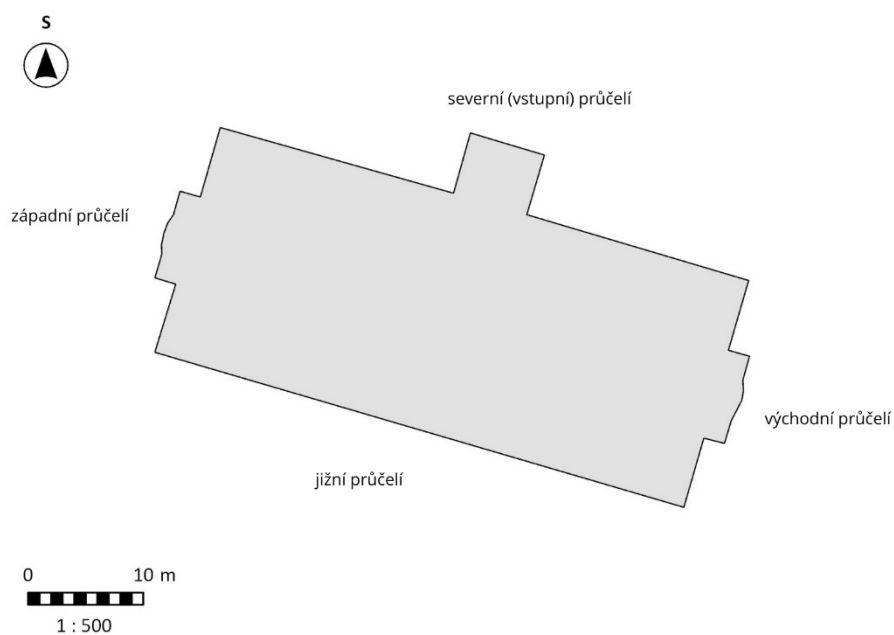
---

²⁶⁴ *Památkový katalog NPÚ*, Socha sv. Notburgy [online], dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/socha-sv-notburgy-3083233>, (cit. 26. 11. 2023).

²⁶⁵ Karel HIEKE – Gita HIEKOVÁ – Miroslav PINC, *České zámecké parky a jejich dřeviny*, Praha 1984, s. 262–264.

9. 6. 3. Fotodokumentace

Obr. 20 – Půdorys zámku

Obr. 21 – Jižní průčelí²⁶⁶

²⁶⁶ Heslo *Miletín (zámek)* in: Wikipedie, otevřená encyklopedie [online], dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Milet%C3%ADn_%28z%C3%A1mek%29, (cit. 26. 11. 2023).

Obr. 22 – Historická pohlednice²⁶⁷

---

²⁶⁷ *Miletič*, Fotohistorie.cz [online], (cit. 26. 11. 2023).

9. 7. Zámek Milíčeves

9. 7. 1. Historická analýza

Vesnice Milíčeves je částí obce Slatiny jihovýchodně od města Jičín a v současnosti ji obývá necelých 200 obyvatel.²⁶⁸ Jelikož je součástí Slatin, její hlavní občanská vybavenost se nachází tam. I když neleží na železniční trati, je dobře dostupná autobusovou dopravou z blízkého Jičína a Nového Bydžova. Milíčovský zámek je dominantou obce.²⁶⁹

První zmínka o obci pochází ze 14. století, konkrétně z roku 1325. Postupně zde v 15. století vzniká tvrz a hospodářský dvůr. Dlouhou dobu drží Milíčeves a přilehlé vesnice vladýcký rod Dohalských z Dohalic, kteří je po bitvě na Bílé hoře prodávají Albrechtu z Valdštejna, který předal pozemky jezuitům. Ti z počátku o pozemky zájem nejeví, a proto začínají chátrat. Ke změnám dojde v sedmdesátých letech 17. století, kdy nechávají tvrz přestavět na barokní zámek a k tomuto účelu povolají architekta Carla Luraga. Ten využil základy původní tvrze a vystavěl na nich nové barokní sídlo se zámeckou kaplí sv. Václava. Stavba byla využívána nejen jako letní sídlo, ale také jako správní sídlo panství. Až ve chvíli, kdy byl jezuitský řád zrušen, dochází ke změně majitele celého panství postupně se rozrůstající o další obce. Z počátku zde sídlili úředníci, později bylo panství prodáno Eugenu Vratislavovi Netolickému v roce 1835. Ten je po necelých šesti letech odprodává Michaelu Karlu Althannovi za 220 000 zlatých.²⁷⁰

Michael Karel Althann se angažoval v politice a zastával různorodé úřady. Byl jmenován dědičným komorníkem,²⁷¹ nejvyšším zemským kráječem a členem Panské sněmovny, kterým byl jmenován po převzetí rodových majetků. V době přestavby je už rod velmi finančně zatížen, čemuž plánovaná přestavba nepomohla a zadlužila je ještě více.²⁷²

Michael Karel se rozhodne radikálně změnit vzhled zámku a nechává je (neo)klasicistně upravit. Přestavba trvá přibližně osm let, kdy byla budova zvýšena o jedno patro, a vyvýšen byl

---

²⁶⁸ *Počet obyvatel v obcích*, Český statistický úřad, 30. 4. 2021, dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112021>, (cit. 20. 12. 2023).

²⁶⁹ *Současnost*, obec Slatiny, oficiální webová stránka [online], dostupné z: <https://www.slatiny.cz/obec/soucasnost/>, (cit. 20. 12. 2023).

²⁷⁰ J. LOUDA – L. KOPAČKA, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, s. 303.

²⁷¹ *Národní listy*, 12. 2. 1862, 2 (129), s. 2.

²⁷² Heslo: *Althannové*, in: Wikipedia [online], dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Althannov%C3%A9>, (cit. 10. 3. 2024).

i středový rizalit. Samozřejmě došlo také k úpravám interiérů, které nevyhovovaly tehdejšími trendům. Vstupní průjezdný portikus byl dostavěn v roce 1865, čímž byla přestavba dovršena do téměř dnešní podoby.²⁷³ Některé zdroje uvádějí, že by autorem přestavby mohl být Heinrich Koch, tento fakt se mi zatím nepodařilo prokázat ani vyvrátit.²⁷⁴

Po Althanově smrti byl milíčeveský majetek převeden do rukou jeho dcery Marie, která se provdala za rakouského šlechtice Alexandra Vrintze z Falkensteina, jehož rodině patří zámek až do roku 1945, kdy byl zkonfiskován. Dnes se v zámku nachází Ústav sociálních služeb, který zde sídlí již od roku 1957. Pro účely zdejšího domova důchodců bylo nutné upravit zámecké interiéry, aby vyhovovaly jejich nové funkci. Na místě je však možné požádat o informace o historii zámku, taktéž jejich webové stránky se snaží s původním smyslem stavby pracovat.²⁷⁵

Zámek Milíčeves a jeho přilehlý krajinářský zámecký park se rozkládá na západní straně obce a prakticky tvoří její samostatnou část. Jeho existenci můžeme doložit k roku 1840.²⁷⁶ Hranice parku je tvořena silnicemi do Vitiněvsi a Butovsi, z další strany je park uzavřen řekou Cidlinou. V současnosti je park přístupný návštěvníkům a slouží také k rekreaci klientů zdejšího domova důchodců. V blízkosti zámku se nacházejí nejzajímavější dřeviny, jako jsou například cypříšek hrachonosý nebo jinan dvoulaločný. Zadní část parku přechází plynule až v lesní porost, ve kterém se nachází kupříkladu borovice černá.²⁷⁷

9. 7. 2. Architektonická analýza

Jedná se o nevelkou dvoupatrovou stavbu na čtvercovém půdoryse. Již od vstupu branou vidíme vysokou stavbu k poměru k její šířce. Toto vstupní průčelí je tvořeno pěti okenními osami, z čehož v centru stavby ve vystupujícím rizalitu jsou okenní osy širší než ve zbytku stavby.

V prvním podlaží vidíme po stranách po dvou vysokých oknech. Okna jsou zde orámována šambránou bílé barvy s jednoduše profilovanými okraji. Ze spodní části je ukončeno podokenní

²⁷³ J. LOUDA – L. KOPAČKA, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, s. 303.

²⁷⁴ Např. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách na Moravě a ve Slezsku nebo České zámecké parky a jejich dřeviny*.

²⁷⁵ *Historie zámku Milíčeves*, Ústav sociálních služeb Milíčeves - Domov pro seniory [online], dostupné z: <https://www.dd-miliceves.cz/o-nas/historie/>, (cit. 20. 12. 2023).

²⁷⁶ *Milíčeves*, Císařské povinné otisky stabilního katastru 1 : 2 880 – Čechy, č. 4663-1, dostupné z: https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=cioc&idrastru=B2_a_6C_4663-1_1, (cit. 20. 12. 2023).

²⁷⁷ K. HIEKE – G. HIEKOVÁ – M. PINC, *České zámecké parky a jejich dřeviny*, Praha 1984, s. 264.

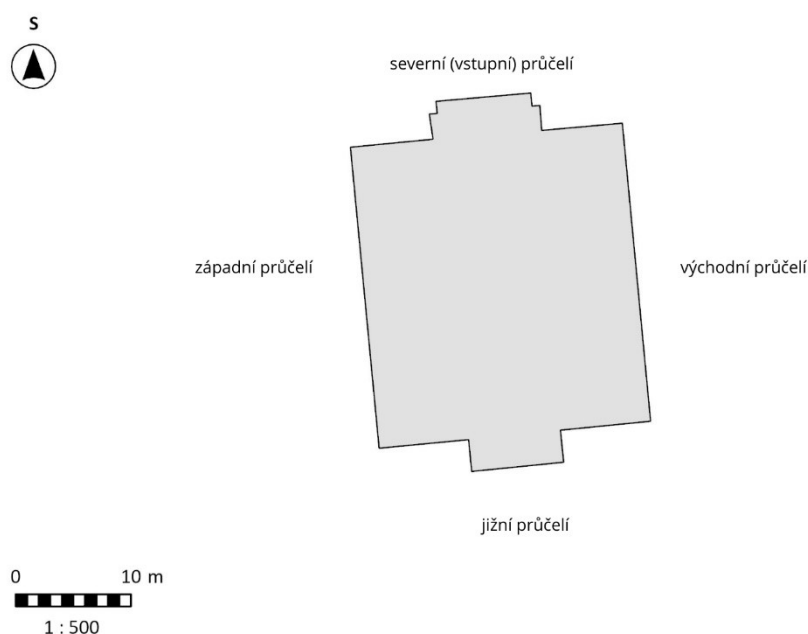
římsou a ve vrchní části kryto přímou nadokenní římsou. Pod každým z oken se nachází menší, zakryté, půlkruhové okno do sklepního prostoru. V místě nad okny v prvním podlaží je opticky vhodný volný prostor, který zakončuje jednoduše členěná a úzká římsa, která se táhne po celém obvodu stavby, je přerušována pouze polosloupy, o kterých se budu zmiňovat následně. Okna ve druhém podlaží jsou stejného rozměru, s osmi čtvercovými tabulkami a úzkým parapetem. Rovněž je okno zdobeno bílou šambránou a horní nadokenní přímou římsou, která bezprostředně navazuje na římsu dělicí druhé podlaží od posledního. Tento prostor působí jako původní geison – tedy prostor ohraničen dvěma členitými římsami a v jeho vnitřní části je systém metop a triglyfů. Pod okny se nachází vytyčený obdélníkový prostor s nejrůznějšími reliéfními motivy, nejčastěji doplněné florálními ornamenty. Okna v posledním podlaží jsou nejjednodušeji zdobena. Podobně jako v předchozích podlažích mají okna profilovanou šambránu a pouze úzkou podokenní římsu s parapetem. Nadokenní římsa v tomto případě chybí.

Pokud se zaměříme zpátky na vystupující rizalit, je vyvýšený oproti zbytku stavby, není ale vyšší než sedlo střechy. Z rizalitu vychází ještě vstupní portikus, jehož čtyři sloupy nesou terasu. Tyto sloupy mají jednoduchou patku, odlišné od jiných sloupů jsou svým tvarem, protože nejsou typicky kruhového půdorysu ale čtvercového. Hlavice sloupů je tvořena jednoduchými prstenci a navazují na abakovou desku. Sloupy jsou zopakovány pro zábradlí terasy v menším měřítku. Fasáda portika je v přední části zdobena jednoduchým reliéfem kopírující tvary oblouků mezi sloupy. Na terasu vedou dvoukřídlé dřevěné dveře, jejichž tabulky jsou ve stejném velikostním poměru, jako jsou ty okenní. Analogicky jako ve zbytku stavby zde prostupují zmíněné římsy a „geison“. Okna v druhém patře jsou dvojitá a od oken z bočních částí má nejen podokenní, ale i nadokenní přímou římsu. V posledním podlaží jsou v přední části mosazné hodiny s římskými číslicemi, v boku rizalitu se nachází jednoduché menší okno. Rizalitová část je zakončena bílým geisonem a kamennou balustrádovou atikou. Zaměříme se ještě na fasádu této části, jedná se o pískově žlutou barvu. Hustá mělká bosáž v této části působí kamenným dojmem. Vertikálně je přerušují bílé pilastry, které v prvním patře mají pouze jednoduchou hlavici, v dalším patře už jsou zakončeny složitým ornamentálním motivem, který by se dal přiřadit nejbližší ke korintské hlavici. Polosloupy svísele dělí i boční prostory stavby s tím rozdílem, že hlavice v obou patrech jsou totožné s těmi, které jsem popisovala v prvním patře rizalitu.

Západní průčelí je pětiosé a jeho okna jsou identická se vstupním průčelím, ať už mluvíme o jejich šambránách, rozmístění podokenních a nadokenních říms nebo rozmístěním polosloupů, které oddělují okna. Z horní části je průčelí zakončeno tympanonem s rozmanitým florálním vzorem a aliančním štítem v jeho středu. U východního průčelí se mění pouze výzdoba trojúhelníkového tympanonu, který neobsahuje alianční štít ale erbovní štít původních majitelů zámku. Poslední, severní průčelí, je rovněž stejné s těmi předchozími s tím rozdílem, že z něho nevystupuje rizalit a portikus. V tomto průčelí je také řešen půlkruhový vstup do zahrady, a to edikulou, která je tvořena sloupy s kapkovou a rozetovou výzdobou. Odlišuje se také velkým oknem v prvním podlaží, které obsahuje osmadvacet okenních tabulek. Přestože tato část původně sloužila jako vstup do zámeckého parku, dnes se za budovou nachází malá dřevěná bouda.

Střecha, jak jsem již uváděla u části s rizalitem, je sedlová a ve stejném sklonu, jako jsou trojúhelníkové štíty v západním a východním průčelí. Sedlo je tedy poměrně nízké. Ze střechy vystupují výlučně neomítnuté komíny s hranolovým zakončením. Budova jako taková působí velmi členitě kvůli velkému množství dekorativních prvků, jako jsou pilastry mezi každým oknem a horizontálně dělicí římsou.

9. 7. 3. Fotodokumentace

Obr. 23 – Půdorys zámku

Obr. 24 – Vstup do zámeckého areálu

Obr. 25 – Hlavní a východní průčelí

Obr. 26 – Severní průčelí

9. 8. Ratibořice

9. 8. 1. Historická analýza

Ratibořice a přilehlé Babiččino údolí leží nedaleko obce Česká Skalice v okrese Náchod. Tento státní zámek je zařazen na seznam národních kulturních památek NPÚ a s přilehlým přírodním parkem patří také do seznamu národních přírodních památek.²⁷⁸ Oblast je turisticky vyhledávaná především kvůli spisovatelce Boženě Němcové, která v těchto místech nejen žila, ale také do nich zařadila děj svých knih.²⁷⁹

První připomínka obce pochází z roku 1388, kdy patřila Vilému ze Žampachu a Ratibořic. Jeho vnuk Jan z Ratibořic je doložen jako majitel místní tvrze v polovině 15. století.²⁸⁰ V dalších letech přecházela tvrz z nového majitele na dalšího, a v polovině 16. století už byla v zemských knihách zapsána jako zpustlá a nadále postupně zaniká.²⁸¹

S původní tvrzi nemá ratibořický zámek nic společného. Tuto stavbu se rozhodl postavit až na počátku 18. století majitel náchodského panství, pod které ratibořické spadalo, Lorenzo Piccolomini. A tak v roce 1708 na vršku nad řekou Úpou stojí jednopatrová budova v barokním slohu. Z valbové střechy vycházelo šest obdélníkových komínů a průčelí jsou popisována jako čistá bez výzdoby. Pro rozvoj objektu zámku bylo přistavěné jednopatrové křídlo v polovině 18. století, které sloužilo pro služebnictvo, jehož základy jsou dnes zachovány ve sklepních prostorech. Když o sto let později sídlo drží Petr Biron, odkáže po své smrti zámek svým třem dcerám, z nichž jedna se jmenuje vévodkyně Kateřina Vilemína Zaháňská, která nechá sídlo v prvních letech 19. století přestavět na (neo)klasicistní letní sídlo. Po původní barokní stavbě se zachovaly obvodové zdi a rozložení výšky pater. Interiér byl však velmi radikálně změněn. Spodní patro sloužilo pro potřeby majitelky zámku, v horním patře se nacházely pokoje pro hosty.²⁸²

Jsme v období napoleonských válek a čerstvě přestavěný zámek se stává díky vysoké politice, kterou vévodkyně vede, i místem protinapoleonského odporu, a posloužil jako místo setkání

---

²⁷⁸ *Zámek Ratibořice*, oficiální webová stránka [online], dostupné z: <https://zamek-ratiborice.cz/cs>, (cit. 4. 1. 2024).

²⁷⁹ *Božena Němcová, životopis*, Databázeknih.cz [online], dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/bozena-nemcova-121>, (cit. 4. 1. 2024).

²⁸⁰ J. LOUDA – L. KOPAČKA, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, s. 415.

²⁸¹ Emanuel POCHE, *Umělecké památky Čech P/Š*, sv. III., Praha 1980, s. 223.

²⁸² Stanislav BRANDEJS – Bohumil NOVÁK – Zdeněk WIRTH, *Ratibořice: Státní zámek a Babiččino údolí*, Praha 1956, s. 1–3.

ruského cara Alexandra I., pruského krále Fridricha Wilhelma a rakouského císaře Františka I. Je doloženo, že zde Kateřina Zaháňská žila minimálně mezi lety 1810–1839 a Zdeněk Wirth tvrdí, že její (neo)klasicistní úprava zámku patřila jedné z prvních v Čechách a Rakousku.²⁸³

Po smrti vévodkyně bylo celé panství prodáno Karlu Octaviovi hraběti z Lippe–Bisterfeldu, který jej držel pouhé dva roky a později jej prodal Jiřímu Vilému, knížeti Schaumburg–Lippe.²⁸⁴ Tento rod drží zámek a jeho okolí až do roku 1947, kdy ho získá Národní kulturní komise. Už ve 40. letech 19. století zde probíhají další stavební úpravy do romantického stylu, nejsou však velmi radikální. Fasáda je členěna lizénami a geometrickými, diamantovými motivy, ale svůj původní ráz si zachovává. (Neo)klasicistně laděný interiér se ale v podobě, kterou zanechala „kněžna Zaháňská“ nezachoval.²⁸⁵

V padesátých letech se objevují první snahy o ochranu kulturního dědictví a organizují se tu pamětní akce na spisovatelku Boženu Němcovou. Památník Národního písemnictví zde zakládá Muzeum Boženy Němcové. Probíhají snahy o návrat autentického nábytku a obnovit pokoje z dob Němcové. Z nedostatku historických materiálů, pouze popisů návštěvníků v 19. století, byly místnosti rekonstruovány v duchu šlechty počátku 19. století, na něž se „posbírala“ sbírka původních materiálů z okolních zámků. S tímto počinem bylo založeno první muzeum bytové kultury od renesance po historizující slohy.²⁸⁶

9. 8. 2. Architektonická analýza

Ratibořický zámek je tvořen jednoduchým půdorysem, který jsem naznačila již v předchozí části. Hlavní část zámku tvoří obdélník, na který navazuje další obdélníkové křídlo, které původně sloužilo pro služebnictvo. Oproti hlavní části je křídlo užší, ale stejně dlouhé a je vůči hlavní části natočen o několik stupňů. Jednopatrová budova je zastřešena valbovou střechou a z jejího hřbetu vystupuje úzké patro, jež je zakončeno šesti komíny a dodává stavbě její typický vzhled.

Hlavní průčelí je široké na sedm okenních os, přičemž lizény je dělí do tří různě širokých panelů. Středový panel tvoří tři okenní osy a od zbytku ho dělí výrazné bílé lizény. Boční panely

---

²⁸³ Tamtéž.

²⁸⁴ *Historie zámku*, Zámek Ratibořice, oficiální webová stránka [online], dostupné z: <https://zamek-ratiborice.cz/cs/o-zamku/historie>, (cit. 4. 1. 2024).

²⁸⁵ S. BRANDEJS – B. NOVÁK – Z. WIRTH, *Ratibořice*, s. 4.

²⁸⁶ Tamtéž, s. 6.

mají po dvou oknech a jdou vertikálně zdobené méně výraznými, však dvojitými a užšími lizénami starorůžové barvy. Převládající barva na fasádě je tmavé starorůžové barvy s nádechem hnědé.

Zaměříme se nyní na první podlaží hlavního průčelí. V centru vidíme dvoukřídlé dveře se smaragdově zelenými dveřnicemi s kovovými detaily. Z každé strany se nachází po třech obdélníkových oknech s osmi okenními tabulkami. Šambrána oken se nemění, je po všech stranách stejně široká. Má tenký okraj, který elegantním způsobem okno zdůrazní. V bocích oken jsou připevněné okenice stejné barvy, jako mají dveřnice. První a druhé podlaží je od sebe odděleno horizontálním pruhem, jenž pod každým oknem z druhého podlaží obsahuje jednoduchý diamantový motiv orámovaný bílou barvou. Okna jsou v celém průčelí totožná. Korunní římsa je v poměru s jinými zmíněnými zámky velmi strohá a nevýrazná, zdobena pouze dentikulem, zubořezem, který prostupuje okolo celého obvodu hlavní části.

Ze západního průčelí vystupuje zmiňované křídlo, z toho důvodu toto křídlo prozatím vynechám. Průčelí křídla je pětiosé, ačkoliv je to pouze o dvě okenní osy méně, díky menším rozestupům mezi okny, nejsou obě průčelí podobně dlouhá. Délka tohoto průčelí by odpovídala přibližně pěti okenním osám hlavního průčelí. Východní průčelí napodobuje rozložením to hlavní. V jeho středu jsou v prvním podlaží dvoukřídlé dveře oddělené od zbytku průčelí dvěma lizénami bílé barvy. Okna jsou identická se zelenými okenicemi a jednoduchými šambránami. Pod okny ve druhém podlaží se tentýž nachází diamantový vzor.

Průčelí, které je paralelní s hlavním, je taktéž velmi podobné. V jeho středu se nachází tři okenní osy oddělené od zbytku širokými bílými lizénami. V prvním podlaží, ve středu této části, lze vstoupit do budovy dvoukřídlými dveřmi. Po lizénách následují z každé strany dveře, které jsou stejně široké jako okna, tudíž je v krajích průčelí pouze po jednom okně. Okna v druhém podlaží jsou rozmístěná analogicky jako v hlavním průčelí se stejnou výzdobou.

Jak jsem zmínila výše, ze sedla vystupuje nástavba, která je široká čtyři okenní osy a hluboká jednu okenní osu. Rozsah můžeme ještě připodobnit k šířce starorůžových lizén, hloubku pak ke středové části kratšího průčelí. Jedno z oken je nahrazeno ručičkovými hodinami. Okna jsou zde zakončena mírným půlkruhem a podobně jako na zbytku stavby mají smaragdově zelené okenice. Prostor je dělen bílými lizénami mezi každým oknem.

Přesuňme se nyní k průčelí, na které navazuje služebnické křídlo. Západní průčelí pokračuje s dekorativními elementy podobně jako na předchozích průčelích s tím rozdílem, že vidíme pouze dvě okenní osy z vnitřní části, tedy od hlavního průčelí. Z druhé strany pak vidíme pouze jednu okenní osu, křídlo je zde nejširší.

Křídlo je znovu jednopatrové a dlouhé devět okenních os. Fasáda zachovává starorůžovou barevnost, oproti hlavní části je jeho výzdoba prostší. Šestitabulková okna s jednoduchou bílou šambránou mají jediný rozdíl, že chybí dřevěné, zelené okenice. Podlaží od sebe dělí jednoduchý úzký bílý pruh.

Ratibořický zámecký park je součástí ochranného pásma od roku 1987.²⁸⁷ Jeho součástí je slavné Staré bělidlo, Lovecký zámeček nebo Rudrův mlýn. Významnou památkou je socha babičky s dětmi od Otty Gutfreunda.²⁸⁸ Park byl zde již dříve, jeho anglická podoba byla založena až Kateřinou Zaháňskou. Jeho dominantou je tulipánovník velkokvětý, který roste v prostoru před zámkem a jedná se o statný strom s typickým tvarem květů.²⁸⁹

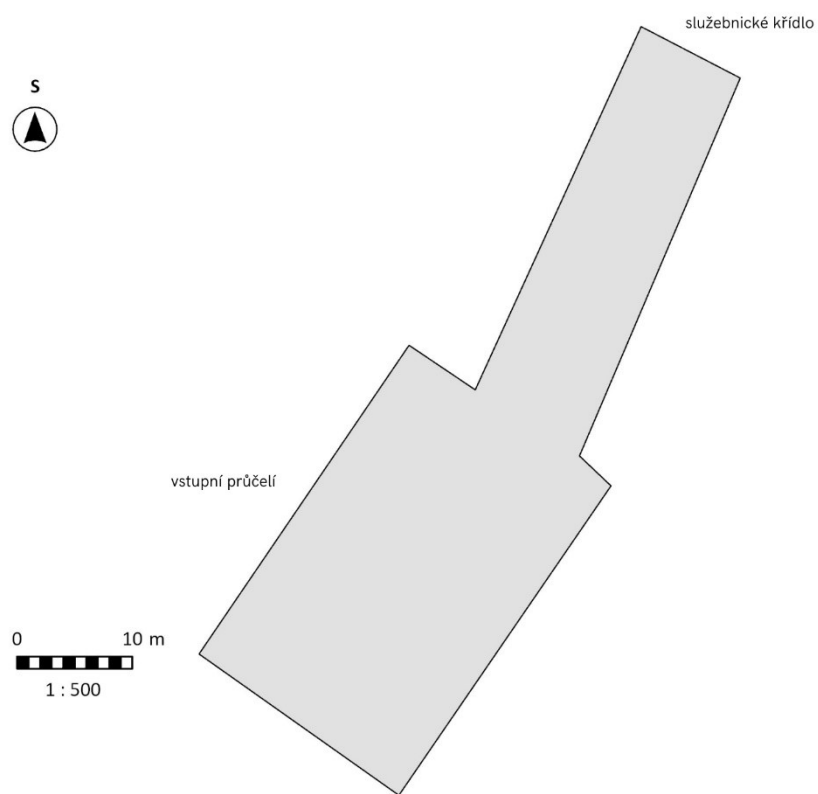
---

²⁸⁷ *Ratibořice – Rozhodnutí o určení ochranného pásma*, Metainformační systém NPÚ [online], dostupné z: https://iispp.npu.cz/mis_public/documentDetail.htm?id=133626, (cit. 4. 1. 2024).

²⁸⁸ *Mapy.cz* [online], dostupné z: <https://mapy.cz/>, (cit. 4. 1. 2024).

²⁸⁹ K. HIEKE – G. HIEKOVÁ – M. PINC, *České zámecké parky a jejich dřeviny*, Praha 1984, s. 338.

9. 8. 3. Fotodokumentace

Obr. 27 – Půdorys zámku

Obr. 28 – Vstupní průčelí se služebnickým křídlem²⁹⁰

²⁹⁰ Zámek Ratibořice, oficiální webová stránka [online], dostupné z: <https://zamek-ratiborice.cz/cs>, (cit. 4. 1. 2024).

Obr. 29 – Pohled z údolí na zámek²⁹¹

---

²⁹¹ Tamtéž.

9. 9. Zámek Stračov

9. 9. 1. Historická analýza

Obec Stračov leží asi osm kilometrů jižně od Hořic. Obec není samostatná a patří k ní ještě přilehlé Klenice. Dohromady zde žije asi 300 obyvatel.²⁹² Původně nazývána také Strakotín, vznikla pravděpodobně v polovině 14. století. V původní vesnici se nacházela prostá tvrz už v 15. století a dnes ji připomíná jen tvrzíště pod zámek.²⁹³ O historii obce nevíme příliš mnoho informací. Jeden ze zdrojů uvádí, že se původně jednalo o vrchnostenský dům a ten stále měnil majitele.

Pro nás důležitý je Prokop Kern, pražský měšťan, který zámek odkoupí a nechává přestavět (neo)klasicistně přibližně v roce 1800. Později, v roce 1838, kupuje zámek od manželky Prokopa Kerna, hrabě František Arnošt Harrach, který sice zvýší budovu o jedno patro, nicméně v meziválečném období je tehdejší majitelem J. Fišerem zvýšené patro zase zrušeno.²⁹⁴ V druhé polovině 19. století s pomocí hraběcího rodu Harrachů dochází k rozvoji ovocnářství v kraji, které se zachovává až do druhé poloviny 20. století.²⁹⁵ Po válce je zámek držen v soukromých rukách.²⁹⁶

Zámek je památkově chráněn od roku 2004, řízení k jeho prohlášení už ale vzniklo v roce 1993. Pro jeho přijetí hrála důležitou roli jeho zachovalost vnitřních dispozic a průčelí v (neo)klasicistním slohu. V souvislosti s tím bylo také doporučeno, aby zmiňované tvrzíště bylo též zvoleno památkou. V předchozích letech byla vlastníkem Studijní a vědecká knihovna Hradec Králové, která budovu využívala jako knihovní depozitář, a pro tyto účely ji mírně upravila. Délku rozhodnutí prodloužila změna vlastníka, kdy se jím stala obec Stračov a zásadně s vyhlášením památkové ochrany zámku nesouhlasila. Při jeho odkoupení tuto skutečnost podle tehdejšího starosty nevěděla, avšak toto nebylo dostatečným důvodem o jejím nejmenování.

---

²⁹² *Počet obyvatel v obcích*, Český statistický úřad, 30. 4. 2021, dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112021>, (cit. 9. 1. 2024).

²⁹³ J. LOUDA – L. KOPAČKA, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, s. 468.

²⁹⁴ Tamtéž.

²⁹⁵ Václav HORYNA, *Vlastivěda Královéhradecká: kulturní a hospodářský snímek okresu*, Hradec Králové 1968, s. 450.

²⁹⁶ *Stračov – Rozhodnutí o prohlášení za kulturní památku*, Metainformační systém NPÚ [online], dostupné z: https://iispp.npu.cz/mis_public/documentDetail.htm?id=756060, (cit. 9. 1. 2024).

V současné době slouží zámek jako prodejní galerie. Stala se první investicí do historického objektu nově vzniklé realitní kanceláře v roce 2006. Noví majitelé začali s rozsáhlou rekonstrukcí objektu, která byla náročná nejen finančně. Prvotní snahou bylo vybavit zámek původním nábytkem, který se bohužel nezachoval, a tak započalo jejich hledání nejen v Česku, ale i za jeho hranicemi. Nově získaným dobovým nábytkem vybavovali postupně místnosti zámku, přičemž se do práce natolik zabrali, že se začali věnovat pouze starožitnostem, jejichž rozsah můžeme datovat od 17. do 20. století.²⁹⁷

9. 9. 2. Architektonická analýza

Půdorys zámku Stračov je tvarován do písmene „L“ a oproti předchozím zámkům je poměrně malý. Strany působí, že jsou přibližně stejně dlouhé, však průčelí, které vidíme od hlavní silnice má osm okenních os, boční pouze šest okenních os, přičemž je patrné, že v tomto bočním průčelí jsou větší mezery mezi okny. Budova je jednopatrová s valbovou střechou. Dříve se v okolí zámku nacházel také park, který dokládá císařský otisk z roku 1840.²⁹⁸ I když evidenční listy o pozůstatcích zahrady mluví, nemáme v tuto chvíli žádný dostupný doklad, kdy došlo z jeho zrušení nebo zániku.

Pokud se zaměříme prvně na nejdelší průčelí, můžeme říct, že je rozděleno do čtyř částí, z nichž každou tvoří dvě blíž k sobě usazená okna. Okna v prvním podlaží jsou jednoduchá, dvoukřídlá a každé křídlo je děleno do pěti okenních tabulek. Ty mají pozůstatek jednoduché šambrány ve stejné barvě jako zbytek budovy. Pod oknem se nachází přímá, nepřilíš vyčnívající, podokenní římsa. V současnosti je fasáda objektu ve velmi špatném stavu, avšak dá se z ní usoudit, jaké dekorativní prvky obnášela. Příčné nuty jsou vidět hned v prvním podlaží. Nad jednotlivými okny jsou také v omítce naznačeny klenáky. První podlaží od druhého dělí členitá římsa.

Ve druhém podlaží jsou první dvě okna z každé strany orámována jednoduchou šambránou, zakončena jednoduchou podokenní římsou. Ta však je o jeden prvek členitější než římsa v prvním podlaží. Na konzolích s listovým motivem je nesena přímá nadokenní římsa. Prostřední čtyři okna jsou sice rovněž orámována šambránou a podokenní římsou. Nad oknem

---

²⁹⁷ *Prodejní galerie starožitností a umění, Zámek Stračov* [online], dostupné z: <https://zamekstracov.cz/>, (cit. 9. 1. 2024).

²⁹⁸ *Stračov, Císařské povinné otisky stabilního katastru 1 : 2 880 – Čechy, č. 7362-1*, dostupné z: https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=cioc&idrastru=B2_a_6C_7362-1_3, (cit. 9. 1. 2023).

je uzavřena trojúhelníkovým tympanonem. Pod střechou se samozřejmě nachází geison. Pokud se krátce zaměříme ještě na prostor pod okny ve druhém podlaží a členící římsu, vidíme pozůstatky neznámé výzdoby, možná svislé pruhy.

Celkově je fasáda pískové barvy, v šambránách, římsách a dalších prvcích ale můžeme pozorovat zbytky cihlové barvy, z čehož lze usuzovat, že tyto prvky byly zvýrazněny právě touto barvou. To podporuje například i historická pohlednice přibližně z roku 1915.²⁹⁹ Na pohlednici je také vidět druhé patro, které bylo následně odstraněno.

Budeme-li pokračovat dál bočním průčelím, jak už jsem zmínila, je šestiosé a využívá výšku podle svažujícího terénu. Na třetím místě zleva se nachází místo jednoho z oken vstupní dveře do daného křídla zámku. Tyto dřevěné dveře jsou orámovány jednoduchým kamenným ostěním. Jsou červené barvy a opatřeny klepadly s motivy lvů. Okna v prvním podlaží jsou menší než ve druhém, ale zachovávají vzhled podobný jako na předchozím průčelí. Od druhého podlaží je děleno členitou římsou, která tu pokračuje, podobně jako příčné nuty. Ve druhém podlaží jsou okna zdobena šambránou s podokenní římsou a přímou nadokenní římsou. I zde jsou vidět zbytky cihlové barvy. Pod okny druhého podlaží vidíme zbytky výzdoby, naznačen je tu cihlovou barvou prázdný obdélník.

Následující část budovy je dvouosá a přebírá dekorativní prvky předchozí části. V prvním podlaží se jedná o nuty a okna pouze orámovaná šambránou s podokenní římsou. Druhé podlaží, oddělené od prvního členitou římsou, která prostupuje celým obvodem stavby, má okna s přímou nadokenní římsou. Geison tu nese zbytky zubořezu.

Vnitřní průčelí jsou stejně dlouhá, přesto však ani zde nenajdeme stejný počet oken. Na pravé straně jsou tři okenní osy, na levé pouze dvě. Na některých fotografiích, přibližně okolo roku 2011 vidíme, že jsou některá z oken zazděná.³⁰⁰ Na základě současného pozorování vidím, že jsou znovu obnovena. Ze zbytků omítky můžeme usuzovat, že okna v prvním podlaží byla totožná s prvním popisovaným průčelím, tedy šambrána s podokenní římsou a v prostoru nad oknem klenáky. Ve druhém podlaží jsou rovněž okna pouze s nadokenní přímou římsou.

---

²⁹⁹ *Zámek Stračov – historická pohlednice*, Stračov, oficiální stránky obce [online], dostupné z: <https://www.stracov.cz/obec/fotogalerie/72-stary-stracov-a-klenice.html>, (cit. 9. 1. 2024).

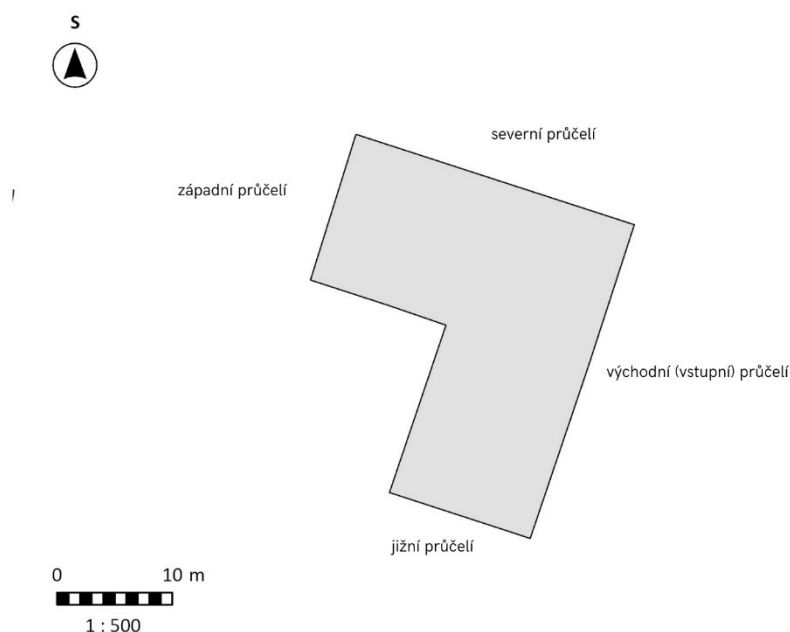
³⁰⁰ *Fotografie – zámek Stračov*, Kultura.cz [online], dostupné z: <http://www.kultura.cz/profile/5733-zamek-stracov>, (cit. 9. 1. 2024).

Korunní římsa v tomto úseku nese značné zbývající části zubořezu. Namísto jednoho z oken je zde umístěn vstup do budovy. Za touto částí se dnes nachází parkoviště pro zákazníky.

Na posledním průčelí jsou v prvním podlaží okna zazděná. Ve druhém podlaží vidíme dvě okna s pozůstatky nadokenní i podokenní přímé římsy a šambránu. Co dále můžeme ze stavby usuzovat je, že v nedávné době proběhla renovace či výměna okenních rámců a samotných oken.

Kvůli padající omítce může stavba působit poněkud zanedbaně, cenné jsou na ni především její interiéry, které se současným majitelům daří obnovovat. Při jeho navštívení ale nemáte pocit upadající stavby, právě naopak. Možná díky nově opraveným oknům stavba působí živě, i přes opadané dekorativní prvky. Dalším důvodem může být i kombinace cihel s kamenným zdivem.

9. 9. 3. Fotodokumentace

Obr. 30 – Půdorys zámku

Obr. 31 – Severní průčelí

Obr. 32 – Vstupní (východní) průčelí

Obr. 33 – Vnitřní průčelí

Obr. 34 – Detail okna se zbytky cihlové barvy, vlevo od okna vedení elektrického proudu

9. 10. Zámek Vokšice

9. 10. 1. Historická analýza

Vesnice Vokšice je jednou z nejmenších správních jednotek, ve které se nalézá zámek. V obci podle posledního sčítání žije pouze 42 obyvatel.³⁰¹ Dnes je součástí obce Podhradí u Jičína, od kterého se nachází asi jeden kilometr. První písemnou zmínku datujeme k roku 1337, kdy patří k nedalekému hradu Veliši.³⁰² I velišské panství s vokšickým nakrátko vlastní Albrecht z Valdštejna, až několik let po jeho smrti se dostává majetek do rukou hraběte Josefa Jindřicha Schlika. Budova hradu ale chátrala, a tak se hrabě přestěhoval do nedalekých Vokšic, ve kterých se ve zmíněné době nachází tvrz. Až Josefův syn František Josef Schlik nechává nedaleko tvrze postavit v roce 1700 nízkou a dvoukřídlou barokní budovu zámku. Ve střeše zámku vynikaly hodiny, netypickou součástí pak byla pavlač v prvním patře.³⁰³ V okolí zámku se nacházel tradiční park, ale i zelinářská zahrada a další hospodářské budovy, jako jsou například sýpky, které pochází od Phillipa Spannbruckera, snad z pera Jeana Baptisty Matheye. Těmto sýpkám stojí nablízku barokní *salla terenna*, vedoucí do zámeckého parku.³⁰⁴ I z císařských otisků můžeme pozorovat velké množství travnatého porostu, pastvin, ale i množství listnatých stromů. Překvapit nás může menší jezírko, možná fontána, kulatého tvaru, která se nacházela za budovou zámku.³⁰⁵

K (neo)klasicistním úpravám došlo v první polovině 19. století pod taktovkou rodu Schliků. Mezi léty 1815–1835 zde vzniká hospodářský dvůr v (neo)klasicistní úpravě. Ve stejné době byla postavena v blízkosti zámku (neo)klasicistní kaple sv. Rozálie. Po dostavbě vrchnostenského dvora v Jičíněvsi se část správy přesouvá právě do Vokšic. Na zámku se správy střídají, až na počátcích 20. století je tu zřízeno ředitelství vokšického velkostatku. Schlikové zde sídlí až do roku 1948. Další rok spojený se zámkem je až rok 1957, kdy jej Československé státní statky využijí jako ubytovnu pro své zaměstnance. V roce 1974 přebírá budovu zámku a přilehlý dvůr místní JZD.³⁰⁶

³⁰¹ Počet obyvatel v obcích, Český statistický úřad, 30. 4. 2021, dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112021>, (cit. 15. 1. 2024).

³⁰² A. PROFOUS – J. SVOBODA – V. ŠMILAUER, *Místní jména v Čechách*, sv. IV., s. 601.

³⁰³ Emanuel POCHE, *Umělecké památky Čech T/Ž*, sv. IV., Praha 1982, s. 255–256.

³⁰⁴ P. VLČEK, *Encyklopedie českých zámků*, s. 254.

³⁰⁵ *Vokšice*, Císařské povinné otisky stabilního katastru 1 : 2 880 – Čechy, č. 5893-1. Dostupné z: https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=cioc&idrastru=B2_a_6C_5893-1_3, (cit. 15. 1. 2023).

³⁰⁶ J. LOUDA – L. KOPAČKA, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, s. 536–537.

V roce 1990 byl zámek Schlikům navrácen v restitucích. Využívají ho jako sídlo své firmy, která se zabývá těžbou a prodejem dřeva. Při terénním výzkumu navíc zámek působí obydleně.³⁰⁷

9. 10. 2. Architektonická analýza

Půdorys vokšického zámku je do tvaru písmene „U“, který rozšiřuje několik rizalitů, čímž se vytváří spíše písmeno „E“. Budova leží v centru malé vesnice, přímo u hlavní cesty. Půdorys je otevřený do prostoru hlavní silnice. Jednopatrová budova je krytá valbovou střechou a v jejím centru vystupuje ještě úzká a vyšší věžička.

U hlavního průčelí uvidíme první a nejzřetelnější rizalit, který je široký dvě okenní osy a hluboký jednu okenní osu. V pravé části prvního podlaží jsou vstupní dveře, vedle kterých se nachází zazděné okno, což poznáme podle bílé šambrány. Od druhého podlaží se liší bílou nečlenitou římsou. Ve druhém podlaží, přesně nad dveřmi a zazděným oknem, jsou dvě dvojitá okna, také orámované bílou šambránou s jednoduchým rámečkem. Spodní dřevěné okno je natřeno na bílo a má osm okenních tabulek. Mezi těmito okny se nalézá kamenný alianční štít. Boční strany rizalitu mají každé podlaží po jednom okně, které jsou totožné s těmi ve druhém podlaží přední strany rizalitu. Ze střechy rizalitu vystupuje vikýř s volutovým dekorem a s ručičkovými hodinami.

Zbylá část průčelí je široká na každé straně tři okenní osy. V prvním podlaží nejsou okna v současnosti orámována šambránou, můžeme se ale domnívat, že byly z důvodu špatného stavu odstraněny. Ve druhém podlaží šambrány oken také chybí. Protilehlé strany jsou symetrické a mají pouze jeden rozdíl, kde jedno okno je nahrazeno dveřmi. Tyto části mají délku čtyř okenních os. Okna v prvním podlaží mají bílou šambránu, která je s těmi v centrálním rizalitu totožná. Na šířku dvou okenních os v části, která přiléhá k hlavnímu průčelí, vystupuje mělký rizalit. První patro je odlišeno bílou římsou, která prostupuje celou budovou. V levé popisované části se nachází menší odchylka, kdy římsa nenavazuje přímo, ale spodní hrana navazuje na horní hranu z hlavního průčelí. V druhém podlaží jsou okna identická s předchozími. Ke střeše navazuje tato část stavby jednoduchou korunní římsou, která je stejně široká, jako římsa oddělující podlaží.

---

³⁰⁷ *O nás*, Schlik Kontinuum s. r. o. [online], dostupné z: <https://www.schlik-kontinuum.cz/>, (cit. 15. 1. 2024).

Nejkratší části jsou široké dvě okenní osy, levý segment v prvním podlaží postrádá okna, ve druhém jsou dvě okna stejná jako ve vnitřních stranách stavby. Pravý segment se liší od levého segmentu okny, která jsou v prvním podlaží, a jejich dekorace je shodná s předchozí. Zajímavé jsou vnější i vnitřní nároží, která nesvírají pravý úhel, nýbrž jsou zkoseny.

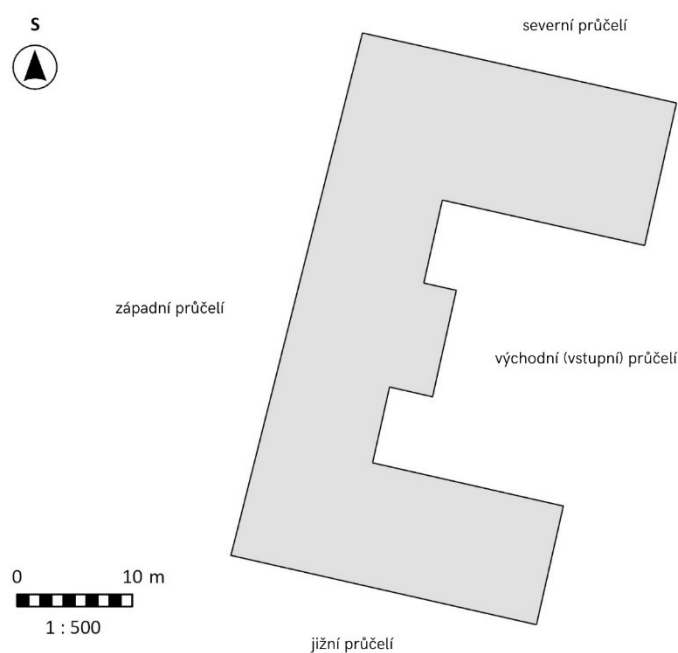
Severní průčelí je dlouhé osm okenních os. Okna v krajích jsou oddělena větší mezerou od ostatních, ve středu zbývá šest oken. V prvním podlaží můžeme vidět, podobně jako u předchozích částí stavby, že jsou okna sice orámována šambránou, ale bez podokenní římsy. V prvním podlaží se také navíc nacházejí dvoje vstupní dveře, které díky mírně se svažujícímu terénu potřebují pět schodištních stupňů. U levých dveří, které jsou vzdálené od rohu budovy jedno okno, se nyní nachází zasklená nástěnka upozorňující na důležité dění v obci a okolí. V druhém podlaží už jsou okna s nehlubokou podokenní římsou, která je v současnosti na mnoha místech velmi poškozená. Podlaží jsou znovu oddělena bílou římsou, která pokračuje i na severní průčelí zámku. Na tomto průčelí uvidíme dvanáct okenních os. V prvním podlaží ubývá pouze jedno okno, nenachází se tu žádný vchod, a okna jsou podobně jako na zbytku stavby opatřena šambránou, ale bez podokenních říms. Stejně tomu je tak i ve druhém podlaží.

Poslední zbývá jižní průčelí, které směřuje do přilehlého parku. Je dlouhé sedm okenních os a oproti předchozím dvěma průčelím je poněkud zajímavější. V prvním podlaží jedno z oken, konkrétně třetí zleva, nahrazují vstupní dveře, jež jsou bíle orámovány, z vrchní strany jsou zakončené mírným obloukem. Dvě okna v levé části jsou zazděná, jejich přítomnost naznačují pouze bílé šambrány, zbylá čtyři okna vpravo jsou orámována totožnou šambránou, jsou osmitabulková. Podlaží zde také dělí jednoduchá bílá římsa jako u zbytku stavby. Okna ve druhém podlaží přibírají navíc pouze mírnou podokenní římsu. Fasádu mezi okny dělí úzké polosloupky, které prostupují podlažími a přerušují tak i dělící římsu. Přibližně v každé třetině se nachází různá dekorace, připomínající hlavice a patky sloupů. Ke střeše už zbývá jen bílá korunní římsa. I v těchto místech je fasáda okrové barvy s bílými detaily, ale jak jsem již vícekrát zmínila, je na mnoha místech velmi poškozená, velké množství výzdoby oken, je opadané. Na některých průčelích můžeme pozorovat stopy pravděpodobně po práci elektrikářů, kdy jsou v omítce vysekané části vedoucí kabely. Některá z oken působí nově.

Pokud se zaměříme krátce na přilehlý park, který by se svou rozlohou dal popsat jako velmi malý, najdeme v něm malou kapli sv. Rozálie, o které jsem se krátce zmínila v předchozí části.

Oproti zámku je kaple ještě v horším stavu. Omítka je opadaná, skleněné tabulky oken chybí, některé z otvorů oken jsou zazděné. Objekt je „přístupný“, dveře totiž chybí. Soukromé majitelce objektu se podařilo obnovit střechu. Při vstupu do objektu nenajdeme velké pozůstatky po výzdobě, až na náznak stropní fresky. Na dohled od zámku a kaple jsou také zmiňované původní barokní sýpky.

9. 10. 3. Fotodokumentace

Obr. 36 – Půdorys zámku

Obr. 37 – Vstupní průčelí

Obr. 38 – Detail vstupního rizalitu s hodinami a věžičkou

Obr. 39 – Jižní průčelí do parku

Obr. 40 – Detail oken se zkosením hran nároží

Obr. 41 – Západní průčelí

Obr. 42 – Detail dveří s nástěnkou

9. 11. Zámek Volanice

9. 11. 1. Historická analýza

Volanice jsou malá obec necelých 15 kilometrů od Jičína jižním směrem, ve které trvale žije přes 200 obyvatel. První zmínka o obci pochází z roku 1325, ale původ jejího jména není jasný, ať už se jedná o „ves lidí Volanových“ nebo jinou z teorií.³⁰⁸ Obec poté náležela ke kozojedskému panství, které poté odkoupí Dymokur Albrecht Václav Smiřický ze Smiřic, jemuž patří až do poloviny 18. století, kdy jej odkupuje Bernard Zumsande ze Sandberga. V pramenech je uváděn pouze dvůr, nicméně je pravděpodobné, že i zde se nacházela tvrz.³⁰⁹

Důležitou postavou pro přestavbu zámku byl Tobiáš Grätzel z Gränzensteinu, který nechává zbudovat ve zdejší obci barokně-(neo)klasicistní zámek, na který stavebník využil materiálu z nedalekého zrušeného kláštera ve Sběři, ze kterého také pocházejí karyatidy v hlavním průčelí zámku, o kterých se ještě zmíním. O Tobiášovi ani jeho rodině nevíme příliš.

Rod Gränzensteinů vlastnil zámek až do poloviny 19. století, později je několikrát prodáván, až v roce 1870 ho kupuje hrabě Karel Paar. Zámek mu začal sloužit jako prostor dvorské správy a bydlení pro úředníky. Po pozemkové reformě v roce 1923 byly interiéry stavby modernizovány, po roce 1948 přešel do rukou státu, který jej propůjčoval různým zemědělským podnikům. V průběhu času zde sídlilo i zdravotní středisko.³¹⁰ V šedesátých letech patřila stavba ČSSS³¹¹ Volanice, která zde měla závodní kuchyň a soukromé byty. V přílehlé kapli byly skladovány motocykly a zahradní náčiní. V té době je stavba hodnocená jako neudržovaná ze strany ČSSS.³¹² V současné době je zámek nepřístupný a patří manželům Vitvarovým.³¹³ Podle popisu na mapovém portálu Mapy.cz, je zámek přístupný pouze po předchozí domluvě.³¹⁴

³⁰⁸ A. PROFOUS – J. SVOBODA – V. ŠMILAUER, *Místní jména v Čechách*, sv. IV., s. 601.

³⁰⁹ J. LOUDA – L. KOPAČKA, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, s. 537.

³¹⁰ Tamtéž.

³¹¹ Československé státní statky.

³¹² *Volanice – Evidenční list kulturní památky*, Metainformační systém NPÚ, [online], dostupné z: https://iispp.npu.cz/mis_public/searchDocument.htm?search=id%3A%28124624+OR+891153+OR+891157+OR+124605+OR+124634%29, (cit. 17. 1. 2024).

³¹³ *Informace o pozemku*, ÚZK nahlížení do katastru nemovitostí [online], dostupné z: <https://nahlizeniidokn.cuzk.cz/>, (cit. 10. 3. 2024).

³¹⁴ *Mapy.cz*, [online], dostupné z: <https://mapy.cz/>, (cit. 10. 3. 2024).

9. 11. 2. Architektonická analýza

Dvoupatrový zámek je obdélníkového půdorysu. Původně byla budova doplněna o dvě dependence, podpory, která jsou ze severní a jižní strany, kdy ze severní strany byla v 80. letech zbořena. V blízkosti areálu stojí kaple a dendrologicky fádni anglický park. Budova je zastřešena mansardovou střechou a má pískovou fasádu, která byla v 80. letech omlácena a nahrazena hladkou omítkou bez štukové výzdoby.³¹⁵ Při pozorování jsem si všimla podélných pásků v prvním podlaží, které byly namalovány cihlovou barvou. Pásky nejsou širší než dva centimetry a při severním průčelí s dependencemi, naznačují pásky nad okny klenáky. Celkově je fasáda objektu pískově hnědá.

Pokud se zaměříme na architektonicky nejzajímavější hlavní průčelí, uvidíme v jeho centru vstupní portikus, respektive balkon, nesený dvěma atlanty. Jak jsem již zmiňovala, jedná se údajně o sochy přenesené z nedalekého kláštera ve Sběři. Tato informace je však velmi nejasná, protože se o kláštere žádné publikace nezmiňují. Je spíše zmiňován statek, který po zrušení jezuitského řádu připadl českému studijnímu fondu a připojena k panství Milíčeves. Oba atlanti jsou svalnaté postavy, která zaujímá postoj tzv. *kontrapostu*, tedy s jednou nohou mírně pokrčenou, ale s hlavou mírně přikrčenou, což naznačuje tíhu neseného balkonu. Mužská postava je opřena o dřevěný kyj a jeho intimní partie jsou zakryty akantovými listy. Obě postavy stojí na členitém soklu. Je zde snaha o realistické zachycení mužské postavy, které dle mého názoru není velmi zdařilé. Hlavy postavy jsou lehce disproportionální a jejich tváře připomínají spíše chrliče na gotické katedrále. Přikrčení postavy vypadá jako nezdařilá zkratka autora sochy, protože postavy působí jako bez krku s podivnými rameny. Nohy jsou poměrně věrně zachycené, však chodidla atlanta vyvolávají dojem oteklosti. Za velmi zdařilé by se daly považovat kyj a akantové listy. Dále je povedená velmi detailní ruka pravé postavy, která svírá kyj. Jedná se pravděpodobně o jednu z nejsložitějších částí lidského těla, kterou autor sochy ovládl.

Přesuňme se ale nyní k samotnému balkonu a průčelí. Nesený, kamenný balkon má viditelné barokní konkávně a konvexně zvlněné tvary. Zábradlí balkonu je rovněž kamenné, ale působí, jako by výplně chyběly. Z historických fotografií bohužel není možné zjistit, zda části byly

---

³¹⁵ *Volanice – Evidenční list kulturní památky*, Metainformační systém NPÚ [online], dostupné z: https://iispp.npu.cz/mis_public/searchDocument.htm?search=id%3A%28124624+OR+891153+OR+891157+OR+124605+OR+124634%29, (cit. 20. 1. 2024).

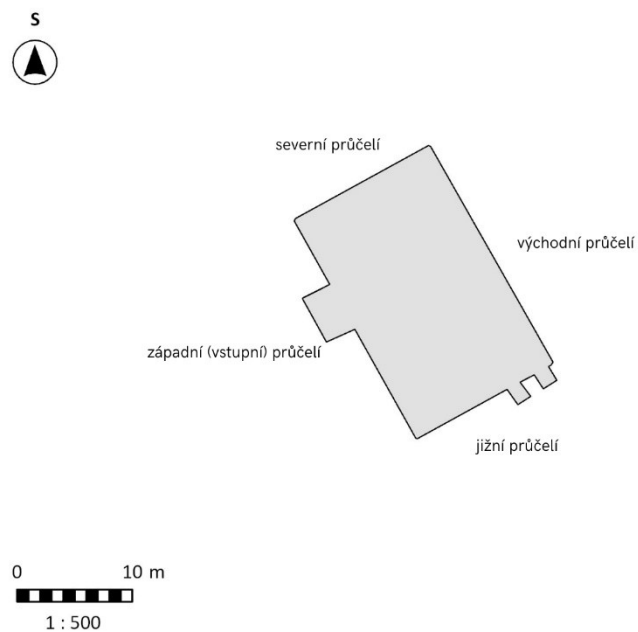
vyplněné či nikoliv. Vstupní dveře jak na balkon, tak do objektu jsou dřevěné s železným kováním a prvky. Dvoukřídlé dveře do objektu jsou pravoúhle orámovány kamenným ostěním. Toto průčelí vystupuje z kamenného soklu a je pětiosé. Okna v prvních dvou podlažích jsou orámována kamenným ostěním s mělkou podokenní římsou. Ostění stojí na nevelkých triglyfových patkách a v rozích mírně vystupuje do šířky, působí jako šipka. Kraje ostění je zdobeno nahusto pokrytými rýhami. I přestože se jedná o kamenné ostění, působí z dálky více jako šambrána v omítce. Toto pokládám za důkaz, který naznačuje, že se jedná o pomezí slohů. Okna v posledním třetím podlaží jsou orámovaná pouze kamenným jednoduchým ostěním bez podokenní římsy. Všechna okna jsou dvojí. Jednotlivá podlaží odděluje jednoduše profilovaná kamenná římsa. Korunní římsa je profilovaná stejně. Nároží budovy je nepatrně zaoblené. Pokud se zaměříme za některé historické fotografie, neunikne nám, že v hlavním průčelí se ve střeše nacházel tympanon. Tento prvek je uveden také v jednom ze starších evidenčních listů.³¹⁶

Severní průčelí, které dříve bylo opatřeno dependencemi, je tříosé a architektonické prvky jednotlivých podlaží se opakují jako na hlavním průčelí. Východní průčelí, které je rovnoběžné s hlavním, obsahuje tytéž výše popisované prvky. V jeho centru jsou tentokrát dvoukřídlé dveře s nadsvětlíkem. Poslední jižní průčelí podepírá dvě kamenné dependence, které jsou umístěny do pravé části průčelí. Mezi nimi je ještě umístěno okno, jsou široké jako prostor mezi okny, zdobené stejně jako v předchozích případech.

---

³¹⁶ Podobně viz *Volanice – pohlednice*, FotoHistorie.cz [online], dostupné z: <https://www.fotohistorie.cz/Kralovehradecky/Jicin/Volanice/Default.aspx>. a *Volanice – Evidenční list kulturní památky*, Metainformační systém NPÚ [online], dostupné z: https://iispp.npu.cz/mis_public/searchDocument.htm?search=id%3A%28124624+OR+891153+OR+891157+OR+124605+OR+124634%29, (cit. 20. 1. 2024).

9. 11. 3. Fotodokumentace

Obr. 43 – Půdorys zámku

Obr. 44 – Vstupní průčelí s atlanty nesoucí balkon

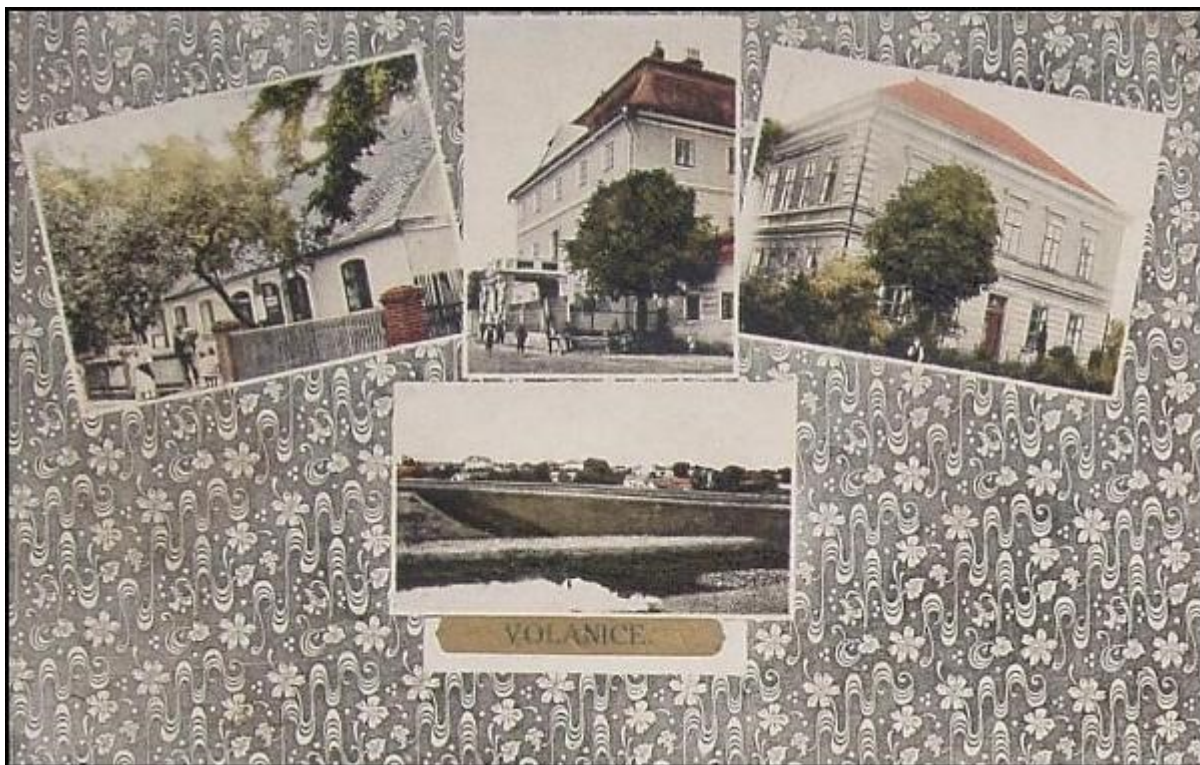

Obr. 45 – Východní průčelí

Obr. 46 – Detail okna s malbou

Obr. 47 – Historická pohlednice dokládající tympanon, horní obrázek uprostřed³¹⁷

---

³¹⁷ *Volanice* – pohlednice, FotoHistorie.cz [online].

10. Komparace a analýza staveb

10. 1. Architektonická komparace a analýza

Na následujících stranách se pokusím o provedení komparace a analýzy vybraných (neo)klasicistních staveb, které jsem v předchozí kapitole představila. Velkou debatou bylo zvolení vhodných kritérií, které jsou porovnatelná a nejsou příliš subjektivními hodnotami, i přesto je nutné některé tato kritéria vytvořit. V úvodu komparace a analýzy zhodnotím využití (neo)klasicistních prvků u jednotlivých staveb a pokusím se je propojit s teoretickými poznatky, které jsem uvedla v předchozích kapitolách. Jak jsem již uváděla v úvodu práce, pokusím se odpovědět na otázku, jak se odlišují tehdejší novostavby a přestavěné (neo)klasicistní zámky a jakou roli v nich hrají zámky nacházející se na slohovém pomezí. Zkoumané jsou současně zřetelné prvky jednotlivých staveb s pochopitelnou výjimkou vyhořelého maršovského zámku. I když pracuji již se sepsaným textem, pro větší přehlednost jsem si vypracovala tabulku, viz „Přílohy“.

Ve výše uvedené kapitole „*Architektonické prvky v (neo)klasicistní architektuře*“ jsem shrnula nejtypičtější znaky tohoto slohu. Při architektonické analýze jednotlivých vybraných (neo)klasicistních zámků jsem odborných pojmů hodně využívala. Architektonické prvky jsou na první pohled možná nenápadné, ale tato detailní analýza ukazuje jejich význam.

Prvním porovnávaným kritériem je půdorys stavby. Již v teoretické části jsem uvedla, jaké prvky ovlivňují půdorys stavby, čímž je například portikus nebo rizalit. Půdorysy vybraných zámků tvoří nejčastěji různě seskládané obdélníkové útvary, které mohou působit velmi pravidelně, ale u jiných příkladů mohou formovat velkou asymetrii. Prvně se zaměříme na využití křivek, které půdorys mohou ovlivnit. Nejpatrnější je využití půlkruhu u jižního rizalitu zámku Dobřenice, který je v tomto ohledu v porovnání s ostatními stavbami vzácný. Dalším příkladem je miletínský zámek, u kterého křivka nevystupuje tak zřetelně jako u Dobřenic, ale také jej najdeme u bočních rizalitů. Tento element jsem nazvala v architektonické analýze „oblým vertikálním pásem“, který jej nejlépe vystihuje. Prvek by byl jen malou částí kruhové výseče. Posledním, ale také netypickým příkladem je terasa a vstup do bočního křídla zámku v Kvasinách. Terasa propojuje dvě společná křídla a vstup tvoří jedním schodem vyvýšená podlaha, která jakoby tvořila stín zmiňované terasy.

Pokud bychom hledali stavbu, která s křivkou pracuje například jako zámek Kačina, jejíž křídla tvoří čtvrtkruhy, hledali bychom příklad v Královéhradeckém kraji velmi obtížně, protože kačinský zámek nemá v kraji v tomto ohledu žádného konkurenta.

Obdélník je primárním tvarem u šesti staveb z celkových jedenácti. Jeden z nejpravidelnějších půdorysů najdeme u Kostelce nad Orlicí, který „narušují“ pouze vystupující portika při vstupním a zahradním průčelí. Velmi podobný půdorys má dnešní domov důchodců v Milíčevsi, jehož půdorys ovlivňuje rovněž vstupní portikus, v zadní části pak vstupující rizalit. Poměrově je zámek v Milíčevsi užší a delší, oproti širšímu a kratšímu kosteleckému zámku. Dalším příkladem je zámek Volanice, kde má vliv na půdorys balkon podepřený atlanty. Méně typickými obdélníky s více vystupujícími rizality najdeme na Dobřenicích, které jsem již zmiňovala o pár řádků výše v souvislosti s půlkruhovým rizalitem. I Miletín byl v této části zmíněn, ale je nutné dodat, že ne jeho půdorys má vliv ještě portikus u vstupní části.

Dalším typem častého půdorysu je tvar do písmene „L“, který se v obdobách objevuje na třech stavbách, a to u Černíkovíc, Kvasin a Stračova. Bez přidaných křídel, opravdu jen v základním tvaru, je stračovský zámek s jeho skoro dvěma stejně dlouhými stranami. Černíkovice, co se týče pravidelnosti, narušuje pouze čtvercové křídlo při jedné z částí zámku, však tvar písmene „L“ zde převládá. Kvasiny se tvaru „L“ poněkud vymykají, protože půdorys zámku vytváří písmeno hned dvakrát. Pozdější stavební úpravy také připojily křídla v jedné z částí, které jsou natočené vůči zbytku budovy, a ne vždy se jedná o obytné části objektu, což dělá z Kvasin unikátní dispozici propojující obytné prostory stavby s neobytnou oranžerií a skleníkem.

Jednou se objevuje tvar připomínající čtverec, a to v případě Horního Maršova. Připomínající proto, že zadní křídlo zámku je kratší než jeho původní část, čímž vzniklo zkosení u východního křídla. Půdorys je v porovnání s ostatními zámky unikátní svým vnitřním atriem. Jak jsem již zmiňovala v architektonické analýze, je stavba vhodným příkladem, který dokládá postupně vznikající dispozici. V původním rozsahu se jednalo pouze o jednokřídlou obdélnou budovu.

Jedinečného půdorysu je zámek ve Vokšicích, které jsou do tvaru písmene „U“, možná právě díky vstupnímu rizalitu může připomínat písmeno „E“. Půdorys je velmi symetrický a jeho soudržnost nenarušují žádné další rizality či vystupující prvky. Jedno z křídel je sice nepatrně širší než druhé, toto je však velmi malý detail, kterého si všimneme pouze při bližším zkoumání.

S půdorysem si můžeme spojit další hledisko komparace a to velikost zámku. Ta samozřejmě odpovídala tehdejšímu životnímu stylu, ale také finančním možnostem jejich majitele. Pokud bychom se zaměřili na rozsáhlá sídla, určitě bychom mohli jmenovat již zmiňovanou Kačinu u Kutné Hory od stavebníka Jana Rudolfa Chotka. Zámky v Královéhradeckém kraji se velikostně s tím kačinských úplně měřit nemohou. Obecně jsou menší a komornější, staly se centrem menších panství. Z jednotlivých analýz navíc vyplývá, že ne všechna křídla staveb a jejich současný stav odpovídá původnímu půdorysnému rozložení, jako například u zámku v Horním Maršově nebo Ratibořicích. Porovnání ukazuje, že nejrozsáhlejší co do velikosti je zámek v Kvasinách.

Jak pracovali jednotliví stavitelé se střechami zámků? Pro (neo)klasicistní sloh byly typické valbové střechy, sedlové se objevovaly především na čínžovních domech. Nežádka jsou do střech vloženy vikýře v různých provedeních. U zkoumaných zámků převyšuje valbový typ střechy, který najdeme na osmi stavbách z jedenácti. V pěti případech je navíc také ozvláštněna například věžičkou s hodinami, v případě Ratibořic se jedná o nástavbu, která nahrazuje hřbet střechy. Střecha zámku v Miletíně obsahuje navíc atiku a vikýře. Další vikýře se objevují třeba na zámku v Černíkovcích.

U dalších dvou staveb najdeme střechu mansardovou, a to u zámku v Horním Maršově a Volanicích. Oba zámky jsou na pomezí barokně-(neo)klasicistního slohu, jsou vystavěny v 80. – 90. letech 18. století. Mansardová střecha typická spíše pro barokní sloh. V tomto případě je to pro nás hmatatelný důkaz postupného vnikání (neo)klasicistního slohu do barokních tendencí. V případě volanického zámku jeho vzhled stavby i střechy také mění odstraněný tympanon, typický (neo)klasicistní prvek.

Posledním typem střechy je sedlová střecha u milíčevského zámku, o kterých výše zmiňuji, že se jedná spíše o typ střechy pro obytné domy. Tento zámek sice dnes slouží spíše k ubytovacím účelům, ale v původním smyslu se stále jednalo o reprezentativní sídlo. Zvolení typu střechy spíše korespondovalo se dvěma protilehlými tympanony, v jejichž sklonu jsou sedla střechy nakloněna. Zámek je navíc oproti jiným stavbám poměrně vysoký a zvolení valbové střechy by ji ještě navýšilo, čímž by se stavba stala opticky disproportionální. V dalších případech samozřejmě ovlivní sklon střechy tympanon, protože často zakončují rizality. Tak tomu je u zámku v Dobřenicích, kde je tympanonů hned několik v bočních rizalitech.

Oproti Milíčevsi neurčují typ střechy na celé stavbě. V případě Nového zámku v Kostelci tympanon zakončuje vstupní rizalit hlavního průčelí, podobně jako u maršovského zámku, kdy zakončoval rizalit. Vzhledem k tomu, že je doplňkem mansardové střechy, takto bychom si mohli představit tympanon, který byl původně na zámku ve Volanicích. Speciální kategorii tvoří trojúhelníkový štít na vedlejším křídle zámku v Kvasinách, který je pouze naznačen ve fasádě. U zbylých pěti zámků se tympanon vůbec nenachází.

Následujícím kritériem pro komparaci je barevnost fasád. V této části se znovu vracíme k barevné teorii od Johna Liapese, kterou uvádím v kapitole „*Architektonické prvky*“ staví nejen do pomyslného popředí odstíny žluté barvy, a už v jednotlivých analýzách staveb jsem se k ní alespoň částečně vracela.

Průzkum prokázal, že se na stavbách primárně objevují barvy teplých odstínů od žluté po hnědou, což můžeme potvrdit u devíti z jedenácti staveb. Tyto barvy sice nejsou popisovány jako jedna a tatáž, avšak vnímání rozdílných odstínů barev je velmi subjektivní záležitost. Pokud bychom mezi sebou porovnávali barevné vzorky, rovněž by hrálo roli znečištění fasády, což může barevnost velmi ovlivnit. Také můžeme souhlasit s faktem, že jako doplňková barva fasády se ve velké části používá bílá barva, která podporuje plastičnost jednotlivých dekorativních i funkčních prvků.

Zbylé zámky jsou svou barevností v porovnání s ostatními unikátní. Zámek v Horním Maršově má své hlavní vstupní křídlo v mátově modré barvě, která rozhodně neodpovídá barevné teorii ani teplým odstínům. Toto křídlo je při vstupu nejviditelnější, a proto mu přikládám největší váhu, i přesto, že zbývající části budovy převládá v okrové barvě. Chci také připomenout, že z historických fotografií můžeme podpořit původní okrovou barevnost. Další výjimku tvoří starorůžový zámek v Ratibořicích, který svým mírným nádechem do hnědé či cihlové barvy, splňuje kritérium teplého odstínu. Ohledně barevnosti však stavba splňuje jiná (neo)klasicistní pravidla, a to konkrétně bílou barvou zvýrazněné pilastry, nebo také okenice v kontrastní zelené barvě.

Důležitý je také aspekt autentičnosti barevnosti. O zhodnocení jejich autentičnosti jsem se pokusila v jednotlivých analýzách objektů, které jsem studovala na základě historických fotografií nebo pohlednic. Tyto materiály jsou ovšem pozdějšího data vzniku a nemusí vždy

nutně odpovídat realitě. Pro detailní analýzu autentičnosti barev by bylo třeba hlubšího průzkumu.

Prvek, který ovlivňuje vzhled průčelí, jsou jistě balkony a terasy, které se nenachází pouze na čtyřech stavbách z jedenácti. Balkon je oproti terase menší a vystupuje z hmoty budovy, jako například v Černíkovcích nebo v Horním Maršově, kde balkony směřují do parku. V případě Černíkovců byste měli výhled do přilehlého údolí. Jako balkon jsem označila také prostor při vstupu volanického zámku, který je nesen atlanty a to pro svoji malou plochu. Větší plochu zabírá terasa miletínského a milíčeveského zámku, která je umístěna také na portiku. Specifická je terasa ve Kvasínách, kde propojuje dvě křídla zámku, tedy každé křídlo má na ni svůj vstup. Dobřeničská terasa je specifická svým vyvýšením do prvního podlaží, kdy není prostor prázdný a určený například pro dopravu jako v případě Miletína, ale je zde umístěna další místnost zámku, i ona směřuje do parku.

Elementy, které jsou dekorativnějšího rázu a ovlivňují vzhled fasády, jsou v našem případě nuty, podélné pásy zapuštěné ve fasádě, které uvidíme v prvním podlaží maršovského, kvasinského a stračovského zámku. Ve Volanicích jsem zmínila naznačení jednotlivých nut cihlově nakreslenou čarou.

V našem případě nejčastějším dekorativním prvkem jsou pilastry, které vertikálně rozdělují průčelí. Jejich hlavice je často jednoduchá, tvořená pouze prstencem, podobně jako jejich patka, však výjimku tvoří druhé podlaží rizalitu u zámku v Milíčevsi, kde je hlavice polosloupu nejpodobnější korintské. Milíčeves je také výjimečná sloupy nesoucí vstupní portikus, které mají čtvercový abakus, ale i čtvercový půdorys dřívku. V případě Kostelce nad Orlicí uvidíme jak iónské, tak korintské sloupy. Ty korintské také spatříme u vstupu do zámku v Miletíně, kde vystupují z opěry portika.

Důležitým zdobným prvkem jsou také římsy, ať už mluvíme o těch, která dělí jednotlivá podlaží nebo o korunní římsě, geisonu. Ty už jsou buďto jednoduše členěné lištami, nebo jako u Ratibořic tvořené pouze bílým vyštukovaným pruhem. Korunní římsy jsou také často pouze profilované, ve dvou případech zdobena dentikuly – zubořezy, jejichž pozůstatky vidíme u Stračova a v zachovanější podobě u Ratibořic.

Jako poslední část výzdoby části fasád bych ráda zmínila různé typy reliéfů. U vybraných jedenácti staveb můžeme reliéfy rozdělit na geometrické tvary a florální motivy. Speciální kategorii tvoří erby. Pokud začneme erby, ty uvidíme hned na pěti zámcích a jedná se o erby majitelů zámků, jejichž potomci ve většině drží zámky i v dnešní době. Mezi nimi jsou například Kinští u Kostelce nad Orlicí nebo Schlikové ve Vokšicích. Na reliéfy nejbohatší je zámek v Milíčevsi, který pod každým z oken ve druhém podlaží má jiný florální motiv, jsou to buď různým způsobem poskládané listy, květiny podobné kopretinám nebo celé kytice růží. U Miletína se jedná pouze o motiv vinné révy. Mezi geometrické tvary bych zařadila i reliéfní výzdobu, která je součástí maršovské suprafenestry. Nejjednodušší geometrické tvary ale uvidíme ve Kvasínách, kde zdobí pilastry obdélníkový tvar a dobřenicový zámek, kde v místě nad okny vidíme čtverec a dva obdélníky, připodobnit bychom je mohli ke kazetování, a poté pod okny vidíme čtverec stojící na špičce.

Na vybraných (neo)klasicistních zámcích jsou okna nejčastěji obdélníkového tvaru, neznámá se objevují i další tvary oken. U Miletína a Volanic jsou sice okna obdélníkového tvaru, ale některá jsou sdružená. Nejvíce různých tvarů najdeme na dobřenicovém zámku, kde tvar okna hraje důležitou roli. V půlkruhovém rizalitu se nachází pouze okna s půlkruhovým zakončením, která jinde na stavbě nenajdeme. Dále to jsou malá kruhová okna v trojúhelníkových štítech. Jedinou výjimku tvoří parkové průčelí, kde nad dveřmi na terasu najdeme půlkruhové zakončení. Oblé tvary jsou zde využity velmi promyšleně.

Co se týče oken s půlkruhovým zakončením, uvidíme je na zámku v Milíčevsi, kde však jsou využity půlkruhová okna spíše z funkčního hlediska, vedou do sklepních prostor. Podobně tomu tak bude i u zámku ve Kvasínách, kde jsou půlkruhová v posledním podlaží a jak jsem již uváděla v příslušném textu, vedou pravděpodobně do půdních prostor. Posledním příkladem je Nový zámek v Kostelci nad Orlicí, kde jsou okna zakončena paprskovitým půlkruhem při zahradním průčelí, tak můžeme mluvit o nadsvětlíku nad dveřmi původního hlavního vchodu.

Některé stavby mají zachované i okenice, které jsou obdobně jako jiné dekorativní prvky v kontrastní barvě. V našem případě se jedná o zámek v Ratibořicích, který nám dokládá využití smaragdově zelené barvy u svých okenic, ale i třeba dveří. Jako další příklad je potřeba jmenovat zámek Kvasiny, kde jsou okenice tmavě zelené barvy.

Dekoratívni prvek, který se objevuje na každém zámku je šambrána a ostění. Ostění, které je oproti šambráně vystupující do prostoru, se objevuje pouze na volanickém zámku, kde je navíc ostění kamenné – zde se znovu vracím, že se jedná spíše o pozdně barokní prvek, který dokládá slohový přerod. Dalším případem je Horní Maršov, kdy se u západního průčelí objevuje neprofilované ostění.

Šambrány oken jsou v drtivé většině v kontrastní barvě oproti zbytku stavby. Při okrových tónech fasády to byla nejčastěji bílá barva. Stračovský zámek však ukazuje i možnost cihlové barvy tohoto dekorativního prvku. V případě Černíkovice, Kvasin a Milíčevsi jsou barevné možnosti opačné, kdy hlavní fasáda je v barvách krémových s okrovými detaily. Tvarem jsou nejčastěji šambrány jednoduché, eventuálně s vystouplými okraji v různých šířkách. V některých případech není šambrána okolo celého okna, ale je přerušena podokenní či nadokenní římsou. Jiné příklady, třeba maršovský zámek, ukazují vsunutí do horní části šambrány dalšího dekorativního prvku, a to náznak klenáku.

Podokenní římsa se často nedá definovat jako pouze dekorativní prvek, nýbrž jako prvek funkční, však jeho použití není obligatorní, proto ho u některých staveb nemusíme objevit. Podokenní římsy u vybraných královéhradeckých zámků jsou přímé, mohou být velmi jednoduché jako na zámku ve Vokšicích, podepřené konzolemi jako u zámku ve Kvasinách nebo Kostelci, nebo profilově členité jako v případě Černíkovice a Stračova.

I nadokenní římsy mají funkční význam, kdy bránily oknům poničení dešťovou vodou. Jejich tvar se často mění, a tak na jedné stavbě uvidíme různé typy říms a frontonů. Nejčastěji vidíme nad okny přímou římsu, někdy zvanou návojeová, která je mnohdy profilovaná různými lištami, jako například u zámku v Dobřenicích. Zajímavějšími prvky pro oko i svůj popis jsou jistě různé typy frontonů. V našem případě se nejčastěji objevuje trojúhelníkový fronton, který uvidíme na zámku v Černíkovici nebo Stračově. Na zámku v Horním Maršově ale také uvidíme segmentové frontony, a to hned ve dvou typech – oblém a trojúhelníkovém.

Pokud bychom se chtěli také zaměřit na to, co jednotlivé stavby dělá unikátním v porovnání s ostatními vybranými, musíme zmínit střešní zahrádku u zámku v Dobřenicích, která se u jiného zámku neobjevuje. Zahrádce je nejbližší nástavba ratibořického zámku, jež je ovšem také unikátní a pro ratibořický zámek typická. Zámek v Horním Maršově jako jediný je tvořen čtyřmi křídly tvořící uzavřené atrium. Jako specifické bych ráda zmínila

průjezd u zámku v Kvasinách, který prochází jedním z křídel budovy a přestože se nejedná o jedinou přístupovou cestu do zámku, najdeme ji v tomto případě už jen u Maršova, kde je nutné se dostat do zmiňovaného atria. V neposlední řadě je potřeba uvést zkosené hrany u Vokšic a mírně zaoblené u Volanic. Tento zdánlivě nepatrný detail je v případě těchto dvou staveb velmi signifikantní a určující jedinečnost zmíněných staveb. Jako poslední je třeba zmínit jediné figurální sochy, atlanty, které nesou balkon u volanického zámku. Přestože můžeme diskutovat o jejich sochařské zdařilosti, jsou stále výjimečné z jedenácti vybraných staveb.

Od drobných detailů na jednotlivých stavbách se nyní přesuneme do okolí zámků. Za poměrně běžné pokládáme menší či větší parky v okolí zámku, jak jsem již zmiňovala v kapitole o (neo)klasicistní architektuře a jejímu vývoji. A v tomto duchu v okolí Královéhradeckých (neo)klasicistních zámků vznikají, jako místo pro odpočinek a relaxaci. Veškeré stavby měly v minulosti svůj zámecký park, ale výjimečné místo v tomto případě tvoří zámek ve Stračově, který v současnosti žádný nemá.

Než se vrhneme na zajímavé typy parků, je nutné zmínit i ty, které postupně spíše zanikají, což můžeme říci o Volanicích, kde park v porovnání s ostatními nikdy neměl velkou rozlohu. Dnes se jedná o malou zelenou plochu s pár stromy, která působí neudržovaně. Z menších parků můžeme vybrat ještě park v Horním Maršově, který však přiléhá k soukromě drženému zámku. Není přístupný, ani udržovaný. Za menší park můžeme pokládat i park ve Vokšicích, který sice není oplocen, i v tomto případě se jedná o soukromý pozemek, ale oproti maršovskému zámku působí více udržovaně.

Komplikovaně hodnocené jsou nepřístupné v Černíkovcích a Miletíně. Z literatury i pramenů se u obou zámků dozvídáme o drobných stavbách, které se v parku nachází. Významné v tomto případě jsou pískovcové sochy miletínského parku, jež jsou také památkově chráněny.

Zbylé parky v Dobřenicích, Kostelci, Kvasinách, Milíčevsi a Ratibořicích jsou veřejnosti přístupné. Všechny spojuje nejen větší rozloha, ale také různá podoba vodních prvků, od protékající řeky přes umělá jezírka a kašny, které v parku tvoří příjemná odpočinková místa. Parky jsou dobře udržované a protínají je různé prašné cesty. I jejich dendrologická skladba je velmi zajímavá, jak uvádím u jednotlivých zámků. Za nejunikátnější pokládám park v Ratibořicích, který je také zapsán jako přírodní památka. Najdeme v něm velké množství

nejen drobných památek, ale také lovecký zámeček nebo původní hospodářské budovy. Ty sice najdeme i v okolí dalších zámků, avšak žádné z nich nejsou součástí zámeckého parku, o jiných máme sice zmínky v dokumentech, ale nezachovaly se jako například u Černíkovíc.

Z pozorování jednotlivých staveb vyplývá, že často se dekorativnější prvky nachází v prvním podlaží a se zvyšujícím se podlažím dekorativnost ustupuje. Avšak zámek ve Volanicích postupuje opačně a nejdekorativnější je jeho poslední podlaží. Pokud víme, že zámek ve Volanicích můžeme považovat za pozdně-(neo)klasicistní, může se opačné využití dekorativnosti využívat v (neo)klasicistním slohu? Součástí výstavby (neo)klasicistního zámku bývalo založení krajinářského parku, který mnohdy zahrnoval i další drobné památky v uvedeném stavebním slohu. Do dnešního dne je několik z nich stále přístupných a mohou tak sloužit svému původnímu významu.

10. 2. Historická komparace a analýza

Přesuňme se nyní k historické analýze staveb. V první řadě se nabízí srovnání stavebníků, kteří se zasloužili o přestavbu či stavbu zámku. V drtivé většině si zámky nechává (pře)stavět vyšší šlechta z řad knížat, mezi stavebníky ale také najdeme nižší šlechtu, jako byl rytíř Antonín Slivka ze Slivic. Výjimečný se může jevit majitel zámku v Dobřenicích, který se jako průmyslník angažoval v tehdejší politice. U třech osobností, které se pravděpodobně o přestavby zasloužily, nemáme velké množství informací, jak jsem již u jednotlivých staveb uvedla. Můžeme se však domnívat, že se taktéž jednalo o zástupce spíše z řad nižší šlechty.

Ze získaných informací můžeme odvodit nějaké společné znaky, které stavebníci měli. Asi polovina stavebníků se vyznačovala alespoň zájmem o politiku, pokud se v ní již nějak aktivně neangažovala. Mezi ně smíme zařadit Karla Daniela Weinricha či Michaela Karla Althanna. Dalším a velmi důležitým spojníkem mezi (neo)klasicistními stavebníky v Královéhradeckém kraji bylo vzdělání a zájem o vzdělávání. Většina z nich se podílela svým dílem na rozvoji svého panství v této oblasti. Jmenovat můžeme Františka Antonína Libštejnského, který byl velkým mecenášem umění a předsedou Českého královského spolku vědců a zřetelně podporoval českou vědu. Předpokládat také můžeme, že ho v českých zemích ovlivňoval blízký vztah s Janem Rudolfem Chotkem, asi nejznámějším stavebníkem slohu u nás. Zmínit musíme i Antonína Slivku ze Slivic, který byl v kraji právě pro zájem o vzdělávání významný. I když si Karla Daniela Weinricha primárně se vzděláním nespojíme, jeho zájem o jakémsi kulturním povědomí byl také důležitý díky práci pro památník bitvy u Chlumu. Kateřina Vilemína Zaháňská je zde jedinou ženskou zástupkyní. I ona byla považována za velmi vzdělanou ženu, která se zajímala o politické dění za hranicemi českých zemí.

Stavebníci si zámky zvolili většinou jako hlavní sídlo panství, respektive byl postaven za účelem stát se jeho sídlem. I když se Ratibořice a Milíčeves vyznačovala spíše jako letní sídla, v určitou chvíli se jako hlavní jevila, protože jejich majitel na nich trávil čas po většinu roku. Již z architektonické komparace tušíme, že se jednalo o menší zámky, což bylo ovlivněno velkým množstvím panství a „rozdrobenou“ držbou majetku, což dokládá i vysoký počet zámků na území dnešního kraje, i když se může stát, že na prostoru jednoho panství nestál pouze jeden zámek, jako dokládá například zámek Jičíněves a Vokšice, které patřily pod panství rodu Schliků. Důležitým aspektem spojujícím stavebníky zkoumaných zámků bylo vzdělání

v různých podobách. Pro některé hrál důležitou roli jejich kladný vztah ke vzdělávání a styk s podobně laděnou společností, jako byl například František Antonín Libštejnský. Pro jiné pak chuť vylepšovat své okolí, jako v případě rytíře ze Slivic.

Jistě by se hodilo zkoumat i ekonomické hledisko stavby. Již jsem naznačila, že se v našem případě mohlo jednat o vyšší, ale i nižší šlechtu nebo „prostého“ průmyslníka. Toto hledisko není snadné společně porovnat, protože ne u všech staveb mám doloženou finanční zátěž přestaveb a staveb. Mohu tedy jmenovat příklad alespoň v případě Milíčevsi, jehož majitel Karel Althann se přestavbou zadlužil. V případě Karla Weinricha se můžeme pokusit vyslovit hypotézu, že právě díky svému otci, který se zasloužil o rozvoj cukrovarnictví v českých zemích, měl dostatečné zdroje na přestavbu a pravděpodobně k zadlužení nemuselo dojít.

Všech jedenáct staveb rozdělme do dvou kategorií – přestavby a novostavby v (neo)klasicistním slohu. Do novostaveb bychom ale měli zařadit i stavby, u kterých díky výzkumu zjišťujeme, že byly postaveny v období pozdního baroka až (neo)klasicistního slohu, a výsledek se na stavbě velmi prolíná. K těmto stavbám patří Volanice a zámek v Horním Maršově, který však byl v průběhu dalších let opět (neo)klasicistně upravován. Jediná původní (neo)klasicistní stavba, jak jsem již zmínila v příslušné kapitole, je Nový zámek v Kostelci nad Orlicí. Zbylých osm zámků je přestavěno ve většině z barokního slohu, pouze Černíkovice jsou přestavěny ze slohu renesančního. Průzkum a následná architektonická analýza potvrdily, že přestavby mohou dosahovat tytéž architektonické kvality jako nově postavená díla. Jistě velkou měrou ke kvalitě stavby přispívala osoba stavebníka. Jeho finanční možnosti mohou rozhodovat o kvalitě stavby, však tuto úvahu o finančních možnostech stavby jsem již zmiňovala.

Bohužel se výzkumem nepodařilo zjistit jména jednotlivých architektů, kteří se o přestavby zasloužili. Jediným známým jménem je Heinrich Koch, na jehož kontě leží Černíkovice a Kostelec nad Orlicí a snad i zámek v Milíčevsi. Jméno Heinricha Kocha můžeme tedy pokládat za vysoce důležité v architektonickém rozvoji oblasti dnešního Královéhradeckého kraje, jehož práce by si zasloužila další zkoumání nejen na území kraje. Jak vyplývá z teoretické části, konec 18. a počátek 19. století se nesl v duchu tzv. úřednické architektury, ve které můžeme spatřovat možné odosobnění od osoby architekta. Význam jeho role bychom však neměli zmenšovat, protože i když se zatím nepodařilo neznámá jména spojit s jednotlivými pracemi, neznamená to, že neexistovali, a že se je v budoucnu nepodaří objevit.

Zde předložený rozbor mimo jiné ukazuje, jak málo známí byli jednotliví architekti zkoumaného slohu. Naznačuje se zde určitá sériovost staveb, kterou bychom mohli odvodit rozvojem stavebních kanceláří, ale také menšímu prozkoumanému prostoru například v porovnání s barokem.

I když po vzniku Československé republiky byly zrušeny šlechtické tituly a pozemková reforma zapříčinila vyvlastnění velké části půdy i těm rodům, jejichž sídla se nacházela na území dnešního zkoumaného kraje, nic architektonicky neublížilo tolik, jako znárodňování v roce 1948.³¹⁸ Všechny jedenáct zámků tehdy přešlo z rukou svých majitelů do rukou státu, který na místech provozuje nejrůznější podniky. Asi nejlepším možným způsobem dopadl zámek v Ratibořicích, který už ve své době měl to „štěstí“, že v něm začalo vznikat muzeum Boženy Němcové a později muzeum bytové kultury, což nezapříčinilo jeho architektonickou degradaci. Další už takové štěstí neměli. V Novém zámku v Kostelci nad Orlicí vznikl Výzkumný ústav pro chov prasat, který, jak jsem už uvedla v příslušné kapitole, zde sídlil i se svými výzkumnými vzorky, než se přesunul do nové budovy v blízkosti zámeckého parku. Další budovy se staly správní budovou místních JZD nebo ubytovnou pro zaměstnance okolních firem či mládeže. Tyto radikální změny ve fungování zámků často vedly k velkému poničení původního vybavení nábytkem, pokud se tedy úplně „neztratil“. U Kostelce nad Orlicí bylo zmíněno, že byl odvezen svozy na jiná místa. Bohužel také docházelo k necitlivým úpravám a to nejen interiérů.

Deset zámků z jedenácti bylo už v minulosti památkově chráněno, a to od 3. května 1958, kdy vešel v platnost zákon o kulturních památkách č. 22/1958 Sb.³¹⁹ Tento zákon shrnoval vše, co za zkušenosti památková péče získala a vymezil také povinnosti jak s památkou nakládat a jak se o ni starat. Co však už neukládala je žádný typ pokut nebo jiných sankcí při jejich nedodržování.³²⁰

O památkové péči můžeme říct, že se vyvíjela právě od 19. století, kdy postupně vznikají úřady, které se snaží o výzkum a zachování památek. Po dlouhou dobu nevznikl, hlavně z politických důvodů, zákon, který by památky jakýmkoli způsobem chránil. To se povedlo zlomit až v roce

---

³¹⁸ *Šlechta a její majetkové nároky na území České republiky*, ČTK, 21. 1. 2004 [online], dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/46384>, (cit. 20. 3. 2024).

³¹⁹ Zákon č. 22/1958 Sb., *Zákon o kulturních památkách*, in: *Zákony pro lidi* [online], dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1958-22/zneni-0>, (cit. 2. 4. 2024).

³²⁰ Tamtéž.

1941, kdy se zákonně upravila ochrana archeologických oblastí. O deset let později je památková péče reorganizována a spravována jednotným Státním památkovým úřadem, ze kterého v roce 1953 vznikne Státní památková správa.³²¹ Z právního hlediska je důležitý ještě už zmíněný květen roku 1958, kdy se ozřejmí práce pracovišť, jež fungují bez výrazných změn do roku 1987, které jsou platné i přes mnohé úpravy dodnes.³²²

Když v 90. letech jsou stavby navraceny v restitucích, dostává se majitelům zpátky majetek, který je zanedbaný, i přesto, že se v průběhu minulých dekad dostal do seznamu památkově chráněných staveb. Co se týče současných majitelů, v třetině případů jsou zámky v rukou bývalých šlechtických rodů. Mezi nimi jsou Kolowrat Krakovští-Libštejnští, Kinští nebo Schlikové. I v dalších případech narazíme na majitele, kteří jsou potomky těch původních, ze kterých můžeme zmínit například Rodriga Katschnera a Soňu Klímovou-Janečkovou. Výjimkou se stává zámek v Milíčevsi, který je stále využíván jako Domov důchodců. Pouze zámek v Ratibořicích je dnes státním majetkem jako národní kulturní památka, kterou je stavba již od roku 1978.³²³ Posledními čtyřmi vlastníky jsou více či méně známé soukromé osoby. V rukách soukromé firmy Zámek Horní Maršov s. r. o. se nadále nachází stejnojmenný zámek s nejasnou budoucností. V rukách společnosti s ručením omezeným je i stračovský zámek, a to konkrétně Castle Stračov s. r. o. Miletínský zámek je v rukou herce Ondřeje Stýbla a poslední volanický zámek v rukou manželů Vitvarových.

---

³²¹ Kolektiv autorů, *Dlouhodobá koncepce rozvoje VO NPÚ v letech 2019-2023*. Praha 2018, s. 14-15.

³²² *Cesta k NPÚ*, NPÚ [online], 1. 1. 2023, dostupné z: <https://www.npu.cz/cs/novinky/96993-cesta-k-npu>, (cit. 9. 4. 2024).

³²³ *Zámek Ratibořice a Babiččino údolí*, Památkový katalog NPÚ [online], dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/zamek-ratiborice-a-babiccino-udoli-12850868>, (cit. 20. 3. 2024).

10. 3. Současný stav

Od tohoto bodu se dostáváme k současnému stavu památek a jejich využívání. Jejich dnešní stav a využití jsem už naznačila v částech o jednotlivých stavbách, kterým se budu věnovat abecedně, stejně jako jsou postupně sepsané.

Černíkovický zámek je v současné době nepřístupný včetně jeho zámeckého parku. Z terénního pozorování působí jako ve velmi dobrém stavu, kde se majitel pravděpodobně o nejnnutnější opravy zámku stará. Jan Egon Kolowrat Krakowský-Libštejnský věnoval pozornost hlavnímu sídlu v Rychnově nad Kněžnou, jež nechal za desítky milionů zrekonstruovat a v nedávné době byl zámek znovu otevřen.³²⁴ V nevelké obci Černíkovice je zámek jednou z dominant, v jehož blízkosti se také nachází mateřská a základní škola, která využívá budovu z roku 1848 a je z ní i dnes patrné, že má (neo)klasicistní rysy. Můžeme doufat, že se v brzké době pozornost zaměří také na zámek v Černíkovících, a že se například alespoň v omezeném režimu obnoví zámecký park, který by mohl být relaxačním místem pro potřeby obyvatel i návštěvníků obce, ale také třeba jako odpočinkové místo pro nedalekou základní školu.

Zámek v Dobřenicích podle posledních dat fungoval jako luxusní hotel, ale pořádal velké množství soukromých akcí. Jako jediný má v současnosti bezbariérový přístup, který je velmi vkusně zařízený mechanickou plošinou u hlavního vchodu. V zimních měsících na přelomu roku 2023 a 2024 byl provoz zámku z provozních důvodů přerušen, jak jsem uvedla již dříve. V jeho okolí se nachází rozsáhlé prostory stájí s jezdeckou školou, barokní kostel sv. Klimenta, ale i rozsáhlý přístupný park. Objekt je po rozsáhlé rekonstrukci, ale zachoval si svůj původní, však modernizovaný ráz.

Zámek v Horním Maršově má, bohužel, ze všech jedenácti zámků zatím nejsmutnější konec. Po požáru v roce 2018 do dnešních dní nadále chátrá. Původně chtěl majitel přebudovat zámek podobně jako zámek v Dobřenicích. Z dnešního pohledu se zámek nachází na velmi lukrativním místě v blízkosti Krkonošského Národního parku a tedy i kousek od lyžařských center. Je velkou neznámou, jakou budoucnost maršovský zámek čeká.

---

³²⁴ Václav PLECHÁČEK, *V Rychnově nad Kněžnou se otevře opravený zámecký areál, včetně kostela od slavného Santiniho*, in: Rozhlas Hradec [online], 11. 5. 2023, dostupné z: <https://hradec.rozhlas.cz/v-rychnove-nad-kneznou-se-otevre-opraveny-zamecky-areal-vcetne-kostela-od-8990004>, (cit. 20. 3. 2024).

Nový zámek v Kostelci nad Orlicí leží v největším ze zkoumaných měst, takže jeho vybavenost je oproti menším obcím odlišná. Zámek využívá svůj potenciál, jak nejlépe dokáže. V budově se nachází stálá expozice zámku, ale i galerie, která své výstavy pravidelně obměňuje. Podobně jako velké množství zámků v Česku zde můžete uspořádat svatbu či jinou akci. Mezi ty je zahrnut program bohatý na kulturní akce různého druhu a stal se tak kulturním středobodem města.

Zámek ve Kvasinách je ze všech staveb nejrozsáhlejší a nachází se v druhém největším městě ze zkoumaných. Jeho součástí je rozsáhlý park s několika vodními díly a je využíván jako místo vhodné pro procházky a odpočinek. Jeho využití je dost podobné jako v případě Kostelce nad Orlicí – pořádá různorodé akce, ale je tu možné navštívit stálou expozici, která se věnuje motorismu. Na zámku funguje rozsáhlá galerie, která vystavuje především regionální umělce.³²⁵ Jako jediný zámek má povolen vstup se psy. Vzhledem ke spojení Kvasin a Solnice, nemůžeme s určitostí tvrdit, že se jedná o kulturní centrum obcí, protože zde existují i další objekty, které se kulturnímu vyžití v regionu věnují, jako například Společenský dům Solnice nebo Knihovna Kvasiny.

Miletínský zámek leží ve třetím největším zkoumaném městě s necelou tisícovkou obyvatel. Leží na hlavní trase ze Dvora Králové nad Labem do Jičína, tedy jeho poloha má veliký potenciál. I když je využíván jako Muzeum amatérského divadla, prohlídku je nutné dopředu objednat. V tom spatřuji velký problém pro návštěvníky, kteří by prohlídku zámku a muzea využili, pokud projíždějí. Pokud bychom si prohlédli recenze na mapových portálech Mapy.cz a Google Maps, návštěvníci, kteří měli možnost místo navštívit při různých příležitostech, hodnotí zážitek velmi kladně. Oproti tomu další zpětné vazby mluví o nepřístupném areálu s lítostí.³²⁶ Je velkou smůlou, že zámek neotevírá v předem určené data nebo například ve víkendech nezpřístupní svůj park a nechává tak svůj potenciál skryt před veřejností.

Zámek v Milíčevsi již desítky let funguje jako domov duchodců. Obec asi s dvěma sty obyvateli je v porovnání s předchozími velmi malou. Na oficiálních stránkách webu se dočteme

---

³²⁵ Zámek Kvasiny [online], (cit. 20. 3. 2024).

³²⁶ Jaroslav Šebesta ve zpětné vazbě z 3. června 2023 píše následující: „*Neochotný majitel objektu ukryvá místo před zraky okolí tak, aby nebyl rušen pokud možno nikým ze současného světa.*“ [mapy.cz]. Šimon Hak před čtyřmi lety napsal: „*Bezva místo na odpočinek škoda že jen na domluvu*“ a Michal Rubeš před pěti lety napsal: „*Krásný, rozlehlý park. Opravený zámeček. Muzeum českého divadla. Vše přístupné při zvláštních příležitostech, případně na objednání.*“ [Google.com/maps].

následujícího: „*Snad byl dán zámek těmto lidem proto, aby po celoživotní dřině konečně ochutnali, jak se žije na zámku.*“³²⁷ Instituce je pyšná na fakt, že sídlí v zámku a snaží se jeho historii alespoň nějakými způsoby zachovat. Své programy nabízí nejen klientům, ale účastnit se jich může i veřejnost. Veřejnosti je také přístupný rozsáhlý park, který se nachází v okolí zámku.

Státní zámek Ratibořice spadá pod blízké město Česká Skalice. Zámek nabízí velké množství dalších památek ve svém okolí, čímž se odlišuje od ostatních zkoumaných. Vstup na zámek je zpoplatněn, stejně jako jeho další památky. V případě školních skupin je třeba předchozí rezervace, avšak jedná se pouze o komentovanou prohlídku areálu, neobsahuje jiné edukační materiály nebo pomůcky pro učitele. Školní program v tomto případě spočívá především ve snížení ceny vstupného. Park je přístupný zdarma a je omezen jen při konání akcí jako svatby. Zámek nepořádá takové množství akcí v porovnání s Kostelcem nebo Kvasinami, staví svůj zájem především na prohlídky zámku jako takové.

Zámek ve Stračově leží taktéž mimo hlavní trasy. Jako jediný ze zámků nemá žádný zámecký park. Díky císařským otiskům se podařilo doložit, zelená plocha při vstupním průčelí býval jistý park, kudy dnes vede naučná zemědělská stezka, však o parku jako takovém se jiné materiály nezmiňují. Nachází se v centru nevelké obce a má oproti předchozím odlišné využití. Slouží jako prodejní galerie starožitností, do které se dostanete pouze v případě telefonické dohody. Využitím ho sice nemůžeme srovnat s jinými ze zkoumaných, však s možností návštěvy je srovnatelný s Miletínem. Zároveň je nutné dodat, že jeho památková ochrana začala až v roce 2004 po zdoluhavém procesu, který jsem uváděla v příslušné kapitole. Jeho ochrana trvá v porovnání s ostatními nejkratší dobu.

Zámek Vokšice se sice nachází pod správní jednotkou Podhradí, samotné Vokšice ale mají pouze 42 obyvatel, což z nich činí nejmenší jednotku ze zkoumaných. Dnes slouží jako sídlo firmy J. M. Schlik s.r.o., dřevařská firma, což je vidět i v místě zámku. Přes silnici, která vede kolem zámku, najdete sklad dřeva. Budova slouží snad k obytným účelům a není možné jej navštívit a přilehlý park je taktéž soukromým pozemkem. Nástěnka, která je u vstupních dveří pravého křídla však dokládá, že se stále jedná o centrum dění v obci, kde se obyvatelé mohou informovat.

---

³²⁷ *Historie*. Domov důchodců Milíčeves [online], dostupné z: <https://www.dd-miliceves.cz/o-nas/historie/>, (cit. 23. 3. 2024).

Zámek ve Volanicích leží v obci, která by se velikostí dala přirovnat k Milíčovu. Jeho součástí je park, zelená plocha za budovou zámku, která působí neudržovaně, působí spíše jako louka s pár jehličnatými stromy. Budova vypadá rovněž neudržovaně, místy opadává omítka, okna jsou poničená. Zámek je v současnosti nepřístupný, i když některé ze zdrojů uvádějí, že je možné jej navštívit po předchozí dohodě. Přes okna vidíme zabalená nábytek a prach, který v nás určitě nevzbuzuje pocit, že jej někdo obývá. Zámek je tedy nevyužívanou dominantou obce.

Jakou roli hraje kraj v případě (neo)klasicistních zámků a kam směřuje svou pozornost? Pro tyto účely nahlédnu do turistického portálu kraje, který vyhledávání usnadňuje. Můžeme využít interaktivní mapy nebo jednotlivých záložek, které obsahují stejné informace. Pokud nahlédneme přímo do kategorie zámků, jediný, který se objeví ze zkoumaných staveb je Nový zámek v Kostelci nad Orlicí, Ratibořice a Kvasiny, tedy stavby, které využívají zámek ke konání různých kulturních akcí, které jsem již uvedla výše. V případě Miletína se dozvídáme o festivalu ochotnických divadel, zmínka o zámku však chybí. Krátké zmínky o zámcích najdeme ještě u Černíkovíc a Dobřenic při zadání jména obce do vyhledávání v záložce města a obce.³²⁸ Volanice jsou zvoleny jako zastávka cyklotrasy nazvané „*Jičínsko: Za zapomenutými zámečky a sídly*“, který svým názvem příznačně podtrhává tematiku, které se v diplomové práci věnuji.³²⁹ Bohužel víc informací k místům na portále nenajdeme.

Dalším prostorem, který nám může pomoci s „objevováním“ (neo)klasicistních památek v kraji je webová stránka Národního památkového ústavu v Josefově, který má pro tento účel záložku „Památky v našem kraji“. Z úvodního textu stránky se objevuje tato zmínka: „*Broumovsko vyniká souborem barokních kostelů stavěných podle návrhů architektů Dientzenhoferů i klasicistními venkovskými usedlostmi.*“³³⁰ Na Broumovsku by se opravdu měly vyskytovat lidové stavby (neo)klasicistního rázu, které jsou ve své podobě výjimečné. Na stránce vybírá dvacet památek, mezi kterými se však ty zmíněné broumovské nenacházejí. Mezi vybranými jsou památky barokního slohu, je však zmíněn Horní Maršov, nicméně ne ve spojitosti

---

³²⁸ *Interaktivní mapa*, Turistický portál KH kraje [online], dostupné z: <https://www.hkregion.cz/>, (cit. 24. 3. 2024).

³²⁹ *Jičínsko: Za zapomenutými zámečky a sídly*, Turistický portál KH kraje [online], dostupné z: <https://www.hkregion.cz/dr-cs/10978-jicinsko-za-zapomenutymi-zamecky-a-sidly.html>, (cit. 24. 3. 2024).

³³⁰ *Památky v našem kraji*, ÚOP NPÚ v Josefově [online], dostupné z: <https://www.npu.cz/cs/uop-josefov/pamatky-v-nasem-kraji>, (cit. 24. 3. 2024).

se zámek, ale se hřbitovním kostelem Nanebevzetí Panny Marie, který se podařilo před několika lety zrekonstruovat.

Z dalších portálů, které se věnují i nestátním památkám musím zmínit portál *Objevujpamatky.cz*, který svou funkci zahájil v roce 2018, který si klade za cíl shromážďovat veškeré přístupné památky v Česku a inspirovat širokou veřejnost poznáváním dalších významných míst, ať už z pohledu architektury nebo pořádání akcí. Informace se shromažďují o památkách postupně a zapojit se mohou nejen uživatelé ale i samotní majitelé památek. Za území Královéhradeckého kraje je součástí projektu devět objektů, mezi které patří ze zkoumaných pouze Kostelec nad Orlicí. Portál přináší různé informace nejen o památkách, ale i o akcích, které se v místech památek konají.³³¹

Jako poslední portál, který musím zmínit, je portál *Kudy z nudy* organizace *CzechTourism*, který ve své poslední strategii v letech 2021-2025 si mimo jiné klade za cíl podporu venkovské turistiky a zmapování turistického potenciálu v Česku.³³² Sice ve většině případů nalezneme stránku, která dokládá jiné památky v okolí, ale v případě Milíčovsi, Stračova a Vokšic zmínku o zámcích nenajdeme.

Kraj obecně věnuje větší pozornost barokním památkám v čele s Hospitalem Kuks nebo klášterem v Broumově, vídáme je i na reklamních plochách. Z našich památek se dostává nejvíce pozornosti Kostelci nad Orlicí a to i díky oblasti, ve které se nachází, protože v jeho blízkosti můžeme navštívit další zámky. (Neo)klasicistní památky v proudu těch ostatních spíše zanikají, přičemž i ony mají obrovský potenciál nejen pro rozvoje turismu, ale i svým vzdělávacím potenciálem. Toho plně nevyužívá žádná ze staveb.

Stavby jako takové mohou pro samotné obce sloužit jako pomyslná centra, která budou rozvíjet kulturní obohacení obyvatel obcí, které by je zatraktivnilo a neodvádělo obyvatele do měst. Mohou hrát důležitou roli v podpoře *well-beingu*, neboť velké množství objektů zpřístupňuje své parky, které slouží právě jako místo pro odpočinek a klid.

---

³³¹ *Objevuj památky* [online], dostupné z: <https://www.objevujpamatky.cz/>, (cit. 24. 3. 2024).

³³² *Strategie a koncepce*, CzechTourism [online], dostupné z: <https://www.czechtourism.cz/cs-CZ/O-nas/Zakladni-informace/Strategie-a-koncepce>, (cit. 24. 3. 2024).

11. Vzdělávací potenciál (neo)klasicistního slohu (zámků)

Pokud se podíváme do kapitoly „Zámky v Královéhradeckém kraji“, definovala jsem funkci zámku jako obytnou a reprezentativní. Od tohoto původního významu se funkce zámku v dnešních dnech velmi posunula. Obytná funkce spíše zaniká, reprezentativní se mění. Dnes jej můžeme vnímat spíše jako zástupce, svědka množství dějinných událostí. I královéhradecké (neo)klasicistní zámky mají bohatou historii nejen na úrovni kraje. V jednotlivých historických syntézách bylo uvedeno velké množství událostí, které mnohdy samotnou stavbu poznamenaly.

Navštěvování zámků a vývoj tohoto fenoménu lze vystopovat už v 19. století, kdy narůstají možnosti trávení volného času a díky soustředění se na romantickou představu o minulosti, se posouvá pozornost veřejnosti právě k zámkům. Prohlídky ve stylu „co vidíme“, které se zaměřují na jednotlivé předměty, byly uspořádány tak, aby vyhovovaly žádanému záměru. V období minulého režimu navíc bylo podstatou zámků také prezentace šlechty jako „vykořisťovatelů“ a úkolem se tak stává vyzdvížení aktivit hodících se pro „socialistickou společnost“. ³³³ Památky se v oblasti své prezentace po roce 1989 musely vypořádat s opuštěním od ideologicky zabarveného výkladu, avšak frontální výklad hraje důležitou roli dodnes. Přestože dnešním cílem památek je ukázat se v novém světle a rozšiřovat svou nabídku, je zachování standardních prohlídek důležitou součástí jejich prezentace. ³³⁴

Památky, respektive jejich kulturní dědictví, jsou totiž prostorem pro vzdělávání nejen žáků škol ale i široké veřejnosti. Jsou pro majitele památek i pedagogy příležitostí, jak budovat úctu ke kulturnímu dědictví. Co je k tomu potřeba trefně shrnul Petr Charvát „*je potřeba poučené, pozorné a zvědavé publikum; právě jemu jsme zavázáni poskytovat ty nejkvalitnější služby a nasadit všechny síly pro to, aby se takovým stalo*“. ³³⁵ Kulturní památky, ať už v rukou státu nebo soukromníků, mají společný cíl v podobě spokojeného návštěvníka, který je chce navštěvovat dál. Vzbudit v mladé generaci zájem je i cílem pedagogů. ³³⁶

Kulturní dědictví bychom mohli stručně definovat jako kulturní díla a hodnoty, do kterých spadají například architektonické, umělecké a jiné památky, ale také celé oblasti

³³³ Martin KURZ – Čeněk PÝCHA, *České hrady a zámky, možnosti interpretace fenoménu*, in: Dějiny – teorie – kritika. 1. 12. 2022, s. 232–244.

³³⁴ *Vítejte na našich hradech a zámcích*, Historie.cs, Pořad ČT [3. 2. 2024], dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10150778447-historie-cs/224411058220002/>, (cit. 29. 3. 2024).

³³⁵ Petr CHARVÁT, *Edukace jako cesta ke zkvalitňování péče o kulturní dědictví*. Závěry konference, Telč, 2015.

³³⁶ *Vítejte na našich hradech a zámcích*, Historie.cs, Pořad ČT [3. 2. 2024], (cit. 29. 3. 2024).

a lokality, jež jsou svou hodnotou výjimečné, ať už z pohledu historie, estetiky nebo vědy.³³⁷ Tyto díla je důležitá chránit jako součást naší identity.³³⁸

Již v první kapitole jsem uvedla, že projekt Památky nás baví se žádným (neo)klasicistním památkám nevěnoval a žádné z edukačních center se na území kraje nenachází.³³⁹ Neznamená to však, že by se ÚOP Josefov žádným způsobem v oblasti edukace neangažoval. V poslední době organizoval několik školních soutěží (Čtyři živly v architektuře a umění) a sérií workshopů v Šárovcově Lhotě a Josefově zaměřené na řemeslné práce v souvislosti s památkovou péčí.³⁴⁰ V roce 2023 také vznikl pracovní materiál „*Honzíkův průvodce po východních Čechách*“, který na jednotlivých památkách ukazuje rozdílnost stavebních slohů. Dává uživatelům krátké informace k jednotlivým obdobím a jako příklady dává stavby z Královéhradeckého a Pardubického kraje.³⁴¹ Ze zkoumaných zámků však v materiálu není uveden žádný.

Jakýmsi pokračovatelem projektu Památky nás baví, jsou metodiky „Postupme si dále“, které vyšly v roce 2022 a zaměřují se nejen na průvodcovskou stránku památek, ale také její prezentaci a budoucnost péče o kulturní dědictví.³⁴² Zmíněné dílo cílí především na pracovníky NPÚ, tedy kastelány nebo průvodce. Za úkol si dává „*poskytnout nápady, inspirace a metodické postupy, jak doplňovat a proměňovat zaběhnuté způsoby prezentace a interpretace památek*“.³⁴³ V této práci již najdeme jako příklad dobré praxe jednu ze zkoumaných památek, a to Nový zámek v Kostelci nad Orlicí. Prohlídku s odborníkem, v tomto případě majitelem hrabětem Kinským, sledují v roce 2021. Oceňováno bylo úvodní představení historie zámku, ale i komentovaná prohlídka expozice Život v biedermeieru, jež byla obohacena o konkrétní zážitky ať už s předměty nebo osobnostmi vlastní rodiny.³⁴⁴

---

³³⁷ Hana HAVLŮJOVÁ – Petr HUDEC – Martina INDROVÁ a kol., *Památky nás baví 1*, Praha 2015, s. 15.

³³⁸ *Vítejte na našich hradech a zámcích*, Historie.cs, Pořad ČT [3. 2. 2024], dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10150778447-historie-cs/224411058220002/>, (cit. 29. 3. 2024).

³³⁹ *Edukační centra*, NPÚ [online], dostupné z: <https://www.npu.cz/cs/pamatkova-pece/o-pamatkove-peci/metodicka-pracoviste-npu/edukacni-centra>, (cit. 24. 3. 2024).

³⁴⁰ *Vzdělávání*, ÚOP Josefov, NPÚ [online], dostupné z: <https://www.npu.cz/cs/uop-josefov/sluzby/vzdelavani>, (cit. 31. 3. 2024).

³⁴¹ *Pracovní listy a edukační publikace*, Publikace, ÚOP Josefov, NPÚ [online], dostupné z: <https://www.npu.cz/cs/uop-josefov/sluzby/publikace>, (cit. 31. 3. 2024).

³⁴² *Postupme si dále*, NPÚ [online], dostupné z: <https://www.npu.cz/cs/novinky/90084-nova-trilogie-metodik-postupme-si-dale>, (cit. 30. 3. 2024).

³⁴³ *Postupme si dále*, NPÚ [online], s. 14.

³⁴⁴ *Postupme si dále*, NPÚ [online], s. 48–50.

Vzhledem k tomu, že se ve zkoumaném území nachází památky v rukou NPÚ, ale také soukromníků, je nutné se krátce zaměřit na to, jak rozdílně mohou pracovat se svou prezentací. Podle Martiny Indrové se prezentace liší následovně. Klíčovým faktorem se stává „domov“, kdy v soukromých objektech se často stává, že majitelé v něm nadále žijí, což je odlišné od památek pod správou NPÚ.³⁴⁵ Tento faktor se projevuje například i při standardních prohlídkách v Kostelci nad Orlicí, což jsem zmiňovala již ve své bakalářské práci.³⁴⁶

(Neo)klasicistní sloh v učebnicích dějepisu

Učebnice jsou stále využívanou pomůckou při výuce, která však často může zahlcovat žáky, protože mnohdy neodpovídají výstupům z RVP.³⁴⁷ Jen velmi krátce zmíním několik příkladů učebnic a popíšu, jakým způsobem se problematice (neo)klasicismu věnují. Z učebnic pro základní školu vybírám řadu Dějepis od nakladatelství Nová škola, Hravý dějepis od nakladatelství Taktik, pro střední školu Dějepis od SPN, Dějepis v kostce od nakladatelství Fragment a Dějiny výtvarné kultury od nakladatelství Idea Servis. Souhrnně můžeme říct, že v žádné z učebnic se neobjevuje pojem neoklasicismus.

Nejmenšímu prostoru se (neo)klasicismu dostává v učebnici Dějepis v kostce, který o (neo)klasicismu uvádí následující „*přechod klasicismu do empíru (císařský sloh) = nápodoba antických staveb (například zámek Kačina)*“.³⁴⁸ Jiné informace učebnice o slohu neuvádí. Podobnému prostoru se dostává (neo)klasicismu v učebnici od SPN, kdy se architektuře věnuje pouze krátkým odstavcem, který vysvětluje pojem klasický a vyjmenovává příklady staveb.³⁴⁹ O trochu lepší pozici zastává sloh v učebnici od nakladatelství Nová škola, která se zmiňuje nejen o klasicismu, ale také empíru a zmiňuje jeho uplatnění v architektuře, ale i hudbě. Znovu se zde objevuje pouze návrat k antice, u empíru uvádí pouze, že se jedná o „*tzv. císařský sloh, který se rozšířil hlavně v době, kdy byl Napoleon císařem*“.³⁵⁰

³⁴⁵ *Vítejte na našich hradech a zámcích*, Historie.cs, (cit. 30. 3. 2024).

³⁴⁶ P. MICHÁLKOVÁ, *Klasicistní architektura v Čechách na příkladu Kačiny u Kutné Hory a Nového zámku v Kostelci nad Orlicí*, s. 42.

³⁴⁷ Podle tematické zprávy České školní inspekce je učebnice třetí nejpoužívanější pomůckou. Viz ČSI [online], *Výuka moderních dějin České republiky v základních a středních školách*, dostupné z: https://www.csicr.cz/CSICR/media/Elektronicke-publikace/2023/TZ_Vyuka_modernich_dejin/resources/_pdfs/_TZ_dejiny_.pdf, (cit. 8. 4. 2024).

³⁴⁸ Milan HES, *Dějepis v kostce II.*, Praha 2020, s. 19.

³⁴⁹ Milan HLAVAČKA, *Dějepis pro gymnázia a střední školy*, Praha 2007, s. 15–16.

³⁵⁰ Nakladatelství Nová škola s. r. o., *Dějepis 8 – Novověk*, Praha 2020, s. 49.

Většimu prostoru se dostává (neo)klasicismu v učebnici Hravý dějepis, kde zabírá dva odstavce. Je zde patrný vliv odborné literatury, protože v textu narážíme na zmínku o činžovních domech nebo pevnostních městech. Ve druhém odstavci je pozornost zaměřena na empír, specifika udává však pouze v nábytkářství, k architektuře připojuje pouze dórský a iónský sloupový řád. Jako příkladovou stavbu uvádí samozřejmě zámek Kačinu a přidává její fotografii. Žákům pak autoři učebnice dávají za úkol vyjmenovat typické znaky empíru, které tento zámek nese.³⁵¹ K této učebnici byl také vytvořen pracovní sešit, ve kterém najdeme shrnutí pojmů baroko, rokoko a klasicismus. Jedním ze zadaných úkolů je rozpoznat sloh staveb, kdy chybí například název památky. Bylo by vhodné, aby se zde názvy památek objevily, pomohou lépe žákům propojit si konkrétní místo s daným slohovým obdobím. V dalším úkolu mají žáci přiřazovat jednotlivé prvky ke správnému slohu, kdy jako nápověda slouží jedna ukázka pro každý sloh. Pro klasicismus je zde uvedena Kačina, což značí, že ani autoři učebnic nedokážou rozlišit klasicismus a empír.³⁵² Navracím se ke své kapitole definování pojmů, kde jsem vysvětlovala, proč je využití pojmu empír v českém prostředí nevhodné. Ani v textech učebnic nenacházíme žádnou odpověď, proč je zapotřebí znát oba pojmy. Nedávají nám ani jako žákům ani učitelům cesty, které by nám pomohly oba pojmy rozlišit.

Jako poslední učebnici uvádím Dějiny výtvarné kultury, která díky svému úzkému zaměření na problematiku stojí mimo běžné učebnice. (Neo)klasicismu je zde věnováno celých deset stran, které dávají nejen příklad architektury s návodnými ilustracemi, dodává také informace k dobovému kontextu, dalším oblastem umění jako například sochařství a užité umění. K pojmu empír se taktéž nějak významně nevyjadřuje, pouze ho řadí do doby Napoleonova císařství. Proč je však empírovým nazýván i zámek v Kostelci nad Orlicí, který byl vystavěn až po Napoleonově smrti? Na to nám učebnice spolehlivě neodpovídá.

V současné době se stále připravuje revize Rámcových vzdělávacích programů pro základní školy (dále jako RVP), která slibuje zavedení tzv. kulturní kompetence. Ta je v hlavních směrech revize RVP prozatím definována svým zaměřením na „*tvorivost*“, která je považována

---

³⁵¹ Vydavatelství Taktik, *Hravý dějepis 8 Novověk*, učebnice pro 8. ročník ZŠ a víceletá gymnázia, Praha 2021, s. 36–37.

³⁵² Michaela JINDRÁČKOVÁ – Petr MÁCHA, *Hravý dějepis 8 Novověk*, pracovní sešit učebnice pro 8. ročník ZŠ a víceletá gymnázia, Praha 2018, s. 10.

jako jedna těch nejdůležitějších kompetencí. Měla by se zaměřovat rozvoj kreativity pomocí tvůrčích činností, ale i estetického prožitku formou přímého setkání se s uměním. V soudobém světě je pro žáky přirozenější objevování světa skrze vizuální než psané projevy. Tato změna navíc reaguje na kritiku pedagogické veřejnosti, která pokládá vzdělávání v oblasti umění a kultury neméně důležitou.³⁵³ Vzdělávací oblast Člověk a společnost, konkrétně obor dějepis předpokládá začlenění takového výstupu, který by zajišťoval návštěvu libovolné kulturní instituce, která zajistí kvalitní edukační program.³⁵⁴ V nástinu nově revidovaného kurikula by mohl být začleněn tematický okruh „Tvoříme dějiny“, který se právě soustředí kromě jiného na „*práci s prameny, aktivní péči o kulturní dědictví, historii ve veřejném prostoru, historickou kulturu atd.*“ a v jednotlivých očekávaných výstupech má uvedeno například právě zmiňovaný výstup „*na základě absolvování kvalitního edukačního programu v paměťové instituci nebo ve veřejném prostoru vytváří vlastní výstup*“ nebo třeba „*podílí se na utváření historického významu nebo uchování fyzického stavu kulturních památek nacházejících se v blízké obci, regionu nebo na Seznamu světového kulturního dědictví UNESCO*“.³⁵⁵ Tyto výstupy rozhodně podporují směřování mé diplomové práce i její závěrečné analýzy a metodiky.

Trendem ve vzdělávání se stává propojení formálního a neformálního³⁵⁶ vzdělávání, jehož kooperace vytváří lepší podmínky pro zavádění formativního hodnocení, budování vztahů nejen v kolektivu, ale i k samotnému učení. Klade se důraz na vzájemné učení a prostředí je více zaměřené na spolupráci než na konkurování jeden druhému. Žáci se navíc často participují na vytváření konkrétního programu, čímž je posilována odpovědnost za své učení. Významnou součástí programů se také stává „*learning by doing*“, tedy učení se vlastní činností, jež je obecně trvalejší, ale i přijetí získaných znalostí a dovedností.³⁵⁷ Spolupráce formální s neformálním vzděláváním má spoustu výhod, ale i výzev před sebou,

---

³⁵³ *Hlavní směry revize rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání*, MŠMT 2022, dostupné z: <https://velke-revize-zv.rvp.cz/files/iii-hlavni-smery-revize-rvp-zv-po-vpr-final-230111.pdf>, (cit. 2. 4. 2024).

³⁵⁴ Milan DUCHÁČEK – Jaroslav NAJBERT, *Dilemata tvorby revize RVP ZV D/ČaS*, příspěvek na odborné konferenci Dějepis. Dějepis? Dějepis!!! 15. 9. 2023.

³⁵⁵ *Tvoříme dějiny*, Revize rámcových vzdělávacích programů [online 2. 4. 2024]. Dostupné z: <https://prohlednout.rvp.cz/zakladni-vzdelavani/vzdelavaci-oblasti/cas/dej/tvorime-dejiny>, (cit. 2. 4. 2024).

³⁵⁶ Neformální vzdělávání se odehrává „*mimo formální vzdělávací systém (vedoucí k dosažení určitého stupně vzdělání, doloženého certifikátem, např. vysvědčením nebo diplomem)*“ a není ucelené. „*Jedná se o organizované výchovně vzdělávací aktivity mimo rámec zavedeného oficiálního školského systému, které zájemcům nabízí záměrný rozvoj životních zkušeností, dovedností a postojů, založených na uceleném systému hodnot. Tyto aktivity bývají zpravidla dobrovolné.*“ viz *Neformální vzdělávání*, MŠMT [online], dostupné z: <https://www.msmt.cz/mladez/neformalni-vzdelavani-1>, (cit. 31. 3. 2024).

³⁵⁷ Jiří ZAJÍC a kol., *Propojování formálního a neformálního vzdělávání. Přínosy, metody a formy spolupráce mezi školou a organizací neformálního vzdělávání*, NPI Praha 2021, s. 30–51.

kteře se velmi dynamicky vyvíjí. Výuka mimo školní třídu je stále přijímaná s rozpaky vzhledem k naplňování očekávaných výstupů, jejich ověřování a hodnocení.³⁵⁸

Jak jsem již zmiňovala výše, nyní probíhá revize kurikula, která bohužel v tuto chvíli není dokončena, proto budou použité výstupy pro základní vzdělávání z poslední revidované verze z roku 2021, pro gymnázia se změnami platnými od roku 2023. Záměrně vynechávám RVP pro střední odborné školy, které se odlišují oborem, přesto jsou umělecké obory zajímavou oblastí, která si zaslouží svůj prostor.³⁵⁹

Z RVP pro základní vzdělávání lze jmenovat několik očekávaných výstupů, které se věnují zkoumané tematice a tím je výstup z okruhu „*Modernizace společnosti*“, kdy žák „*vysvětlí podstatné ekonomické, sociální, politické a **kulturní změny** ve vybraných zemích a u nás, které charakterizují modernizaci společnosti*“, ale také je možnost využít okruh „*Člověk v dějinách*“ a výstup, kdy žák „*uvede příklady zdrojů informací o minulosti; pojmenuje instituce, kde jsou tyto zdroje shromažďovány*“.³⁶⁰

Pro gymnázia bychom mohli vybrat následující očekávané výstupy, kdy žák „*rozlišuje různé zdroje historických informací, způsob jejich získávání a úskalí jejich interpretace*“. V obdobném bloku „*Osvícenství, revoluce a idea svobody, modernizace společnosti*“, zde se však význam neposouvá k samotné kultuře, ale k pochopení sociální situace zkoumaného období a to výstupem „*rozvoj výroby a vědy, proměna agrární společnosti ve společnost průmyslovou, **změny v sociální struktuře***“.³⁶¹

A jak tedy to těchto výstupů zahrnout práci se zkoumanými zámky? Už teď je jasné, že se nabízí se široké spektrum možností, které bychom v případě jednotlivých staveb mohli aplikovat. Odlišně se bude téma aplikovat pro základní a střední vzdělávání, což už vyplývá z výše zmíněných očekávaných výstupů. Zaměřím se pouze oblast základního vzdělávání a mým cílem je vytvořit pokud možno „univerzální“ metodiku, která by byla aplikovatelná v rámci kraje a mohla by sloužit nejen jako rozšíření výuky dějepisu, potažmo obdobných vzdělávacích předmětů. V mém případě bude univerzální metodika založená především na práci s exteriérem

---

³⁵⁸ Tamtéž, s. 55–65.

³⁵⁹ Rámcové vzdělávací programy, Edu.cz [online], dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/>, (cit. 31. 3. 2024).

³⁶⁰ *Dějepis, Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru*, RVP ZV červen 2023, s. 54–57.

³⁶¹ *Dějepis, Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru*, RVP G září 2021, s. 43–45.

zámku a jeho okolím. Její součástí metodiky jsou velmi podrobné instrukce, jak je možné ji upravit pro jinou (neo)klasicistní zámeckou stavbu. Právě díky tomuto návodu, jak jej pozměnit, nebude využitelná jen pro jedno konkrétní místo. V případě, že by se v oblasti nebo při jednotlivém objektu nacházel edukátor v kultuře nebo památkový pedagog, může být pro něj inspirací, jak rozšířit nabídku vzdělávacích programů.

11. 1. Metodické materiály

Inspiraci, jak pracovat s jednotlivými zámky najdeme již v několikrát zmiňovaných pracích „Památky nás baví“ a „Postupme si dále!“, z čehož právě druhé dílo udává také přehled realizovaných metod, a jaké možnosti se nabízejí. Jak prezentovat a interpretovat památku je v současné době nepřehledné množství, kdy se standardní frontální prohlídky proměňují různými způsoby, ať už mluvíme o prohlídkách s odborníky, řemeslnými dílnami nebo tzv. *storytelling*.³⁶²

Rozhodla jsem se vytvořit základní a rozšířenou verzi, jak je možné se zkoumanými zámky pracovat s žáky. Předkládané úkoly v metodice jsou adaptovatelné a je možné je kombinovat podle potřeby daného kolektivu a situace. Materiály jsou vytvořeny na jeden konkrétní zámek pro lepší představu fungování materiálu, konkrétně byl vybrán Nový zámek v Kostelci nad Orlicí. Jak by bylo potřeba postupovat v rámci adaptace je uvedeno vždy v jednotlivých částech metodiky ve sloupci *Komentáře*. Zdroje, které jsou v pracovních listech použity, jsou uvedeny v závěrečném seznamu literatury.

Pracovní listy, které k této práci vznikly, jsou ve formátu A4 a jsou přiloženy na konci obou verzí. Graficky jsou upraveny tak, aby byly přehledné, měly dostatek místa na zapisování odpovědí. Na začátku pracovního listu jsou pro žáky připraveny cíle práce, které zároveň slouží jako prostor pro závěrečné sebehodnocení. Důležité bylo uvést obecné informace o stavbě zámku, kupříkladu architekta a vznik. Pracovním listem provází volutová hlavička, jež svými gesty a doprovodnou ilustrací graficky diferencuje typ úkolu nebo žákům vysvětlí komplikované pojmy. V rozšířené verzi navíc slouží k rozlišení jednotlivých skupin.

Cílová skupina: žáci 8. ročníku ZŠ a víceletá gymnázia

Vstupní předpoklady: Pro vypracování projektu je pro žáky snazší, aby rozuměli procesům, které odstartovala Velká francouzská revoluce.

Vzdělávací cíle:

- žák vysvětlí pojmy klasicismus a empír
- žák zasadí stavební sloh do širšího kontextu dějin
- žák analyzuje a interpretuje předložené materiály, včetně exteriéru stavby
- žák vysvětlí význam jedinečnosti zkoumaného místa
- žák zhodnotí vlastní práci

---

³⁶² *Postupme si dále*, NPÚ [online].

Zařazení tématu z hlediska Bloomovy revidované taxonomie

	Dimenze kognitivního procesu					
Znalostní dimenze	1. Zapamatovat	2. Rozumět	3. Aplikovat	4. Analyzovat	5. Hodnotit	6. Tvořit
A. znalost faktů	žák vysvětlí pojmy klasicismus a empír					
B. konceptuální znalost	žák zasadí stavební sloh do širšího kontextu dějin					
C procedurální znalost	žák analyzuje a interpretuje předložené materiály, včetně exteriéru stavby žák vysvětlí význam jedinečnosti zkoumaného místa					
D metakognitivní znalost	žák zhodnotí vlastní práci					

Metody práce:

- frontální výuka - krátký výklad
- diskuze
- činnostní učení

Formy práce:

- práce ve dvojicích
- práce ve skupinách

Pomůcky:

- vytištěné materiály, vč. pracovních listů
- flip-chart
- psací potřeby
- mobilní telefon s přístupem na internet

Výstup:

- základní verze: flip-chartová tabulka s pojmy, výsledky zkoumání
- rozšířená verze: flip-chartová tabulka s pojmy, výsledky zkoumání, článek na Wikipedii

Průřezová témata:

- OSOBNOSTNÍ A SOCIÁLNÍ VÝCHOVA – Osobnostní výchova (Kreativita), Morální rozvoj (Hodnoty, postoje, praktická etika)
- ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVA – Vztah člověka k prostředí

Rozvoj klíčových kompetencí:

- KOMPETENCE K UČENÍ - operuje s obecně užívanými termíny, znaky a symboly, uvádí věci do souvislostí, propojuje, do širších celků poznatky z různých vzdělávacích oblastí a na základě toho si vytváří komplexnější, pohled na matematické, přírodní, společenské a kulturní jevy
- KOMPETENCE KOMUNIKATIVNÍ - formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v písemném i ústním projevu
- KOMPETENCE SOCIÁLNÍ A PERSONÁLNÍ - přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají
- KOMPETENCE OBČANSKÉ - respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví, projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům, smysl pro kulturu a tvořivost, aktivně se zapojuje do kulturního dění a sportovních aktivit
- KOMPETENCE DIGITÁLNÍ - ovládá běžně používaná digitální zařízení, aplikace a služby; využívá je při učení i při zapojení do života školy a do společnosti; samostatně rozhoduje, které technologie pro jakou činnost či řešený problém použít³⁶³

Mezipředmětové vztahy:

- Přírodopis (Biologie rostlin – poznávání běžných dřevin, popř. rostlin)
- Výtvarná výchova (Fotografie, kresba - žák zaznamenává vizuální skutečnost)

O aktivitě: Tvořený program má rozvíjet povědomí o kulturních památkách v regionu. Je zaměřený na (neo)klasicistní zámek, u kterého žáci pracují nejen se samotnými definicemi pojmů, ale sami si vyzkouší práci výzkumníka v terénu. Cílem je rozvoj vztahu ke kulturnímu dědictví na příkladu staveb, které žáky mohou obklopovat. Program je rozdělen do dvou částí, z nichž první funguje i jako kontextualizační příprava a druhá se odehrává přímo na místě zámeckého areálu.

---

³⁶³ RVP ZV.

11. 1. 1. Základní verze

Základní verze vytvořených materiálů obsahuje v první řadě práci s pojmy a zjednodušený pracovní list vztahující se k (neo)klasicistnímu zámku. Aktivita „práce s pojmy“ může být pojata jako příprava na celkový program, a proběhnout ve školní třídě nebo interiéru zámku, pokud je to možné. Kromě doporučeného postupu obsahuje základní verze náhled připravených definic a pracovního listu k tisku. Aby bylo možné si pracovní list lépe představit, je vytvořen pro jeden vybraný zámek a to Kostelec nad Orlicí. Vysvětlení jednotlivých úkolů z výzkumu žáků se také vztahuje právě k zámku. Metodika je zpracována formou tabulky, která uvádí kromě popisu fáze a také úkoly pro učitele/učitelku nebo lektora/lektorku, ale i pro žáky. Komentář fáze dovysvětlí. Časové rozložení samotných fází je orientační a může se samozřejmě upravovat. Metodické komentáře k jednotlivým úkolům pracovního listu jsou pod celkovou metodickou tabulkou. Metodika se snaží být univerzální, proto uvádím i prostor, kde je potřeba určité části pozměnit pro využití na jiném zámku. V základní verzi pracují žáci pouze na jenom zadání, což je odlišné o rozšířené verze.

Metodické pokyny

Časová dotace: 3 × 45 minut

Fáze a časové rozložení	Popis fáze	Učitel/ka nebo lektor/ka	Žáci	Komentář
PRVNÍ ČÁST				
Fáze 1 <i>10 minut</i>	Úvod Brainstorming	Uvádí téma a cíle programu. Pokládá úvodní otázky a představuje hlavní otázku.	Snaží se zorientovat v prostoru a odpovídají na úvodní otázky.	V ideálním případě se již nacházíme na místě, kde program probíhá. Žáci se potřebují zorientovat v prostoru. Snažíme se

				<p>pracovat s prekoncepty žáků.</p> <p>Úvodní otázky mohou být typu:</p> <p>Co si představíš pod pojmem klasický?</p> <p>Setkali jste se s pojmem klasicismus nebo empír?</p> <p>Další otázky mohou směřovat i ke kontextu doby.</p> <p>Brainstorming lze provést formou myšlenkové mapy či jiných schémat.</p>
Fáze 2 <i>13 minut</i>	Práce s textem	<p>Rozdělí žáky do dvojic.</p> <p>Rozdává pracovní list.</p> <p>Zadává první a druhý úkol.</p>	<p>Rozdělují se do dvojic.</p> <p>Ve dvojicích řeší první a druhý úkol</p>	<p>Každý z definic pochází z různých zdrojů a období.</p> <p>První úkol pomáhá k pochopení textu.</p>
Fáze 3 <i>10 minut</i>	Porovnání závěrů ve skupině	<p>Nechá seskupit dvojice podle zadané definice a zadává další práci.</p>	<p>Seskupují se podle původní definice a porovnávají si své výsledky.</p>	<p>Pro žáky jsou nachystané 4 různé definice období z různých zdrojů, ve skupinách stále řeší stejnou definici.</p>
Fáze 4 <i>15 minut</i>	Shrnutí získaných poznatků	<p>Zaznamenává do předem nachystaného flip-chartu odpovědi žáků a společně s nimi je porovnává.</p>	<p>Prezentují své výsledky a odpovídají na případné dotazy.</p>	<p>Grafické znázornění má pomoci žákům uvědomit si, jak se jednotlivé definice shodují a liší. Doporučení je</p>

				zápis psát nejprve základní barvou a využití další dvě barvy pro odlišení poznatků z definic. Např. základní text – černá, liší se – červená, shoduje se - zelená
<i>Fáze – fakultativní 5 minut</i>	<i>Výklad</i>	<i>Doplní důležité informace k historickému kontextu.</i>	<i>Mohou si zapisovat poznámky.</i>	<i>Fáze je volitelná a odvíjí se od jednotlivých skupin žáků.</i>
<i>Fáze 5 12 minut</i>	Reflexe práce s pojmy	Pokládá otázku, z jakých důvodů se mohou definice lišit.	Odpovídají na otázku.	Po této fázi může následovat krátká přestávka.
DRUHÁ ČÁST				
<i>Fáze 1 5 minut</i>	Úvod další části	Uvádí druhou část programu a vysvětluje žákům zadání práce, představí hlavní otázku. Dělí žáky do skupin.	Žáci se dělí do skupin a zahajují práci na svém výzkumu.	Žáci pracují ve skupinách po 3–4 žácích. Fotografie mohou nahrávat na sdílený disk do své složky nebo je možné využít interaktivní nástěnky Padlet. ³⁶⁴
<i>Fáze 2 90 minut</i>	Výzkumná část	Zprostředkovává a pomáhá s jednotlivými úkoly.	Žáci pomocí pracovního listu pracují na vlastním výzkumu zámku a jeho okolí.	Jednotlivé úkoly je místem provedou a pomohou se jim zaměřovat na nejdůležitější aspekty výzkumu.

³⁶⁴ Virtuální nástěnka Padlet [online], dostupné z: <https://padlet.com/>, (cit. 2. 4. 2024).

			Kromě vypracování úkolů mají za úkol vytvářet fotodokumentaci.	Komentář k jednotlivým úkolům níže. Práci je možné rozdělit na dvě části (úkol 1–2, poté zbývající), záleží na skupině.
Fáze 3 20 minut	Reflexe	Zahajuje závěrečnou reflexi a vrací se k otázce „Proč je výjimečný Nový zámek v Kostelci nad Orlicí?“	Reflektují svůj zážitek a výsledky svého výzkumu.	K reflexi slouží také úvodní část pracovního listu, která se věnuje sebehodnocení.

Metodické komentáře k pracovnímu listu

Kostelec nad Orlicí	Možnost adaptace pro jiný zámek
Úkol č. 1: <i>Práce s mapou. Porovnej mapy a označ v mapě, co se změnilo. Změny popiš klíčovými slovy.</i>	
Žáci pracují s výstřížkem císařského otisku z roku 1840 a současnou mapou oblasti. U císařského otisku mají legendu, která jim pomůže odhalit změny. Patrné je, že přibyla kašna, byly zrušeny zelinářské zahrady. Pokročilí žáci si mohou všimnout rozšíření lesního prostoru. Upozornit mohou i na železniční trať, která je prakticky hranicí zámeckého parku.	Je potřeba vyměnit mapové podklady pro danou oblast, popř. pozměnit legendu k císařským otiskům.
Úkol č. 2: <i>Zaměříme se nyní na tzv. anglický park. Ten se vyznačuje svou přirozeností a volným uspořádáním rostlin. Pomocí tabulky zkoumej jednotlivé části parku.</i>	
Žáci se pohybují v areálu zámeckého parku, na jeho samotné hranici stojí socha z roku 1929. Všimají si hospodářských budov naproti	Není nutností měnit jakoukoli část.

hlavnímu vstupu zámku a také kašny. Mohou uvádět konkrétní druhy stromů, které poznají.	
Úkol č. 3: <i>Teď se už zaměříme přímo na zámek! Na výstřižku pohlednice vidíte zámek na konci 19. století. Liší se něčím? Změny v pohlednici označ.</i>	
Pohlednice pochází pravděpodobně ze 70. let 19. století. Vidí, že se zámek ve velké části nezměnil, největší změnou je odstranění okenic.	K zámku je potřeba přiložit vlastní historickou pohlednici nebo fotografii.
Úkol č. 4: <i>Vyfoť srovnávací fotografii.</i>	
Žáci fotí, podle možností co nejpřesnější, srovnávací fotografii.	Je potřeba se zamyslet, zda je možné dnes tuto fotografii v rámci bezpečnosti vyfotit.
Úkol č. 5: <i>Najdi na stavbě tyto prvky a vyfoť je. (vstupní průčelí, sloup, štít, římsa, nejzdobnější okno)</i>	
Žáci hledají na stavbě vyjmenované prvky a fotografují je. Prvky jsou na pracovním listu vysvětlené. Předpokládá se, že se fotografie mohou lišit, je ale možné se k této části vrátit v reflexi a případně si odlišnosti v řešení vysvětlit.	Jsou vybrány základní prvky, které souvisejí se slohem. Pokud má stavba jiné signifikantní prvky (např. reliéf, balkon,...), je možné si tuto část přizpůsobit.
Úkol č. 6: <i>Vyber si jeden z vyfocených prvků a porovnej, zda odpovídá definici klasicismu.</i>	
Zde je prostor pro reflexi, proč si daný prvek vybrali a čím podle jejich názoru odpovídá definici.	
Úkol č. 7: <i>Jaký pocit ze zámku s parkem máš?</i>	
Je potřeba také dát prostor emocím, které v žácích prostor zanechal.	

11. 1. 1. 1. Připravené definice k vytištění

Definice č. 1

Klasicismus ve výtvarném umění nazývá se umělecký styl, jenž na konci XVIII. stol. vznikl jako reakce proti rozpustilostem a zvůli rokoka a vyznačuje se přímočarostí, prostotou a tuhostí; podmíněn byl jednak oživením archeologických studií, jednak celým sociálně politickým pozadím doby. [...] Klasicismus značí v umění výtvarném většinou ochuzení, strnulost, nesnášenlivost a pedantismus a měl mimo jiné i zhoubný vliv v obecně umělecké řemeslo. Proto reakce v podobě romantismu i tu záhy se projevila.

Zdroj: Ottův slovník naučný XIV. (1899), upraveno

Definice č. 2

Počátky klasicismu v Čechách souvisely nejen s proměnou vkusu a s požadavky na občanské uspořádání stavovské společnosti. [...] Víra Josefa II. v silný centralizovaný stát řízený kompetentními byrokraty, posilovaná příkladem Pruska a Francie, učinila z architektury jedno z umění, které císař jako funkční nástroj státu podporoval. Ztělesněním nové státní architektury se staly stavby vojenských projektantů, povolaných ke stavbě pevností Terezín a Josefov.

Zdroj: Velké dějiny zemí Koruny české, Architektura (2009)

Definice č. 3

V souladu s tradicí klasifikace dějin umění do stylových epoch byla architektura druhé poloviny 18. století českém prostředí označována jako pozdně barokní, rokoková či raně klasicistní. Kromě svébytného pojmu rokoka, chápaného povětšinou jako určitá pozdní dekorativní fáze baroka, se tyto slohové pojmy evidentně vztahovaly k epochám, jež tuto dobu předcházely nebo následovaly: na jedné straně k baroku, které je spojováno s monumentalitou, dynamikou a všeprostopující iluzí, a na druhé straně ke klasicismu, pro nějž by měla být typická uměřenost, jednoduchost a zejména návrat ke strohé důstojnosti antického umění.

Zdroj: Richard Biegel, Mezi barokem a klasicismem (2012)

Definice č. 4

Stavební činnost této doby stojí ve znamení empiru, nepočítáme-li opožděných projevů rokoka a klasicismu, vyskytujících se ještě dlouho po r. 1800, zejména v malých městech a ve výzdobě interiérů a nehledíme-li k prvním romantickým pokusům v uměleckém průmyslu a v drobné architektuře parkové. Empire jest u nás, jako i v jiných zemích, takřka úřední architekturou a stává se dalším vývojem kolem r. 1820 jakýmsi výhradním, užitkovým slohem, který pak kolem polovice XIX. století akademický romantismus těžko vypuzuje ze stavebních kanceláří.

Zdroj: A. Matějček a Z. Wirth - Česká architektura 1800-1920 (1922), upraveno

11. 1. 1. 2. Pracovní list pro základní verzi

Proč je výjimečný Nový zámek v Kostelci nad Orlicí?

Co se naučím - prostor pro sebehodnocení

umím vysvětlit pojem klasicismus s empír	☆☆☆
umím zařadit sloh do širšího kontextu	☆☆☆
analyzuji předložené prameny a stavbu zámku	☆☆☆
vysvětlím, proč je místo výjimečné	☆☆☆

Vítej na Novém zámku v Kostelci nad Orlicí, který postavil v letech 1829-1835 architekt Heinrich Koch na objednávku Josefa Kinského. Josefovi se zdál Starý zámek nemoderní, a tak si nechal postavit nové hlavní sídlo. Na svou dobu byl velmi moderní - měl tekoucí teplou vodu a teplovzdušné vytápění!

První část - Nejprve se zaměříme na práci s pojmy klasicismus a empír.

1. Na základě textu vyber hodící se pojmy

křivky	funkčnost	dynamičnost	extravagance	jednoduchost
pravidelnost	dramatičnost	pohyb	tradice	uměřenost

2. Odpověz na otázky

Do jakého období definice řadí sloh?

Co je podle definice pro sloh typické?

Jaký postoj má k období autor definice?

Je v definici zmíněna jiná historická událost? Pokud ano, jaká?

Prostor na poznámky:

Druhá část - Předchozí část ti pomohla se zorientovat v prostoru a čase. Teď se stáváš výzkumníkem. Jednotlivé úkoly ti pomohou probádat zámek a jeho okolí. Části svého výzkumu fotograficky zaznamenávej a nahraj na zadané místo.

1. Porovnej mapy a označ v mapě, co se změnilo. Změny popiš klíčovými slovy. V mapě vyznač celý zámecký areál.

Císařský povinný otisk (1840)

Legenda mapy

- zelinářské zahrady
- pole
- anglické parky
- mokré louky
- vodní plochy
- významné budovy
- zděné budovy
- silnice
- cesty

Současná mapa

2. Zaměříme se nyní na tzv. anglický park. Ten se vyznačuje svou přirozeností a volným uspořádáním rostlin. Pomocí tabulky zkoumej jednotlivé části parku.

Kritérium	Možnosti výběru	Podrobnosti
Stromy	jehličnaté × listnaté	
Vodní plochy	řeka × rybník × jezírko × fontána	
Drobné památky	socha × altán × kaple × pomník × jiné	
Další stavby v okolí zámku	stáje × sýpka × zahradnický domek × skleník	

3. Pojdme k zámku! Na výstřižku pohlednice vidíš zámek na konci 19. století. Liší se něčím? Změny v pohlednici označ.

4. S pomocí pohlednice vyfoť srovnávací fotografii.

Mám hotovo!

5. Najdi na stavbě tyto prvky a vyfoť je. Nezapomeň, že se prvky mohou opakovat v jiné podobě.

- vstupní průčelí
- sloup
- štít
- římsa
- nejzdobnější okno

„Štít v architektuře označuje prostor nad vchodem nebo schody, často je ve tvaru trojúhelníku.“

„Římsa je vodorovný prvek, který člení stěnu nebo funguje jako ochrana okna.“

6. Vyber si jeden z vyfocených prvků a porovnej, zda odpovídá definici klasicismu.

7. Jaký pocit ze zámku s parkem máš?

8. Proč je výjimečný Nový zámek v Kostelci nad Orlicí?

11. 1. 2. Rozšířená verze

Rozšířená verze vytvořených materiálů ve své úvodní části zahajuje stejným rozložením aktivit, jako verze základní. Od základní verze se odlišuje především formou práce, rozdílným pracovním listem a výstupem. Úvodní práci s pojmy je možné pojmut jako přípravu a její metodický komentář je totožný se základní verzí. Definice jsou totožné jako pro základní verzi, nejsou v této kapitole duplikovány. Znovu představím aktivity na Novém zámku v Kostelci nad Orlicí, aby byl patrný jejich rozdíl. V základní verzi všichni žáci zpracovávají identický pracovní list, v rozšířené verzi vznikají výzkumné týmy, které se soustředí na jeden aspekt výzkumu a poté vzájemnou spoluprací musí dojít k celkovému souhrnnému zhodnocení. Rozšířená verze je časově, ale především kognitivně pro žáky náročnější, ale žáci mají větší prostor vcítit se do role výzkumníka.

Metodické pokyny

Časová dotace: 200 minut (3 × 45 minut + 20 minut)

Fáze a časové rozložení	Popis fáze	Učitel/ka nebo lektor/ka	Žáci	Komentář
PRVNÍ ČÁST				
Fáze 1 10 minut	Úvod brainstorming	Uvádí téma a cíle programu. Pokládá úvodní otázku.	Snaží se zorientovat v prostoru a odpovídají na úvodní otázky.	V ideálním případě se již nacházíme na místě, kde program probíhá. Žáci se potřebují zorientovat v prostoru. Snažíme se pracovat s prekoncepty žáků. Úvodní otázky mohou být typu:

				<p>Co si představíš pod pojmem klasický? Setkali jste se s pojmem klasicismus nebo empír? Další otázky mohou směřovat i ke kontextu doby.</p> <p>Brainstorming lze provést formou myšlenkové mapy či jiných schémat.</p>
Fáze 2 13 minut	Práce s textem	<p>Rozdělí žáky do dvojic.</p> <p>Rozdává pracovní list.</p> <p>Zadává první a druhý úkol.</p>	<p>Rozdělují se do dvojic.</p> <p>Ve dvojicích řeší první a druhý úkol</p>	<p>Každá z definic pochází z různých zdrojů a období.</p> <p>První úkol pomáhá k pochopení textu.</p>
Fáze 3 10 minut	Porovnání závěrů ve skupině	<p>Nechá seskupit dvojice podle zadané definice a zadává další práci.</p>	<p>Seskupují se podle původní definice a porovnávají si své výsledky.</p>	<p>Pro žáky jsou nachystané čtyři různé definice období z různých zdrojů, ve skupinách stále řeší stejnou definici.</p>
Fáze 4 15 minut	Shrnutí získaných poznatků	<p>Zaznamenává do předem nachystaného flip-chartu odpovědi žáků a společně s nimi je porovnává.</p>	<p>Prezentují své výsledky a odpovídají na případné dotazy.</p>	<p>Grafické znázornění má pomoci žákům uvědomit si, jak se jednotlivé definice shodují a liší. Doporučení je zápis psát nejprve základní barvou a využítí další dvě barvy pro odlišení poznatků z definic.</p>

				Např. základní text – černá, liší se – červená, shoduje se - zelená
<i>Fáze – fakultativní 5 minut</i>	<i>Výklad</i>	<i>Doplňuje důležité informace k historickému kontextu.</i>	<i>Mohou si zapisovat poznámky.</i>	<i>Fáze je volitelná a odvíjí se od jednotlivých skupin žáků.</i>
Fáze 5 15 minut	Reflexe práce s pojmy	Pokládá otázku, z jakých důvodů se mohou definice lišit.	Odpovídají na otázku.	Po této fázi může následovat krátká přestávka.
DRUHÁ ČÁST				
Fáze 1 10 minut	Úvod další části	Uvádí druhou část programu a vysvětluje žákům zadání práce, představí hlavní otázku. Dělí žáky do skupin po 3–4.	Žáci se dělí do skupin a zahajují práci na svém výzkumu.	Dělení do skupin probíhá libovolnou cestou. Lze například žákům rozdat různé pracovní listy a tím jim určit pracovní skupinu. Fotografie mohou nahrávat na sdílený disk do své složky nebo je možné využít interaktivní nástěnky Padlet. ³⁶⁵
Fáze 2 100 minut	Výzkumnická část	Zprostředkovává a pomáhá s jednotlivými úkoly, představuje zpracování závěrečného úkolu.	Žáci v expertních skupinách prozkoumávají pomocí pracovního listu zámek a jeho okolí.	Každý pracovní list obsahuje stejný formát úkolů, které jim pomohou prozkoumat zadanou oblast.

³⁶⁵ Virtuální nástěnka Padlet.

			Kromě vypracování úkolů mají za úkol vytvářet fotodokumentaci, která skupinám pomůže tvořit závěrečný úkol.	Komentář k jednotlivým úkolům níže. Závěrečný úkol zpracovávají ve cvičném prostoru Wikipedie ³⁶⁶ .
Fáze 3 25 minut	Reflexe	Zahajuje reflexi za jednotlivé expertní skupiny.	Každá skupina dostává prostor pro reflexi aktivity a předání závěrů svého výzkumu.	Po této fázi může následovat přestávka. Je možnost se vrátit znovu k definicím a porovnat s nimi své závěry.

Metodické komentáře k pracovnímu listu

Kostelec nad Orlicí	Možnost adaptace pro jiný zámek
Úkol č. 1	
Skupina 1: Porovnej mapy a označ v mapě, co se změnilo. Změny popiš klíčovými slovy. V mapě vyznač celý zámecký areál.	
Žáci pracují s výstřížkem císařského otisku z roku 1840 a současnou mapou oblasti. U císařského otisku mají legendu, která jim pomůže odhalit změny. Patrné je, že přibyla kašna, byly zrušeny zelinářské zahrady. Pokročilí žáci si mohou všimnout rozšíření lesního prostoru. Upozornit mohou i na železniční trať, která je prakticky hranicí zámeckého parku.	Je potřeba vyměnit mapové podklady pro danou oblast, popř. pozměnit legendu k císařským otiskům.
Skupina 2: Na výstřížku pohlednice vidíš zámek na konci 19. století. Liší se něčím? Změny v pohlednici označ. Vyfoť srovnávací fotografii.	

³⁶⁶ Wikipedie – Pískoviště [online], dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:Pr%C5%AFvodce/P%C3%ADskovi%C5%A1t%C4%9B>, (cit. 3. 4. 2024).

Pohlednice pochází pravděpodobně ze 70. let 19. století. Vidí, že se zámek ve velké části nezměnil, největší změnou je odstranění okenic. Žáci fotí, podle možností co nejpřesnější, srovnávací fotografii.	K zámku je potřeba přiložit vlastní historickou pohlednici nebo fotografii. Je potřeba se zamyslet, zda je možné dnes tuto fotografii v rámci bezpečnosti vyfotit.
Skupina 3: Jaké tvary oken se na stavbě nachází? Fotografuj a tvar popiš. Mění se tvar okna? V jakém případě se tak děje?	
Žáci v úkolu prozkoumají tvary oken a fotí si je, mohou je i zakreslit. V prostoru se navíc zamýšlí, zda se mění tvar oken, a případně v jaké příležitosti. Ve většině případů se tak děje v různých exponovaných místech (např. rizalit atd.)	Není potřeba adaptovat.
Skupina 4: Na výstřižku pohlednice vidíš zámek na konci 19. století. Zaměř se na dekorace stavby a označ je.	
Žáci pracují s totožnou pohlednicí jako druhý tým, který ale na polednici zkoumá dekorace stavby, fasády.	K zámku je potřeba přiložit vlastní historickou pohlednici nebo fotografii.
Úkol č. 2	
Skupina 1: Zaměříme se nyní na tzv. anglický park. Ten se vyznačuje svou přirozeností a volným uspořádáním rostlin. Pomocí tabulky zkoumej jednotlivé části parku.	
Žáci se pohybují v areálu zámeckého parku, na jeho samotné hranici stojí socha z roku 1929. Všímají si hospodářských budov naproti hlavnímu vstupu zámku a také kašny. Mohou uvádět konkrétní druhy stromů, které poznají.	Není nutností měnit jakoukoli část.
Skupina 2: Zaměříme se nyní na budovu zámku. Tabulka ti pomůže všimnout si jednotlivých částí. Doplň ji.	
Žáci analyzují budovu zámku s pomocí tabulky a popisují její jednotlivé části. Nové pojmy jim pracovní list vysvětluje.	Není nutností měnit jakoukoli část.
Skupina 3: Úkol č. 2 - Všímej si u oken detailů, pomůže ti tabulka, zaznamenávej si svá zjištění.	
Žáci analyzují okna a dveře zámku s pomocí tabulky a popisují jednotlivé části. Nové pojmy jim pracovní list vysvětluje.	Není nutností měnit jakoukoli část.
Skupina 4: Najdi na zámku jmenované prvky a vyfoť je. Nezapomeň, že se prvky mohou na stavbě měnit. Pro kontrolu si je můžeš odškrtnout.	

Žáci analyzují dekor s pomocí tabulky, fotografují je a zaznamenávají si do tabulky svá zjištění.	Není nutností měnit jakoukoli část.
Úkol č. 3	
Skupina 1: Zakreslete půdorys zámku a přiřaďte k němu jednotlivé popisky.	
Žáci zakreslují půdorys zámku a pomocí přiložených popisků jej popisují. Vyvodí si pojem průčelí.	V případě, že půdorys tvoří anomálie, je možné ji zahrnout.
Skupina 2: Zakresli si vstupní průčelí a pokus se ho popsat. Které z průčelí je nejzdobnější a proč?	
Žáci zakreslují hlavní průčelí a popisují jej s pomocí nápovědy. Odpovídají na otázku, které průčelí je nejzdobnější a proč. V případě Kostelce můžeme polemizovat, zda je nejzdobnější průčelí zahradní nebo vstupní.	Není nutností měnit jakoukoli část.
Skupina 3: Zakresli si nejvíc ozdobené okno a popiš ho.	
Žáci zakreslují okno, které je podle jejich názoru nejzdobnější. Svůj výběr poté zdůvodňují v úkolu č. 6.	Není nutností měnit jakoukoli část.
Skupina 4: Vyber si jeden z prvků, který ti připadá pro zámek nejvíce významný, nakresli ho a popiš ho.	
Žáci zakreslují vybraný prvek, který pokládají za významný a popisují ho. Svůj výběr poté zdůvodňují v úkolu č. 6.	Není nutností měnit jakoukoli část.
Úkol č. 4: Jak na tebe působí...	
Všechny skupiny mají totožný úkol, který se vztahuje k jejich oblasti. Zaměřují se na své dojmy ze zkoumané části zámeckého areálu.	Není nutností měnit jakoukoli část.
Úkol č. 5: Zhodnoť svou část výzkumu. Vybírej z odpovědí a doplň věty, případně doplň svoje další poznatky.	
Skupina 1: Soustředí se na vzhled zámeckého areálu, jak na ně působí a co se v něm nachází. Řeší tvar půdorysu zámku.	Není nutností měnit jakoukoli část.
Skupina 2: Soustředí se na počty prvků, působení barvy a zdobnost průčelí a jeho odůvodnění. Také doplňují počet podlaží a pater.	
Skupina 3: Soustředí se na tvar oken a jejich změny, dveře a také dekor oken.	

<p>Skupina 4: Soustředí se na typ dekorací a jejich umístění a barvu. Hodnotí a zdůvodňují svůj výběr.</p>	
<p>Úkol č. 6: Jako expertní skupina jste se věnovali [...]. Proč je kostelecký zámek výjimečný? Co si z vašeho výzkumu má odnést veřejnost? Ze svých závěrů vytvořte část článku na Wikipedii Nového zámku v Kostelci nad Orlicí.</p>	
<p>Žáci pomocí mobilního telefonu vytváří článek v „Pískovišti“ Wikipedia. Snaží se vybírat důležité, výjimečné, informace, které by článek měl obsahovat, aby obohatil veřejnost.</p>	<p>V prostoru „pískoviště“ je potřeba být zaregistrovaný. Žáci k editaci potřebují přihlašovací údaje, které jde použít v univerzální podobě pro celou třídu.</p>

11. 1. 2. 1. Pracovní list pro základní verzi

Proč je výjimečný Nový zámek v Kostelci nad Orlicí?

Co se naučím - prostor pro sebehodnocení

umím vysvětlit pojem klasicismus s empír	☆☆☆
umím zařadit sloh do širšího kontextu	☆☆☆
analyzuji předložené prameny a stavbu zámku	☆☆☆
vysvětlím, proč je místo výjimečné	☆☆☆

Vítej na Novém zámku v Kostelci nad Orlicí, který postavil v letech 1829-1835 architekt Heinrich Koch na objednávku Josefa Kinského. Josefovi se zdál Starý zámek nedomoderní, a tak si nechal postavit nové hlavní sídlo. Na svou dobu byl velmi moderní - měl tekoucí teplou vodu a teplovzdušné vytápění!

První část - Nejprve se zaměříme na práci s pojmy klasicismus a empír.

1. Na základě textu vyber hodící se pojmy

křivky	funkčnost	dynamičnost	extravagance	jednoduchost
pravidelnost	dramatičnost	pohyb	tradice	uměřenost

2. Odpověz na otázky

Do jakého období definice řadí sloh?

Co je podle definice pro sloh typické?

Jaký postoj má k období autor definice?

Je v definici zmíněna jiná historická událost? Pokud ano, jaká?

Prostor na poznámky:

Pracovní list pro první skupinu

Druhá část - Předchozí část ti pomohla se zorientovat v prostoru a čase. Teď se stáváš členem výzkumného týmu, který se soustředí na jednu oblast výzkumu (zámek a okolí). Pomocí úkolů svou oblast probádej. Do svého listu zaznamenávej odpovědi a během práce také tvoř fotodokumentaci, kterou nahrávej na zadané místo.

1. Porovnej mapy a označ v mapě, co se změnilo. Změny popiš klíčovými slovy. V mapě vyznač celý zámecký areál.

Císařský povinný otisk (1840)

Legenda mapy

- zelinářské zahrady
- pole
- anglické parky
- mokré louky
- vodní plochy
- významné budovy
- zděné budovy
- silnice
- cesty

Současná mapa

2. Zaměříme se nyní na tzv. anglický park. Ten se vyznačuje svou přirozeností a volným uspořádáním rostlin. Pomocí tabulky zkoumej jednotlivé části parku.

Kritérium	Možnosti výběru	Podrobnosti
Stromy	jehličnaté × listnaté	
Vodní plochy	řeka × rybník × jezírko × fontána	
Drobné památky	socha × altán × kaple × pomník × jiné	
Další stavby v okolí zámku	stáje × sýpka × zahradnický domek × skleník	

3. Zakreslete půdorys zámku a přiřadte k němu jednotlivé popisky.

A - hlavní vstup

D - hlavní/vstupní průčelí

B - vstup do zahrady

E - zahradní průčelí

C - vstup pro návštěvníky

F - portikus

„Portikus je přístřešek se sloupy, který často je umístěn u vstupu do budovy.“

4. Jak na tebe působí zámek s parkem?

5. Zhodnoť svou část výzkumu. Dokonči věty, případně napiš další, kde zhodnotíš svoje další poznatky.

Zámecký areál se od původní podoby proměnil ...

Zámecký park působí ...

a nachází se v něm ...

Půdorys zámku je ve tvaru ...

6. Jako expertní výzkumná skupina jste se věnovali zámku a jeho okolí. Proč je kostelecký zámek výjimečný? Co si z vašeho výzkumu má odnést veřejnost? Ze svých závěrů vytvořte část článku na Wikipedii Nového zámku v Kostelci nad Orlicí.

Prostor na poznámky: _____

Pracovní list pro druhou skupinu

Druhá část - Předchozí část ti pomohla se zorientovat v prostoru a čase. Teď se stáváš členem výzkumného týmu, který se soustředí na jednu oblast výzkumu (stavba jako celek). Pomocí úkolů svou oblast probádej. Do svého listu zaznamenávej odpovědi a během práce také tvoř fotodokumentaci, kterou nahrávej na zadané místo.

1. Na výstřižku pohlednice vidíš zámek na konci 19. století. Liší se něčím? Změny v pohlednici označ. Vyfoť srovnávací fotografii.

2. Zaměříme se nyní na budovu zámku. Pomocí tabulky zkoumej jednotlivé části budovy.

Kritérium	Možnosti výběru	Podrobnosti
Střecha	 sedlová × valbová × mansardová	
Střecha - prvky	komín × okno × vikýř × jiné	
Barva fasády	jedna × dvě × tři	
Balkon a terasa	balkon × terasa	
Patra a podlaží	patro podlaží	

„S pojmem podlaží nám pomáhá slovo podlaha - je to jedna úroveň budovy. Patro označuje prostor, který je nad přízemím a dále.“

3. Zakresli si vstupní průčelí a pokus se ho popsat. Které z průčelí je nejzdobnější a proč? Pojmy, které se mohou hodit jsou okna, dveře, dekorace, sloup,...

4. Jak na tebe působí stavba zámku?

5. Zhodnoť svou část výzkumu. Dokonči věty, případně napiš další, kde zhodnotíš svoje další poznatky.

Na zámku vidíme spoustu prvků, ...

Barva zámku působí ...

Nejzdobnější průčelí je ..., protože...

Zámek má ... podlaží , to je ...

6. Jako expertní výzkumná skupina jste se věnovali stavbě zámku. Proč je kostelecký zámek výjimečný? Co si z vašeho výzkumu má odnést veřejnost? Ze svých závěrů vytvořte část článku na Wikipedii Nového zámku v Kostelci nad Orlicí.

Prostor na poznámky: _____

Pracovní list pro třetí skupinu

Druhá část - Předchozí část ti pomohla se zorientovat v prostoru a čase. Teď se stáváš členem výzkumného týmu, který se soustředí na jednu oblast výzkumu (okna, dveře). Pomocí úkolů svou oblast probádej. Do svého listu zaznamenávej odpovědi a během práce také tvoř fotodokumentaci, kterou nahrávej na zadané místo.

1. Jaké tvary oken se na stavbě nachází? Fotografuj a tvar popiš. Mění se tvar okna? V jakém případě se tak děje?

2. Všímej si u oken detailů, pomůže ti tabulka, zaznamenávej si svá zjištění.

Kritérium	Možnosti výběru	Komentář
Římsa nad oknem	přímá × trojúhelníková × půlkruhová × žádná × jiná	
Římsa pod oknem	přímá × žádná × jiná	
Šambrána	s lištou × jednoduchá × jiná	
Barva dekorace oken	stejná s fasádou × odlišná od fasády	
Reliéf	ano × ne	
Umístění dveří	do dvora × do parku × jiné	

„Římsa je vodorovný prvek, který člení stěnu nebo funguje jako ochrana okna.“

„Šambrána orámuje okno, které se tím zdůrazní.“

3. Zakresli si nejmíc ozdobené okno a popiš ho.

4. Jak na tebe působí okna, dveře a jejich dekorace?

5. Zhodnoť svou část výzkumu. Dokonči věty, případně napiš další, kde zhodnotíš svoje další poznatky.

Na zámku jsou nejčastěji okna ...

Jejich tvar se může/nemůže měnit v závislosti na ...

Okna zdobí ...

Dveře jsou na zámku ...

6. Jako expertní výzkumná skupina jste se věnovali oknům, dveřím a jejich dekoracím. Proč je kostelecký zámek výjimečný? Co si z vašeho výzkumu má odnést veřejnost? Ze svých závěrů vytvořte část článku na Wikipedii Nového zámku v Kostelci nad Orlicí.

Prostor na poznámky:

Pracovní list pro čtvrtou skupinu

Druhá část - Předchozí část ti pomohla se zorientovat v prostoru a čase. Teď se stáváš členem výzkumného týmu, který se soustředí na jednu oblast výzkumu (dekorace). Pomocí úkolů svou oblast probádej. Do svého listu zaznamenávej odpovědi a během práce také tvoř fotodokumentaci, kterou nahrávej na zadané místo.

1. Na výstřižku pohlednice vidíš zámek na konci 19. století. Zaměř se na dekorace stavby a označ je.

2. Najdi na zámku jmenované prvky a vyfoť je. Nezapomeň, že se prvky mohou na stavbě měnit. Pro kontrolu si je můžeš odškrtnout.

Prvek	☒	Komentář
Sloup	☐	
Pilastr/polosloup	☐	
Štít	☐	
Římsa	☐	
Reliéf	☐	
Nejzdobnější okno	☐	

„Štít v architektuře označuje prostor nad vchodem nebo schody, často je ve tvaru trojúhelníku.“

„Římsa je vodorovný prvek, který člení stěnu nebo funguje jako ochrana okna.“

„Pilastr nebo také polosloup vystupuje částečně ze stěny.“

3. Vyber si jeden z prvků, který ti připadá pro zámek nejvíce významný, nakresli a popiš ho.

4. Jak na tebe působí dekorace fasády zámku?

5. Zhodnoť svou část výzkumu. Dokonči věty, případně napiš další, kde zhodnotíš svoje další poznatky.

Dekorace na zámku nejvíce tvoří ... a ty jsou hlavně umístěny...

Jejich barva ...

Jako nejzajímavější hodnotím ... , protože ...

6. Jako expertní výzkumná skupina jste se věnovali dekoraci fasády. Proč je kostelecký zámek výjimečný? Co si z vašeho výzkumu má odnést veřejnost? Ze svých závěrů vytvořte část článku na Wikipedii Nového zámku v Kostelci nad Orlicí.

Prostor na poznámky:

Metodické a didaktické materiály předkládají možnosti, jak lze s (neo)klasicistními zámky v Královéhradeckém kraji pracovat. Výsledkem je univerzální metodika s předpřipravenými pracovními listy. Pro lepší představu jsou vytvořeny pro Nový zámek v Kostelci nad Labem. U metodiky jsou uvedené pasáže, které je třeba v případě použití pro jiný zámek adaptovat. Aktivita je zaměřená na osmý ročník základní školy a snaží se naplnit několik cílů, které jsou uvedené v úvodu k podkapitole „*Metodické materiály*“. Důležitou součástí pracovního listu je sebehodnocení žáka. To nejdříve slouží k jeho představě, co je jeho cílem a později k vlastnímu sebehodnocení. Vzhledem k tomu, že se jedná o jakási měřítko, mohou být modelem pro kritériální hodnocení žákovy práce.

Vzniklé materiály jsou jednou z mnoha možností, jak by se se zámky dalo pracovat, případně jak práci rozšířit pro střední školy. Jistě zajímavou možností je využití vystavovaných předmětů, ze kterých mohou žáci skládat příběh. S ohledem na to, že jsou některé zámky nepřístupné veřejnosti, nelze vytvořit univerzální materiál, který jsem si kladla za cíl.

12. Závěr

V předložené diplomové práci se věnuji tématu (neo)klasicistní zámecké architektury v Královéhradeckém kraji. Mým cílem bylo vybrat a komparovat podle definovaných kritérií (neo)klasicistní zámky v Královéhradeckém kraji, který byl vybrán jako nejefektivnější a nejlogičtější i vzhledem k působnosti Památkového ústavu v rámci krajů.

Samotným analýzám předcházelo definování jednotlivých pojmů a úvahy nad tím, jak je z pohledu současné literatury můžeme chápat. Heuristická část prokázala vstupní tezi, že tématu (neo)klasicistní architektury odborníci nevěnují dostatečný prostor v porovnání s jinými stavebními slohy. Jednomu z rozličných důvodů, kterému jsem se detailněji věnovala, je nepřítel jasně vymezení daných pojmů, se kterými literatura pracuje. Mojí snahou bylo dané pojmy definovat a kriticky zhodnotit z hlediska relevance jejich záměny. Vzhledem k dlouhé tradici jejich používání by nebylo snadné je nějakým způsobem sjednotit, proto jsem se rozhodla po vzoru Pavla Vlčka využívat závorek, které naznačují vztah mezi pojmy klasicismus a neoklasicismus.

Odlísně však vnímám pojem empír, který se ve většině literatury spojuje s císařským obdobím vlády Napoleona, a jenž odpovídá podobnému časovému vymezení jako (neo)klasicismus. Z mého pohledu v českých zemích nemůžeme s jistotou mluvit o empírových stavbách, pokud styl chápeme pouze jako propojení s osobou Napoleona. Pokud bychom přeci jen šli do hloubky předkládanému významu a uznali, že se pojí spíše s egyptskými vlivy, tak je na stavbách v českých zemích nalezneme s minimální pravděpodobností, neboť jejich autoři byli inspirováni, či přímo pocházeli, ze Saska. Ani hledisko monumentálnosti nám pojem nemůže odlišit, protože se využívá taktéž v (neo)klasicistní teorii. Krátce se ještě vracím k myšlence Richarda Biegela, který tvrdí, že úplně odlišení jednotlivých pojmů je nemožné a nežádoucí, protože stírá jejich kontext, a ostatně, doboví umělci netvořili vědomě „bud' (neo)klasicistně“ nebo „empírově“. Lze je tedy pochopit jednotlivě bez toho, aniž bychom je izolovaly od kontextu? Zastávám názor, že je pro jejich pochopení kontext, jeho provázanost s určitými osobami a událostmi, zásadní, a že právě on nám pomůže pojmům porozumět a odlišit je od sebe. To jsou i důvody, kvůli kterým se s pojmem empír plně neztotožňuji.

Mým původním záměrem bylo porovnání více typů staveb, avšak při úvodním průzkumu jsem dohledala, že se na území kraje nachází pro mě překvapivě velké množství (neo)klasicistních

staveb, jež vytvářejí další prostor pro budoucí zkoumání. V této práci jsem se proto zaměřila stejně jako ve své předchozí bakalářské práci výhradně na zámeckou architekturu, čímž nadějně prohlubuji poznání tématu tímto směrem. Zámek přitom nechápu jen jako reprezentativní sídlo s obytnou funkcí, nýbrž s ohledem na posun jeho významu a funkce v dnešní době, kdy se převážně jedná o místo poznávání historie a kulturního dědictví, o které má smysl pečovat. V případě zkoumaných zámků se jedná o venkovská sídla, která se stávala sídlem i menších panství.

U jednotlivých zámků jsem krátce zkoumala jejich historický kontext, který se primárně zaměřil na osoby stavebníků (neo)klasicistní přestavby nebo novostavby, což sloužilo také pro následující komparaci a sledování, zda se u osob stavebníků (neo)klasicistních staveb objevuje společný prvek, který stavby spojuje. Jedním ze spojovníků se stal zájem a angažování se v politických kruzích, které pomohly setkávání se různým osobnostem s podobným smýšlením. Zásadním výsledkem zkoumání je fakt, že všechny osoby, které nám jsou známy, měly blízký vztah ke vzdělání, ať už byly jeho účastníky nebo organizátory.

Zkoumané zámky měly různý stavebně-historický vývoj. Drtivá většina vznikla přestavbou z původně barokního slohu, což bychom mohli považovat za důkaz toho, že byl (neo)klasicistní sloh oblíbeným a módním. Přestože předci stavebníků investovali nemalé peníze do barokních úprav svých sídel, vyplatilo se (neo)klasicistním stavebníkům investovat do nového provedení. Do popředí se totiž kromě estetické krásy dostává funkčnost, kterou u slohu jistě popřít nemůžeme. Pokud bychom se zaměřovali na kvalitu provedení u přestaveb a novostavby, musím zmínit, že je toto hodnocení poněkud subjektivní, zda je některá ze staveb slohově „čistější“. Avšak jednotlivé analýzy prokazují, že přestavby mohou být na (neo)klasicistní prvky stejně bohaté, jako novostavba zámku. Totožnost některých stavitelů se nepodařilo prokázat, nicméně jejich stavby často svědčí o obeznámenosti stavitelů a případně i stavebníků v aktuálních stavebních trendech, které se jim dařilo do staveb zakomponovat.

Primárním cílem nebylo vytvářet standardní stavebně-historický průzkum, avšak mou snahou bylo postupovat rámcově podle jeho pravidel. Cílem jednotlivých analýz bylo ukázat, že (neo)klasicistní sloh je taktéž hodnotný a jeho stavby si zaslouží více pozornosti. Zároveň v sobě skrývají velký potenciál pro vzdělávání v oblasti umění, ale i kulturního dědictví. Jistě by si historické analýzy zasloužily podrobnější průzkum v primárních

pramenech, avšak z výše uvedených důvodů nebyl na tomto místě proveden. Jsem si vědoma, že vývoj památkové péče a její legislativy by si zasloužil významnější prostor a není v práci dostatečně zpracován, ale tvoří prostor pro další zkoumání. Pro další práci se mi také otevírá otázka, jak odlišnou roli hraje sloh v porovnání například s Pardubickým krajem nebo je Královéhradecký kraj natolik specifický?

Jednotlivé architektonické analýzy staveb jsem vytvářela na základě vlastního terénního výzkumu, který zahrnoval kromě pozorování také vytváření fotodokumentace. Vybrané fotografie jsou přikládány vždy za každou kapitolou o daném zámku, aby bylo možné si zámek lépe představit. Dokumentaci jsem v nutných případech doplnila o historické snímky a fotografie z různých zdrojů, které například ukazují zámek ze specifického úhlu, který se mi nepodařilo zachytit. Samotný terénní výzkum komplikoval fakt uzavřených zámeckých parků, v těchto případech jsem se opírala o dostupné fotografie a zároveň o evidenční listy památek dostupných v Metainformačním systému NPÚ. Další komplikací byl současný stav památek, kdy fasády staveb jsou poničené či úplně ztracené, některé zásahy minulých nebo současných majitelů taktéž stavbám neprospěly. Moje perspektiva je současná a řeším, pokud je to možné, současný stav budov se zohledněním úprav.

Architektonické analýzy také ukázaly postupné vnikání (neo)klasicistních tendencí do staveb zámků a dobře tak dokládá vývoj slohu v zámecké architektuře v Královéhradeckém kraji. Důležitým východiskem bylo prokázání jednotné využívání určité typologie barev, která se opírá o poznatky tzv. barevné teorie. I když již v dnešní době nemusí být zanechána původní barevnost fasád, díky historickým fotografiím a pohlednicím se můžeme domnívat, že i tyto stavby dodržovaly „tradiční“ barvy. Totiž využití převážně teplých barev, které jsou našemu oku blíže. V zásadě můžeme říci, že i využití kontrastu v podobě žluté a bílé ve správném poměru zvýšilo plastičnost dekorativních prvků.

Přehled dekorativních prvků podporuje obecně přijímanou (neo)klasicistní teorii. U zkoumaných zámků můžeme pozorovat vyzdvižení jednotlivých částí stavby pomocí odlišného tvaru oken nebo četnější zdobnosti v podobě sloupů nebo lizén. Ačkoli využívali stavitelé totožné prvky, podařilo se jim aplikovat unikátní prvky, díky kterým stavby působí unikátně, ať už mluvíme o nástavbě u Ratibořic nebo věžičky s hodinami u Vokšic.

Zkoumané zámky se odlišují v současnosti svým přístupem k sebe prezentaci. Pozitivním příkladem jsou jistě zpřístupněné objekty nebo alespoň jejich zámecké areály. Jen několik z nich je využíváno pro prezentaci kulturního dědictví, však svým vlastním způsobem je prezentován zámek v Dobřenicích, funkční jako hotel, který osobitým způsobem s památkou pracuje. Odlišně pracují zámek v Kostelci nad Orlicí a Kvasinách, které tvoří svébytné kulturní centrum oblasti. Státní zámek v Ratibořicích pak láká spíše na spojitost s Boženou Němcovou, než samotnou architekturu. Ostatní zámky stojí na pomezí a často prezentované nejsou, i když svou hodnotu mají. Národní památkový ústav i krajská zpráva hrají v prezentaci (neo)klasicistních památek spíše mizivou roli, přednost stále dostává primárně sloh barokní, které vidáme nejen na propagačních materiálech. Se zájmem návštěvníků si často zámky poradí samy pořádáním kulturních akcí a různou nabídkou služeb. Turistický potenciál, který zkoumané zámky jistě mají, však jejich majitelé ve většině případů podle mého soudu nevyužívají v plné míře.

Nevyužívaný je i vzdělávací potenciál slohu a zámků, kterému se věnuje poslední kapitola. V její úvodní pasáži se snažím shrnout teoretické poznatky k problematice vzdělávání v kulturním dědictví a pohled na něj. V současnosti je na edukaci v kulturním dědictví kladen velký důraz a ukazuje se, že má smysl nejen z hlediska k jeho vztahu, ale také z hlediska zlepšování kvality výuky, i z těchto důvodů byla zkomponována i aktuální revize RVP. Z příkladů začleňování tématu můžeme věnovat projekty „*Propojování formálního a neformálního vzdělávání*“ nebo „*Postupme si dále*“, které dodávají dobré příklady z praxe a ukazují jeho velký význam a smysl.

Analýza dostupných učebnic také prokazuje, že je slohu věnovaný minimální prostor a je z mého pohledu zařazen spíše formálně. I když se s novějšími učebnicemi prostor mírně zvětšuje, stále se věnuje pouze antické tradici a příkladům staveb než hlubšímu uchopení, jako jej můžeme sledovat u slohu barokního.

Výsledkem druhé části práce je metodický a didaktický materiál, jenž je možný se snadnými adaptacemi využít v každém ze zkoumaných zámků, pokud to situace umožňuje. Pro usnadnění adaptace je vždy potřebná část označená v metodických pokynech. Pracovní listy, které jsou součástí metodiky, vznikly v jednotném designu doplněného jednoduchou ilustrací jednoho u ústředních prvků slohu – volutovou hlavicí.

(Neo)klasicistní sloh hraje v širším kontextu dějin umění stále menší roli. Současné bádání v této oblasti ukazuje, že je ale hodnotnou součástí, srovnatelnou s jinými stavebními slohy a je smysluplné se mu věnovat. Množství jeho zastoupení je nezanedbatelné, čímž spoluvytváří obraz dnešního města i krajiny. Odráží se v něm spousta událostí a jevů, které se mohou stát místem pro další výzkum. Co stavebníky v Královéhradeckém kraji spojovalo, byl vztah ke vzdělávání, který stavby zachovávají dál. Tento smysl pro nás může být odkazem, jemuž se vyplatí nadále věnovat svou pozornost.

13. Přílohy

Zámek	Tvar půdorysu	Zvláštnosti půdorysu	Barevnost - primární	Barevnost - doplňková barva	střecha
Černíkovice	L	při jednom křídle přilepený malý čtverec	krémově-písková	okrová	valbová
Dobřenice	obdélníkový	s více rizality	písková	žluto-okrové	valbová, při bočních rizalitech sedlová
Horní Maršov	čtvercový	atrium se skoseným křídlem	mátová modrá a okrová	bílá	mansardová, věžička, cibulová při věži
Kostelec nad Orlicí	obdélníkový	×	světle žlutá	bílá	valbová
Kvasiny	L	s připojeným křídlem s půlkrovovou terasou	krémová	světle žlutá	valbová, věžička s hodinami
Miletín	obdélníkový	s rizality	vanilkově žlutá	bílá	členitá valbová, vikýře, atika, komíny
Milíčeves	obdélníkový	obdélník	pískově žlutá	bílá	atika, sedlová
Ratibořice	obdélníkový	s navazujícím obdélníkovým křídlem	starorůžová	zelené okenice, bílá	valbová s nástavbou (hodiny)
Stračov	L	×	písková	cihlová	valbová
Vokšice	U	×	okrová	bílá	valbová s věžičkou
Volanice	obdélník	×	písková	kamenné doplňky	mansardová

Zámek	dekor oken	tympanon	balkony, terasy	zdobnost fasády
Černíkovice	první patro odlišné od druhého (první zdobenější - trojúhelníkový fronton a přímá podokenní římsa - v krajích zaoblená, druhé: podokenní římsa jednodušší, šambrána totožná, bez nadokenní římsy) - okrová barva	není	balkon s výhledem na park (resp. do údolí)	hladká, římsy dělí patro
Dobřenice	malé kulaté okno v tympanonech, půlkruhový rizalit - půlkruhová okna, bílá okna obdélníkový tvar, jednoduchá šambrána, přímá nadokenní římsa s geometrickým reliéfem, jiná okna bez toho vzoru a nadokenní římsy - odlišné v patrech při jednom z průčelí	rizality zakončeny tympanony	terasa v zahradním průčelí (vyvýšená)	hladká
Horní Mařov	bílá šambrána, podokenní římsa, horní klenák, segmentový fronton, návojeová římsa, suprafenestra (členitá římsa, reliéf s volutami, tryglifový zářez), jinde neprofilované ostění a podokenní římsa, okno v zadním rizalitu s půlkruhovým zakončením	rizalit hlavního průčelí	jedno průčelí balkon do parku	nuty, pilastry s jednoduchou hlavicí
Kostelec nad Orlicí	půlkruhové okno, bílá šambrána s okrajem, nadokenní přímá římsa, odlišné od posledního podlaží - pouze podokenní římsa s konzolkami a jednoduchou bílou šambránou, okna s půlkruhovým paprskovitým zakončením	zakončení rizalitu	nejsou	mutuly (římsa) portikus se čtyřmi iónskými sloupy a později korintskými, hladký dřík a jednoduchá patka, římsy dělí podlaží
Kvasiny	ostění v kontrastní barvě, přímá nadokenní členitá římsa, podokenní také přímá, zelené okenice, při jednom průčelí okna s půlkruhovým paprskovitým zakončením, při vjezdu okna se zaoblením horních rohů	trojúhelníkový štít ve fasádě	terasa ve čtvrtkruhu propojuje dvě křídla	polosloupy, nuty, poloslop zdoben obdélníkovým motivem, římsy dělí jednotlivé podlaží,
Miletín	sdržená, ostění s vystouplým okrajem, nadokenní římsa s konzolemi, místy bez nadokenních říms (odlišnost od průčelí) malá okna nad půdu, okna s půlkruhově zaoblenou římsou	není	terasa nad portikem	korintské sloupy s jednoduchou patkou, římsa dělicí podlaží
Milíčeves	bílá šambrána s profilovaným okrajem, nadokenní a podokenní římsa, v posledním podlaží nejjednodušší výzdoba okna (úzká podokenní římsa, profilovaná šambrána), půlkruhová okna do sklepa, druhé podlaží - podokenní a nadokenní přímá římsa	protilehké - definují sklon střechy	terasa nad portikem	polosloupy, dělicí římsy, metopy a triglyfy, polosloupy čtvercový půdorys, hlavice jednoduché či korintské
Ratibořice	šambrána s tenkým okrajem, zelené okenice a bílé okenní rámy, v dalším křídle bez okenic, úzký parapet	není	není	lizény, diamantový motiv, pod okny, geison s dentikulou, jednotlivá podlaží jen dělená pruhem bílým
Stračov	cihlové šambrány, nadokenní přímé římsy někdy podepřené konzolemi, podokenní nepřilís hluboké, nad okny naznačeny klenáky, při jednom průčelí trojúhelníkový fronton, první patro méně zdobené než druhé (opačně oproti zbytku)	není	není	nuty, členicí římsa, geison s pozůstatkem dentikuly,
Vokšice	bílá šambrána, jednoduchý rámeček, první patro jen šambrána, druhé podlaží s podokenní římsou,	není	není	korunní římsa jednoduchá, zbytky poloslopů s jednoduchou prkou a hlavicí
Volanice	kamenné ostění, zvláště rohy, podokenní římsa na triglyfových patkách, poslední podlaží jednoduché ostění bez římsy i zvláště v rozích, ve středu sdržená okna	býval	balkon nesený atlanty	kresba ve fasádě. Kamenné římsy a prvky

Zámek	reliéfy	výjimečnosti (nezařazeno)	parky	hospodářské a další budovy v okolí zámku	počet obyvatel obce	stavebník	detaily ke stavebníkovi	informace ke stavebníkovi
Černíkovice	nejsou	×	protéká jím řeka, umělé jezírko, gloriety, dveřový altán, dnes neudržovaný	hospodářské budovy v okolí - sýpka, mlýn - hospodářský dvůr a letohrádek se nezachoval	800	František Antonín Libštejnský	ministrský předseda	mecenáš umění, vzdělaný, znal Rudolfa Chotka
Dobřeničky	vinná réva, při oknech geometrický vzor (kazetování?)	měděná zahrádka na střeše	velká rozloha, přístupný, jezírko	hospodářské budovy (stáje)	570	Karel Daniel Weinrich	poslanec zemského sněmu	průmyslník a velkostatkář, politika, také se zajímal o místo kde byl (Chlum - památník, pomoc s ubytováním)
Horní Maršov	relief s volutami a triglyfovým zakončením	vnitřní atrium, vstupní schodiště	dnes neudržovaný, menší, pozůstatky fontány	dnes bez dalších budov, dříve předpokládáme, že k nim patřily nějaké další budovy	940	Alfons Aichelburg	?	pravděpodobně se věnoval dřevařství
Kostelec nad Orlicí	erb Kinských	×	jezírko, svažující terén, rozlehlý, přístupný	blízko hospodářské budovy	6000	Josef Kinský	?	založil kosteleckou větev Kinských, ženatý s hraběnkou Černínovou
Kvasiny	erb Königswarterů	průjezd budovou do nádvoří	podle mapy rozsáhlý park, hranice tvoří řeka	dům zahradníka	1500	Antonín Slivka ze Slavic	rytíř	vzdělaný, rozvoj místní krajiny, vzdělávání v kraji
Miletín	erb u sdružených oken	×	zahrada, park nepřístupný, pískovcová kašna, sochy v parku	bažantnice u parku	1000	není jasný - pravděpodobně Hynek Václav Falge	?	neznámý
Milíčeves	u každého okna florální motiv, erbovní štít v klenbě	×	přístupný park	malá dřevěná bouda	200	Michael Karel Althann	poslanec zemského sněmu a pak stoupal	politika, dědic rodového majetku, zadlužení
Ratibořice	žádné	nástavba na střeše	park přístupný, obří, protéká řeka (splav), anglický park	bělidlo, mlýn, lovecký zámeček a další hospodářské budovy	×	Kateřina Zaháňská	?	vévodkyně, zájem o politiku
Stračov	žádná	×	císařský otisk	nyiní ne, zmínka o nich také není	300	Prokop Kern	?	neznámý
Vokšice	alianční štít Schliků	hrany zkoseny	park soukromý	kaple, nadhled sýpky, původně i hospodářský dvůr a zelinářské zahrady	42	Schlikové (konkrétní se nepodařilo dohledat)	?	v té době ale oni staví místní hospodářský dvůr, tedy chtějí vybudovat centrum velkostatku
Volanice	atlanti - sochy drží balkon	zaoblené rohy budovy, dependence	park není úplně park spíše náhodná zeleň, spíše neudržováno, málo stromů	kaple	200	Tobiáš Grätzel z Gränzensteinu	?	neznámý

Zámek	vznik (přestavba)	architekt	funkce stavby kdysi	původní stavba	minulý režim	dnešní majitel	dnes	památková ochrana
Černíkovice	1822–25	Heinrich Koch	letní sídlo	renesance	Ústav sociální péče o mládež	Jan Egon Kolowrat Krakowský	nepřístupné	03.05.1958
Dobřenice	1865	není známo	hlavní sídlo	nejasné	budova správy státního statku	Rodrigo Katschner (vnuk Karla Loevensteina)	hotel	03.05.1958
Horní Maršov	1792	není známo	hlavní sídlo panství	pozdní baroko až (neo)klasicismus + pozdější úpravy	internát a objekt k rekreaci	Zámek Horní Maršov s. r. o. , Vladimír Racek	vyhořel nepřístupný	03.05.1958
Kostelec nad Orlicí	1828–1835	Heinrich Koch	hlavní sídlo kostelecké větve	původní stavba	Výzkumný ústav pro chov prasat	František Kinský	zámek, kulturní centrum Kostelce, galerie	03.05.1958
Kvasiny	1833–1836	není známo	správní sídlo panství	baroko	Okresní ústav sociálních služeb pro mládež	Soňa Klímová-Janečková	zámek, kulturní centrum, pořádání akcí	03.05.1958
Miletín	1846 ?	není známo	sídlo panství	baroko - několikrát vyhořel	ubytovna pro zaměstnance Juty, internát pro MZO	Muzeum českého amatérského divadla	muzeum, na objednání	03.05.1958
Milčevceves	1841 (cca)	Heinrich Koch?	letní sídlo, sídlo panství	baroko	Ústav sociálních služeb	Ústav sociálních služeb	Domov důchodců	03.05.1958
Ratibořice	začátek 19. st.	není známo	letní sídlo	baroko	Muzeum Boženy Němcové, Muzeum bytové kultury	stát	kulturní památka	03.05.1958
Stračov	cca 1800	není známo	vrchnostenský dům	baroko	depozitář SVK HK	soukromník	prodejní galerie	04.11.2004
Vokšice	1815–1835 (podobně jako dvůr)	není známo	sídlo panství	baroko	ubytovna pro zaměstnance ČSSS	Schlikové	sídlo firmy, obytné	03.05.1958
Volanice	cca konec 18. století	není známo	sídlo panství	barokně-(neo)kl. Možná nebylo nic předtím?	čsss, zdravotní středisko	soukromník	neznámý - možnost návštěvy přes majitele?	03.05.1958

14. Seznam použitých zdrojů

Zákony

Zákon č. 22/1958 Sb., *Zákon o kulturních památkách*.

Zákon č. 36/1960 Sb., *Zákon o územním členění státu*.

Zákon č. 20/1987 Sb., *Zákon České národní rady o státní památkové péči*.

Literatura

Klára BENEŠOVSKÁ – Ivan P. MUCHKA – Taťána PETRASOVÁ – Dalibor PRIX – Rostislav ŠVÁCHA, *Velké dějiny zemí Koruny české*. Tematická řada *Architektura*, Praha 2009.

Pavel BĚLINA a kol., *Dějiny zemí Koruny české II.*, Praha 1993.

Pavel BĚLINA – Milan HLAVAČKA – Daniela TINKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české XI. a*, Praha 2013.

Andreas BEYER, *Die Kunst des Klassizismus und der Romantik*, Mnichov 2011.

Richard BIEGEL, *Mezi barokem a klasicismem. Proměny architektury v Čechách a Evropě druhé poloviny 18. století*, Praha 2012.

Tomáš Václav BÍLEK, *Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618*, Praha 1883.

Jan DOBEŠ – Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK, *Dějiny správy českých zemích od počátků státu po současnost*, Praha 2005.

Petr DVOŘÁČEK, *Architektura českých zemí: Klasicismus*, Praha 2005.

Pierre-François-Léonard FONTAINE – Charles PERCIER, *Recueil de décorations intérieures: meubles, bronzes, etc.* Paříž 1812.

Petra FALTOVÁ, *Analýza kulturního prostředí v Horním Maršově*. Diplomová práce, MU FF, Brno 2018.

Carl Benedikt FREY, *Technologická past. Kapitál, práce a moc ve věku automatizace*, Brno 2021.

Ernst Hans GOMBRICH, *Příběh umění*, Praha 2006.

Karel CHYTIL, *Doba klasicismu a empiru v Praze*, Praha 1908.

Dostupné z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:a82a1b70-e4dc-11e8-9984-005056825209>

Jaroslav HEROUT, *Slabikář návštěvníků památek*, Praha 1994.

Jaroslav HEROUT, *Staletí kolem nás: přehled stavebních slohů*, Praha 2002.

Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:57120140-4b42-11e4-a450-5ef3fc9bb22f>

Karel HIEKE – Gita HIEKOVÁ – Miroslav PINC, *České zámecké parky a jejich dřeviny*, Praha 1984.

Josef HORÁK, *Topografický popis všech osad hejtmanství kralohradeckého, jenž obsahuje soudní a berní okresy: Kralohradecký, Hořický a Nechanický*, Hořice 1877.

Václav HORYNA, *Vlastivěda Královéhradecka: kulturní a hospodářský snímek okresu*, Hradec Králové 1968.

Milan HLAVAČKA – Jiří KAŠE – Jan P. KUČERA – Daniela TINKOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české XI. b*, Praha 2013.

Robert HOLMAN, *Dějiny ekonomického myšlení*, Praha 1999.

David IRWIN, *Neoclassicism. Art and Ideas*, Londýn 1997.

David IRWIN, *English Neoclassical Art, Studies in inspiration and taste*. Londýn 1966.

Dobroslav LÍBAL – Patrik LÍBAL, *Architektonické proměny Prahy v jedenácti stoletích*, Praha 2000.

Jan Nepomuk LHOTA, *Miletín nad Bystřicí: příběhy jeho a památky*, Brno 1888.

Helena LORENZOVÁ – Taťána PETRASOVÁ – Rostislav ŠVÁCHA, *Dějiny českého výtvarného umění 1780/1890*. Svazek III. Díl 1., Praha 2001.

Jiří LOUDA – Ludvík KOPAČKA, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 6: Východní Čechy*, Praha 1989.

Wilfried KOCH, *Evropská architektura: encyklopedie evropské architektury od antiky po současnost*, Praha 2012.

Karel KUČERA, *Historie obce Kvasiny do vzniku Československé republiky v roce 1918*. Kvasiny, 1999.

Karel KUČERA, *Historie obce Kvasiny od 1919 di 1945*. Kvasiny, 1999.

Anna MADER-KRATKY, *Schöne Wissenschaften. Die Gründung der Oberhofbaudirektion und die Etablierung länderübergreifender Baunormen im habsburgischen Bauwesen (1783–1784)*, Vídeň 1976.

Antonín MATĚJČEK – Zdeněk WIRTH, *Česká architektura 1800-1920*, Praha 1922.

Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:a2c42b20-d10b-11e7-b06b-005056827e51>

Petra MICHÁLKOVÁ, *Klasicistní architektura v Čechách na příkladu Kačiny u Kutné Hory a Nového zámku v Kostelci nad Orlicí. Srovnání staveb a stavebníků*, Bakalářská práce, PedF UK, KDDD, Praha 2020.

Jaromír MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové do roku 1850*. Hradec Králové 1995.

Miroslav NOVOTNÝ a kol., *Velké dějiny zemí Koruny české. Tematická řada: Školství a vzdělanost*, Praha 2020.

Andrea PALLADIO, *Čtyři knihy o architektuře*, Praha 2022.

Allison Lee PALMER, *Historical Dictionary of Architecture*, Maryland 2008.

Allison Lee PALMER, *Historical Dictionary od Neoclassical Art and Architecture*. Maryland 2011.

Taťána PETRASOVÁ, *Neoklasicismus mezi technikou a krásou: Pietro Nobile v Čechách*, Praha 2019.

Emanuel POCHE, *Umělecké památky Čech A/J*, sv. I., Praha 1977.

Emanuel POCHE, *Umělecké památky Čech P/Š*, sv. III., Praha 1980.

Emanuel POCHE, *Umělecké památky Čech T/Ž*, sv. IV., Praha 1982.

Antonín PROFOUS – Jan SVOBODA – Vladimír ŠMILAUER, *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny*, sv. I–III, Praha 1949.

Karel PŮLPÁN, *Nástin českých a československých hospodářských dějin do roku 1990*, Praha 1993.

Daniela TINKOVÁ, *Revoluční Francie 1787-1799*, Praha 2008.

Pavel VLČEK, *Dějiny architektury (neo)klasicismu a 19. století*, Praha 2009.

Pavel VLČEK, *Encyklopedie českých zámků*, Praha 1994.

Pavel VLČEK, *Zámek Kačina*, edice Monumenta Bohemiae et Moraviae 5, Praha 2019.

Vít VLNAS, *Obrazárna v Čechách 1796-1918*, katalog výstavy Národní galerie v Praze, Praha 1996.

Johann Joachim WINCKELMANN, *Geschichte der Kunst des Alterthums*. Dresden 1764.

Johann Joachim WINCKELMANN, *Gedanken über die Nachahmung der griechischen Werke in der Malerei und Bildhauer*, Dresden, Leipzig 1756.

Zdeněk WIRTH, *Česká architektura XIX. století*. Praha 1922.

Dobový tisk

Národní listy, 1. 6. 1862, 2 (129).

Národní listy, 12. 2. 1862, 2 (129).

Sterbefälle, Prager Abendblatt Nr. 8. Montag, 12. Januar 1914, s. 2, in: ANNO, Historische österreichische Zeitungen und Zeitschriften [online], dostupné z: <https://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=pab&datum=19140112&seite=2&zoom=33>.

Články a příspěvky

Petr CHARVÁT, *Edukace jako cesta ke zkvalitňování péče o kulturní dědictví*. Závěry konference, Telč, 2015.

John LIAPES, *Color in Neoclassical Architecture*, in: *Ekistics*, vol. 55, no. 333, Atény 1988.

Martin KURZ – Čeněk PÝCHA, *České hrady a zámky, možnosti interpretace fenoménu*, in: Dějiny – teorie – kritika. 1. 12. 2022.

Milan DUCHÁČEK – Jaroslav NAJBERT, *Dilemata tvorby revize RVP ZV D/ČaS*, příspěvek na odborné konferenci Dějepis. Dějepis? Dějepis!!! 15. 9. 2023.

Josef ŠRÁMEK, Památník bitvy 1866 na Chlumu a Hradce Králové, *Dějiny a současnost* 11, 2012.

Vladimír WAAGE, *Okrašlovací spolky v okolí Prahy*, in: *Studie a zprávy: Historický sborník pražského okolí* 6, Praha 2016.

Online články

Tomáš PLECHÁČ, *Vyhořelý zámek přišel o provizorní střechu, majitel plánuje opravy z vězení*, Idnes.cz [online], 21. 2. 2023, dostupné z: https://www.idnes.cz/hradec-kralove/zpravy/zamek-horni-marsov-strecha-pozar-firma-pamatka-chatra-oprava.A230220_705934_hradec-zpravy_tuu.

Václav PLECHÁČEK, *V Rychnově nad Kněžnou se otevře opravený zámecký areál, včetně kostela od slavného Santiniho*, in: *Rozhlas Hradec* [online], 11. 5. 2023, dostupné z: <https://hradec.rozhlas.cz/v-rychnove-nad-kneznou-se-otevre-opraveny-zamecky-areal-vcetne-kostela-od-8990004>.

Markéta VANČOVÁ, *Člověk by plakal. Jsou v tahu střechy a část stropů. Požár krásného barokního zámku v Horním Maršově*, *Krajské listy* [online], 22. 8. 2018, dostupné z: <https://www.krajsekelisty.cz/kralovehradecky-kraj/okres-trutnov/20319-clovek-by-plakal-jsou-v-tahu-strechy-a--stropu-pozar-krasneho-barokniho-zamku-v-hornim-marsove.htm>.

Filip Jan ZVOLSKÝ, *Česká Loira. I tak se poslední roky říká řece Orlici, která je poseta soukromými zámky*, *Rozhlas Vltava* [online], 7. 8. 2020, dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/ceska-loira-i-tak-se-posledni-roky-rika-rece-orlici-ktera-je-poseta-soukromymi-8264334>.

Učebnice

Milan HES, *Dějepis v kostce II.*, Praha 2020.

Milan HLAVÁČKA, *Dějepis pro gymnázia a střední školy*, Praha 2007.

Michaela JINDRÁČKOVÁ – Petr MÁCHA, *Hravý dějepis 8 Novověk*, pracovní sešit učebnice pro 8. ročník ZŠ a víceletá gymnázia, Praha 2018.

Nakladatelství Nová škola s. r. o., *Dějepis 8 – Novověk*, Praha 2020.

Vydavatelství Taktik, *Hravý dějepis 8 Novověk*, učebnice pro 8. ročník ZŠ a víceletá gymnázia, Praha 2021.

Metodiky a koncepce

ČSI [online], *Výuka moderních dějin České republiky v základních a středních školách*, dostupné z: https://www.csicr.cz/CSICR/media/Elektronicke-publikace/2023/TZ_Vyuka_modernich_dejin/resources/_pdfs_/TZ_dejiny__.pdf.

Dějepis, Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru, RVP ZV, červen 2023.

Dějepis, Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru, RVP G, září 2021.

Hana HAVLŮJOVÁ – Petr HUDEC – Martina INDROVÁ a kol., *Památky nás baví I*, Praha 2015.

Hlavní směry revize rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání, MŠMT 2022, dostupné z: <https://velke-revize-zv.rvp.cz/files/iii-hlavni-smery-revize-rvp-zv-po-vpr-final-230111.pdf>.

Kolektiv autorů, *Dlouhodobá koncepce rozvoje VO NPÚ v letech 2019-2023*, Praha 2018.

Pracovní listy a edukační publikace, Publikace, ÚOP Josefov, NPÚ [online], dostupné z: <https://www.npu.cz/cs/uop-josefov/sluzby/publikace>.

Rámcové vzdělávací programy, Edu.cz [online], dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/>.

Tvoříme dějiny, Revize rámcových vzdělávacích programů [online 2. 4. 2024], dostupné z: <https://prohlednout.rvp.cz/zakladni-vzdelavani/vzdelavaci-oblasti/cas/dej/tvorime-dejiny>.

Jiří ZAJÍC a kol., *Propojování formálního a neformálního vzdělávání. Přínosy, metody a formy spolupráce mezi školou a organizací neformálního vzdělávání*, NPI Praha 2021.

Interaktivní aplikace

Virtuální nástěnka Padlet [online], dostupné z: <https://padlet.com/>.

Wikipedie – Pískoviště [online], dostupné z:

<https://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:Pr%C5%AFvodce/P%C3%ADskovi%C5%A1t%C4%9B>.

Poklady pro mapové výstupy – autor map: František Slanina

ArcČR 500, verze 3.3, digitální demografická databáze, dostupné z:

<https://www.arcddata.cz/cs-cz/produkty/data/arccr>

OpenStreetMap, databáze, dostupné z: <https://download.geofabrik.de/europe/czech-republic.html>

Poklady pro pracovní listy

Archiv ČÚZK, Císařské otisky stabilního katastru [online], dostupné z:

<https://ags.cuzk.cz/archiv/>.

Klára BENEŠOVSKÁ – Ivan P. MUCHKA – Taťána PETRASOVÁ – Dalibor PRIX – Rostislav ŠVÁCHA, *Velké dějiny země Koruny české*. Tematická řada *Architektura*, Praha 2009.

Richard BIEGEL, *Mezi barokem a klasicismem. Proměny architektury v Čechách a Evropě druhé poloviny 18. století*, Praha 2012.

Mapy.cz, [online], dostupné z: <https://mapy.cz/>.

Antonín MATĚJČEK – Zdeněk WIRTH, *Česká architektura 1800-1920*, Praha 1922.

Kostelec nad Orlicí – historická pohlednice, Fotohistorie.cz [online], dostupné z:

<https://www.fotohistorie.cz/FullFoto.aspx?photoID=56176>.

Ottův slovník naučný. Praha 1897.

Elektronické zdroje, databáze

Archiv ČÚZK, Císařské otisky stabilního katastru [online], dostupné z:

<https://ags.cuzk.cz/archiv/>.

ČSÚ, Počet obyvatel v obcích, 30. 4. 2021 [online], dostupné z:

<https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112021>.

ČÚZK, Nahlížení do katastru nemovitostí [online],

dostupné z: <https://nahlizenidokn.cuzk.cz/VyberKatastrMapa.aspx>.

Fotoarchiv Muzea a galerie Orlických hor v Rychnově nad Kněžnou, Fotografie – zámek,
číslo: 2004460, Jan Kulich, [online],

dostupné z: <https://fotoarchiv.moh.cz/archiv/detail/fotografie-2004460>.

Geoprohlížeč ČÚZK [online], dostupné z: <https://ags.cuzk.cz/geoprohlizec/>.

Mapy.cz, [online], dostupné z: <https://mapy.cz/>.

Metainformační systém NPÚ, centrální část – veřejný přístup [online],

dostupné z: <https://iispp.npu.cz/mis/public/homepage.htm>.

NIS, Nábytkářský informační systém, Ústav nábytku, designu a bydlení MENDELU BRNO,
2013 [online], dostupné z: <https://www.n-i-s.cz/cz/klasicismus/page/358/>.

Památkový katalog, NPÚ [online], dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/>.

Objevuj památky [online], dostupné z: <https://www.objevujpamatky.cz/>.

Turistický portál KH kraje [online], dostupné z: <https://www.hkregion.cz/>.

Jan ŽUPANIČ – Michal FIALA, *Königswarter, Nová šlechta v českých zemích a podunajské monarchii* [online], dostupné z: <https://www.novanobilitas.eu/rod/konigswarter>.

Slovníky a encyklopedie

Cyril M. HARRIS, *Dictionary of Architecture and Construction*. New York 2006, s. 365.

Dostupné z: https://www.academia.edu/45608681/Dictionary_of_architecture_and_construction.

Encyclopaedia Britannica. Dostupné z: <https://www.britannica.com/>.

Enzyklopädie Brockhaus. Dostupné z: <https://brockhaus.de/>.

Encyklopedia PWN [online].

Dostupné z: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/klasycyzm;3922710.html>.

Internetová jazyková příručka ÚJČ AV ČR, Slovníková část – vyhledávání [online], 2008, dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=neoklasicismus>.

Francis D. K. CHING, *A Visual Dictionary of Architecture*.

Ottův slovník naučný. Praha 1897.

The Oxford Dictionary of Architecture, Oxford 2015, s. 515.

Wikipedie, otevřená encyklopedie [online], dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Hlavn%C3%AD_strana.

Webové zdroje

Vladimír AICHELBURG – Pavel KLIMEŠ, Aichelbergové In: Veselý výlet [online], dostupné z: <https://veselyvylet.cz/cz/vv8/vv82.html>.

Beznadějný zámek, Reportéři ČT [online], 3. 4. 2023, dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1142743803-reporteri-ct/223452801240012/cast/971919/>.

Božena Němcová, životopis, Databáze knih.cz [online], dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/bozena-nemcova-121>.

Cesta k NPÚ, NPÚ [online], 1. 1. 2023, dostupné z: <https://www.npu.cz/cs/novinky/96993-cesta-k-npu>.

Černíkovice - Území s archeologickými nálezy, Informační systém pro archeologické nálezy, Národní památkový ústav [online], dostupné z: <https://isad.npu.cz/cernikovice-13784>.

Černíkovice – zámek, Historické fotografie [online],
dostupné z: https://www.fotohistorie.cz/Kralovehradecky/Rychnov_nad_Kneznou/Cernikovice/_/Cernikovice_-_zamek/Default.aspx.

Edukační centra, NPÚ [online], dostupné z: <https://www.npu.cz/cs/pamatkova-pece/o-pamatkove-peci/metodicka-pracoviste-npu/edukacni-centra>.

František Antonín II. hrabě Kolowrat-Liebsteinský, Kolowrat-Krakovští [online], dostupné z: <http://www.kolowrat.cz/cs/frantisek-antonin-ii-hrabe-kolowrat-liebsteinsky>.

Fotografie – zámek Stračov, Kultura.cz [online], dostupné z: <http://www.kultura.cz/profile/5733-zamek-stracov>.

Historie zámku, Zámek Kvasiny [online], dostupné z: <https://www.zamek-kvasiny.cz/historie/>.

Historie zámku Milíčeves, Ústav sociálních služeb Milíčeves - Domov pro seniory [online], dostupné z: <https://www.dd-miliceves.cz/o-nas/historie/>.

Historie zámku, Zámek Ratibořice, oficiální webová stránka [online], dostupné z: <https://zamek-ratiborice.cz/cs/o-zamku/historie>.

Karel Jaromír Erben – Zámek v Miletíně, Radio Prague International [online], dostupné z: <https://archiv.radio.cz/cz/static/karel-jaromir-erben/miletin-zamek>.

Kulturní památky, Národní památkový ústav [online], dostupné z: <https://www.npu.cz/cs/pamatkova-pece/pamatkovy-fond/kulturni-pamatky> (29. 2. 2024).

Libštejnský z Kolovrat, František Antonín, 1778-1861, Knihovna Památníku Národního písemnictví [online], dostupné z: https://arl.pamatniknarodnihopisemnictvi.cz/arl-pnp/cs/detail-pnp_us_auth-0055923-Libstejnsky-z-Kolovrat-Frantisek-Antonin-17781861/. (cit. 23. 9. 2023).

Miletín, Fotohistorie.cz [online], dostupné z: <http://www.fotohistorie.cz/FullFoto.aspx?photoID=49299>.

Muzeum českého amatérského divadla Miletín, oficiální stránky [online], dostupné z: <http://muzeum.miletin.cz/>.

Neformální vzdělávání, MŠMT [online], dostupné z:
<https://www.msmt.cz/mladez/neformalni-vzdelavani-1>.

Nový zámek v Kostelci nad Orlicí, oficiální webová stránka [online],
dostupné z: <https://www.zamekkostelecno.cz/>.

O kraji, Královéhradecký kraj [online], dostupné z: <https://www.kr-kralovehradecky.cz/cz/kraj-volene-organy/kralovehradecky-kraj/statisticke-udaje-108/>.

O nás, Schlik Kontinuum s. r. o. [online], dostupné z: <https://www.schlik-kontinuum.cz/>.

O nás, Územní odborné pracoviště Národního památkového ústavu [online],
dostupné z: <https://www.npu.cz/cs/uop-josefov/o-nas>.

Památková péče, Ombudsman, Veřejný ochránce práv – stanoviska. Ochrance.cz [online],
dostupné z: https://www.ochrance.cz/vystupy/edice-stanoviska/Pamatkova_pece.pdf.

Památky nás baví. Oficiální webová stránka [online], dostupné z:
<https://www.pamatkynasbavi.cz/cs>.

Památky v našem kraji, ÚOP NPÚ v Josefově [online], dostupné z:
<https://www.npu.cz/cs/uop-josefov/pamatky-v-nasem-kraji>.

Počet obyvatel v obcích, Český statistický úřad [online], dostupné z:
<https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112021>.

Postupme si dále, NPÚ [online], dostupné z: <https://www.npu.cz/cs/novinky/90084-nova-trilogie-metodik-postupme-si-dale>.

Pracoviště NPÚ, Národní památkový ústav [online], dostupné z: <https://www.npu.cz/cs/o-nas/institute/pracoviste-npu>.

Prodejní galerie starožitností a umění, Zámek Stračov [online], dostupné z:
<https://zamekstracov.cz/>.

Restituce šlechtického majetku: Kolowratové, ČTK, 21. 1. 2004, [online], dostupné z:
<https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/46369>.

Současnost, obec Slatiny, oficiální webová stránka [online],
dostupné z: <https://www.slatiny.cz/obec/soucasnost/>.

Strategie a koncepce, CzechTourism [online],
dostupné z: <https://www.czechtourism.cz/cs-CZ/O-nas/Zakladni-informace/Strategie-a-koncepce>.

Šlechta a její majetkové nároky na území České republiky, ČTK, 21. 1. 2004 [online],
dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/46384>.

Uměleckohistorická topografie, Ústav dějin umění Akademie věd České republiky [online],
dostupné z: <https://www.udu.cas.cz/cz/oddeleni/umeleckohistoricka-topografie>.

Územní památková správa Národního památkového ústavu, Národní památkový ústav [online], dostupné z: <https://www.npu.cz/cs/ups-sychrov>.

Vítejte na našich hradech a zámcích, Historie.cs, Pořad ČT [3. 2. 2024], dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10150778447-historie-cs/224411058220002>.

Vyhořelý zámek v Horním Maršově je na prodej, Události v regionech ČT, [online], 25. 11. 2020,
dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10118379000-udalosti-v-regionech-praha/220411000141125/>.

Volanice – pohlednice, FotoHistorie.cz [online], dostupné z:
<https://www.fotohistorie.cz/Kralovehradecky/Jicin/Volanice/Default.aspx>.

Vzdělávání, ÚOP Josefov, NPÚ [online], dostupné z: <https://www.npu.cz/cs/uop-josefov/sluzby/vzdelavani>.

Zámecká kavárna, Nový zámek Kostelec nad Orlicí [online],
dostupné z: <https://www.zamekkostelecno.cz/kavarna>.

Zámek Dobřenice, Asociace majitelů hradů a zámků [online],
dostupné z: <https://www.amhz.cz/zamek/dobrenice>.

Zámek Dobřenice, Instagramový profil [online],
dostupné z: https://www.instagram.com/zamek_dobrenice/.

Zámek Dobřenice, webová stránka [online], dostupné z: <https://www.zamekdobrenice.cz/cs>.

Zámek Horní Maršov s.r.o., Úplný výpis z obchodního rejstříku, Veřejný rejstřík a Sběrka listin [online], dostupné z: <https://or.justice.cz/ias/ui/rejstrik-firma.vysledky?subjektId=1029893&typ=UPLNY>.

Zámek Horní Maršov, webová stránka [online], dostupné z: <https://zamekhornimarsov.cz/>.

Zámek Horní Maršov, Prázdnédomy.cz [online], dostupné z: <https://prazdnedomy.cz/domy/objekty/detail/868-zamek-horni-marsov?fbclid=IwAR1uDtWWgsThMEjPigpgluxdYeorTY-S0As3Co0XDW54cELiA10KL0DLT4>.

Zámek Kvasiny [online]. Dostupné z: <https://www.zamek-kvasiny.cz/>.

Zámek Ratibořice, oficiální webová stránka [online], dostupné z: <https://zamek-ratiborice.cz/cs>.

Zámek Stračov – historická pohlednice, Stračov, oficiální stránky obce [online], dostupné z: <https://www.stracov.cz/obec/fotogalerie/72-stary-stracov-a-klenice.html>.

Zpřístupněné památky, Národní památkový ústav [online], dostupné z: <https://www.npu.cz/cs/ups-sychrov/zpristupnene-pamatky#sort=1&formId=sightsFilter&page=2>.

15. Seznam zkratek

ČTK – Česká tisková kancelář

ČSÚ – Český statistický úřad

ČÚZK – Český úřad zeměměřický a katastrální

MGOH – Muzeum a galerie Orlických hor

NPÚ – Národní památkový ústav

RVP – Rámcový vzdělávací program

ÚJČ AV ČR – Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky

ÚOP – Územní odborné pracoviště

ÚPS – Územní památková správa